

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Reşit ÖZTÜRK

ŞANLIURFA – 2020

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Reşit ÖZTÜRK

Danışman

Prof. Dr. Abdullah YILDIZ

ŞANLIURFA – 2020

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı 145230019 numaralı Reşit ÖZTÜRK'ün hazırladığı “Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Rivayetleri” konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 25/09/ 2020 tarihinde, saat 14.00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

...../...../ 2020

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Abdullah YILDIZ	KABUL	
Üye	Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU	KABUL	
Üye	Dr. Öğr. Mehmet Emin ÇİFTÇİ	KABUL	

Butezin Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

...../...../2020

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek ☐ Almıştır ☒ Almamıştır.

**HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORİJİNALLIK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı	Reşit Öztürk
Öğrenci Numarası	145230019
Enstitü Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis
Programı	Bilim Dalı
Başlık (Türkçe)	Tezli Yüksek Lisans
	Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Rivayetleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen yüksek lisans çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 136 sayfalık kısmına ilişkin 27/08/2020 tarihinde şahsım/danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı %30'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

27/08/2020
Reşit ÖZTÜRK

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 27./08/2020

Prof. Dr. Abdullah YILDIZ
(Danışman)

ÖZET

KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

ÖZTÜRK, Reşit

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah YILDIZ

Eylül, 2020, 152 sayfa

Bu çalışmamızda; Allah Resûlü'nün (s.a.v.) sahâbîlerinden ve üç şairinden ikincisi olan Hz. Ka'b b. Mâlik'in hayatı ve günümüze ulaşan rivayetleri ele alınmıştır. Hz. Ka'b b. Mâlik, hicretten yaklaşık yirmi yedi (27) yıl önce Medine'de dünyaya geldi. Medine halkı arasında İslâm dinine ilk girenlerden oldu. Hz. Ka'b, İslâm tarihinde büyük bir öneme sahip olan İkinci Akabe Biatı'na katılmıştır. Hz. Ka'b, İslâm dininin Medine'de yayılması için büyük gayret sarf etmiştir. O, Allah Resûlü'nün katıldığı savaşlardan Bedir ve Tebûk hariç bütün savaşlara katılmıştır. Çalışmamızın temel hedefi, söz konusu sahâbînin kişiliğini, rivâyetlerini ve tabîîn ravilerini ve onlarla olan rivayet ilişkilerini tespit edip kaynaklardan istifade ederek ortaya koymaktır. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; Ka'b b. Mâlik'in kimliği, kişiliği, hayatı, vefâtı ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile olan münasebeti; tabakât, ricâl, tarih ve siyer kitaplarından istifade edilerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise; Ka'b b. Mâlik'in râvilerini ve Allah Resûlü'nden naklettiği hadisler ve bu hadislerin Kütüb-i Tis'a'daki dağılımı ele alınmıştır. Bu doğrultuda Hz. Ka'b'a ait hadislerin metinleri yazılarak tercümeleri yapıldıktan sonra senet ve metin açısından incelenip tahriçleri yapılmıştır. Daha sonra da söz konusu hadislerin senetlerinde geçen râviler cerh ve ta'dil kitaplarından incelenip haklarında kısaca bilgi verilmiştir. Buna ilaveten rivâyetlerin diğer tariklerinde geçen sened ve metin farklılıkları ilgili hadislerin değerlendirme kısmında tespit edilmiştir.

İlgili sahâbînin Kütüb-i Tis'a'da geçen kaynaklarına göre toplam rivâyet sayısı tekrarlarıyla birlikte 102 adet olup Kütüb-i Tis'a'daki dağılımı şöyledir: Buhârî'de 16, Müslim'de 11, Ebû Dâvud'da 10, Tirmîzî'de 4, Nesâî'de 11, İbn Mâce'de 7, Muvatta'da 1, Dârimî'de 7, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise tekrarlarıyla beraber 35'dir. Böylece Kâ'b b. Mâlik'in en çok Rivâyeti Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inde geçerken an az rivâyetî ise İmam Malik'in Muvatta'sında yer almaktadır.

Hiz. Ka'b b. Mâlik, hicretten yaklaşık yirmi yedi (27) yıl önce Medine'de dünyaya geldi. Medine ahalisi içerisinde İslâm dinine ilk girenlerden oldu. Hiz. Ka'b, İslâm tarihinde büyük bir öneme sahip olan İkinci Akabe Biatı'na katılmıştır. İslâm dininin Medine'de yayılması için büyük gayret sarfetmiştir. O, Allah Resûlü'nün katıldığı savaşlardan Bedir ve Tebûk hariç bütün savaşlara iştirak etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hiz. Peygamber, Sahâbî, Hiz. Ka'b b. Mâlik, Hadis, Rivâyet, Râvî.

ABSTRACT

LIFE AND NARRATIVES OF KA'B B. MÂLIK

ÖZTÜRK, Reşit

Master's Thesis

Basic Islamic Sciences Department

Advisor: Prof. Dr. Abdullah YİLDİZ

September, 2020, 152 pages

In this study; the life of Hz. Ka'b b. Malik, one of the companions and the second of the three poets of Prophet Muhammed (s.a.v.), and his extant narratives are discussed. Hz. Ka'b b. Malik was born in Medina about 27 years before the migration. He was one of the first people of Medina to embrace the religion of Islam. Hz. Ka'b attended the Second Aqaba Pledge, which has a great importance in Islamic history. Hz. Ka'b made great efforts to spread the religion of Islam in Medina. He participated in all the wars that the Prophet Muhammad participated in, except Badr and Tabk. The main objective of our study is to reveal the personality, narratives and his followers' narrations of the companion in question and to determine the companion's narrative relationship with his followers' narrations by making use of the sources. Our study consists of two parts.

In the first part of the study; Ka'b b. Malik's identity, personality, life, death and the relationship with the Prophet (s.a.v.) have been tried to be identified by making use of the books of history, siyer (prophetic biography), tabakat (the books narrating people who are remarkable for their own field of study) and rical (the books introducing hadith narratives).

In the second part of the study; Ka'b b. Malik's narrators and the hadiths he reported from the Messenger of Allah and the distribution of these hadiths in Kutub-i Tis are discussed. In this direction, after the texts of the hadiths belonging to Hz. Ka'b are written and translated, they are analyzed in terms of deed and text, and their translations are made. Later, the narrators mentioned in the verses of the hadiths in

question are examined from the books of cerh and ta'dil and brief information has been given about them. In addition to this, the differences in the script and text in the other tarikhs of the narrations were determined in the evaluation part of the related hadiths.

According to the sources of the related Companion in Kutub-i Tis'a, the total number of narrations and their repetitions is 102, and the distribution in Kutb-i Tis'a is as follows: 16 in Bukhari, 11 in Muslim, 10 in Abu Dawud, 4 in Tirmidhi, 11 in Nesâî, 7 in Ibn Mâce, 1 in Muvatta, 7 in Dârimî, and 35 in Ahmed b. Hanbal's Musnad with repetitions. Thus, the most of Ka'b b. Malik's narratives are included in Ahmet b. Hanbal's Musnad, and the least of his narratives are included in Imam Malik's Muwatta.

Keywords: Hz. Prophet, Companion, Hz. Ka'b b. Malik, Hadith, Narrative, Râwi (Narrator)

KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XI
TABLO LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1
1.Konunun Önemi Ve Amacı	1
2.Araştırmanın Metodu Ve Kaynakları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

1.1.HAYATI	4
1.1.1. Adı ve Nesebi	4
1.1.2. Müslüman Oluşu	5
1.1.3. Hz. Ka'b b. Mâlik'in Hanımları ve Çocukları	5
1.2.KİŞİLİĞİ VE DİĞER ÖZELLİKLERİ	7
1.2.1. İslâmî Hayatı ve Hakkında Söylenenle	7
1.2.2. İslâm Dini'ne ve Müslümanlara Katkısı	8
1.2.3. Ka'b b. Mâlik ve İkinci Akabe Biatı (621-622)	10
1.2.4. Tebûk Seferinin Önemi	13
1.2.5. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden Geri Kalması	16
1.2.6. Ka'b b. Mâlik'in Hz. Peygamber'in Huzuruna Çıkması ve Müslümanların Ona Olan Tutumu	20
1.2.7. Vefâtı	23

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. KA'B B. MÂLİK'İN RÂVİLERİ VE RİVÂYETLERİ

2.1. RÂVİLERİ	25
2.2. RİVÂYETLERİ	25
2.2.1. Ka'b b. Mâlik'in Hz. Peygamber'e Akabe'de Biat Etmesi	27
2.2.2. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden Geri Kalması	35
2.2.3. Hz. Peygamber'in Tebûk Seferi'ne Gidileceğini Açıkça Söylemesi	50
2.2.4. Hz. Peygamber'in Tebûk Seferi'ne Çıktığı Gün	52
2.2.5. Alacaklının Borcun Bir Kısımında İndirime Gitmesi	54
2.2.6. Hz. Peygamber'in Sefer Dönüşlerinde Mescide Gitmesi	58
2.2.7. Mü'min'in Münâfık'tan Farkı	61
2.2.8. Kölenin Efendisinin Malında Tasarrufu	65
2.2.9. İnfâkla ilgili Hadis	67
2.2.10. Kişinin Mala Olan Hırsı	71
2.2.11. Teşrik Günleri	74
2.2.12. Yemekten Sonra Parmakları Yalama	77
2.2.13. Hz. Peygamber'in Vefâtına Sebep Olan Zehirlenme	81
2.2.14. İlim Öğrenmenin Gayesi	85
2.2.15. Hz. Peygamber'in Ka'b b. Mâlik ve Arkadaşlarına Eşlerinden Ayrılmalarını Emretmesi	87
2.2.16. Seferlere Perşembe Gününde Çıkmanın Müstehaplığı	91
2.2.17. Şehid'lerin Ruhları	93
2.2.18. Ka'b b. Mâlik'in, Cuma Günü Ezanı Duyunca Es'ad b. Zurâre'ye Duası	96
2.2.19. "Savaş Hiledir" Hadisi	100
2.2.20. Ka'b b. Eşrefin Öldürülmesi	101
2.2.21. Tevbesi Kabul Olduğunda Ka'b b. Mâlik'in Secdeye Kapanması	105
2.2.22. Tebûk Seferi'nden Geri Kaldığında Ka'b b. Mâlik'in Durumu	107
2.2.23. Makamı Mahmud	109
2.2.24. Şiirin Önemi	112
2.2.25. Ramazan Gecelerinde Cinsel İlişkiyle Alakalı Hadis	114
2.2.26. Hasta Ziyareti	116
2.2.27. Kadın Kocasının İzni Dışında Kendi Malında Harcamada Bulunabilir mi?	119

2.2.28. Ümmü Bişr Hadisi	122
2.3.29. Hz. Ka'b b. Mâlik'in Rivâyetleri Hakkında Genel Değerlendirme	125
SONUÇ	128
KAYNAKÇA	131

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhi's-Selâm
b.	: İbn, bin
bt.	:binti (Kızı)
bk.	: Bakınız
Bs.	: Baskı
b.y.	: Baskı Yeri Yok
bny.	: Baskı No Yok
c.	: Cilt
c.c.	: Celle celâluh
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
(H)	: Tahvîl
nr.	:Numarası
MÜİFAV.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
H.z.	: Hazreti
r.a.	: Radiyallahu anh/Anha
m.	: Miladî
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa, sayfalar
(s.a.v)	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
yy.	: Yayınevi Yok
trc.	: Tercüme eden
t.y.	: Basım tarihi yok
vb.	:Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı

126

GİRİŞ

1. Konunun Önemi ve Amacı

Hadis, Kur'an'ı Kerim'den sonra dinimizin ikinci temel kaynağıdır. Bu öneminden dolayı da pek çok çalışmalara konu teşkil etmiştir. Bu çalışmalarda daha çok hadislerin senet ve metinlerini anlamaya yönelik olmuştur. Hadislerin metinlerini anlamak ne kadar önem arz ediyorsa, o metnin Allah Resûlü'ne (s.a.v.) ait olup olmadığı da o derece önem arz etmektedir. Bu öneme binâen isnat ilmi ortaya çıkmış, bu ilim hadisin sahih bir şekilde tespiti için hayati bir önem kazanmıştır. İslâm dininin ilk muhatapları olmaları ve bu yüce dinin sonraki nesillere aktarılmasında ve öğretilmesinde ilk halka olmaları sebebiyle sahâbe-i kirâm hadislerin nakli konusunda büyük gayret sarfetmişlerdir. Bu sebeple hadis edebiyatında isnadın geçirdiği safhalar incelenirken bu isnat sistemi sahâbe döneminden itibaren başlamaktadır. Çünkü gerek Allah Resûlü (s.a.v.) hayatıyken gerekse irtihâlinden sonra, sahâbe-i kirâmın hadislerin tespiti için gösterdikleri çabaları görmezlikten gelerek isnadın tarihi seyrini izlemek hata ve eksikliklerdir.

Rivayette ilk nesil olarak sahabîlerin, hadisleri Allah Resûlü'nden (s.a.v.) duydukları şekli ile harfî harfîne rivâyet etme gayretleri, hata yapma endişesiyle fazla hadis rivâyet etmekten sakınmaları, râvîlerin durumunu araştırmaları ve hadisi bizzat Allah Resûlü'nden (s.a.v.) dinleyen bir sahâbîden almak gayesiyle meşakkatli ve uzun yolculuklara katlanmaları (tesebbüt çabaları), sonraki nesiller için hadis kritiği açısından örnek teşkil etmektedir. Onlar, Kur'an'ın ve Allah Resûlü'nün (s.a.v.) ilk muhatapları olmaları, ayrıca âyetlerin sebeb-i nüzulü ve hadislerin vurûd sebeplerine şahitlik etmeleri sebebiyle özel bir öneme sahiptirler. Sahâbenin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini nasıl anladıkları ve nasıl tatbik ettikleri sonraki nesiller için yol gösterici olmuştur. Bu sebepten dolayı sahâbe tarihi üzerinde hassasiyetle durulmuş ve onların biyografileri hakkında pek çok çalışmalar yapılmıştır.

Tez konumuzla ilgili çalışmalar bağlamında; Hz. Ka'b b. Mâlik'in rivâyetleriyle değil de hayatıyla alakalı Selçuk Üniversitesi İslâm Tarihi Ana Bilim

Dalı'nda 2010 yılında Murat Gök tarafından “*Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Kişiliği*” adında yazılmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezde Hz. Ka'b'ın hayatı, kişiliği, katıldığı savaşlar ve şairliğinden bahsedilmiştir. Ancak biz bu çalışmamızda hayatı ve kişiliğinden bahsetmekle birlikte daha çok daha önce değinilmemiş olan rivâyetleri üzerinde duracağız. Arap dünyasında ise Dr. Sâmi Mekkî el-Anî tarafından yazılmış olan “*Ka'b b. Mâlik el-Ansârî Şairu'l-Akabeti'l-İslâmiyye*” adlı bir kitap bulunmaktadır.

Allah Resûlü'nü (s.a.v.) görmeleri, onun terbiyesi altında yetişmeleri hasebiyle İslâm uleması tarafından genelde sahâbe-i kiramın tamamı rivâyetteâdil kabul edilmişlerdir. Bundan dolayı da onlar cerh ve ta'dile tabi tutulmamışlardır.

Çalışmamızın hedeflerinden birincisi; sahâbe biyografileri hakkında bilgi veren İbn Hişâm'ın (ö.218/833) *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, İbn Asâkir'in (ö.571/1176) *Tarih'u Medineti Dimeşk*, İbn Sa'd'ın (ö.230/845), *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, İbn Abdilber'in (ö.463/1071), *el-İstî'ab fî ma'rifeti'l-ashâb*, İbn Hacer el- 'Askâlanî (ö.), *el-İsâbe fî Temyizis-Sahâbe*, İbnu'l-Esîr'in (ö.606/1210), *Üsdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-sahâbe* adlı eseri gibi tabakât ve ricâl kitapları ve bu alanda yazılmış olan temel kaynaklara başvurarak Ka'b b. Mâlik'in hayatı, kişiliği, hadis ilmine olan katkısını ortaya koymak; ayrıca konumuz olan Ka'b b. Mâlik hakkında ulaşabildiğimiz farklı kaynaklarda yer alan bilgileri bir araya getirmek, özellikle Kütüb-i Tis'a kapsamında Ka'b b. Mâlik'in Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklettiği rivâyetleri tespit edip ortaya koymaktır.

Diğer ikincisi ise; Allah Resûlü'nün (s.a.v.) sahâbîlerinden ve Tebûk seferinden geri kalan üç sahâbîden biri olan Hz. Ka'b'ı tanıtmak, rivâyetlerini tahriç, râvîlerini ve naklettikleri rivâyetle olan ilişkisini araştırmaktır. Bu amaçla karakter, yaş, mîzâc, kabiliyet, uğraşı ve kültür yönünden birbirinden farklı olan sahâbenin yaşadıkları hadiselerin, karakter ve ruh hallerinin rivayetlerine yansıyor yansımadığını ve bizlere ulaştırdıkları rivâyetleri öğrenmenin, hadis ilmine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Zirâ bir hadisin doğru anlaşılabilmesi için, râvîlerinin kimlik ve kişiliklerinin, onların rivâyet ilişkilerinin bilinmesi, bağlam tespitinin yapılması ve esbâb-ı vürûdünün çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Kuşkusuz bu konuda en sağlam bilgiye sahip olanlar da sahâbîlerdir. Dolayısıyla Hz. Ka'b b.

Mâlik'in hayat hikâyesini, karakterini, rivâyet ettiği hadisleri, râvîlerini ve bu ravilerle olan rivâyet ilişkilerini inceleyen bu çalışmanın, onu tanımak isteyenler için yol gösterici olmasını yüce Rabbimizden niyaz ederiz.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Hz. Ka'b b. Mâlik'in hayatı ile şahsiyeti ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Hz. Ka'b'ın İslâm'dan önceki hayatı, İslâm'a girişi, İslâmî hayatı, hakkındaki rivâyetler ve vefâtı temel kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümüyle ilgili bize kaynaklık eden eserlerin başında Kütüb-i Tis'a adıyla bilinir temel hadis kitapları, bunlara ilâveten siyer, meğâzî, tabakât ve sahâbe biyografileriyle ilgili kitaplar gelmektedir.

İkinci bölümünde ise; Hz. Ka'b b. Mâlik'in hadis ilmindeki yeri, rivâyetleri ve râvileri ele alınmış, farklı rivâyetlere değinilmiş, bunu yaparken her bir rivâyeti ayrı başlık altında verilmiştir. Ayrıca senet zincirinde adı geçip problemlili olan, lehinde ve aleyhinde konuşulan râvîler, vefât tarihleri, cerh ve ta'dil yönünden değerlendirilmeleri ve rivâyetinde güvenilir olup olmadıkları, kendinden rivâyet ettikleri (hocaları) ve kimlere rivâyetinde bulundukları (râvîleri) yönlerinden kısaca tanıtılmaya çalışılmıştır. Kaynaklardan tespit edilen ilgili hadisin senedinde bir değişme ve farklılık varsa yani hadisin senedinde tahvil (ح) bulunuyorsa bu durum, Türkçe rivâyet dizisinde ve isnat şemasında (H) harfiyle belirtilmiştir. Rivâyet metinleri arasında metin farkı yoksa sadece senet zinciri zikredilmiş, metinde farklılık varsa kaynaklarına göre ayrı ayrı belirtilmiştir.

Rivâyet ve ravileriyle ilgili bu bölümde; hadisleri tahripte temel hadis kaynakları olan Kütüb-i Tis'a hadis eserlerinden, hadislerin râvilerini cerh ve ta'dilde ise İbn Hacer el-Askalâni'nin *Takribu't-Tehzib*'i, yine İbn Hacer'in *Tehzibu't-Tehzib*'i, Buhârî'nin *et-Tarîhu'l-kebîr*'i, İbn Ebû Hâtim'in *inel-Cerh ve't-ta'dil*'i, Zehebî'nin *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*'si gibi biyografik eserlerden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. KA'B B. MÂLİK'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Adı ve Nesebi

Ka'b b. Mâlik b. Ebî Ka'b (Amr) b. el-Kayn b. Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Yezid b. Ceşm b. Hazrec. Babasının ismi Amr b. Kaym annesinin ismi Leyla b. Zeyd b. Sa'lebe'dir. Resûlullah'ın (s.a.v.), ashâbından ve şairlerindendir.¹

Hiz.Ka'b b. Mâlik, Ebu Abdullah, Ebu Beşir el-Ensârî veya Ebû Abdurrahmân şeklinde künyelenmiştir.² Ebû Abdillâh Ka'b b. Mâlik Hz. Peygamber'in meşhur üç şairinden biridir. Allah Resûlü'nün (s.a.v.) şairleri şunlardır: Hassân b. Sâbit(ö.60/680), Abdullah b. Revâha(ö.8/629) ve Ka'b b. Mâlik'tir. Ka'b b. Mâlik şiirleriyle düşmanı savaştan korkutuyordu. Hassân b. Sabit düşmanı nesebiyle hicvederdi. Abdullah b. Revâha ise düşmanı küfründen dolayı ayıplardı.³ Câhiliye döneminde künyesi Ebû Beşir iken Allah Resûlü (s.a.v.) onuen büyük oğlundan dolayı Ebû Abdullah olarak künyelemiştir. O,diğer oğullarından dolayı daEbû Muhammed, Ebû Abdurrahmân künyeleriyle de anılmıştır. Babası Mâlik'in Ka'b'dan başka çocuğu bulunmamaktadır.⁴

Hiz. Ka'b b. Mâlik'in babasının ismi Mâlik b. Ebî Ka'b (Amr) b. Kayn'dır. Kendisi şâirdir ve İslâmiyyetten önce Evs ve Hazrec arasında olan savaşlar ile alakalı beyitleri vardır. Annesi ise Beni Seleme'den olan Leyla bt. Zeyd b. Sâ'lebe'dir.⁵

¹ İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Abdullah b. Muhammed,*el-İsti'ab fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avved, 2. Bs. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 3:381.

² İbn Hacer el-'Askânî, Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fî Temyizis-Sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvez, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1995), 5: 457-458; İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, et-Tabâkâtul-Kübrâ, thk. Ali Muhammed, 1. Bs. (Kahire: Mektebetu'l-hancı, 2001), 4:445.

³ İbnu'l-Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. el-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdulvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, 1.Bs. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 4:461.

⁴ İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullâh, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, thk. Mustafa Abdulkâdir 'Ata, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2012), 27: 427; İbn Hacer el-'Askânî, el-İsâbe, 5: 457; M.Yaşar Kandemir, "Ka'b b. Mâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. (İstanbul: TDV Yayınları 2001), 24: 4.

⁵ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akideti'l-İslâmiyye*, s.48.

Hız. Ka'b b. Mâlik (r.a.), Medine'li olup Hazrec kabilesindendir. Soyuy Kahtânîlerden başlamak üzere Hazrec kabilesinin bir bölümünü oluşturan İbn Selime kadar dayandırıldığından "es-Selâmî" nisbesiyle de anılmaktadır ⁶

1.1.2. Müslüman Oluşu

Hız. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) İslâmiyete girişı Medine'de İslâmiyetin duyulmaya başlandığı ilk günlerde gerçekleşmiştir. O İslâm'a ilk giren kırk kişilik ensâr grubu içindeydi. Bu sayıyı Ka'b'ın kendisi vermektedir. O, Medine'de Hız. Peygamber'in hicretinden önce kılınan ilk cuma namazına katılan topluluk içindeydi.⁷ Bu durumu, gözlerini kaybettikten sonra kendisine rehberlik eden oğlu Abdullah babasının hatırası olarak nakletmektedir.

Hız. Ka'b'ın, İkinci Akabe Biatı'na katılma hadisesini anlatırken kavmi ile beraber Mekke'ye yaptıkları sefer sırasında Berâ b. Ma'rûr ile beraber namaz kıldıklarını hatta Berâ'nın kible olarak Kâbe'ye yöneldiğini ifade etmesi, onun İslâm'a Allah Resûlü'nün (s.a.v.) Medine'ye hicret etmesinden evvel girdiğini bize göstermektedir.⁸

1.1.3. Hız. Ka'b b. Mâlik'in Hanımları ve Çocukları

Hız. Ka'b b. Mâlik o zamandaki Arapların âdeti olduğu üzere birden çok hanımla evlendi. Fakat bu hanımlarla ne zaman evlendiği ise bilinmemektedir. Hanımlarının isimleri şunlardır:

Beni Seleme'den Umeyre b. Cubeyr b. Sahr b. Umeyye: Hız. Ka'b'ın bu hanımından, Abdullah, Fudâle, Vehb, Ma'bed, Havle ve Suad adlı çocuklar dünyaya gelmiştir.⁹

⁶ İbnu'l Esir el-Cezerî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî el-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdî'l-Kerîm b. Abdulvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Lubâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, (Beyrut: Dâr Sadır, ts.), 3: 129; İbn Hacer el-'Askâlânî, *Tehzibu't-Tehzîb*, 1.Bs. (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2001), 8: 440.

⁷ Sâmi Mekki el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akideti'l-İslâmiyye*, 2.Bs. (Dimeşk: Dâru'l-Kelam, 1990), s.51.

⁸ İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Me'mun Muhammed Saîd es-Sağır, 2. Bs. (Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2010), 3: 171.

⁹ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akideti'l-İslâmiyye*, s.48.

Hız. Ka'b, Yemen ehlinden olan Safiye ile de evlendi ve bu evlilikten Kebşe dünyaya geldi. Kebşe'de Sabit b. Ebî Katâde'nin eşidir.¹⁰

Hız. Ka'b b. Mâlik'in birde Ümmü Veled'i¹¹ vardır. Ondan da Abdurrahmân dünyaya geldi. Abdurrahmân, Süleyman b. Abdulmelik zamanında vefât etmiştir.¹²

Hız. Ka'b'ın hanımlarından birisinin ismide Hayra'dır. Ka'b'ın Hayra'dan çocukları oldu ama kaynaklarda bu çocukların ismine rastlayamadık.¹³

Zemehşeri'nin (ö. 538/1144) naklettiğine göre Hız. Ka'b b. Mâlik'in ilk muhacirlerden bir hanımı vardır. Bu hanım Umeyra ile Ümmü Uneys'in dışındadır çünkü bu ikisi Ensâr'dandır. Safiyye de değildir çünkü bu hanımıda Yemen ehlindendir. Belki bu onun Ümmü Veledidir yada Hayre'dir. Bunlarda değilse o zaman bu altıncı hanımıdır.¹⁴

Hız. Ka'b b. Mâlik'in zikri geçen hanımlarından olan çocuklarının sayısı sekiz (8) erkek, üç (3) kız olmak üzere onbir (11) adettir. Sahâvî'den (ö. 643/1245) gelen kavle göre Hız. Ka'b b. Mâlik'in bir de Said adında oğlu vardır. Ancak Sahâvî bu görüşünde tek kalmıştır. İbn Hacer'in naklettiğine göre ise Hız. Ka'b b. Mâlik'in Muhammed adında iki çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan büyüğü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında vefât etmiştir.¹⁵

Hız. Ka'b b. Mâlik'in en büyük çocuğunun ismi Abdullah, küçük çocuğunun ismi ise Ma'bed'dir. Hız. Ka'b b. Mâlik'in Sehl adında bir kardeşi bulunmaktadır. İbn Hibbân (ö. 354/965) onun sahâbe olduğunu söylemektedir. Bir de Suraka isminde bir kardeşi bulunmaktadır. Fakat Suraka'nın sahâbîlerle birlikte ismi zikredilmemiştir. Hız. Ka'b'ın, Sehl b. Kays b. Ebî Ka'b adında bir yakın akrabası bulunmaktadır. Bu kişi Bedr'e katıldı ve Uhud gününde şehid olmuştur.¹⁶

¹⁰el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.48.

¹¹ Ümmü Veled: Efendisinden erkek çocuk dünyaya getiren cariyeye ümmü veled denir. Bk: el-Cürcânî, Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Abdurrahmân el-Marâşlı, 4. Bs. (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2020), s.92.

¹² el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.48.

¹³el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.48.

¹⁴ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.49.

¹⁵ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.49.

¹⁶ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-Akide'ti'l-İslâmiyye*, s.49.

H. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) Ümmü Ma'bed (r.a.) adında bir hanımı daha bulunmaktadır. H. Ka'b'ın bu hanımından Ma'bed dünyaya gelmiştir.¹⁷ Ümmü Ma'bed (r.a.) her iki kibleyede namaz kılmıştır. Ma'bed b. Ka'b annesi Ümmü Ma'bed'den o da Allah Resûlü'nden (s.a.v.)şu hadisi nakletmiştir: "Hurma ve üzümü bir kabın içerisinde aynı anda nebiz yapmayın. Her birini ayrı ayrı yapın."¹⁸

Bu durumda H. Ka'b b. Mâlik'in şu isimlerde çocukları bulunmaktadır: Abdullah, Ubeydullah, Fedâle, Vehb, Ma'bed, Havle ve Suâd. Anneleri Umeyre bt. Cübeyr b. Sahr b. Umeyye b. Hansâ b. Ubeyd o da selimoğulları'ndandır. Ümmü Ömer adında kızı olup onunla Sevâdoğulları'nın sözleşmelisi Ziyâd b. Abdullah b. Enîs evlenmiştir. Abdurrahman isminde oğlu, Ümmü Kays isminde de bir kızı daha vardır. Onunla Sevadoğulları'nın sözleşmelisi Atiyye b. Abdullah b. Enîs evlenmiştir. Bunların anneleri Ümmü Veleddir. Remle isminde bir kızı daha olup annesi Tûmâ bt. Ma'kıl b. Cündeb b. en-Nadr olup Sa'lebe b. Sa'd b. Kays'ın çocuklarındandır. Sümeike ve Kebşe ismindeki çocuklarının annesi ise Safiye olup Yemenlidir. Ayrıca Safiye isminde bir kızı olup annesi ise Ümmü Veleddir. Leyla ismindeki kızının annesi ise Ümmü Bişr b. Cuheyne'dir.¹⁹

1.2. KİŞİLİĞİ VE DİĞER ÖZELLİKLERİ

1.2.1. İslâmî Hayatı ve Hakkında Söylenenler

H. Ka'b b. Mâlik, İkinci Akabe biatında hazır bulunmuştur. O, Bedir ve Tebûk gazvelerineise katılmamıştır. Hicretten sonra muhâcirlerden Talha b. Ubeydullah²⁰ya da Zübeyr b. Avvâm'ı²¹ Allah Resûlü ona kardeş ilan etmiştir.

H. Ka'b b. Mâlik, cahiliye döneminde şairliği ile tanınmış bir kişidir. Onun bu dönemlerde Evs ve Hazrec kabileleri arasında devam edegelen savaşlarda etkili

¹⁷el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî Şairu'l-İslâmiyye*, s.49.

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39:355 (29932); İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-sahâbe*, 4:461.

¹⁹ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zuhri, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed, 1. Bs. (Kahire Mektebetü'l-Hancî, 2001), 7: 386.

²⁰ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlu'd-Din Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Humeyrî el-Meâfirî, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sika- İbrahim el-Ebyârî- Abdu'l-Hâfiz es-Selebî, 2.Bs. (Mısır: Mektebetü ve Matbaatu Mustafa Albânî, 1955), 1: 251.

²¹ Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût, 1. Bs. (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1981), 18: 284-285.

bir konumda bulunduğu bildirilmektedir.²² O İslâm dinini hicretten önce kabul etmiş; tarihte çok önemli sonuçları olanyetmiş beş (75) civarında kişinin katıldığı İkinci Akabe’de (m.622) hazır bulunarak Allah Resûlü’ne(s.a.v.) biât etmiştir.²³

Hz. Ka’b b. Mâlik Medine döneminde Allah Resûlü’nü (s.a.v.) dolayısıyla İslâmı ve Müslümanları şiirleriyle destekleyen üç büyük şairden biridir ve o, Hassân b. Sâbit’den (ö. 54/674) sonra ikincisidir.²⁴ Diğeri ise Abdullah b. Revâha’dır. (ö. 8/629). Ka’b’ın iyi bir eğitim almış olduğu bilinmektedir. Her ne kadar, İbn Ebî Hâtim (ö. 327/939),Hz. Ka’b’ın ehli Suffe’den²⁵olduğunu söylese de, onun ailesinin tek oğlu olması²⁶ ve yaşantısı ehl-i Suffe’den olma durumunu zayıflatmaktadır. Ya da ehl’i Suffe’den olsa bile orada çok az bir zaman kaldığına işaret etmektedir. “Babası Mâlik, İslâmiyetten önce Yesrib’in önde gelen kişilerinden olup Evs ve Hazrec arasında yapılan bazı savaşlarda söylediği şiirlerle tanınırdı.”²⁷Hz. Ka’b b. Mâlik, hem diliyle hem de kılıcıylaİslâmiyet’in yayılmasında büyük emeği geçen, Bedir ve Tebûk seferleri hariç bütün savaşlara katılan önemli bir şahsiyettir.²⁸

1.2.2. İslâm Dini’ne ve Müslümanlara Katkısı

Hz. Ka’b b. Mâlik, İslâmiyeti kabulünden önce şiirleri ile tanınmaktadır.O, Müslüman olduktan sonra da Medine’deAllah Resûlü’nün (s.a.v.) şairlerinden biri olarak Hassân b. Sabit’ten sonra geldiği kabul edilmektedir. Bazı tarihî

²² Subhî es-Sâlih, *Ulûmu’l-Hadis ve Mustalahhuhu*, Beyrut, 1385/1966, s.356.

²³ Ebû’l-Fidâ, İsmâil b. Kesir, *Es-Siretu’n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Abdolvâhid, 1. Bs. (Kahire: Dâru’s-Selâm, 2011), 2: 192-212.

²⁴ Bu ifade islam Ansiklopedisi’nde Ka’b b. Mâlik maddesinde geçmektedir: “Ka’b’ın şiirleri, Hassân’ın şiirlerine göre, biraz daha kıymetlidir.” Bull, Fr, “Ka’b b. Mâlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. (İstanbul: TDV Yayınları 1967), 7: 5. Bu ifadeye göre şairlikte Ka’b, Hassân b. Sâbit’ten daha üstündür. Bu tercüme yapılırken bir çeviri hatası da olabilir. Çünkü Hassân b. Sâbit’e Cebrâil’in (a.s.) şiirlerinde desteklediği bildirilmektedir: “*Muhakkak ki, Ruhu’l-Kudus, Allah’ın Resûlü’nü savunduğu müddetçe Hassân ile beraberdir.*” Ebû Dâvûd, Süleyman b.Eş’as es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünenu Ebû Dâvûd*, thk. SıdkıCemil el-‘Âttar, 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-fıkr, 2005), “Edeb” 87; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, 2.Bs. (b.y: Müessesetu’r-Risâle, 1999), 25:89 (15789).

²⁵ İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris, et-Temîmî, el-Hanzelî, er-Râzi, *el-Cerh ve’t-Tadil*, thk. Mustafa Abdulkadir ‘Ata, 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-ilmîyye, 2002), 7: 160-161.

²⁶ İbn Hacer el-‘Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebû’l Fadl Askalânî, *el-İsâbe fi Teyizi’s-Sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu’avved), 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, 1995), 3: 302.

²⁷ Kandemir, “Ka’b b. Mâlik”,24: 4-5.

²⁸ Buhârî, *Sahih’i Buhârî*, thk. Mustafa Dîp Boğa, 5.Bs. (Kahire: Dâru İbn Kesir, 1993), “Tefsir,” 9.

kaynaklarda Devs kabilesinin onun bir beytinden etkilenecek İslamiyeti kabul ettiği belirtilmektedir.²⁹

Hz. Ka'b b. Mâlik, İslâmiyetin Medine'de yayılmaya başlamasından itibaren yeni dini kabul etmiş, Kelime-i Şehâdet getirerek İslâm dinine girmiştir. Hz. Ka'b b. Mâlik, bundan sonra zamanının çoğunu İslâm dinine ayırmıştır. İslam dinii için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. O, yeni kurulan Medine İslâm Devletine birçok alanlarda hizmetde bulunmuştur. Biz burada yapmış olduğu bazı hizmetlerden bahsedeceğiz: Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, Hz. Ka'b'ın en belirgin özelliği şairliğidir. O, şiirleriyle hem savaşlarda hem de toplumsal olaylarda duruma göre bazen Müslümanlara moral vermiş, bazen kâfirlerin moralini yerle bir etmiş, bazen acılara ortak olmuş ve şehidler için hem ağlamış hemde ağlatmıştır. O dönemde İslâm'ı hem dili ile hem de kılıcı ile savunan ender sahâbîlerden biri olmuştur.³⁰

Allah Resûlü (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Mekke'nin ileri gelen iki lideri Ebû Süfyân (ö.31/651-52) ve Übey b. Halef (ö.3/625), Medine'li Müslümanlara içerisinde şu ifadeler olan bir mektup kaleme almışlardı: “Bundan sonra Arap kabileleri arasında ortaya çıkacak hiçbir savaş, sizinle bizim aramızda çıkacak olan savaştan daha şiddetli olamaz; çünkü siz içimizden biri olan soylu ve yüksek bir mevkide olan birine (Hz. Peygamber'e) yardım ettiniz ve ona barınacak bir yer verip onu savundunuz. Bu sizin için hakikaten utanılacak bir durumdur. Bizimle onun arasına girmeyiniz. Şayet o doğru yolda ise, bundan dolayı övünecek ve sevinecek olan bizleriz; yok eğer kötü biri ise, onu ele geçirmeye herkesten çok bizim hakkımız vardır.” Onların bu mektubuna karşılık Hz. Ka'b b. Mâlik daha sonra bir şiirle mukâbelede bulunmuştur.³¹

Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.) yazı yazmayı ve hesap işini iyi bildiği için Allah Resûlü (s.a.v.) onu Medine'nin harem sınırlarını tespit etmesi için görevlendirmişti.³²

²⁹ İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimâşk*, 27: 439; M.Yaşar Kandemir, “Ka'b b. Mâlik”, *DİA*, 1.Bs. (İstanbul: TDV Yayınları 2001), 24: 4-5.

³⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi Hayatı ve Eserleri*, çev. Mehmet Yazgın, bny. (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), s.94.

³¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s.185.

³² el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensari Şairu'l-Akideti'l-İslâmiyye*, s.67.

Allah Resûlü (s.a.v.) Hz. Ka'b b. Mâlik'in emin bir kimse olduğunu bildiği için hicretin dokuzuncu (9/630) senesinde kendisini Eslem, Ğıfâr ve Cüheyne kabilelerinin zekâtlarını toplaması için zekât memuru olarak görevlendirdi.³³

Uhud Savaşının ikinci safhasında Resûlullah'ın (s.a.v.) hayatta olup olmadığı Müslümanlar tarafından bilinmiyordu. Sahâbîlerden sadece altı kişi Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hayatta olduğunu bilmekteydi. Bunlar: Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Sâ'd b. Ebî Vakkas, Ebû Ducâne, Sehl b. Huneyf ve Ka'b b. Mâlik'tir.³⁴

Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), "Uhud Savaşında insanlar dağıldıktan sonra Peygamber'i (s.a.v.) ilk ben gördüm ve O'nun hayatta ve sağlam olduğunu insanlara müjdeleyen de ben oldum" demektedir. Hz. Ka'b, "Ben bir geçitteydim. Allah Resûlü (s.a.v.) beni çağırıp zırhımı istedi ve üzerine giydi. Kendi zırhını da üzerinden çıkarıp bana giydirdi." Hz. Ka'b b. Mâlik, o gün şiddetli bir şekilde savaştı ve hatta on yedi yerinden yara almıştır. Ayrıca, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.) (ö. 13/634) ve Hz. Ömer (r.a.) (ö. 23/644) dönemlerinde Medine'de kalarak müşâvere heyetinde yer almıştır.³⁵

1.2.3. Ka'b b. Mâlik ve İkinci Akabe Biatı (621-622)

Mekke'nin Akabe mevkiinde, 621-622 yıllarında Medineli Müslümanlar ile Hz. Peygamber (s.a.v.) arasında yapılan iki anlaşmaya Akabe Biatları denir.³⁶

Arap yarımadasında "Akabe" adında birçok yer vardır. Akabe biatlarının yapıldığı yer ise Mekke'de Mescid-i Harâm'a yaklaşık 3 km. mesafede ve Mina sınırları içerisinde yer almaktadır. Hac esnasında şeytan taşlanan bölgede, Cemre-i Akabe adıyla bilinen büyük şeytanın taşlandığı mekâna yakın, çevresi tepelerle kuşatılmış küçükve

³³ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensari Şairu'l-Akideti'l-İslâmiyye*, s.67.

³⁴İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, thk. Mustafa Abdulkadir 'Ata, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2012), 27: 243.

³⁵ İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 27: 243.

³⁶Önkâl, Ahmet "Akabe Biatları," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 211.

kuytu bir vadidir. Bugün burada, Medineli müslümanların Allah Resûlü'ne (s.a.v.) biat ettiğini bildirmek gayesiyle inşa edilmiş bir mescit bulunmaktadır.³⁷

Haz. Peygamber (s.a.v.), câhiliye devri âdetlerine göre hac mevsiminde hac vazifesini yerine getirmek ve çevrede kurulan panayırlara katılmak için muhtelif bölgelerden Mekke'ye gelen Araplar'a İslâmı tebliğ amacıyla bir takım faaliyetlerde bulunmaktaydı. O, nübüvvet'in 11.yılına (m.620) denk gelen hac mevsiminde Yesrib (Medine) halkından bir gurupla Akabe'de karşılaştı ve onlara İslâm'ı tebliğ etti. Hazrec kabilesinden olan altı (6) kişilik bir grup İslâm dinini kabul edince, Hz. Peygamber (s.a.v.) onlardan kendisini Yesrib'e götürüp himâye etmelerini ve böylece İslâmiyeti tebliğ edip yayması hususunda yardımcı olmalarını istedi. Onlarda Evs kabilesiyle aralarında yıllardan beri devam eden savaşların sebep olduğu tahribatın ortadan kalkacağını, bu yeni din vesilesiyle iki kabile arasında birlik ve beraberliğin yeniden doğacağını ümit ettiklerini ifade ettiler. Medine'ye döndüklerinde Hazrec ve Evs kabilelerine İslâm dinini tebliğ edeceklerini söyleyerek ertesi yıl Allah Resûlü ile buluşacaklarına söz verdiler.³⁸

Bu küçük gurubun Medine'de gösterdikleri çabalar sayesinde birçok kişi İslâmiyet'i kabul etti. Bunlardan on (10) Hazrecli ve iki (2) Evsli on iki (12) kişi, verdikleri söz üzerine ertesi yıl Mekke'ye gidip Allah'ın Resûlü ile buluştular. "Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacaklarına, zina ve hırsızlık yapmayacaklarına, çocuklarını katletmeyeceklerine, birbirlerine iftira etmeyeceklerine, Allah ve Resûlü'nün emirlerine uyacaklarına" dair Allah'ın Resûlü'ne söz verdiler ve ona biât ettiler. Bi'set'in on ikinci yılının (m. 621) zilhicce ayında Akabe'de yapılan bu biata Birinci Akabe Biatı denir. Birinci Akabe Biatı, savaşla ilgili meseleleri içermediği için *Bey'atü'n-nisâ* olarak da zikredilmiştir. Allah Resûlü Yesrib'lilere İslâmı ve Kur'an'ı öğretmesi için Mus'ab b. Umeyr'i (ö.3/625) Yesrib'e gönderdi. Bir yıl boyunca Mus'ab'ın gösterdiği gayret ve çaba, Yesrib'in iki büyük lideri Sa'd b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr'ın İslâm dinine girmeleri ve çevrede İslâm dininin büyük bir teveccüh görmesi şeklinde birçok faydalı sonuçlar verdi.³⁹

³⁷ Önkâl, "Akabe Biatları," 2: 211.

³⁸ Önkâl, "Akabe Biatları," 2: 211.

³⁹ Önkâl, Ahmet "Akabe Biatları," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 211.

İkinci Akabe biatı, İslâm tarihinde çok önemli bir konuma sahiptir. Bu biat, az sayıda Medine’li Müslümanın Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek biat edip onu canlarıyla mallarıyla koruyacaklarına dair söz vermeleridir. Ka’b b. Mâlik Akabe’debulunan bu olayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Allah Resûlü’nün yaptığı gazvelerden yalnızca Tebük Gazvesi’nde bulunmamıştım. Gerçi Bedir Gazvesi’nde de bulunmamıştım. Zaten Bedir Gazvesi’ne katılmadıklarından dolayı hiç kimse azarlanmamıştı. O esnadaAllah Resûlü (s.a.v.) ile Müslümanlar savaşmak gayesiyle değil de Kureyş kervanını takip etmek için yola çıkmışlardı. Nihayet Allah Teâla Müslümanlarla düşmanlarını, aralarında belirlemiş oldukları herhangi bir sözleşme olmadığı halde bir araya getirdi. Oysa ben Akabe biatı yapıldığında, İslâm’a yardım etmek üzere söz verirken Allah Resûlü’nün(s.a.v.) yanındaydım.”⁴⁰

İlgili metinde görüldüğü üzere Hz. Ka’b b. Mâlik, İkinci Akabe Biatı’na katılmış olmayı çok önemli bir hadise olarak kabul etmekte, hatta Bedir Savaşı’ndan daha önemli görmektedir. O, bu düşüncesindetekte değildir. Kendisiyle aynı görüşte olan Medine’li sahâbîlerden Râfi’ b. Mâlik de Ka’b b. Mâlik gibi Akabe Biatı’na katılmış ve Bedir Savaşı’nda bulunmamıştır. Bedir Savaşı’na katılmayan sahâbîlere karşı Kur’ân-ı Kerîm’de herhangi bir kınama bulunmamaktadır. Râfi’ b. Mâlik de Akabe Biatı’nda bulunmayı Bedir Savaşı’nda bulunmaktan daha üstün görmekte ve şöyle demektedir: “Akabe Biatlarında hazır bulunmam yerine Bedir’e katılmış olmam beni sevindirmez.”⁴¹

Bu iki sahâbînin İkinci Akabe Biatı’nda bulunanları Bedir Savaşı’na iştirak edenlerden üstün görmelerinin sebebi, onların Allah Resûlü’ne şu hususlarda biat etmeleri olsa gerek: “Hicret ettiği taktirde kendisini mallarını, canlarını,kadınlarını veçocuklarını korudukları gibi koruyacaklarına; rahat anlarında da sıkıntılı zamanlarında da ona itâat edeceklerine;darlıkta dabolulukta da ona gerekli maddî yardımları yapacaklarına; iyiliği emredip kötülükten alıkoyacaklarına, hiç kimseden çekinmeden hak üzere olacaklarına dair ant içip” biat etmeleri olsa gerekir.”⁴²

⁴⁰ Buhârî, “Megâzî”, 79: Müslim, “Tevbe”, 53.

⁴¹ Buhârî, “Megâzî”, 11.

⁴² Önkol, “Akabe Biatları”, 2: 211.

1.2.4. Tebûk Seferinin Önemi

Tebûk Seferi, Hz. Peygamber'in son seferi olup O'nun hayatında yönettiği en büyük ordulu bir savaştı. Bu sefer hicretin dokuzuncu senesinin Recep ayında, bir yaz mevsiminde Tâif kuşatması dönüşünden takriben altı ay sonra vuku bulmuştur.⁴³

Tebûk Seferi'nin önemini daha iyi anlamamız için Mûte Savaşın'dan (8/629) biraz bahsedelim. Mûte Savaşı'nda ordu komutanlığı vazifesini üstlenmiş üç kişi art arda şehid edilmişti. Hâlid b. Velid (ö. 21/642), ordunun komuta görevini üstlendikten sonra Müslümanların tamamen yenilgiye uğramaması için başarılı bir geri çekilme hareketi uygulamıştı. Mûte'de, Müslüman askerlerin şehitleri adedince Bizans askeri de öldürülmüş, ayrıca Müslümanlar çekilirken Bizans ordusu onların peşine düşme cesaretini de gösterememişti. Müslümanlar bu savaştan sonra çeşitli başarılar elde ettiler. Mekke'yi fethettiler. Huneyn'de Hevâzin ve Sakif kabilelerini hezîmete uğrattılar. Bu durumda Bizanslılar için Müslümanlarla savaşma kaçınılmaz hale gelmişti. Çünkü onlardan başka Müslümanlara karşı koyabilecek bir güç kalmamıştı. İslâm'ı yok etme vazifesini arapların üstleneceğine dair ortada hiçbir belirti de yoktu.⁴⁴

Bunun üzerine Suriye çevresindeki Hristiyan Gassânî, Cuzâm ve Lahm gibi Arap aşiretlerini yanına alan Bizans İmparatoru Herakliyüs'ün (610-641) büyük bir ordu tertip edip Müslümanlara saldıracağı, kendisinin Humus'ta olduğu bilgisi Medine'ye ulaşınca, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke ve Medine dışındaki kabilelerden de asker toplayarak otuz bin (30 000) kişilik bir ordu tertip etmişti.⁴⁵ Bu hazırlıkta, Bizans da Şam'da büyük bir ordu topladı. İmparator Heraklius, adamlarının bir yıllık ücretlerini peşin verdi. Savaş için Lahmîler, Gassanîler ve çevre Arapları güç birliği yaptılar.⁴⁶

⁴³ Umerî, Ekrem Ziya Es-Siretü'n-Nebeviyye es-Sahîha, 6.Bs. (Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-ulûm ve'l-Hikem, 1994) 1: 522.

⁴⁴ Heyet, "Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi", Bny.(İstanbul: Çağ yay. Ayyıldız Mat., 1986.) 1: 531-532.

⁴⁵ el-Hizarî, Muhammed el-Hizarî Beğ, *Nûru'l-Yakîn fî Sireti Seyyidi'l-Murselîn*, thk. Hamdi Zemzem, bny. (Dimeşk: Dâru'l-Eymâm, 1988), 1: 224; Karabacak, Mustafa, "Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'ne Katılmaması ile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme" Ekev Akademi Dergisi, 2015, 19. Sayı, s.198

⁴⁶Karabacak, Mustafa, "Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'ne Katılmaması ile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme" Ekev Akademi Dergisi, 2015, 19. Sayı, s.198

Bu ordu, Arap yarımadası yönüne doğru harekete geçti. Hz. Peygamber de(s.a.v.) onların karşısına çıkacak bir ordu hazırlamak için büyük bir çaba sarfetti. Ancak bu sefer ve savaş öncekilerden farklıydı. Bizans, Müslümanların yurdundan uzak bir ülkeydi ve oraya varmak çok zor ve çetindi. Bu durum, savaş için yürüyen kişileri yorar, sıkıntıya sokardı. Mevsim itibariyle sıcak çok fazlaydı ve meyvelerin hasat zamanıydı. Bütün bunlar, Hz. Peygamber'i(s.a.v.), sefer için gerekli hazırlıkları yapsınlar diye Medine'den çıkmadan önce hedefini ashabına açıklamaya yöneltti. Halbuki Allah Resûlü'nünâdeti, hedefini onlara açıklamadan yola çıkmak ve daha sonra açıklamaktı. Bu olumsuz şartlar, münâfıkların da nifâklarını izhar etmelerine ve Müslüman ordusuna iştirak etmemelerine neden olmuştu. Hatta onları savaş gayretlerini durdurmaya, kesin kararları zayıflatmaya sevk etmişti. Hatta bunlardan Abdullah b. Ubey b. Selül (ö.9/631), "Muhammed (s.a.v), Roma devletiyle savaşmayı oyun mu zannediyor? Allah'a yemin olsun ki, O'nun sahâbîlerinin iplere vurulmuş hallerini görür gibi oluyorum." diyerek sahâbe-i kiramı savaştan alıkoymak için elinden gelen her türlü hileye başvuruyordu. Münâfıklar, Müslümanların savaş gayret ve arzusunu sekteye uğratmak için planlar tertip etmek üzere Yahudi Süveylim'in evinde toplanıyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Talhâ b. Ubeydullah ve bir grup Müslümana bu evi yıkmaya görevi verdi.⁴⁷ Allah Resûlü'nün (s.a.v) aldığı bu önlem sebebiyle Münâfıklar bir daha böyle bir eyleme girişme cüretini kendilerinde bulamadılar.⁴⁸

Böyle olumsuzlukların olduğu bir zamanda indirilen âyeti kerimeler sahâbe-i kiramın maneviyatını yükseltmiş, bu sefere bütün benlikleriyle hazırlanmalarına sebep olmuş ve münâfıkların olumsuz faaliyetlerinin etkisini hiçe indirmiştir.⁴⁹ Bu gazveye, büyük bir kıtlığın devam ettiği, mevsimlerin çok sıcak olduğu bununla beraber hurmaların olgunlaştığı ve ağaçlarının gölgesinin şiddetle arandığı günlerde karar verilmişti. Elbette rahat bir yaşantıyı bırakıp da aç, susuz bir sefere katılmak çok zordu. Bu sebeple bu gazvenin zamanına Kur'an dilinde (سَاعَةُ الْعُسْرَةِ)güçlük zamanı denmiştir.⁵⁰ Cabir b. Abdullah (r.a.): "Bu gazveye "Sâatü'l-usra: Güçlük

⁴⁷ Heyet, "Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi", 1: 531-532.

⁴⁸ Bahattin Kök, "Ka'b b. Mâlik el-Ensârî ve Tebuk Seferi ile ilgili Durumu", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8. Sayı. (Haziran 1992), s.135

⁴⁹ Kur'an, "Tevbe", 9/38,39,81,82,91.

⁵⁰ Kur'an, "Tevbe", 9/117.

Vakti” denmesinin sebebi; yiyecek, içecek ve binek sıkıntısı sebebiyledir.” demiştir.⁵¹ Bu savaşa Kur’ân diliyle(غَزْوَةُ الْعُسْرَةِ)“zorluk gazası”,⁵² bu orduya da (جَيْشُ الْعُسْرَةِ)“güçlük ordusu”⁵³ denilmiştir.⁵⁴ Ayrıca hiçbir seferde Münâfıkların olumsuz tavırları/tutumları, Kur’an âyetleriyle günü gününe ve bu kadar açığa vurulmamıştı. Bundan dolayı bu sefere (غَزْوَةُ فَاضِحَةٍ)“rüsveylik gazası” denilmiştir.⁵⁵

Zaman ve zemin açısından bunca olumsuz şartlara rağmen, mü’minler bütün varlıklarını ortaya koymuş; gazve için gereken herşeyin yerine getirilmesinde kusur etmemişlerdir. Bu seferin, büyük bir kıtlığın devam ettiği bir döneme denk gelmesinden dolayı Allah Resûlü (s.a.v.) varlıklı sahâbîlerini fakir olan askerlerin teçhizatı için infâkta bulunmaya teşvik etti. Bunun üzerine Hz. Osman (r.a.) (ö. 35/656) on bin (10 000) dinar infâkta bulundu. Ayrıca 300 zahire yüklü develer ile birlikte 50 at bağışında bulundu. Bundan memnun olan Allah Resûlü (s.a.v.) de Hz. Osman (r.a.) için “Allah’ım Osman’dan râzı ol, ben ondan râzıyım” diye dua etti. Daha sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.) 4 bin (4 000) dirhem olan bütün malını getirip infâk etti. Allah Resûlü (s.a.v.) kendisine “Ailene bir şey bıraktın mı? Diye sorduğunda “Allah’ı ve Resûlü’nü bıraktım” diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.) malının yarısını bağışladı, Abdurrahman b. Avf (ö.32/652) 100 okka (1282 kiloğram veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi) bağışta bulundu. Hz. Abbas da (r.a.) (ö.32/653)malının büyük bir kısmını bağışladı. Asım b. Adi (ö.45/665) 70 vesk⁵⁶ hurma bağışında bulundu. Bütün Müslümanlar varlıklarını ortaya koydular; öyleki kadınlar bile sahip oldukları zinet eşyalarını getirip Hz. Peygamber’e (s.a.v.) vermişlerdir. Daha sonra sahabîlerin fakirlerinden yedi kişi Allah Resûlü’ne (s.a.v.) gelip savaşa iştirak edebilmek için binek istediler. Allah Resûlüde (s.a.v.), ben size verecek binek bulamıyorum deyince savaşa katılamayacaklarından dolayı üzüntüden

⁵¹ VehbeZuhaylî, “*Tefsirü l-Münir*”, çev. Heyet, (İstanbul: Bilimevi Yayınları, 2005), 2: 62.

⁵² Buhârî, “*Megazî*”, 78; *Tefsir*, 9.

⁵³ Buhârî, “*İcâre*”, 2265; Müslim, “*İman*”, 1649(8);Tirmîzî, “*Menakib*”, 3699;Nesâî, “*Cihad*”, 3182; Ahmed b. Hambel, *Müsned*, 27: 247 (16699).

⁵⁴ Miras Kâmil, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, DİA*, byy(Ankara: TDV Yayınları, 1983), 10: 409.

⁵⁵ Mirâs, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 10: 420.

⁵⁶ Vesk: Sözlükte “kapsam, hacim” anlamındaki vesk (çoğulu vusûk ve evsuk)/visk (çoğulu evsâk) kelimesinin bir çok sâi istiap ettiği için bu adı aldığı belirtilmektedir. Kabaca bir deve yükü, bir veya iki ıdl (denk) olarak açıklanmaktadır. Bk. Kallek, Cengiz, “Vesk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 40:70.

gözyaşlarınaboğuldular. Bunun üzerine Hz. Osman (r.a.) onlardan üçünün, Hz. Abbas ikisinin ve Yâmin b. Amr da (?) ikisinin savaş masraflarını üstlenip techizatlandırdılar.⁵⁷

Bedevilerden bir kısmı savaşa katılmamak için birtakım mazeretler ileri sürdüler. Ce'd b. Kays adında bir diğeri de gelerek Hz. Peygamber'e(s.a.v.) "Bizans kadınlarına karşı kendilerine hâkim olamayacağı" gerekçesiyle savaşa katılmak istemediğini, kendisini bu mazeretten dolayı muâf tutmasını istedi. Aynı şekilde Müslümanlardan küçük bir grup da savaştan geri kalmışlardır. Ebû Hayseme, Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rabî bunlardandı. Bunlardan Ebû Hayseme, ordu henüz Tebûk'e varmadan yetişti.⁵⁸

Sonuç olarak gazveye çıkıldı ve Medine'ye 778 km. mesafede ve Suriye yolu üzerinde bulunan Tebûk'e kadar gidildi ve orada karargâh kuruldu. Ancak herhangi bir düşman ordusu ile karşılaşmadı. Medine'ye ulaşan bilgilerin doğru olmadığı anlaşıldı ve ordu daha ileri gitmeden, yapılanistişare sonucu geri dönüldü.⁵⁹

1.2.5. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden Geri Kalması

Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), Bedir ve Tebûk gazveleri haricinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün gazvelerine ve seferlerine iştirak etmiştir. Bedir gazvesine katılmamasının sebebi ise, bu sefere savaşma kastıyla çıkılmadığı, sadece Kureyş kervanını gözetlemenin amaçlandığı kaynaklardaki kendi açıklamalarından anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Hz. Ka'b b. Mâlik'in kendi ifadelerine göre, Bedir gazvesine iştirak etmeyenler hiç kimse tarafından ayıplanmamıştır.⁶⁰

Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), İkinci Akabe Biatı'na iştirak eden ve Hz. Peygamber'i(s.a.v.) Medine'ye davet eden sahâbîlerden birisidir. Hz. Ka'b b. Mâlik'in, Hilâl b. Ümeyye el-Vâkifi ve Murâre b. Rebî el-Amirî ile Tebûk Gazvesi'ne katılmayan üç kişiden biri olması ve elli günlük boykottan sonra âyeti kerime ile aklanması, onun şöhretini daha da artırmıştır. Oğlu Abdullah, babasına

⁵⁷ el-Hizarî, *Nûru'l-Yakîn*, 1: 225.

⁵⁸ MahmutŞakir, *İslam Tarihi*, çev. Ferit Aydın,(İstanbul: Kahraman Yayınları,1993), 2: 128.

⁵⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 7: 30.

⁶⁰ Buhârî, *Magâzi*, 4418; Müslim, *Tevbe*, 2769 (53).

Tebûk Gazvesi'nden geri kalmasının nedenini sormuş o da Buhârî ve Müslim'de geçen bu uzun haberi anlatmıştır.⁶¹

Allah Resûlü'nün çağrısına rağmen Tebûk'e bir takım insanlar katılmamıştı. Tebûk'e katılmayan bu insanlar şu beş (5) grupta mutâlâa edilebilir:

I. Medine'de kalmaları emredilip savaşa katılma sevabı alanlar. Bunlar, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yakınlarının gözetilip kollanmasıyla vazifelendirdiği Hz. Ali ile Medine'de kendi yerine görevlendirdiği Muhammed b. Mesleme ve İbn Ümmü Mektûm'dan oluşan üç kişidir.

II. Sefere katılmama hususunda mazereti olanlar. Bunlar da çok yaşlı, zayıf ve hasta olanlar.

III. Yoksul oldukları için binek ve yol azığı bulamadıkları için yanıp tutuştıkları halde sefere katılmayanlar.

IV. Sefere katılmamaları noktasında herhangi geçerli bir mazeretleri bulunmayanlar. Hz. Ka'b b. Mâlik ve arkadaşları bu grupta mütâlâa edilirler. Bu grup 10 kişi olup üçü Ka'b b. Mâlik ve arkadaşları, diğerleri Ebû Lubâbe ve arkadaşlarıdır.

V. Bu gruptakiler ise kınanan kimseler olup bunların tamamını münâfıklar oluşturmaktadır.⁶²

Hz. Ka'b b. Mâlik, Tebûk Gazvesi'ne katılmadığını kendisi şöyle anlatmaktadır:“Savaşa gitmemek için gözden kaybolunduğuhalde, hakkında bir âyet nâzil olmadıkça, işin gizli kalacağı zannedilebilirdi. Allah Resûlü(s.a.v.) bu seferi meyvelerin olgunlaştığı, gölgelerin arzulandığıçok sıcak bir mevsimde gerçekleştirmişti. Ben de bunlara çok düşkündüm. Allah Resûlü(s.a.v.) ile Müslümanlar sefer için hazırlığa başladılar. Ben de onlarla birlikte sefer hazırlığı için çıkıyor, ancakbir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime de “Canım, ne zaman olsa hazırlanırım” diyordum. Günler bu şekilde geçti, herkes işini ciddiye aldı

⁶¹ Karabacak, Mustafa “Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'ne Katılmamasıile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme” *Ekev Akademi Dergisi*, 19. Sayı, (Yaz 2015), s.199.

⁶² Gök, Murat “Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Kişiliği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 30.Sayı, (Ekim 2017), s.48-49.

ve bir sabah Allah Resûlü(s.a.v.) ile beraber Müslümanlar erken saatte yola çıktılar.⁶³ Ben ise henüz hazırlığımı yapmamıştım. Yine aynı şekilde sabah çıktım, hiçbir şey yapmadan eve döndüm. Hep aynı şekilde davranıyordum. Savaş daha başlamamıştı, ama ordu epeyce yol almıştı. Yola çıkıp onlara yetişeyim dedim, keşke yapsaymışım; buna da muvaffâk olamadım.”⁶⁴

Buna göre Hz. Ka’b b. Mâlik’in, Tebûk gazvesine katılmaması işi biraz ağırdan almasından, meyvelerin olgunlaşma zamanına denk gelmesi ve onlara olan zaafı sebebiyle denebilir. O daha sonra çıkıp mücâhidlere yetişmeyi aklından geçirmiş fakat bunu da yapmamıştı. Savaş hazırlığına başlanmasından itibaren, savaşa gidenlere yetişememe ümidini kaybedinceye kadar onun nefsinde bir mücadele verdiği de ortadadır. Bu mücadele neticesinde o gazveye katılamamış ve pişman olmuştur. O, en fazla üzüntüyü de gazveye katılmayan insanların kimler olduğunu görünce yaşamıştır. Geride ise iki grup insan kalmıştır. Mazereti olanlar ve Münâfıklar. O kendisini her iki grubun içine de dâhil edemiyordu. Münâfıklardan değildi kendisi bunu gayet iyi biliyordu. Allah Resûlü de onun münâfıklardan olmadığını biliyordu ve Tebûk’e ulaştığında Ka’b b. Mâlik’i sormuştu. Herhangi bir mazereti de yoktu.⁶⁵ Bunu kendisi şöyle açıklamaktadır: “Ben, katılmadığım bu gazve esnasındaki kadar hiçbir vakit güçlü ve zengin olmamıştım, Allah’a yemin olsun ki Tebûk Seferi’nden önce iki deveyi bir araya getirememiştim. Bu gazvede iki tane binek devesine sahiptim.” Yine kendisi bu olayı Allah Resûlü’ne şu şekilde açıklamaktadır: “Allah’a yemin olsun ki savaşa katılmamak için hiçbir mazeretim yoktu. Hiçbir vakit de bu seferden geri kaldığım sıradaki kadar zengin ve kuvvetli olmamıştım.”⁶⁶

İşte Hz. Ka’b b. Mâlik’in kendi anlatımında da açık bir şekilde görüldüğü gibi o hiçbir mazereti yokken ve maddî durumu yerinde iken sefere katılmamıştır. Üstelik iman noktasında bir zaafı da bulunmamaktadır. Ne yazık ki bu geride kalması, ileri de görüleceği gibi başlangıçta kendisi için dünyanın sonu olmuş; daha sonra ise

⁶³ Abdurrahman, babası Ka’b b. Mâlik’ten rivayeti şöyledir: “Resûlullah (s.a.v.) Tebûk Seferi’ne Perşembe günü çıkmıştır. Çünkü o, sefere Perşembe günü çıkmayı severdi.” Buhârî, Cihâd ve’s-Siyer, 103.

⁶⁴ Buhârî, “Megâzî”, 79; Müslim, “Tevbe”, 53.

⁶⁵ Karabacak, “Ka’b b. Mâlik’in Tebûk Seferi’ne Katılmaması ile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme” s.205.

⁶⁶Gök, “Ka’b b. Mâlik’in Hayatı ve Kişiliği”, s. 50.

sevinçle sonuçlanmıştır. Sonuçta o, hakkında âyet inen ve aklanan bahtiyarlardan olmuştur.⁶⁷

Kısaca Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), ifade ettiğimiz şartlar çerçevesinde gerçekleşen Tebûk seferine yukarıda ifade ettiğimiz sebeplerden dolayı iştirak edememiştir. Kendisinin ifade ettiği üzere, "Hz. Peygamber Tebûk'e varana kadar Hz. Ka'b b. Mâlik'i zikretmemiş, oraya vardığında, "Ka'b b. Mâlik ne yaptı?" diye sormuş, bazı kimselerin onun hakkında ileri geri konuşmaları üzerine Muâz b. Cebel (r.a.) "Ey Allah'ın Resûlü, biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz." demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir şey söylemeyerek susmuştur.⁶⁸

Tebûk seferine katılamadığından dolayı büyük bir pişmanlık üzüntü içinde olan Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), nihayet İslâm ordusunun Tebûk'ten Medine'ye doğru gelmekte olduğunu duyunca ne yapacağını şaşırır ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) huzurunda ne söyleyeceğini düşünür. Bu arada Hz. Peygamber'e ne söyleyeceği hususunda arkadaşlarına danışır. Benî Seleme'den bazı kişiler ona "Sen şairsin, belîğ konuşmasını iyi bilirsin, söz söylemede mahirsin, Allah Resûlü'ne (s.a.v) bir mazerette bulunursun." dediler. Bunun üzerine Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), "Vallahi ben bu iki şeyi birarada bulundurmam: Hem Tebûk seferine katılmayarak Allah Resûlü'nün (s.a.v) gerisinde kalacağım, hem de yalan söyleyeceğim, yalana gelince ben ona asla cüret edemem!" der. Nihayet o, Hz. Peygamber (s.a.v) seferden dönünce doğru olanı söyler.⁶⁹

Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.), Tebûk gazvesine iştirak etmediği için değil de, tevbeyle tehir ettiğinden dolayı Hz. Peygamber ve ashâbının boykotuna maruz kalmıştır. Allah (c.c) bu durumu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle ifade ediyor. *"Yeryüzünün bunca genişliğine rağmen kendilerine dar gelerek nefisleri kendilerini sıktıkça sıkılmış; böylece Allah'ın (c.c.) azabından yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlayan, tevbeyle geciktirmiş olan üç kişinin tevbesini de kabul etmiştir. Muhakkak ki Allah (c.c.), tevbeyle çokça kabul eden ve çok merhamet edendir."*⁷⁰ Bu ayette geçen "وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَوْا" kısmını "Tebûk Gazvesi'ne katılmayanlar"

⁶⁷ Gök, "Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Kişiliği", s. 50.

⁶⁸ Buhârî, Magâzî, 4418; Müslim, Tevbe, 2769 (53).

⁶⁹ İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 27: 448.

⁷⁰ Tevbe, 9/118.

şeklinde anlayanlar olmakla birlikte, müfessirlerin bir kısmı da aynı sürenin¹⁰⁶. âyetiyle⁷¹ ilişkilendirerek buna “bağışlanması ertelenenler” manasını vermişlerdir.⁷²Nitekim kaynaklarda geçen rivâyetler de bu manayı desteklemektedir.⁷³

1.2.6. Ka’b b. Mâlik’in Hz. Peygamber’in Huzuruna Çıkması ve Müslümanların Ona Olan Tutumu

Tebûk’e varıncaya kadar Hz. Ka’b b. Mâlik’in (r.a.) ismini anmayan Allah Resûlü(s.a.v.) oraya varınca onun ne yaptığını sordu. Müslümanlardan biri, “Boyuna ve elbiselerine bakıp gururlanması onu cihada katılmaktan engelledi” deyince, ashâbdan Muâz b. Cebel (r.a.) hemen müdâhale ederek Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) hakkında iyilikten başka bir şey bilmediklerini söyledi. Tebûk seferinden dönüşünde de o, mescide oturdu. Daha sonra sayıları seksen’in (80) üzerinde olduğu bildirilen ve seferden geri kalan kişiler, Pegamber’in (s.a.v) huzuruna çıkıp yemin ederek mazeret beyan etmeye başladılar. Kimisi hasta olduğunu kimisi de başka mazeretler ileri sürdüler. Allah Resûlü de (s.a.v.) onların bu sözlerini dinleyip özürlerini kabul etti. O, onların zahirlerine itibar etti, gizlemiş oldukları şeyleri de Allah’a (c.c) havâle edip onlar için istiğfarda bulundu. Sonuçta O, onların zahirlerine itibar etti, gizlemiş oldukları şeyleride Allah’a (c.c) havâle etti. Bu arada müslümanlıklarında hiçbir şüphe olmayan Hz. Ka’b (r.a.) ve iki arkadaşı da hiçbir mazeretleri olmadıkları halde zikredilen sefere katılmamışlardır. Bu nedenle Hz. Ka’b’ b. Mâlik’i (r.a.) müthiş bir endişe ve telâş sardı. O, Resûlullah’a(s.a.v.) ne diyeceğini düşünüyordu. Bu arada zihnine birçok mâzeretler geliyor, fakat o Rasûlullah’a (s.a.v.) yalan söylemeyi kendisine yediremiyordu. Nitekim Resûlullah’ın(s.a.v.) Medine’ye ulaştığı bilgisi gelince Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) hemen Peygamberimizin huzuruna varıp ona gerçekleri olduğu gibi söylemeye karar verdi. Huzuruna vardığında selâm verdi, Resûlullah (s.a.v.) dargın olan kimseler gibi acı bir tebessümle baktı ve gazaya neden katılmadığını sordu. Hz. Ka’b b. Mâlik de cevaben şunları söyledi:

⁷¹ “Sefere iştirak etmeyen diğer bir gurupta Allah’a bırakılmıştır. O, bunlara ya azab eder veya tevbelarını kabul eder. Allah çok bilendir, hikmet sahibidir.” Tevbe, 9: 106.

⁷²Karabacak, “Ka’b b. Mâlik’in Tebûk Seferi’ne Katılmaması ile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme” s.206.

⁷³ Buhârî, “Magâzî”, 4418; Müslim, “Tevbe”, 2769 (53).

“Ya Resûlallah! Vallahi, sizden başkası, yani dünya ehlinde birisinin yanında bulunsaydım, bir özürle onun gazabından kurtulabileceğimi düşünürdüm. Zira söz söylemesini iyi bilirim. Vallahi, biliyorum ki, bugün yalan söylemek suretiyle sizi memnun etsem de Allah (c.c) sana doğrusunu bildirir. Eğer doğrusunu söylersem siz bana kızacaksınız; fakat ben doğru söylemekle Allah’tan hayırlı bir netice beklerim. Allah’a yemin ederim ki gazadan geri kalmamda herhangi bir özrüm yoktu. Hiçbir zaman, sizden ayrılıp geri kaldığım zamankinden daha zengin ve kuvvetli olmadım.”⁷⁴

Hiz. Ka’b b. Mâlik’in (r.a.) bu itirafı üzerine Allah Resûlü (s.a.v.)“Buna gelince, gerçekten o doğru söyledi.” dedikten sonra ona şöyle buyurdu: “Kalk Allah (c.c.) senin hakkında hüküm verinceye kadar bekle.” Hiz. Ka’b kalkıp gittikten sonra Beni Seleme’den bazı kimselerarkasından yetişipona şöyle dediler: “Bundan önce senin bir günah işlediğini görmedik. Allah Resûlü’ne (s.a.v.) bir mazeret beyan etmekten âciz misin?” Neredeyse Hiz.Ka’b b. Mâlik’i ikna edeceklerdi. Sonra onlara, “benim durumumda olan var mı?” diye sordu. OnlardaHiz. Ka’b b. Mâlik’e “Evet seferden geri kalan iki kişi daha var sana söylenenler onlara da söylendi; bunlar Murâra b. Rebî’ el-Amrî ve Hilâl b. Ümeyye el-Vâfikî” dediler.⁷⁵

Daha sonra Allah Resûlü (s.a.v.) suçlarını itiraf eden bu üç kişiyle konuşulmasını ashâba yasakladı. Bu boykot elli (50) gün sürdü, Hiz. Ka’b b. Mâlik ile birlikte seferden geri kalan diğer iki sahâbe ise büyük bir üzüntü içerisinde evlerine kapandılar. Hiz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) ise onların en genci idi. O, dışarı çıkar, çarşılar da dolaşır, mescitte Allah Resûlü’nün (s.a.v.) arkasında namaz kılar, selâm verir karşılığını bekler, fakat beklediği davranışlardan hiçbirini göremezdi. O, bütün sahâbîlerinkendisine aynı şekilde davrandığını görünce büyük bir sıkıntıya girdi. Bu durum böyle uzayınca Hiz. Ka’b b. Mâlik (r.a.),bir gün en sevdiği ve en samimi olduğu amcasının oğlu olan Ebû Katâde’nin (r.a.) (ö.54/674) bahçe duvarından içeri atladı ve ona selâm verdi. Amcaoğlunun selâmını almaması üzerineHiz. Ka’b b. Mâliküzüntüsünden kahroldu. Nihayet aynı gün içerisinde Nabâtîlerden bir kimse vasıtasıyla kendisine, Gassân melikinden bir mektup getirmişti. Mektubu açıp baktığında mektupta şöyle yazıldığını gördü: “Bana ulaşan habere göre arkadaşın

⁷⁴ İbn Asâkir, *Tarih’u Medineti Dimaşk*, 27: 442.

⁷⁵ Buhârî, “Megâzî”, 79; Müslim, “Tevbe”, 53.

sana ezâ ve cafâ ediyormuş. Allah seni hakaret göresin ve hakkın zayi olsun diye yaratmamıştır. Orada durma gel, bize katıl, sana şanına uygun bir şekilde hürmet edip ihsanda bulunalım.” Konuyla ilgili sahih kaynaklara göre bu mektubu okuyunca Hz. Ka’b, bunun kendisi için daha büyük bir musibet oluşturduğunu düşünmüştür.⁷⁶

Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) ile arkadaşlarına yapılan elli günlük boykotun kırkıncı gününde, Allah’ın Resûlü (s.a.v), Hz. Ka’b b. Mâlik’e ve arkadaşlarına haber göndererek hanımlarından ayrılmalarını istedi. Bunun üzerine Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) eşine, “Ailenin yanına git; bu konuda Allah hükmünü verene kadar onların yanında kal” diyerek onu ailesinin yanına gönderdi. Seferden geri kalan üç kişiden biri olan Hilâl b. Ümeyye’nin (r.a.) eşi Allah Resûlü’ne (s.a.v) gelerek eşinin çok yaşlı olup bakıma muhtaç olduğunu ifade edip, Allah Resûlü’nden kocasına bakmak için izin istedi ve kendisine bu hususta izin verildi. Bunun üzerine Hz. Ka’b’ın (r.a.) akrabalarıda, ona Allah Resûlü’nden (s.a.v) izin istemesini tavsiye ettiler; fakat o diğer ikisinden daha genç olduğu için izin istemekten çekindi. Nihayet on gün daha geçtikten sonra onların bu sıkıntılı günlerinin sayısı elli güne ulaştı.⁷⁷

Ellinci günün sabahında sabah namazını kıldıktan sonra Hz. Ka’b, evlerinin birinin damındayken, tevbelerinin kabul edildiğini müjdeleyen yüksek bir ses duydu ve secdeye kapandı. Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.) hemen üzerindeki elbiselerini çıkarıp kendisine müjdeyi veren sahâbîye verdi. Kendisinde o esnada başka bir elbisesi olmadığı için başkasından elbise ödünç alıp giyindi. Bunun üzerine haberi duyan sahâbîler gruplar halinde gelerek kendisini tebrik ettiler. Kendisinin anlattığına göre daha sonra mescide giden Hz. Ka’b’ı, Muhâcirlerden sadece Talha b. Ubeydullah (r.a.), hemen ayağa kalkıp kendisine doğru geldi ve onu kucaklayarak kutladı. O, Talha b. Ubeydullah’ın kendisine karşı olan bu davranışını hiç unutmadığını anlatmaktadır.⁷⁸

Mescitte Allah Resûlü’nün (s.a.v.) sevinçten yüzünün parladığını gören Hz. Ka’b b. Mâlik (r.a.), O’na selâm verdi. Hz. Peygamber de (s.a.v.), “Annenden doğduğun günden bugüne kadar sana ulaşan en hayırlı gün nedeniyle gözün aydın olsun!” buyurdu. Hz. Ka’b (r.a.), “Ey Allahın Resûlü! Bu güzel müjde sizin

⁷⁶ Buhârî, “Megâzî”, 79; Müslim, “Tevbe”, 53; İbn Asâkir, *Tarih’u Medineti Dımaşk*, 27: 447.

⁷⁷ Buhârî, “Megâzî”, 79; Müslim, “Tevbe”, 53.

⁷⁸ Buhârî, Megâzî, 79; Müslim, Tevbe, 53.

tarafınızdan mı yoksa Allah (c.c.) katından mı?” diye sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v), “Hayır, bu benim tarafımdan değil, Allah katındandır” diye buyurdu.⁷⁹ Bunun üzerine Hz. Ka’b (r.a.), tevbesinin Allah (c.c.) tarafında kabul olması sebebiyle malının büyük bir kısmını sadaka olarak verdi.⁸⁰

1.2.7. Vefâtı

Tarih âlimleri Hz. Ka’b b. Mâlik’in vefât senesinde ihtilaf etmişlerdir. Vâkidî’nin (ö. 207/823) de içinde bulunduğu tarihçilerin çoğunluğuna göre 50/670 senesinde Medine’de vefât etmiştir.⁸¹ Heysem b. Adi’den gelen bir rivâyete göre ise hicrî 51/671 senesinde vefât etmiştir. Kâsım b. Adîde (?) aynı görüştedir. el-Bahşî’den (ö. 1098/1687) bu konuda şu iki görüş nakledilmektedir. Birincisi; Hz. Ka’b’ın (r.a.) Muaviye (r.a.) (ö. 60/680) döneminde 50/670 senesinde vefât ettiği görüşü, bir diğer görüşü de; 51/671 senesinde vefât ettiği şeklindeki görüşüdür. Üçüncü bir görüş ise 53/673 senesinde vefât ettiği üzeredir. Bu görüş, Bağdadi’ye (ö. 1093/1682) ait olup o bu görüşünde tek kalmıştır. Önceki görüşlerin (üç görüşün) hilâfına Kelbî’nin (ö. 204/819) rivâyet ettiği dördüncü bir görüş daha vardır ki o da, Hz. Ka’b b. Mâlik’in 41/661 senesinden önce vefât ettiği görüşüdür. Bu görüşe yakın olarak 40/660 senesinden önce vefât ettiğine dair Medâinî’den (ö. 228/843) de bir görüş nakledilmektedir.⁸²

İlk üç görüş birbirine yakındır. Bu üç görüşten birinin sahih olması muhtemeldir. Fakat en makul olan ve kabûl gören, 50/670 tarihidir. Hz. Ka’b b. Mâlik’in (r.a.) 41/661 senesinden önce vefât ettiğini iddia edenlere İbn Kesîr (ö. 774/1373) şu sözleriyle reddiyede bulunmaktadır: “Kelbî, Hz. Ka’b b. Mâlik’in Bedir savaşına iştirak ettiği ve 41/671 senesinden önce vefât ettiği hususundaki görüşlerinde hata etmiştir. Çünkü Vâkidî bu konuda Kelbî’den daha bilgilidir.” diyor.⁸³

⁷⁹ Buhârî, Megâzî, 79; Müslim, Tevbe, 53.

⁸⁰ Buhârî, Megâzî, 79; Müslim, Tevbe, 53.

⁸¹ Kandemir, “Ka’b b. Mâlik”, 24: 5.

⁸² el-Anî, *Ka’b b. Mâlik el-Ensari Şairu’l-Akideti’l-İslâmiyye*, s.72-73.

⁸³ el-Anî, *Ka’b b. Mâlik el-Ensari Şairu’l-Akideti’l-İslâmiyye*, s.73.

Hiz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) vefât yılında ihtilaf edildiği gibi vefât ettiği yer hususunda da ihtilaf edilmiştir. Tarihçilerin çoğunluğuna göre Medine'de vefât etmiştir. Azınlığın görüşüne göre ise şam'da vefât etmiştir. Birinci görüş daha isabetlidir. Çünkü oğlu Abdullah, babası Hiz. Ka'b gözlerini kaybettiğinde Medine'de Cuma namazına gitmesi için kendisine rehberlik ettiğini rivâyetlerinde ifade etmektedir. Biz, Hiz. Ka'b b. Mâlik'in gözlerini Muâviye (r.a.) döneminde kaybettiğini ve Hiz. Ali (r.a.) zamanında onun Medine'den ayrıldığını biliyoruz. Büyük bir ihtimalle Muâviye (r.a.) döneminde Medine'ye ikinci bir kez dönmüş ve hayatının geri kalan kısmını burada geçirmiştir. Çünkü sahâbîlerin çoğu Allah'ın Resûlü'ne (s.a.v.) komşu olmak için Medine'de olmayı istiyorlardı. Zira Medine'de yaşayıp Medine'de ölmenin faziletinden bahseden hadisler bulunmaktadır. Onlardan biri Allah Resûlü'nden (s.a.v.) nakledilen şu hadistir: "Kim Müslüman olup da Medine'nin sıkıntılarına ve açlığına sabredip orada vefât ederse, kıyamet gününde ben onun için ya şefâatçı ya da şâhit olurum"⁸⁴ buyurmuşlardır.⁸⁵

Hiz. Ka'b. Mâlik, genel itibariyle Medine'de ikâmet etmiştir. Son dönemlerinde de Medine'de bulunmuştur. O, Muaviye'nin hilâfeti döneminde gözlerini kaybetmiş, hicrî 50 senesinde yetmiş yedi (77) yaşındayken Medine'de vefât etmiştir.⁸⁶

---

⁸⁴ Müslim, Hac, (477) 1374.

⁸⁵ el-Anî, *Ka'b b. Mâlik el-Ensârî şâiru'l-Akideti'l-İslâmiyye*, s.72-73-74.

⁸⁶ İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimâşk*, 27: 429.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. KA'B B. MÂLİK'İN RÂVİLERİVE RİVÂYETLERİ

2.1. RÂVİLERİ

Hız. Peygamber (s.a.v.) ve Üseyd b. Hudeyr'dan seksen (80) hadis rivâyet eden Hz. Ka'b b. Mâlik'in rivâyetleri Kütüb-i Tis'a'da ve toplu bir şekilde Ahmed b. hambel'in el-Müsned'inde bulunmaktadır. Hz. Ka'b'dan (r.a.) rivâyetle bulunan talebeleri (râvîleri); oğulları: Ma'bed (ö.252/871), Abdullah (ö. 98/716), Abdurrahman(?), Ubeydullah (?), Muhammed (?), kızı Ümmü Abdullah b. Uneys ve torunu Abdurrahman b. Abdullah (?) ile Câbir b. Abdullah (ö.78/697), Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-88), Ebû Ümâme el- Bâhilî (ö.86/705), Ebû Cafer Muhammed b. Ali (ö. 114/732), Ömer b. Hakem b. Sevbân (ö. 127/711), Ömer b. Hakem İbn Rafî' (?) ve Ömer b. Kesir b. Eflah (?) gibi kimseler rivâyetle bulunmuşlardır.⁸⁷

2.2. RİVÂYETLERİ

Hız. Ka'b b. Mâlik, hadis rivayetinden çok şairliği ile tanınmaktadır. Hz. Ka'b, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) üç büyük şairinden (Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî) birisidir. Hız. Peygamber (s.a.v.) ve Usayd b. Hudayr'den⁸⁸ seksen (80) hadis nakletmiştir. Bu hadislerden üçünü (3) Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) ittifaken rivâyet etmişlerdir. Buhârî tek başına bir (1), Müslim ise iki (2) hadis rivâyet etmişlerdir.⁸⁹

⁸⁷ ez-Zehbî, Şemsuddin Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehbî, *Tezhibu Tehzibu'l-Kemâl fi esmâi'r-Ricâl*, thk. Ğunaym Abbas Ğuneym-Mecdi es-Seyyid Emin, 1. Bs. (b.y: el-Faruku'l-Hâdise li'-Tabâati ve'n-Neşri, 2004), 7: 455 ;İbn Abdülber, *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, 5: 457; İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 27: 427; Kandemir "Ka'b b. Mâlik", 24:5

⁸⁸ Usayd b. Hudayr (ö. 20/641): Evs kabilesinin Benî Abdüleşhel kolundandır. Kavminin eşrafından olup okuma yazma bilen babası Hudayr el-Ketâib, Evs ile Hazrec arasında hicretten altı (6) yıl önce gerçekleşen Buâs savaşında Evsliler'e kumandanlık yapmış ve bu savaşta öldürülmüştür. Annesi Ümmü Üseyd bt. Seken'dir. Hız. Peygamber'in Üseyd'e Ebû İsa diye hitap ettiği zikredilmektedir. Birinci Akabe Biati'ndan sonra Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr sayesinde İslâm'ı kabul eden Useyd b. Hudeyr aynı gün amcasının oğlu ve Evs'in lideri Sa'd b. Muâz'ın hidayete ermesine vesile oldu. Yetmiş (70) kişinin katıldığı İkinci Akabe Biati'nda Resûlü Ekrem tarafından seçilen on iki (12) nakib arasında Evsliler'i temsil eden üç (3) kişiden biriydi. Hicretten sonra Zeyd b. Harise ile kardeş ilan edildi. Bk: Dayhan, Ahmet Tahir, "Useyd b. Hudayr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 363.

⁸⁹ Nevevî, el-İmam el-Allame el-Fakih el-Hafız Ebû Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref en-Nevevî, *Tezhibu'l-Esmei ve'l-Luğat*, 1. Bs. (Kahire: Tasviru Dâri'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2008), 2: 69; Allân

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, Hz.Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nde bulunan hadis sayısı tekrarlarıyla beraber 35'tir. Ka'b b. Mâlik'in Kütüb-i Tis'a içerisinde bulunan hadislerinin dağılımı ise şöyledir:

Buhârî'nin *Sahihi*'nde 16; Müslim *Sahihi*'nde 11; Ebû Dâvûd'un *Süneni*'nde 10; Tirmîzî'nin *Süneni*'nde 4; Nesâî'nin *Süneni*'nde 11; İbn Mâce'nin *Süneni*'nde 7; İmam Mâlik'in *Muvatta*'sında 1; Dârrimî'nin *Süneni*'nde 7; Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nde ise tekrarlarıyla beraber 35, toplamda: 102.

Çalışmamızın bu kısmında; Hz. Ka'b b. Mâlik'in Kütüb-i Tis'a içerisinde bulunan rivâyetlerini, cerh-ta'dil açısından inceledik. Hadislerin geçtiği kitâp (bölüm), bab ve bir de tespit ettiğimiz hadislerin içeriğinden yararlanarak hadislerin tamamına başlıklar belirledik. Bu manada toplam yirmisekiz (28) hadis ve başlık tespit ettik. Genelde içerikleri ve metinleri aynı olan rivâyetlerden bir tanesini esas alarak bir başlık altında tek hadis olarak ele aldık. Diğer tarikler de ise metin ve senedlerinde farklılık varsa değerlendirme kısmında buna işaret adip, geçtikleri temel kaynakları da tespit ederek dipnotta izah ettik.

Her bir konu başlığının altında hadisin aslını (orijinal metnini), metnin hemen altında güncel ve anlaşılır bir dille Türkçe tercümesini verdik. Daha sonra da konumuz olan hadisin rivâyet zincirini (senedini, rivâyet dizesini) tespit edip, müntehâsından (sahâbîden) ibtidâsına (son râvisine) doğru kronolojik olarak verdik. Şayet bahse konu olan hadisin isnâdında tahvîl⁹⁰ varsa bunu tahvil (geçiş veya değişim) işareti olarak bilinen "hâu't-tahvîl'in" (ح) Türkçe karşılığı olan (H) harfi ile belirttik.

Ayrıca ilgili rivâyetin senet zincirinde bulunan her bir hadisimiz ve ravilerinin biyografilerini vermek ve isnâd şemasını incelemek konumuzun istîâbını aşır çalışmanın hacmini artıracığından, cerh ta'dil âlimleri nezdinde metin ve râvileri üzerinde şâibe ve problem bulunan hadisler hakkında şerhlerden, tahkîk ve ta'lik eserlerden; sıkıntılı râvileri konusunda ise cerh ve ta'dil kitapları ile ricâl kitaplarından imkânlar ölçüsünde istifâde ederek ilgili hadisin sıhhat derecesini ortaya

---

es-Siddîki, el-İmâm Muhammed Ali b. Muhammed Allân el-Bekri es-Siddîki eş-Şefî, *Delîlül-Felîhîn litiki riyâzi's-Sâlihîn*, thk. Dirâr Şakir Yahya 1. Bs. (Dimeşk: Dâru'l-Feyhâi, 2019), 1: 137; Kandemir, "Ka'b b. Mâlik", 24: 5.

⁹⁰ Tahvîl: Bir hadisin birden fazla rivayeti bir yerde verildiğinde bunların birinden diğerine geçmek. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 7. Bs. (İstanbul: MÜİFAV, 2013), s.303.

koymaya çalıştık. Ayrıca hakkında sıkıntı ve şâibe olan her bir hadisin isnâd şemâlarını çizerek bu şemâ üzerinde râvilerin hicrî ve milâdî ölüm tarihlerini anlaşılır şekilde belirledik.

Tespit ettiğimiz hadislerin değerlendirme kısmında ise, ilgili rivâyetin farklı varyantlarında bulunan metin ve senet farklılıklarına değindik. Ayrıca bu değerlendirme bölümünün son kısmında ilgili hadis hakkında şerhlerde geçen açıklamalardan yararlanarak güncellemeye ve yorumlamaya çalıştık.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) rivâyet ettiği hadisler ve konuları şöyledir:

2.2.1. Ka'b b. Mâlik'in Hz. Peygamber'e Akabe'de Biat Etmesi

– حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: فَحَدَّثَنِي مَعْبُدُ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكِ بْنِ أَبِي كَعْبٍ بْنِ الْقَيْنِ، أَخُو بَنِي سَلَمَةَ، أَنَّ أَخَاهُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، وَكَانَ مِنْ أَعْلَمِ الْأَنْصَارِ، حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَاهُ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ، وَكَانَ كَعْبٌ مِمَّنْ شَهِدَ الْعُقْبَةَ، وَبَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَا، قَالَ: خَرَجْنَا فِي حُجَّاجِ قَوْمِنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، وَقَدْ صَلَّيْنَا وَفَّقِهَا وَمَعَنَا الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ كَثِيرُنَا وَسَيِّدُنَا، فَلَمَّا تَوَجَّهْنَا لِسَفَرِنَا وَخَرَجْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ، قَالَ الْبَرَاءُ لَنَا: يَا هَؤُلَاءِ، إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ وَاللَّهِ رَأْيَا، وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَدْرِي تُوَافِقُونِي عَلَيْهِ أَمْ لَا، قَالَ: قُلْنَا لَهُ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ أَنَّ لَا أَدْعَ هَذِهِ النَّبِيَّةَ مَعِيَ بِظَهْرِ، يَعْنِي الْكُعْبَةَ، وَأَنْ أُصَلِّيَ إِلَيْهَا، قَالَ: فَقُلْنَا: وَاللَّهِ مَا بَلَّغْنَا أَنَّ نَبِيَّنَا يُصَلِّي إِلَّا إِلَى الشَّامِ، وَمَا نُرِيدُ أَنْ نُخَالَفَهُ،

فَقَالَ: إِنِّي أُصَلِّي إِلَيْهَا، قَالَ: فَقُلْنَا لَهُ: لَكِنَّا لَا نَفْعَلُ، فَكُنَّا إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ صَلَّيْنَا إِلَى الشَّامِ وَصَلَّى إِلَى الْكُعْبَةِ، حَتَّى قَدِمْنَا مَكَّةَ، قَالَ أَخِي: وَقَدْ كُنَّا عِنْدَنَا عَلَيْهِ مَا صَنَعَ، وَأَبَى إِلَّا الْإِقَامَةَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْأَلْهُ عَمَّا صَنَعْتُ فِي سَفَرِي هَذَا، فَإِنَّهُ وَاللَّهِ قَدْ وَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْهُ شَيْءٌ لَمَّا رَأَيْتُ مِنْ خِلَافِكُمْ إِنِّي فِيهِ، قَالَ: فَخَرَجْنَا نَسْأَلُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكُنَّا لَا نَعْرِفُهُ لَمْ نَرَهُ قَبْلَ ذَلِكَ، فَلَقِينَا رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: هَلْ تَعْرِفَانِهِ؟ قَالَ: قُلْنَا: لَا، قَالَ: فَهَلْ تَعْرِفَانِ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَمَّهُ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: وَكُنَّا نَعْرِفُ الْعَبَّاسَ، كَانَ لَا يَزَالُ يَقْدُمُ عَلَيْنَا تَاجِرًا، قَالَ: فَإِذَا دَخَلْتُمَا الْمَسْجِدَ فَهُوَ الرَّجُلُ الْجَالِسُ مَعَ الْعَبَّاسِ، قَالَ: فَدَخَلْنَا الْمَسْجِدَ فَإِذَا الْعَبَّاسُ جَالِسٌ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ جَالِسٌ فَسَلَّمْنَا، ثُمَّ جَلَسْنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْعَبَّاسِ: " هَلْ

تَعْرِفُ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ يَا أَبَا الْفَضْلِ؟ " قَالَ: نَعَمْ هَذَا الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ سَيِّدُ قَوْمِهِ، وَهَذَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أُنْسَى قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الشَّاعِرُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَالَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي خَرَجْتُ فِي سَفَرِي هَذَا، وَهَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ، فَرَأَيْتُ أَنْ لَا أَجْعَلَ هَذِهِ النَّبِيَّةَ مِنِّي بَظَهَرٍ، فَصَلَّيْتُ إِلَيْهَا، وَقَدْ خَالَفَنِي أَصْحَابِي فِي ذَلِكَ، حَتَّى وَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ، فَمَاذَا تَرَى يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " لَقَدْ كُنْتُ عَلَى قَبْلَةٍ لَوْ صَبَرْتُ عَلَيْهَا " قَالَ: فَارْجَعَ الْبَرَاءُ إِلَى قَبْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى مَعَنَا إِلَى الشَّامِ، قَالَ: وَأَهْلُهُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ صَلَّى إِلَى الْكُعْبَةِ حَتَّى مَاتَ، وَلَيْسَ ذَلِكَ كَمَا قَالُوا، نَحْنُ أَعْلَمُ بِهِ مِنْهُمْ، قَالَ: وَخَرَجْنَا إِلَى الْحَجِّ، فَوَاعَدَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعُقْبَةَ مِنْ أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ، فَلَمَّا فَرَعْنَا مِنَ الْحَجِّ، وَكَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي وَعَدَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَعَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ حَرَامٍ أَبُو جَابِرٍ سَيِّدٌ مِنْ سَادَتِنَا، وَكُنَّا نَكْتُمُ مَنْ مَعَنَا مِنْ قَوْمِنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمْرَنَا فَكَلَّمْنَاهُ، وَقُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا جَابِرٍ، إِنَّكَ سَيِّدٌ مِنْ سَادَتِنَا، وَشَرِيفٌ مِنْ أَشْرَافِنَا، وَإِنَّا نَرْغَبُ بِكَ عَمَّا أَنْتَ فِيهِ أَنْ تَكُونَ حَظَبًا لِلنَّارِ غَدًا، ثُمَّ دَعَوْتُهُ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبَرْتُهُ بِمِيعَادِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْلَمَ وَشَهِدَ مَعَنَا الْعُقْبَةَ، وَكَانَ نَقِيبًا، قَالَ: فَمِنْمَنَا

تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَعَ قَوْمِنَا فِي رِحَالِنَا حَتَّى إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ خَرَجْنَا مِنْ رِحَالِنَا لِمِيعَادِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَتَسَلَّلُ مُسْتَخْفِينَ تَسَلَّلَ الْقَطَا حَتَّى اجْتَمَعْنَا فِي الشَّعْبِ عِنْدَ الْعُقْبَةِ، وَنَحْنُ سَبْعُونَ رَجُلًا، وَمَعَنَا امْرَأَتَانِ مِنْ نِسَائِهِمْ نَسِيبَةُ بِنْتُ كَعْبٍ أُمُّ عُمَارَةَ إِخْدَى نِسَاءِ بَنِي مَارِزِ بْنِ النَّجَّارِ، وَأَسْمَاءُ بِنْتُ عَمْرٍو بْنِ عَدِيٍّ بِنْتُ ثَابِتٍ إِخْدَى نِسَاءِ بَنِي سَلَمَةَ، وَهِيَ أُمُّ مَبِيعٍ، قَالَ: فَاجْتَمَعْنَا بِالشَّعْبِ نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى جَاءَنَا وَمَعَهُ يَوْمِيذٌ عُمَةُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَهُوَ يَوْمِيذٌ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ، إِلَّا أَنَّهُ أَحَبَّ أَنْ يَخْضُرَ أَمْرَ ابْنِ أَخِيهِ، وَيَتَوَقَّعُ لَهُ، فَلَمَّا جَلَسْنَا كَانَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَوَّلَ مُتَكَلِّمٍ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْخُزْجِ، قَالَتْ: وَكَانَتْ الْعَرَبُ مِمَّا يُسْمَوْنَ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ الْخُزْجِ أَوْسَهَا وَخَزَرْجَهَا، إِنَّ مُحَمَّدًا مِنَّا حَيْثُ قَدْ عَلِمْتُمْ، وَقَدْ مَنَعْنَاهُ مِنْ قَوْمِنَا مِمَّنْ هُوَ عَلَى مِثْلِ رَأْيِنَا فِيهِ، وَهُوَ فِي عِزٍّ مِنْ قَوْمِهِ، وَمَنْعَةٍ فِي بَلَدِهِ، قَالَ: فَقُلْنَا: قَدْ سَمِعْنَا مَا قُلْتَ، فَتَكَلَّمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَخَذَ لِنَفْسِكَ، وَلِرَبِّكَ مَا أَحْبَبْتَ، قَالَ: فَتَكَلَّمُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَلَا وَدَعَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرَغَّبَ فِي الْإِسْلَامِ، قَالَ: " أَبَايَعُكُمْ عَلَى أَنْ تَمْنَعُونِي مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ نِسَاءَكُمْ، وَأَبْنَاءَكُمْ " قَالَ: فَأَخَذَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَتَمْنَعَنَّكَ مِمَّا تَمْنَعُ مِنْهُ

أُزْرُنَا، فَبَايَعَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَتَحَنُّ أَهْلُ الْخُرُوبِ، وَأَهْلُ الْحُلُقَةِ، وَرَثَتُهَا كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ، قَالَ: فَأَعْرَضَ الْقَوْلُ، وَالْبَرَاءُ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيَّهَانِ حَلِيفُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الرِّجَالِ حِبَالًا، وَإِنَّا قَاطِعُوهَا - يَعْنِي الْعُهُودَ - فَهَلْ عَسَيْتُ إِنْ نَحْنُ فَعَلْنَا ذَلِكَ، ثُمَّ أَظْهَرَكَ اللَّهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى قَوْمِكَ، وَتَدْعَنَا؟ قَالَ: فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: " بَلِ الدَّمُ الدَّمُ، وَالدَّمُ الدَّمُ "

أَنَا مِنْكُمْ، وَأَنْتُمْ مِنِّي أَحَارِبُ مَنْ حَارَبْتُمْ، وَأَسْلِمُ مَنْ سَلِمْتُمْ "، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَخْرِجُوا إِلَيَّ مِنْكُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَفِيبًا يَكُونُونَ عَلَى قَوْمِهِمْ "، فَأَخْرَجُوا مِنْهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَفِيبًا مِنْهُمْ تِسْعَةٌ مِنَ الْخَزَرَجِ، وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوْسِ - وَأَمَّا مَعْبُدُ بْنُ كَعْبٍ فَحَدَّثَنِي فِي حَدِيثِهِ ، عَنْ أَخِيهِ، عَنْ أَبِيهِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ - قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ ضَرَبَ عَلَى يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ، ثُمَّ تَتَابَعَ الْقَوْمُ، فَلَمَّا بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صَرَخَ (1) الشَّيْطَانُ مِنْ رَأْسِ الْعَقَبَةِ بِأَعْدِ صَوْتٍ سَمِعْتُهُ قَطُّ: يَا أَهْلَ الْجُبَابِجِ - وَالْجُبَابِجُ: الْمَنَازِلُ - هَلْ لَكُمْ فِي مُدَمِّمِ وَالصُّبَاةِ مَعَهُ؟ قَدْ أَجْمَعُوا عَلَى حَرْبِكُمْ. قَالَ عَلِيٌّ (2) يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ مَا يَقُولُهُ عَدُوُّ اللَّهِ مُحَمَّدٌ (3). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " هَذَا أَرَبُ الْعَقَبَةِ هَذَا ابْنُ أَرْيَبٍ، اسْمِعْ أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ أَمَّا وَاللَّهِ، لَأَفْرَعَنَّ لَكَ " ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " ارْفَعُوا (4) إِلَى رِجَالِكُمْ " قَالَ: فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَضْلَةَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَنْ شِئْتُ لَتَمِيلَنَّ عَلَى أَهْلِ مِثِّي غَدًا بِأَسْيَافِنَا، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَمْ أُوْمَرْ بِذَلِكَ " قَالَ: فَرَجَعْنَا فَبَيْنَمَا حَتَّى أَصْبَحْنَا، فَلَمَّا أَصْبَحْنَا غَدَتِ عَلَيْنَا جُلَّةٌ فُرَيْشٍ حَتَّى جَاءُونَا فِي مَنَازِلِنَا، فَقَالُوا: يَا مَعْشَرَ الْخَزَرَجِ، إِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّكُمْ قَدْ جِئْتُمْ إِلَى صَاحِبِنَا هَذَا تَسْتَخْرِجُونَهُ مِنْ بَيْنِ أَظْهَرِنَا، وَتُبَايَعُونَهُ عَلَى حَرْبِنَا، وَاللَّهِ إِنَّهُ مَا مِنَ الْعَرَبِ أَحَدٌ أَبْغَضَ إِلَيْنَا أَنْ تَنْشَبَ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ مِنْكُمْ، قَالَ: فَأَنْبَعَثَ مَنْ هُنَالِكَ مِنْ مُشْرِكِي قَوْمِنَا، يَخْلِفُونَ لَهُمْ بِاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ هَذَا شَيْءٍ، وَمَا عَلِمْنَاهُ، وَقَدْ صَدَقُوا لَمْ يَعْلَمُوا مَا كَانَ مِنَّا، قَالَ: فَبَعْضُنَا يَنْظُرُ إِلَى بَعْضٍ، قَالَ: وَقَامَ الْقَوْمُ وَفِيهِمُ الْحَارِثُ بْنُ هِشَامٍ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْمَخْزُومِيُّ، وَعَلَيْهِ نَعْلَانِ جَدِيدَانِ، قَالَ: فَقُلْتُ كَلِمَةً كَأَنِّي أُرِيدُ أَنْ أَشْرِكَ الْقَوْمَ بِهَا فِيمَا قَالُوا: مَا تَسْتَطِيعُ يَا أَبَا جَابِرٍ، وَأَنْتَ سَيِّدٌ مِنْ سَادَتِنَا أَنْ تَتَّخِذَ نَعْلَيْنِ مِثْلَ نَعْلِي هَذَا الْفَتَى مِنْ فُرَيْشٍ، فَسَمِعَهَا الْحَارِثُ فَخَلَعَهُمَا، ثُمَّ رَمَى بِهِمَا إِلَيَّ، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَتَنْتَعِلَهُمَا قَالَ: يَقُولُ أَبُو جَابِرٍ: أَحْفَظْتُ - وَاللَّهِ - الْفَتَى ، فَارْذُدْ عَلَيْهِ نَعْلَيْهِ، قَالَ: فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَرُدُّهُمَا، قَالَ وَاللَّهُ صَاحِحٌ ، وَاللَّهُ لَنْ يَصَدَّقَ الْقَالُ لَأَسْلُبْنَهُ فَهَذَا حَدِيثُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ الْعَقَبَةِ وَمَا خَصَرَ مِنْهَا

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yakub b. İbrahim anlattı. (o dedi ki:) Bize babam İbrahim b. Sâ'd b. İbrahim, Muhammed b. İshak'tan anlattı. (o dedi ki:) Kardeşi Ubeydullah b. Ka'b Ensar'ın en âlimlerinden olan Ma'bed b. Ka'b b. Mâlik b. Ebî Ka'b b. el-Kayn'ın bana anlattığına göre, kardeşi Ubeydullah b. Ka'b kendisine; babası Ka'b b. Mâlik'in Akabe biatında hazır bulunduğunu ve orada Resûlullah'a bey'at ettiğini ve babası Ka'bın bu olayı kendisine şöyle hikâye ettiğini nakletti: Kavmimizden müşrik hacılarla birlikte yola çıktık. Namaz kıldık ve (dini hükümleri) kavradık. Bizim yanımızda büyüğümüz ve ileri gelenimiz olan el-Berâ b.

Ma'rûr vardı. Seferimize yönelip Medine'den çıktığımızda Berâ, bize, ey insanlar ben bir rüya gördüm, vallâhi ben rüyamı doğrulayıp doğrulamayacağınızı dabilmiyorum, dedi. Biz Berâ'ya, neden bahsediyorsun? dedik. Bunun üzerine Berâ, ben rüyamda bu binayı (Kâbe'yi) arkama almamam gerektiğini gördüm. Yani namazlarımı yönümü Kâbe'ye dönerek kılmam gerektiğini gördüm. Bizde bunun üzerine dedik ki, vallâhi bize sadece Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Şam'a yönelerek namaz kıldığı haberi ulaştı. Biz ona muhâlefet etmek istemiyoruz. El-Berâ b. Ma'rur ben Kâbe'ye yönelip namaz kılacağım dedi. Bunun üzerine bizde ona, biz senin yaptığını yapmayacağız, dedik. Biz Mekke'ye varana kadar namaz vakti geldiğinde Şam'a yönelip namaz kıldık. O ise Kâbe'ye yönelerek namazlarını kıldı. Biz onun yaptıklarını kınadık; o ise Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaya devam etti. Mekke'ye vardığımızda el-Berâ b. Ma'rur şöyle dedi: Ey kardeşimin oğlu, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yanına gitde bu seferimde yaptıklarımı ona sor? Sizin bana bu muhalefetinizden kalbime (gönlüme) bir şüphe düştü. Ka'b şöyle dedi: Biz Allah'ın Resûlü'nü (s.a.v.) aramak için çıktık, biz daha önce onu tanıımıyorduk ve görmemiştik. Mekke ehlinde bir adamla karşılaştık ve ona Allah'ın Resûlü'nü (s.a.v.) sorduk. O adam da bize, siz onu tanııyor musunuz? dedi. Biz de, hayır tanımıyoruz dedikten sonra, siz amcası Abbas b. Abdulmuttalib'itaniyor musunuz? diye sordu. Bizde, evet tanıyoruz dedik. O, devamlı bizim memleketimize ticaret için gelir. Mekke ehlinde olan o adam bize şöyle dedi: "İşte siz mescide girdiğinizde Abbas'ın yanında oturan adam o dur". Selâm verdikten sonra yanına oturduk. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü (s.a.v.) Abbas'a: Ey Ebâ Fadl bu iki adamı tanıyor musun? diye sordu. Abbas (r.a.) "evet" diye cevap verdi. "Bu kavminin efendisi el-Berâ b. Ma'rur, bu da Ka'b b. Mâlik" dedi. Bunun üzerine Ka'b (r.a.), vallâhi ben Allah Resûlü'nün (s.a.v.) "şair olan mı?" sözünü unutamiyorum, dedi. Bunun üzerine Berâ b. Ma'rur Ey Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), çıktığım bu yolculuğumda Allah (c.c.) bana İslâm'ı nasib etti. Ben rüyamda bu binayı (Ka'be'yi) arkama almamam gerektiğini gördüm ve namazlarımı Ka'be'ye yönelerek kıldım. Bu konuda arkadaşlarım bana muhâlefet edince içimde bir şüphe oluştu. Bu hususta ne dersiniz Ey Allahın Resûlü (s.a.v.)? dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: "Sen sabretseydin zaten bir kible üzerindeydin." Ka'b'ın dediğine göre: " Bunun üzerine Berâ, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) kiblesine döndü ve bizimle birlikte Şam'a yönelip

namaz kılmaya başladı.” Yakınlarının iddialarına göre Berâ vefât edene kadar Ka’be’ye doğru namazlarını kıldı. Fakat işin doğrusu onların (yakınlarının) dedikleri gibi değildir; biz bu konuda onlardan daha bilgiliyiz, diyen Ka’b bu konuda şunları söyledi: Biz hac için çıktık, Allah’ın Resûlü (s.a.v.) bize teşrik günlerinin ortasında Akabe’de buluşmayı vadetti. Hac menâsikini bitirdik ve ileri gelenlerimizden biri olan Abdullah b. Amr b. Haram, Ebû Câbir de bizimle birlikteydi. Bizde kavmimizden aramızda müşrik olanları gizliyorduk. Bir ara onunla (Ebû Câbir’le) konuştuk ve ona şöyle dedik: “Ey Ebû Câbir! Sen efendilerimizden ve ileri gelenlerimizden birisin, biz yarın (kıyamet gününde) cehenneme odun olmanı istemiyoruz.” Ka’b der ki, daha sonra onu (Ebû Câbir’i) islâma davet ettim ve ona Allah Resûlü (s.a.v.) ile olan vaadimizi haber verdim. Bunun üzerine o (Ebû Câbir) Müslüman oldu ve bizimle birlikte Akabe biatında bulundu ve o Akabede seçilen nakiblerin⁹¹ içindeydi. Ogece kavmimizle birlikte konakladığımız karargâhta uyuduk. Nihayet gecenin üçte biri geçince Allah Resûlü’nün (s.a.v.) vadettiği buluşma için konakladığımız yerden çıktık. Kaya kuşunun gizlendiği gibi gizlice hareket ettik. Tâ ki Akabe denen vadide toplandık. Biz o gün yetmiş (70) erkektik ve iki’de (2) kadın vardı: Ka’b’ın kızı Nesibe Ummu Umâre bu Beni Mezin b. Naccâr’ın kadınlarından biridir. Bir de Esmâ b. Adiyy b. Sâbit, o da Beni Seleme’nin kadınlarından. Biz Allah’ın Resûlü’nü (s.a.v.) beklemek üzere vadide toplandık. Allah Resûlü (s.a.v.) yanında amcası Abbas b. Abdulmuttalib’le beraber geldi. O gün Abbas henüz kavminin dinine mensuptu. Fakat kendisi yeğenin bu önemli işinde onun yanında bulunmak ve ona güvence sağlamak istedi. İlk söz alan Abbas b. Abdulmuttalip oldu. Ve şöyle konuştu: “Ey Hazrec topluluğu! – o gün Araplar Ensâr’dan Hazrec ve Evs topluluğuna Hazrec diye isimlendirilerdi.- Bildiğiniz üzere Muhammed bizdendir. Biz onu aynı görüşte olduğumuz kavmimizden koruduk. O kavminin içerisinde bir izzete ve engelleyici bir güce sahiptir. Bunun (konuşması) üzerine biz de Abbas’a şöyle karşılık (tepki) verdik: “Biz senin söylediklerini işittik. Ey Allah’ın Resûlü (s.a.v.) siz de konuşun, kendin ve Rabb’in için istediklerini al”. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü (s.a.v.), âyet okudu,

⁹¹ Nakib: Güvenilir kişi, kefil, kabilenin yöneticisi, sözü dinlenen kişisi anlamına gelir. Allah Resûlü (s.a.v.) 2. Akabe biatında, davet ve tebliğ faaliyetlerinin daha düzenli ve daha hızlı olabilmesi amacıyla bu nakibleri bizzat kendilerine seçti. Bu konuda Allah Resûlü (s.a.v.) inisiyatif kullanmaması, seçimi onlara bırakması üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir konudur. Bk. El-Mâğlûs, *Siyer Atlası*, 1: 144.

Allah’a dua etti ve İslâm’a teşvik etti. Bu bağlamda konuşmasına şöyle devam etti: “Çocuklarınızı ve hanımlarınızı koruduğunuz gibi beni de korumanız şartıyla sizinle bey’at ederim.” dedi. Ka’b dedi ki: Bunun üzerine Berâ b. Ma’rur Allah Resûlü’nün (s.a.v.) elini tuttu ve şöyle dedi: Evet seni hak peygamber olarak gönderene yemin olsun ki, çocuklarımızı koruduğumuz gibi seni de koruyacağız. Ey Allah’ın Resûlü (s.a.v.) bizimle bey’at et, biz savaş ehliyiz ve büyük bir topluluğuz. Bu bize babadan oğla miras olarak geldi. Ka’b’ın anlattığına göre, Berâ’nın Allah Resûlü (s.a.v.) ile konuşmasına Ebû’l Heysem katıldı ve şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resûlü! Bizim bu insanlar arasında bağımız (anlaşmalarımız) var biz bunu koparacağız. Bizim korkumuz, Allah (c.c.) seni muvaffâk kıldıktan sonra bizi bırakıp kavmine dönmendir.” Ka’b dedi ki, Ebû’l-Heysem’in bu sözlerine karşı Allah’ın Resûlü (s.a.v.) tebessüm ederek şöyle buyurdu: “Kana kan, cana can, ben sizdenim sizde bendensiniz; sizin savaşıklarınızla savaşırım, barış yaptığınız kimselerlede barış yaparım.” Kavimleri üzerinde yetkili on iki temsilci çıkarın. Bunun üzerine on iki temsilci seçtiler. Onlardan dokuz tanesi Hazrec’ten üç taneside Evs’tendi.

Ma’bed b. Ka’b’ın bana anlattığı hadisine gelince, o kardeşinden, o da babasından naklettiği hadisinde şöyle demektedir: “Allah Resûlü (s.a.v.) ile ilk bey’at eden kişi Berâ b. Ma’rur’dur. Sonra kavim peşpeşe bey’at etmeye başladı. Biz Allah Resûlü’ne (s.a.v.) bey’at ettiğimiz zaman şeytan akabe tepesinden işittiğim en yüksek bir sesle şöyle bağırdı: “Ey hane sâkinleri, kınamalar size olsun, gençler sizinle savaşmak için O’nunla birlikte toplanmışlar. Ali (yani İbn İshak) dedi ki: Allah’ın (c.c.) düşmanı Muhammed demiyor. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bu Ezebbul-Akabe’dir, bu Ezyebin oğludur. İşit ey Allah’ın düşmanı! Sana haddini bildireceğim”. Daha sonra Allah Resûlü (s.a.v.) konaklarınıza gidin dedi. Bunun üzerine Abbâs b. Ubâde b. Fudâle, Allah Resûlü’ne (s.a.v.) şöyle dedi: Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah’a yemin olsunki, şayet sen dilersen yarın kılıçlarımızla Mina ehline saldıralım. Abbâs b. Ubâde’nin bu sözüne karşılık Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ben, bununla emrolunmadım.” Bunun üzerine karargâhımıza dönüp sabaha kadar uyuduk. Sabahladığımızda kureyşten bir grup konakladığımız yere geldiler ve şöyle dediler: “Ey Hazrec topluluğu, bize ulaşan habere göre siz Muhammed’i aramızdan alıp götürmek ve bizimle savaşmak için ona bey’at etmeye gelmişsiniz. Vallâhi, araplar içerisinde kendileriyle savaşmayı en son

düşündüğümüz kimseler sizlersiniz.” Bu esnada kavmimizin müşriklerinden bazıları çıkıp bizim böyle bir niyetimizin olmadığı ve böyle bir şeyden haberimizin olmadığı üzere yemin etmeye başladılar. Ve onlarda inandılar. Bizim yaptıklarımızdan da haberleri yoktu. Ka’b bu durumu şöyle anlattı: Birbirlerimize bakmaya başladık. Kavim kalktı içlerinde Hâris b. Hişâm b. el-Muğire el-Mahzûmî vardı, onun ayağında da bir çift yeni terlik vardı. Râvinin belirttiğine göre Ka’b şöyle dedi: Ben bir cümle kullandım bu cümlele kavmimin düşüncelerine ortak olmak istedim: Ey Ebâ Câbir sen efendilerimizden olduğun halde, Kureyş’ten olan bu gencin sahip olduğu bu terlik gibi terlik edinemezsin. Hâris bu sözü işitti ve terliklerini çıkarıp bana doğru fırlatıp şöyle dedi. Vallahi sen bunları giyeceksin. Ka’b dedi ki: “Ebâ Câbir, vallâhi sen bu genci tahrik ettin, terliklerini geri ver.” dedi. Vallâhi ben onları geri vermeyeceğim, bu doğru bir görüştür.” dedi. İşte bu rivâyet, Ka’b b. Mâlik’in Akabe biatından ve orada olan olaylardan bahseden hadisidir.⁹²

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka’b b. Mâlik → Ubeydullah b. Ka’b⁹³ → Ma’bed b. Ka’b b. Mâlik b. Ebû Ka’b el-Kayn⁹⁴ → İbn İshâk⁹⁵ → İbrahim b. Sa’d b. İbrahim⁹⁶ → Yakup⁹⁷ → Ahmed b. Hanbel.

⁹² Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 25:89-97. (15798)

⁹³ **Ubeydullah b. Ka’b (?)**: Ubeydullah b. Ka’b b. Malik b. Kayn Es-Selemi el-Ensârî, İbn Hacer Takribu’t-Tehzib adlı eserinde Ubeydullah b. Ka’b için “sikaton” ifadesini kullanmaktadır. Kendisi babası Ka’b b. Mâlik’ten rivayette bulundu, kensinden ise, kardeşi Ma’bed, kardeşinin oğlu Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b ve Zührî rivayetlerde bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 3: 25; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 5:394; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 1: 379; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 5:397. Bk.

⁹⁴ **Ma’bed b. Ka’b b. Mâlik b. Ebû Ka’b el-Kayn(?)**: Ma’bed b Ka’bb. Mâlik el-Ensârî es-Sülemî el-Medenî. Ka’b b. Mâlik’in çocuklarının en ufağıdır. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Sahîhi Buhârî’de tek bir hadisi vardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 4: 115; Mizzî, *Tehzibu’l-kemâl fi esmâi’r-ricâl*, 28: 236; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 2: 594; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 8: 319.

⁹⁵ **İbn İshâk(ö. 150/734)**: Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr, künyesi Ebû Bekr’dır. Nesâî onun hakkında “leyse bi-kaviyyin” demiştir. İclî ise “sikaton” demiştir. İbn Hacer, Takribu’t-Tehzib adlı eserinde onun için saduk olduğunu fakat rivâyetlerinde tedlis yaptığını ve şîlik ile itham edildiğini söylüyor. Hicrî 150 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 3: 504; Mizzî, *Tehzibu’l-kemâl fi esmâi’r-ricâl*, 24: 405; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 2: 502; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 1: 40.

⁹⁶ **İbrahim b. Sa’d b. İbrahim(ö. 182/766)**: İbrahim b. Sa’d b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşî ez-Zührî, künyesi Ebû İshâk el-Medenî’dir. Kendisi hakkında “sikaton, sadûkun, sikaton huccetun, ehadisuhu mustakîmatun” denmiştir. Hicrî 182 ya da 183 senesinde vefât etmiştir. Bk.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müellifleri arasından sadece Ahmed b. Hanbel Hz. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir.

Şuayb el-Arnaut, hadisin metin açısından kuvvetli olduğunu, senet açısından ise hasen⁹⁸ olduğunu söylemektedir. Râvilerden Muhammed b. İshâk hernekadar rivâyetlerinde tedlis yapsada, bu rivâyetinde sarîh bir şekilde sema' yoluyla rivâyet ettiği için tedlis⁹⁹ şüphesi ortadan kalkmış olmaktadır.¹⁰⁰

İkinci Akabe Biatı'nda biat edilen hususlar şunlardır: 1- iyi ve kötü her koşul ve şartta mutlak itaat. 2- Sıkıntılı zamanlarda ve bollukta Allah yolunda infakta bulunma. 3- İyiliği emredip, çirkinliklerden nehyetme. 4- Allah yolundaki kararlılıktan hiçbir şekilde ödün vermemek; kınayanın kınamasına aldırış etmemek. 5- Allah Resûlü'nü (s.a.v.) karşılığı cennet mükâfatı olmak üzere canlarını, çocuklarını ve eşlerini korudukları gibi korumak ve Allah Resûlü'ne (s.a.v.) her konuda destek olmak.¹⁰¹

İkinci Akabe Biatı'da seçilen on iki nakib/Temsilci şunlardır: 1- Es'ad b. Zürrâ 2- Sa'd b. Rebia 3- Abdullah b. Revâha 4- Râfi b. Mâlik 5- Berâ b. Ma'rur 6-

---

İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 66; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 2: 88; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1.

⁹⁷ **Yakub(ö. 208/792):** Yakub b. İbrahim b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf ek-Kureşî ez-Zührî, künyesi Ebû Yûsuf el-Medenî'dir. Kendisi hakkında "sikatun, sadûkun" denmişti. İbn Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 208 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 439; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 32: 308; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 679; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 9: 249.

⁹⁸ Hasen Hadis: Zabtında biraz gevşek râvi veya râvilerin muttasıl senetle rivâyet ettikleri şâz ve muallal olmayan hadistir. Bk. İsmâil Lütfü Çakan, *Hadis Usulü*, 110; Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 111.

⁹⁹ Tedlîs: Sözlükte "bir şeyin kusurunu gizlemek" anlamına gelen tedlis kelimesi terim olarak "râvinin, görüşmediği ya da görüştüğü halde kendisinden hadis işitmediği hocasından işittiği vehmini hissettirecek şekilde rivâyette bulunması demektir." Tedlis yapan râviye müdellis, tedlisle rivâyet edilen hadise müdelles denir. Hadis rivâyetinde râvilerin "semi'tu", "haddesenî" ve "ehberanî" gibi hadisi hocasından kesin olarak işittiğine ve onunla görüştüğüne delâlet eden edâ sîgaları kullanması gerekir. Hiç görüşmediği veya kendisinden hadis işitmediği hocasından bu lafızlarla nakilde bulunan râvi yalancı durumuna düşer, bu durum onun bütün rivayetlerinin reddine yol açar. Bu nedenle müdellisler daha çok "an fulânin" ve "kâle fulânun" gibi lafızlar kullanır. Çünkü bu lafızlar semâa delâlet ettiği gibi hadisin bizzat hocadan işitilmeden rivayet edildiğini de gösterir. Bk: Bünyamin Erul, "Tedlîs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 262.

¹⁰⁰ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 25: 95. (4 nolu dibnot)

¹⁰¹ El-Mâğlus, *Siyer Atlası*, 1: 144.

Abdullah b. Amr b. Harâm 7- Ubade b. Sâmit 8- Sa'd b. Ubâde 9- Münzir b. Amr 10- Usayd b. Hudayr 11- Sa'd b. Hayseme 12- Rifâa b. Abdülmünzir.¹⁰²

1. ve 2. Akabe Biat'ları, Mekke'de Müslümanların maruz bırakıldıkları o sıkıntılı ve zor süreçte yeni bir ümit kapısı olmuştur. Bu biatlardan sonra Müslümanlar, Kureyş müşriklerinin onlar üzerinde yapmış oldukları işkence ve zulmü bir nebze olsa hafifletmeyi başarmış ve komşu ülkelere İslâm davetini ulaştırma fırsatına kavuşmuşlardır. Şüphesiz bu başarı, İslâm dinine davet yolunda Allah'a olan inanç ve sadakatinde en ufak bir gevşeklik göstermemiş o yüce ve seçkin Peygamber'in (s.a.v.) üstün çabaları ve onun hikmetli önderliğinde hareket eden Müslümanların iman, sabır, istikrar ve herşeyden önemlisi de yüce Allah'a (c.c.) olan sarsılmaz imanları sayesinde gerçekleşmiştir.¹⁰³

2.2.2. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden Geri Kalması

– حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ بْنَ مَالِكٍ، وَكَانَ، قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ، حِينَ غَمِيَ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ قِصَّةِ، تَبُوكَ، قَالَ كَعْبٌ: لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ، وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهَا، إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ عِيرَ قُرَيْشٍ، حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ، وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ، حِينَ تَوَاتَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَا أُحِبُّ أَنْ لِي بِهَا مَشْهَدٌ بَدْرٍ، وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ، أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا، كَانَ مِنْ خَبَرِي: أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ، فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ، وَاللَّهُ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُ رَاحِلَتَانِ قَطُّ، حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَى بِغَيْرِهَا، حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ، غَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرِّ شَدِيدٍ، وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا، وَمَقَارًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا، فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةً غَزْوِهِمْ، فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ

¹⁰² El-Mâğlus, Siyer Atlası, 1: 145.

¹⁰³ El-Mâğlus, Siyer Atlası, 1: 146.

الَّذِي يُرِيدُ، وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَثِيرٌ، وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ، يُرِيدُ الدِّبْوَانَ، قَالَ كَعْبٌ: فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إِلَّا ظَنَّ أَنْ سَيُخْفَى لَهُ، مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْيُ اللَّهِ، وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ الْبَيْمَارُ وَالْظَّلَالُ، وَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، فَطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ، فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي: أَنَا قَادِرٌ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَزَلْ يَتِمَادَى بِي حَتَّى اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ، فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا، فَقُلْتُ أَتَجَهَّزُ بَعْدَهُ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، ثُمَّ أَحْفُفُهُمْ، فَعَدَوْتُ بَعْدَ أَنْ فَصَلُوا لِأَتَجَهَّزَ، فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، ثُمَّ غَدَوْتُ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَلَمْ يَزَلْ بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ، وَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأَذْرِكُهُمْ، وَلَيْتَنِي فَعَلْتُ، فَلَمْ يَقْدِرْ لِي ذَلِكَ، فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطُفْتُ فِيهِمْ، أَحْزَنِي أَيْ لَا أَرَى إِلَّا رَجُلًا مَعْمُوصًا عَلَيْهِ التَّفَاقُّ، أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَاءِ، وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ، فَقَالَ: وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ: «مَا فَعَلَ كَعْبٌ» فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَبَسَهُ بُرْدَاهُ، وَنَظَرُهُ فِي عِطْفِهِ، فَقَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ: بَشَسَ مَا قُلْتُ، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّهُ تَوَجَّهَ فَأَفْلَا حَضَرَنِي هَمِي، وَطَفِقْتُ أَتَذْكُرُ الْكَذِبَ، وَأَقُولُ: بِمَاذَا أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا، وَاسْتَعْنْتُ عَلَى ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي، فَلَمَّا قِيلَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا رَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ، وَعَرَفْتُ أَيْ لَنْ أَخْرَجَ مِنْهُ أَبَدًا بِشَيْءٍ فِيهِ كَذِبٌ، فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ، وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَادِمًا، وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ، بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ، فَيَرْكَعُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخَلَّفُونَ، فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيُخْلِفُونَ لَهُ، وَكَانُوا بِضِعَّةٍ وَثَمَانِينَ رَجُلًا، فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَانِيَتَهُمْ، وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَوَكَّلَ سَرَاتِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ، فَجِئْتُهُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ تَبَسَّمَ الْمَغْضَبِ، ثُمَّ قَالَ: «تَعَالَ» فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ [ص:5]، فَقَالَ لِي: «مَا خَلَّفَكَ، أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ». فَقُلْتُ: بَلَى، إِيَّيْ وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، لَرَأَيْتُ أَنْ سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُدْرٍ، وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا، وَلَكِنِّي وَاللَّهِ، لَقَدْ عَلِمْتُ لَيْنَ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي، لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسَخِطَكَ عَلَيَّ، وَلَكِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ، تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ،

إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عَفْوَ اللَّهِ، لَا وَاللَّهِ، مَا كَانَ لِي مِنْ غُدْرٍ، وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى، وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ». فَقُمْتُ، وَثَارَ رِجَالُ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي، فَقَالُوا لِي: وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ كُنْتَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا، وَلَقَدْ عَجَزْتَ أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا اعْتَدَرَ إِلَيْهِ الْمُتَخَلِّفُونَ، قَدْ كَانَ كَافِيكَ ذَنْبِكَ اسْتَغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكَ، فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤْتِبُونِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأُكَذِّبَ نَفْسِي، ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِيَ أَحَدٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ، رَجُلَانِ، فَلَا مِثْلَ مَا قُلْتَ، فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ، فَقُلْتُ: مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعَمْرِيُّ، وَهَالُلُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ، فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ، قَدْ شَهِدَا بَدْرًا، فِيهِمَا أَسُوءُ، فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي، وَهَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ، فَاجْتَنَبْنَا النَّاسَ، وَتَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرْتُ فِي نَفْسِي الْأَرْضُ فَمَا هِيَ الَّتِي أَعْرِفُ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكْنَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ، وَأَمَّا أَنَا، فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأُشْهِدُ الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ، وَآتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي: هَلْ حَرَكَ شَفَتَيْهِ بَرْدَ السَّلَامِ عَلَيَّ أَمْ لَا؟ ثُمَّ أَصْلَى قَرِيبًا مِنْهُ، فَأَسَارِقُهُ النَّظَرَ، فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي أَقْبَلَ إِلَيَّ، وَإِذَا التَفْتُ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي، حَتَّى إِذَا طَالَ عَلَيَّ ذَلِكَ مِنْ جَفْوَةِ النَّاسِ، مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا قَتَادَةَ، أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي أُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ؟ فَسَكَتَ، فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ فَسَكَتَ، فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ، فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَاصَتْ عَيْنَايَ، وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ، قَالَ: قَبِينَا أَنَا أَمْشِي بِسُوقِ الْمَدِينَةِ، إِذَا نَبْطِي مِنْ أَنْبَاطِ أَهْلِ الشَّامِ، مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ، يَقُولُ: مَنْ يَدُلُّ عَلَيَّ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ، حَتَّى إِذَا جَاءَنِي دَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ، فَإِذَا فِيهِ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانٍ، وَلَا مَضْيَعَةٍ، فَالْحَقُّ بِنَا نُوَاسِكَ، فَقُلْتُ لَمَّا قَرَأْتُمَا: وَهَذَا أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ، فَتَيَمَّمْتُ بِمَا التَّنَوُّرُ فَسَجَرْتُهُ بِهَا، حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ، إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِينِي، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَرِلَ امْرَأَتَكَ، فَقُلْتُ: أَطَلَّقُهَا؟ أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟ قَالَ: لَا، بَلِ اعْتَرِلْهَا وَلَا تَقْرُبْهَا، وَأَرْسَلِ إِلَى صَاحِبِي مِثْلَ ذَلِكَ، فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي: الْحَقِّي بِأَهْلِكَ، فَتَكُونِي عِنْدَهُمْ، حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ، قَالَ كَعْبٌ: فَجَاءَتِ امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ هِلَالَ بْنِ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ، لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ، فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَا يَقْرُبُكَ». قَالَتْ: إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ، وَاللَّهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ، مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا، فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي: لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي امْرَأَتِكَ كَمَا أَذِنَ لِامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ؟ فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا اسْتَأْذَنْتُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَا يُدْرِينِي مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا، وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ؟ فَلَبِثْتُ بَعْدَ ذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ، حَتَّى كَمَلْتُ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ هَمَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كَلَامِنَا، فَلَمَّا صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صُبْحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، وَأَنَا عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي، وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رُحِبْتُ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ، أَوْفَى عَلَى جَبَلٍ سَلْعٍ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ أَبْشِرْ، قَالَ: فَخَرَزْتُ سَاجِدًا، وَعَرَفْتُ أَنَّ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ، وَأَذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا، وَذَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ، وَرَكَضَ إِلَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا، وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ، فَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ، وَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ، فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي، نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبِي، فَكَسَوْتُهُ إِيَّاهُمَا، بِبُشْرَاهُ وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ، وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا، وَانْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبِتَلْقَائِي النَّاسَ فَوْجًا فَوْجًا، يُهَنِّئُونِي بِالتَّوْبَةِ، يَقُولُونَ: لَتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ، قَالَ كَعْبٌ: حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ، فَقَامَ إِلَيَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يَهْزُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَانِي، وَاللَّهِ مَا قَامَ إِلَيَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ، وَلَا أَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ، قَالَ كَعْبٌ: فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ: «أَبْشِرْ بِخَيْرٍ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدْتِكَ أُمُّكَ»، قَالَ: قُلْتُ: أَمِنْ عِنْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ». وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ، حَتَّى كَانَهُ قِطْعَةً قَمَرٍ، وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ، فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَتَخَلَّعَ

مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِ اللَّهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ». قُلْتُ: فَإِنِّي أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا نَجَانِي بِالصِّدْقِ، وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحَدِّثَ إِلَّا صِدْقًا، مَا بَقِيْتُ. فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي، مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذِبًا، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيْتُ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ} [التوبة: 117] إِلَى قَوْلِهِ {وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ} [التوبة: 119] فَوَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ أَنْ هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ، أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ، فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا، فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا - حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ - شَرٌّ مَا قَالَ لِأَحَدٍ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ} [التوبة: 95] إِلَى قَوْلِهِ {فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} [التوبة: 96]، قَالَ كَعْبٌ: وَكُنَّا نَخْلِفُنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَلَفُوا لَهُ، فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَعْفَرَ هُمْ، وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ فِيهِ، فَبَذَلَكَ قَالَ اللَّهُ: {وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا} [التوبة: 118]. وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خَلَفْنَا عَنِ الْعَزْوِ، إِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا، وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا، عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَدَرَ إِلَيْهِ فَقِيلَ مِنْهُ

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Yahya b. Bukeyr nakletti: O dedi ki, bize Leys, Ukeyl'den; o İbn Şihâb'dan; o Abdurrahman b. Abdillâh b. Ka'b b. Mâlik'ten anlattı. Abdullâh b. Ka'b b. Mâlik, babası Ka'b b. Mâlik gözlerini kaybettiği zaman oğulları içerisinde kendisine rehberlik eden kimseydi. İşte bu Abdullâh şöyle demiştir: Ben babam Ka'b b. Mâlik'ten işittim, kendisi Tebük gazvesinden geri kaldığında o (Ka'b) bu olayı şöyle anlatıyordu: Allah Resûlü'nün yapmış olduğu gazvelerden hiç birisinden geri kalmadım sadece Tebük gazvesinden geri kaldım. Bir de Bedir gazvesinden de geri kalmıştım ancak Bedir gazvesinden geri kalan hiç kimse kınanmamıştı. Çünkü Allah Resûlü (s.a.v.) Bedir gazvesine çıktığında Kureyş kervanını amaçlamıştı. Allah onlarla (Müslümanlarla) düşmanlarını aralarında herhangi bir vaât olmaksızın bir araya getirdi. İslâm üzerine söz birliği ettiğimiz zaman, ben Allah Resûlü ile birlikte Akabe gecesinde bulundum.

Bedir gazvesi insanlar arasında her ne kadar daha meşhur olsa da ben Akabe gecesini Bedir'e deışmem. Benim hikâyem şöyledir: Ben o gazveden geri kaldığım zamandaki kadar hiçbir zaman daha güçlü ve varlıklı olmadım. Vallahi daha önce benim mülkiyetimde iki binek devem olmamıştı. Tâ ki ben o gazvede bunların hepsine sahiptim. Allah Resûlü (s.a.v) bir gazveye çıkmak istediğinde onu başka bir gazve ile gizlerdi. Tâ ki o bilinen gazve (Tebük) gelinceye kadar. Allah Resûlü (s.a.v.) o gazveye çok sıcak bir zamanda çıktı. Uzun bir yolculuğa ve kalabalık bir düşman grubuna yöneldi. Sefer için hazırlıklarını tamamlasınlar diye Müslümanlara hedefini belirtti. Gideceği yönü onlara açıkça söyledi. Ve Müslümanlarda Allah Resûlü (s.a.v.) ile birlikte kalabalıktılar. Onların kaydedecek bir divan defteri yoktu. Ka'b dedi ki: "Şavaştan sıvışıp geri kalmak isteyen hiç kimse yoktur ki, hakkında ayet inip durumunun açığa çıkmasından korkmasın."

Allah Resûlü (s.a.v.) bu gazveye meyvelerin olgunlaştığı ve gölgelerin arzulandığı bir zamanda çıktı. Allah Resûlü ve Müslümanlar bu gazve için hazırlıklarını yaptılar. Bende (Ka'b) onlarla birlikte sefere hazırlanmak için sabah erkenden çıkıyordum. Fakat hiçbir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime şöyle diyordum: Ben buna güç yetiririm. İnsanlar işlerini ciddiye alıncaya kadar bu durum bende devam etti. Bir sabah Allah Resûlü ve beraberindeki Müslümanlar sefere çıktılar. Ben henüz sefer için hiçbir hazırlık yapmamıştım. Kendi kendime dedim ki: Ben onlardan bir veya iki gün sonra hazırlanıp onlara yetişirim. Ordu Medine'den çıktıktan sonra ben tekrar hazırlık için sabah erkenden çıktım. Yine hiçbir şey yapmadan geri döndüm. Sonra tekrar sabah erkenden çıktım, hiçbir şey yapmadan geri döndüm. Bu durum bende devam etti. Tâ ki ordu hızlıca yol aldı ve gazveyi kaçırmış oldum. Onların peşinden gidip yetişmeye yeltendim ancak keşke bunu yapsaydım. Buna da muvaffak olamadım. Allah Resûlü sefere çıktıktan sonra halk arasına çıkıp gezdiğimde beni üzen ise geri kalanlar arasında münafıklardan ve zayıf olup mazeretli olanlardan başkasını görmememdir. Allah Resûlü Tebük'e varana kadar benden hiç bahsetmedi. Tebük'e varıp ashâbı arasında otururken şöyle dedi: "Ka'b ne yaptı?" Cevaben Beni Seleme kabilesinden bir adam şöyle dedi: Ey Allah'ın Resûlü onu elbiselerine ve endâmına bakıp durması alıkoydu. Bunun üzerine Muâz b. Cebel dedi ki: Ne kötü söyledin, vallahi ey Allah'ın Resûlü biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz. Allah Resûlü bir şey söylemeyip sustu.

Ka'b b. Mâlik dedi ki: Allah Resûlü'nün dönüş yolunda olduğu haberi bana ulaşınca üzüntü beni kuşattı. Ve kendi kendime yalan söylemeyi düşünmeye başladım. Ve şöyle diyordum: Yarın ben Allah Resûlü'nün öfkesinden nasıl kurtulurum. Bu konuda yakınlarımdan görüş sahibi olanlardan fikir aldım. Bu esnada: Allah Resûlü'nün Medine'ye yaklaştığı denilince artık benden o batıl ve yalan düşünce gitti. Ben de içinde yalan bulunan bir şeyle kurtulamayacağımı anladım. Bunun üzerine Resûlullah'a doğruyu söylemeye karar verdim.

Bir süre sonra Rasûlullah (s.a.v.) bir sabah Medine'ye geldi. Bir seferden geldiğinde ilk iş olarak mescide gitmek ve orada iki rekât namaz kılmak sonra insanlarla (onlarla konuşmak için) oturmak O'nun âdetinden idi. Bu defa da o âdetini yerine getirip mescitte oturunca, Tebûk seferine gitmeyip Allah tarafından arkada bırakılanlar Rasûlullah'a geldiler ve yemînle (özürlerini) te'yîd etmeye başladılar. Bunlar seksen küsur kişi idiler. Rasûlullah (s.a.v.) bunların zahir hâllerine göre özürlerini kabul etti, onlarla bey'at etti ve onlar için mağfiret diledi. Bunların iç yüzlerini ve hakikatlerini Allah'a havale etti. Bu sırada ben de huzura geldim. Kendisine selâm verince öfkelenmiş bir kimsenin gülümsemesi ile gülümsedi. Sonra bana:

-“Gel!” dedi. Ben de yürüyüp yanına kadar vardım ve önüne oturdum. Bana:

“Seni (bu seferden) geri bırakan şey nedir? Sen (savaş için) binek satın almamış mıydın?” buyurdu. Ben de cevâben şöyle dedim:

-Evet (bir binek satın almıştım), eyAllah'ın Resûlü! Vallahi Sen'nin dışında şu dünyâ halkından kimin yanında otursam (ona karşı söyleyeceğim) bir özürde muhakkak ben onun öfkesinden kurtulmasını bilirdim. Çünkü bana konuşma kabiliyeti ve fesâhat verilmiştir. Lâkin vallâhi, şuna kanâat etmişimdir ki, şayet bugün ben size hoşlanacağınız yalan bir söz söyleyecek olsam, çok sürmez elbette Allah, (yalanımı size bildirerek) sizi hakkımda öfkelenendirir. Eğer huzurunuzda sizi öfkelendirecek doğru söz söylersem, bu hususta ben vâki olacak kusurumu Allah'ın affetmesini umarım. Hayır, ey Allah'ın Resûlü! Vallâhi benim seferden geri kalışım hakkında söyleyecek hiçbir özürüm yoktur. Vallâhi ben, sizden geri kaldığım zamanki kadar hiçbir vakit daha kuvvetli (imkânlı) ve daha kolaylıklı değildim. Bu sözlerin üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

-“Buna gelince, hakîkaten doğru söyledi. Ey Ka’b! Haydi kalk (git), Allah senin hakkında hükmünü verinceye kadar bekle buyurdu. Ben kalktım. Evime doğru gelirken Selime oğulları’ndan birtakım insanlar bana doğru koşup geldiler, benimle yürüyerek bana şöyle dediler:

-Vallâhi, biz senin bundan önce bir günah işlediğini bilmiyoruz. Şu kadar ki, (bu konuda) sen, seferden geri kalan öbür kimselerin özür beyân ettikleri gibi özür beyân edememiş olman sebebiyle Rasûlullah’akarşı çok âciz bir duruma düştün. Hâlbuki özür beyân etseydin, Rasûlullah’ın(s.a.v.) senin için mağfiret dilemesi, senin günahına kâfi gelirdi! Vallâhi, Selime oğulları bana serzenişe o kadar devam ettiler ki, ben eski fikrimden dönüp, kendimi yalanlamak istedim. Sonra onlara:

-Benimle beraber aynı duruma düşen bir kimse var mıdır? diye sordum. Onlar:

Evet, iki kişi Rasûlullah’a (s.a.v.) senin söylediğin gibi söylediler ve Rasûlullah (s.a.v.) tarafından da onlara sana söylendiği gibi cevap verildi! Dediler.

-Onlar kimdir? Dedim.

-Murâre b. Rebî’ el-Amrî ile Hilâl b. Umeyye el-Vâkıfî, dediler. Böylece bana Bedir gazvesine katılan ve kendilerinde güzel örneklik bulunan iki zâtı söylediler. Onlar, bu iki zâtı bana söyleyince ben de artık tereddütten vazgeçtim (ve doğrulukta kalmak fikrimde sebat ettim). Rasûlullah da(s.a.v.), kendisiyle birlikte sefere çıkmaktan geri kalanlar arasından işte üçümüzle konuşmaktan müslümânları nehyetti. İnsanlar da bizden çekindiler ve bize yüzlerini ekşittiler. Hattâ yeryüzü bana yabancılaştı (değişti); hakikaten bu arz benim tanımakta olduğum toprak değildi. Bu hal üzere elli gece kaldık. İki arkadaşım insanlardan uzaklaştılar ve evlerinde oturup ağlamakla zaman geçirdiler. Fakat ben onların en genci ve en kuvvetlisiydim. Bu sebeple ben evimden çıkar ve müslümânlarla beraber namazda hazır bulunurdum. Sokaklarda, çarşıda dolaşırdım. Hâlbuki hiçbir kimse bana söz söylemezdi. Namazdan sonra Allah Rersûlü’nün(s.a.v.) meclisine gider ve kendisine selâm verirdim. Ve içimden şöyle derdim:

-Acaba Allah Rersûlü (s.a.v.) selâmıma karşılık vererek dudaklarımı kıpırdattı mı yahut kıpırdatmadı mı? Derdim. Sonra namazı Allah’ın Resûlü’nün(s.a.v.) yanında kılardım da gizlice O’nu gözetlerdim. Namazıma yöneldiğimde O da bana

doğru dönerdi. Fakat ben O'nun tarafına bakınca da yüzünü benden çevirirdi. Nihayet insanların yüz çevirmelerinden ve cefâsından ızdırâb çektiğim bu hal uzayınca, birgün gittim. Amcamın oğlu ve insanlar içerisinde beni en çok seven Ebû Katâde'nin bahçe duvarından aşarak yanına vardım ve ona selâm verdim. Vallâhi o selâmıma karşılık vermedi. Ben: Ey Ebâ Katâde! Allah adına yemin vererek sana sorarım: Benim Allah'ı ve Rasûlü'nü seven bir kimse olduğumu bilirmisin? dedim. O sustu ve cevap vermedi. Ben tekrar Allah adına yemin vererek sordum. O yine sustu. Ben üçüncü bir kere daha Allah adına yemin verdim. Bu defa o:

-Allah Rasûlü (s.a.v.) en iyi bilendir! Dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı. Ben de Ebû Katâde'nin bahçe duvarından aşarak geri döndüm. Ka'b b. Mâlik devamla şunu anlattı: Birgün Medine çarşısında yürüyordum. Medine'ye zâhire satmaya gelen Şâm'lı çiftçilerinden bir çiftçi:

-Ka'b b. Mâlik'i bulmam için bana kim yol gösterir? diye sordu. İnsanlar ona beni göstermeye başladılar. Nihayet o kişi bana geldi ve Gassân Meliki'nden bir mektub verdi. Bakınca, hitâb edatından (girişden) sonra bu mektubda şöyle yazıldığını gördüm: "Bana ulaşan habere göre sahibin sana cefâ ve ezâ ediyormuş. Allah seni hakaret göresin ve hakkın zayi olsun diye yaratmamıştır. Orada durma, bize gel! Sana şânına lâıyk bir surette hürmet ve ihsanda bulunuruz!" ifade içrikli mektubu okuduktan sonra:

-Bu da öbürü gibi bir imtihandır! dedim. Hemen bu mektubu ocağa attım ve yaktım. Nihayet bu sıkıntılı elli geceden kırk gecesi geçtiğinde birgün baktım ki, Rasûlüllah'ın(s.a.v.) gönderdiği bir zat (Huzeyme b. Sabit) bana doğru geliyor. Huzeyme geldiğinde bana:

-Rasûlüllah (s.a.v.) sana hanımından ayrılmanı emrediyor! Dedi. Ben de: Hanımıyı boşayacak mıyım? Yoksa ne yapacağım? Dedim. O da: Hayır, boşama, yalnız ondan ayrı ol, hanımına yaklaşma! dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) diğer iki arkadaşına da aynı şekilde emir göndermişti. Bu emir üzerine hanıma:Haydi, ailenin yanına git, Allah bu iş hakkında hükmünü verinceye kadar onların yanında kal! dedim. Ka'b dedi ki: Bunun üzerine Hilâl b. Ümeyye'nin eşi Rasûlüllah'a(s.a.v.) gelerek şöyle dedi:

Ey Allah'ın Resûlü! Hilâl b. Ümeyye ihtiyardır, gücü kuvveti kalmamıştır. Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet edip bakmamıçirkin görürmüsün? Rasûlüllah (s.a.v.) 'deona:

-“Hayır, çirkin görmem, fakat sana yaklaşmasın!” buyurdu. Kadın: Ey Allah'ın Resûlü! Onda hiçbir hareket yok. Vallâhi bu olayın başlangıcından beri bugüne kadar hiç durmadan ağlıyor! demiştir. Ka'b dedi ki: Bunun üzerine akrabamdan bazı kimseler bana:

-Eşin hakkında sen de Allah Resûlü'nden(s.a.v.) izin istesen ya. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Hilâl b. Ümeyye'nin karısına, kocasına hizmet etmesi için izin verdi, dediler. Ben de onlara:

-Vallâhi ben bu konuda Allah Resûlü'nden(s.a.v.) izin istemem! İzin istesem bile Allah Resûlü'nün(s.a.v.) ne diyeceğini bilemem! Hem ben genç birisiyim! dedim. Bundan sonra on gün daha kaldım (bekledim). Nihayet Rasûlüllah'ın bizi insanlarla görüştürmekten men ettiği tarihten itibaren elli gece dolmuştu. Ellinci gecenin sabahında sabah namazını kıldım ve evlerimizden birinin damı üzerinde bulunuyordum. Ben orada Allah'ın (et-Tevbe, 9/118'de) zikrettiği hal üzere oturuyordum: Nefsim yalnızlık ve gamdan dolayı bana daralmış ve yeryüzü bütün genişliğine rağmen bana dar gelmişti.

İşte bu sırada Sel Dağı üzerinde en yüksek sesiyle ve olanca kuvvetiyle “Ey Ka'b b. Mâlik! Müjde...” diyerek bağırان bir adamın sesini işittim. Hemen secdeye kapandım. Ve anladım ki artık darlık gitmiş, genişlik ve ferahlık gelmiştir. Rasûlüllah (s.a.v.), o gün sabah namazını kıldırdığı zaman Allah'ın bizim üzerimize olan tevbesini (affını) ilân etmiş ve insanlar bize müjdelemeye koşmuşlardır. Arkadaşlarıma da birtakım müjdeciler gitmişlerdi. Bana da bir kişi (Zübeyr b. Avvâm) müjdelemek için atını sürmüştü. Eslem kabilesinden bir müjdecî (Hamza b. Amr) de koşup Sel Dağı'na çıkmıştı. Bu kişinin sesi attan daha hızlı idi. Beni sevindiren sesini işittiğim bu müjdecim bana geldiği zaman, üzerimdeki iki kat elbisemi derhal çıkarıp müjdelik olarak ona verdim. Vallâhi, o gün bunlardan başka elbiseye sahip değildim. İki kat elbise ödünç alıp giydim. Hemen Rasûlüllah'ın(s.a.v.) yanına gittim. Sahâbîler beni grup grup karşıladılar. Tevbemin kabulünü tebrik ediyorlar ve bana:

-Allah'ın tevbesi (affi)sana mübârek olsun! diyorlardı. Ka'b devamla dedi ki: Nihayet mescide girdim. Rasûlullah (s.a.v.) oturmuş, insanlar etrafında oturyolardı. Hemen Talha b. Ubeydullah kalktı, koşarak yanıma geldi, elimi sıkıp tokalaştı ve beni tebrik etti. Vallâhi muhâcirler'den Talha'dan başka kimse beni tebrik için ayağa kalkmadı. Talha'nın bu iyiliğini hiç unutmam! Ka'b dedi ki: Rasûlullah'a selâm verdiğim zaman, Rasûlullah yüzü sevinçten şimşek gibi parlar bir halde bana:

-“Ananın seni doğurduğu zamandan beri üzerinden geçen günlerin en hayırlısı olan bir günün hayır ve saâdetiyle sevin!” buyurdu.

Ey Allah'ın Resûlü! Bu müjde sizden mi yoksa Allah katındam mı? dedim. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

-“Hayır, (benim tarafımdan değil), doğrudan Allah katından” buyurdu. Esasen Rasûlullah (s.a.v.), Allah (c.c) tarafından sevindirildiği zaman yüzü parlardı, hattâ yüzü ay parçasına benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğini O'nun bu sevimli yüzünden anlardık. Rasûlullah'ın(s.a.v.) huzuruna oturduğum zaman:

-Ey Allah'ın Resûlü! Allah ve Rasûlullah için hâlis sadaka olmak üzere malımdan sıyrılıp çıkmam tevbemdenidir, dedim. Rasûlullah (s.a.v.):“Malının bir kısmını yanında tut, bu senin için daha hayırlıdır” buyurdu. Ben de: “Şu Hayber'deki hissemi kendimde (mülkiyetimde) alıkoyuyorum,” dedim. Bundan sonra ben Rasûlullah'a şunları söyledim:

-Ey Allah'ın Resûlü! Allah beni bu sıkıntıdan ancak doğruluğum sayesinde kurtardı. Tevbemin bir hatırası olarak bundan böyle yaşadığım sürece doğru olandan başka bir söz söylemeyeceğim! Ka'b dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, bunu Rasûlullah'a(s.a.v.) anlattığım andan itibaren Müslümanlar arasında doğru konuşma sayesinde Allah Teâla'nın benim kadar birini mükâfatlandırıldığını bilmiyorum. Allah'a yemin olsun ki bunu Resûlullah'a (s.a.v.) dediğimden bu güne kadar bilerek yalan söylemedim. Bundan sonra yaşadığım müddetçe Allah'ın beni yalandan muhafaza edeceğini ümit etmekteyim. Yüce Allah, bu hususta şu âyetleri indirdi: *“And olsun ki Allah, Müslümanlardan bir grubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan Muhacirler'le Ensar'ı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü o onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir. Savaştan geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti. Çünkü*

yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet Allah'ın hışmından, yine Allah'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılarda bundan sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu. Şüphesiz ki Allah, tevbeyle en çok kabul eden, hakkıyla merhamet edendir. Ey îmân edenler, Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun!” (et-Tevbe, 9/117-119) kavline kadar indirdi.

Ka'b diyor ki: Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın bana İslâm dinini ihsan buyurduktan sonra, bana Resûlullah'a (s.a.v.) doğru söyleyip yalan söylememekten daha büyük bir nimet ihsan etmemiştir. Evet, büyük nimet, yoksa ben de yalan söyleyipte helak olanlar gibi helak olurdum. Çünkü Allah şu yalan söyleyenler hakkında vahyini indirdiği zaman, herhangi bir kimse için söylediğinin en ağırını söyledi. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurur: “Onların yanına döndüğünüz zaman, kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Allah'a yemin edecekler. O halde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardırlar. İrtikâb edegeldiklerinin cezası olarak varacakları yer de cehennemdir onların: Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin edecekler, fakat eğer siz onlardan razı olursanız, şüphesiz Allah fâsıklar güruhundan razı olmaz” (et-Tevbe, 9/95-96).

Ka'b macerasını şöyle bitiriyor: Biz şu üçümüz hani bizden önce Resûlullah'ı(s.a.v.) ikna için yemin ettikleri vakit Resûlullah'ın(s.a.v.) yeminlerini kabul edip de kendilerine bey'at ve istiğfar ettiği şu bir takım kimselerin affından (elli gece) geriye kalmıştık. Resûlullah da(s.a.v.) bizim durumumuzu Allah'ın hakkımızda vereceği hüküm ve kazaya kadar geri bırakmıştı. İşte bu geri bırakma sebebiyle Allah: “Hani şu tevbeleri Allah'ın hükmüne kadar geri bırakılan üç kişiye...” (et-Tevbe, 9/119) buyurmuştur. Yoksa Allah'ın bu ayette zikrettiği yemin etme ve geri bırakılma, bizim gazveden geri kaldığımız olayı değildir. Bu ancak Resûlullah'ın(s.a.v.) bizim üçümüzü yani üçümüzün tevbesini, O'na yemin ve özür beyân edipte özürleri kabul olunanların tevbelerinden geri bırakmasıdır.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Buhârî, “Magâzî”, 4418; Müslim, “Tevbe”, 2769 (53); Tirmîzî, Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, (Beyrut: Dâru'l -Fikr, 2005), “Tefsir”, 3102; Nesâî, Ahmed b. Şuâyb b. Ali, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Sıdkı Cemil Âttar, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005), “Mesâcîd”, 731; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 66. (15789); 25:81-82. (15790)

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik¹⁰⁵→ İbn Şihâb¹⁰⁶→ Ukayl¹⁰⁷→el-Leys¹⁰⁸→ Yahya b. Bükeyr¹⁰⁹→ Buhâr

b. Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi kütüb-i Tis'a müelliflerinden Buhârî, Müslim, Tirmîzî ve Ahmed b. Hanbel'de de iki ayrı tarikle rivayet edilmiştir. Buhârî Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi* 'nin 15789 nolu hadisleri H. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden geri kalmasından bahseden en uzun hadislerdir. Ahmed b. Hanbel'in 15790 nolu hadisi ile Tirmîzî'de geçen hadis ise Ka'b b. Mâlik'in Tebûk Seferi'nden geri

¹⁰⁵ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b (?)**: Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik el-Ensârî Ebû'l-Hattâb el-Medenî kendisi "sikadır" Hişam b. Abdilmelik'in hilafeti döneminde vefât etmiştir. Nesâî "sika" olduğunu ifade ediyor. Dârekutnî ise dedesinden rivâyetinin "Mürsel" olduğunu söylüyor. Kendisi babasından, dedesinden, amcası Ubeydullah'tan, Ebû Hureyre'den, Câbir'den ve Seleme b. Akva'dan rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Zührî, Muhammed b. Ebî Umame ve Abdullah b. İsa rivâyetinde bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 526; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 307; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 342; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 5:303.

¹⁰⁶ **İbn Şihâb (ö. 124/742)**: Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb ez-Zührî el-Kureşî Künyesi Ebû Bekr'dir, Kendisi Enes b. Mâlik, Sehl b. Said, Ebî Tûfeyl, Sâib b. Yezîd, Abdullah b. Sa'lebe, Muhammed b. Rabi' ve Abdurrahman b. Ezher'den rivâyetlerde bulunmuştur. Abdullah b. Ömer'i gördüğü söylenmektedir. Kendisinden Arak b. Mâlik ve onun kardeşi Sufyân b. Uyayne, Ma'mer b. Râşid, Yûnus b. Yezîd, Ukayl, Evzâi ve Zebîdî rivâyetlerde bulunmuşlar. Ömer b. Abdülaziz onun hakkında şöyle buyurmaktadır. "Hadis rivayeti hususunda ondan hadisi daha iyi sevkedeni görmedim." Mekhûl onun hakkında "Yeryüzünde sünnetin geçmişini bilme hususunda İbn Şihâb ez-Zührî'den daha âlimi kalmadı." buyurmaktadır. Künyesinin Ebû Bekr olduğu, fakih ve hadis ilminde hafız olduğu, Mutkin ve yüce bir şahsiyet olduğu hususunda âlimler ittifak etmiştir. Hicrî 124 senesinde bir rivâyete göre bundan bir veya iki sene önce vefât etmiştir. İbn Hacer *Tehzibu't-Tehzib* adlı kitabında onun Medine'li olduğu ve künyesinin Ebû Bekr olduğunu fâkih, hadis hafızı ve Hicaz ve Şam âlimlerinden olduğunu söylüyor. Bk. İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 696; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 83-84; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 552.

¹⁰⁷ **Ukayl (ö. 141/725)**: Ukayl b. Hâlid b. Ukayl el-Eyli Ebû Hâlid el-Emevi H. Osmanın mevlasıdır. "sikaton sebtûn" Medine'de iskân etti daha sonra Şam ve Mısır'a gitti. Ahmed, Muhammed b. Sa'd, Nesâî "sika" olduğunu söylediler. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 130; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7: 58; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 407.

¹⁰⁸ **el-Leys (ö. 175/793)**: el-Leys b. Sa'd b. Abdurrahman el-Fehmi, künyesi Ebû Haris "sikaton sebtûn" Leys, hicrî 94 senesinde doğdu hicrî 175 senesinde şaban ayının ortasında bir cuma günü vefât etti. Bk. Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 7: 246; İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 481; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 497.

¹⁰⁹ **Yahya b. Bükeyr (ö. 231/849)**: Yahya b. Abdullah b. Bukeyr el-Kuraşî el-Mahzûmî, kendisi dedesine nisbet ediliyor. Nesâî kendisi hakkında "zaifun" "leyse bi-sikatin" ifadelerini kullanıyor. İbn Ebû Hâtim'in el-Cerh ve't-ta'dil adlı eserinde ise "hadisleri yazılır ama onlarla ihticac edilmez" ifadesi kullanılmaktadır. Kendisi Malik b. Enes, el-Leys, Bekr b. Mudar, Hammad, Lûhey'a, Yakub b. Abdullah, Bekr b. Mudar, Mufaddal b. Fudâla'dan rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Muhammed b. Abdullah ez-Zührî rivâyetlerde bulunmuşlardır. Bk. İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 368; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 9: 202; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 661.

kalmasıyla ilgili olup özet şeklinde geçmektedir.

Bu hadisin tüm versiyonlarında İbn Şihâb ez-Zühri (ö.124/742) ortak ravidir. Tirmîzî hariç diğer tüm tariklerde İbn Şihâb, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayette bulunurken, Tirmîzî'de geçen hadisin tarikinde ise Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayette bulunmuştur.

Hadisin metninde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Konu başlığına esas olan hadisteki (فِي غَزْوَةٍ) yerine Müslim tariki ile gelen hadiste (فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا إِلَّا فِي غَزْوَةٍ تَبُوكَ) yerine (يُرِيدُونَ عِيرَ) yerine (يُرِيدُ عِيرَ قُرَيْشٍ); (تَخَلَّفَ عَنْهُ) yerine (تَخَلَّفَ عَنْهَا); (غَزَاهَا قَطُّ، إِلَّا فِي غَزْوَةٍ تَبُوكَ) yerine (وَاللَّهِ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ) yerine (وَاللَّهِ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُمَا رَاحِلَتَانِ قَطُّ); (قُرَيْشٍ حَتَّى اشْتَدَّ) yerine (لَأَرْجُو فِيهِ عُقْبَى اللَّهِ) yerine (لَأَرْجُو فِيهِ عَفْوُ اللَّهِ); (حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ) yerine (بِالنَّاسِ الْجِدِّ مِنْ جَفْوَةٍ); (مِنْ جَفْوَةٍ) ifadeleri kullanılmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nin 15789 nolu hadisi mezkûr hadisten farklı olarak (لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ غَزْوَةً) yerine (حِينَ تَوَافَقْنَا) yerine (وَحْيٍ مِنْ) yerine (وَحْيِ اللَّهِ); (فَقُلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ يَتَغَيَّبُ) yerine (فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ); (قَلَمَا يُرِيدُ غَزَاةً) yerine (لَيْتَنِي فَعَلْتُ); (حَتَّى شَمَّرَ بِالنَّاسِ الْجِدُّ) yerine (حَتَّى اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ); (الظِّلُّ) yerine (الظِّلَالُ); (اللَّهُ) yerine (فِي عِطْفِهِ) yerine (فِي عِطْفِهِ); (مَنْ عَذَرَهُ اللَّهُ) yerine (مَنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعْفَاءِ); (لَيْتَ أَنِّي فَعَلْتُ) yerine (فِيهِمَا أُسْوَةٌ); (وَبَادَرْتُ رَجُلًا) yerine (وَتَارَ رَجُلًا); (أَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ) yerine (وَأَسْتَعْنْتُ عَلَى ذَلِكَ) yerine (مَنْ يَدُلُّنِي) yerine (مَنْ يَدُلُّ) (لِي فِيهِمَا أُسْوَةٌ) şeklinde geçmektedir. Bu üç hadiste mana (tema) itibari ile aynı olmakla bereber yukarıda zikrettiğimiz gibi lafız cihetiyle farklılıklar bulunmaktadır.

Şuayb el-Arnaût, bu hadisin isnadının Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu; ilgili hadisin ricâli ise Zühri'nin yeğeni Muhammed b. Abdullah¹¹⁰ hariç

¹¹⁰**Muhammed b. Abdullah (ö.152/736):** Muhammed b. Abdullah b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdullah b. el-Hâris b. Zühre ez-Zührî, künyesi Ebû Abdullah'tır. Kendisi, babası Abdullah, amcası ez-Zührî ve Salih b. Abdullah b. Ebî Fevre'den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise, Muhammed b. İshâk, Abdurrahman b. İshâk, İbrahim b. Ssa'd ve Ümeyye b. Halef

şeyhân'ın ravileri olup sikadırlar. Bu hadisin Mutâbi'ni¹¹¹ Buharî Yakup b. İbrahim tarikiyle nakletmiştir.¹¹²

Bu hadisle ilgili Muslim, Tirmîzî, Nesâî ve İbn Hanbel 'in tarikleri de kısmen farklı olup şöyledir:

Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → İbn Şihâb → Yunus → İbn Vehb → Ebu Tâhir Ahmed bin Amr b. Abdullah b. Amr b. Sarh → Müslim.¹¹³

Hz. Ka'b b. Malik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → ez-Zühri (İbn Şihâb) → Ma'mer → Abdurrazzâk → Abd b. Hümejd → Tirmîzî.¹¹⁴

Hz. Ka'b b. Malik → Abdullah b. Ka'b → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → İbn Şihâb → Yunus → İbn Vehb → Süleyman b. Davud → Nesâî.¹¹⁵

Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Muhammed b. Müslim ez-Zührî → Muhammed b. Abdullah → Yakub b. İbrahim → İbn Hanbel.¹¹⁶

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsı

---

rivâyetlerde bulunmuşlardır. Cer ve Ta'dil âlimleri kendisi hakkında "salihu'l-hadis", "le be'se bihi", "sadûkun" gibi ifadeler kullanmışlardır. Hicrî 152 senesinde de vefât etmiştir.

¹¹¹ Mutâbi' (Tâbi'): Sahâbî ravileri aynı olmak şartıyla, metin açısından benzer bir hadisi başka bir senetle rivayet eden ravi. Ferd zannedilen hadisi, fert olmaktan çıkaran ve onun durumunu destekleyen diğer bir rivayet. Metin ve mana açısından veya yalnız mana bakımından benzer olan ve sahabî ravisi aynı olan ferd bir hadise başka bir senetle muvafık düşen veya ortak olan hadis demektir. Bk. Abdullah Yıldız, "İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36. Sayı (Temmuz-Aralık 2016): 85

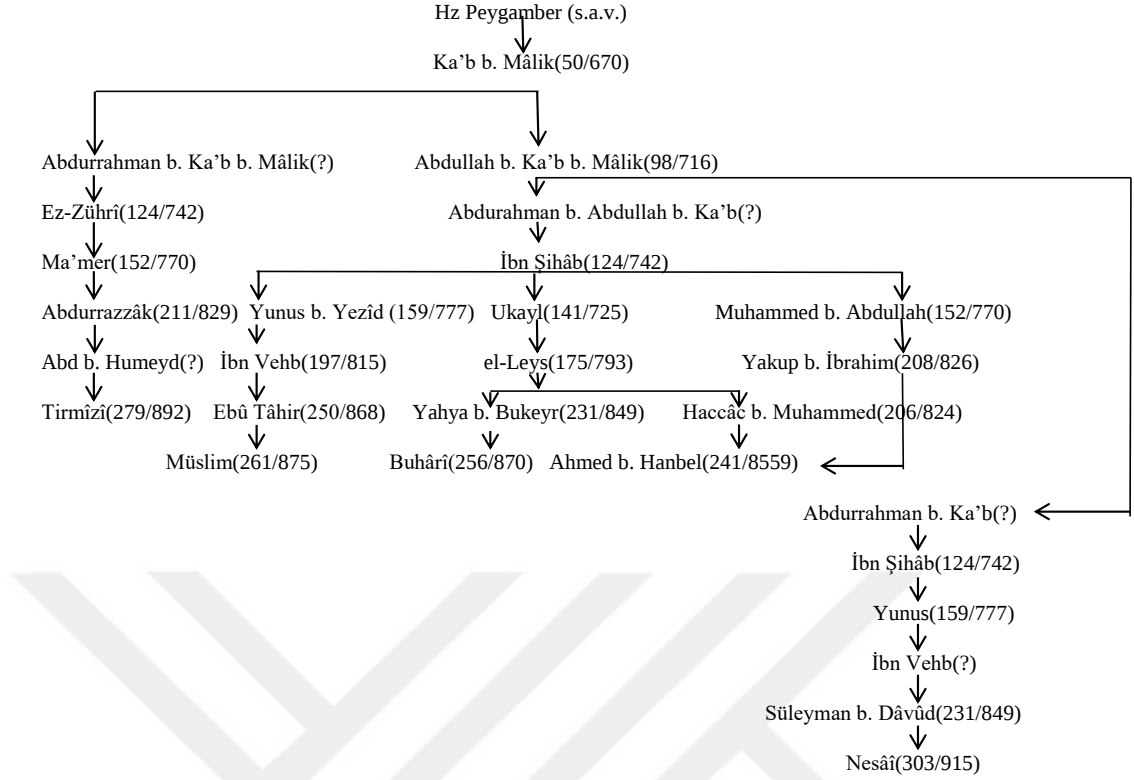
¹¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:76 (1 nolu dibnot)

¹¹³ Müslim, *Tevbe*, 2769 (53).

¹¹⁴ Tirmîzî, *Tefsir*, 3102.

¹¹⁵ Nesâî, *Mesâcîd*, 731.

¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:66 (15789)

2.2.3. Hz. Peygamber'in Tebûk Seferi'ne Gidileceğini Açıkça Söylemesi

– وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَلَمًا يُرِيدُ غَزْوَةَ يَغْزُوهَا إِلَّا وَرَى بَغِيرَهَا، حَتَّى كَانَتْ غَزْوَةُ تَبُوكَ، فَعَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرِّ شَدِيدٍ، وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا، وَاسْتَقْبَلَ غَزْوَ عَدُوِّ كَثِيرٍ، فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ، لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةً عَدُوَّهُمْ، وَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ»

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Ahmed b. Muhammed anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdullah b. Mubârek anlattı. (o dedi ki:) Bize Yunus b. Yezid, Zühri'den haber verdi, (o dedi ki:) Bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten şöyle haber verdi: (o dedi ki:) Ben, (dedem) Ka'b b. Mâlik'ten (r.a) şöyle dediğini işittim: Allah Resûlü (s.a.v.), gazvelerinin çok azı dışında bir gazveye çıkmak istediğinde onu başka bir gazveyle örter gizlerdi. Nihayet Tebûk gazvesi olunca, Allah Resûlü (s.a.v.) bu gazveye çok sıcak bir mevsimde çıkmış, uzak ve tehlikeli bir yolculuğa ve çok kalabalık bir düşmanla savaşmaya yönelmişti. Bundan dolayı Allah Resûlü

(s.a.v.), Müslümanların düşmanlarıyla savaşmak için gerekli olan hazırlıklarını yapmaları için, onlara maksadını açıklamış ve gitmek istediği yönü haber vermişti.”¹¹⁷

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka’b b. Mâlik→Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b b. Mâlik¹¹⁸→ez-Zührî¹¹⁹→ Yunus b. Yezid¹²⁰→ Abdullah b. Mubârek¹²¹→ Ahmed b. Muhammed¹²²→ Buhârî.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

H. Ka’b b. Mâlik’ten (r.a.) gelen bu hadisi Kütüb-i Tis’adan Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etmişlerdir. Buhârî ile Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde gelen hadislerin tariklerinde, Abdullah b. Mübârek, Yunus b. Yezîd, Muhammed b. Müslim ez-Zührîve Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b ortak râvilerdir. Müslim tarikiyle gelen hadiste ise, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’den itibaren râviler ortaktır.

¹¹⁷ Buhârî, Cihâd, 2948; Magâzi, 4418; Müslim, Tevde, (54) 2767; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:59 (15782); 25:66 (15789)

¹¹⁸ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b b. Malik:** Bk. 105 nolu dipnot.

¹¹⁹ **Ez-Zührî:** Bk. 106 nolu dipnot.

¹²⁰ **Yunus b.Yezid (ö. 95/713):** Yunus b. Yezîd b. Ebî Necâd el-Eylâ, künyesi Ebû Yezîd’dır. Ebû süfyân’ın mevlasıdır. Sika’dır ancak Zührî’den rivâyetinde az bir vehim var. Sahih kavle göre hicrî 95 senesinde vefât etmiştir. Kendisi kardeşi Ebî Âla b. Yezîd, Zührî, İbn Ömer’in mevlası Nâfi, Umâre b. Gaziyye ve İkrime’den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Cerir, Amr b. Hâris, kardeşinin oğlu Ğanbese b. Hâlid, Leys, Evzâi ve başkaları rivâyette bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 4: 474-475; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 9: 304; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 2: 688.

¹²¹ **Abdullah b. Mübârek(ö. 181/765):** Abdullah b. Mubârek b. Vadih el-Handali et-Temîmî, künyesi Ebû Abdurrahman el-Mervezî. Abbas b. Mus’ab Abdullah b. Mubârek hakkında “hadis, fıkıh, arapça ilimlerini ve cesaret, ticaret, cömertlik vasıflarını kendisinde toplamış birisidir.” ifadeleri kullanıyor. İbn Main ise onun hakkında “keyyisen, müteebbiten, sikaten” gibi tezkiye ifadelerini kullanmıştır. Kendisi hicrî 118 senesinde doğdu, hicrî 181 senesinde de vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 2: 415; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 5:222; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 1: 309; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 5: 212.

¹²² **Ahmed b. Muhammed(ö. 235/819):** Ahmed b. Muhammed b. Musa el-Mervezî, künyesi Ebû Abbas’tır. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. İbn Vaddâh onun için “sikatun, sebtun” demiştir. Hicrî 235 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 1: 45; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 1: 21; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nubelâ*, 11: 8; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 2: 6.

(s.a.v.)'in Tebûk gazvesine perşembe günü çıktığı ve O perşembe gününlerinde sefere çıkmayı sevdiğini haber vermiştir.¹²⁷

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik→Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik¹²⁸→ez-Zühri¹²⁹→Ma'mer¹³⁰→Hişam¹³¹→Abdullah b. Muhammed¹³²→Buhârî.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi, Kütüb-i Tis'a Müelliflerinden sadece Buhârî ile Ahmed b. Hanbel rivâyet etmişlerdir. Bu rivayet Taberânî'de Hz. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir.¹³³İlgili hadisteki tarik ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nin 15779 no'lu hadisindeki tarikte, Ma'mer b. Râşid ile Zühri ortak râvilerdir.

Buhârî'nin 2950 nolu hadis ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nin 15779 no'lu hadis metin açısından aynı olmakla birlikte, farklı olarak Ahmed b. Hanbel'in *Müsnedi*'nde (وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يُخْرَجَ يَوْمَاحْمِسٍ) ifadesi bulunmaktadır.

¹²⁷ Buhârî, Cihad, 2950;Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:58 (15779);

¹²⁸ **Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik(?)**: Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî es-Sülemî, künyesi Ebû'l-Hattâb el-Medenî'dir. Babası Ka'b'dan, kardeşi Abdullah'tan, Ebû Katâde, Cabir ve Aişe (r.a.)'dan dan rivâyetlerde bulunmuştur. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Heysemi onun Süleyman b. Abdulmelik'in hilafeti zamanında vefât ettiğini söylemektedir. Vakidi ise Hişamın hilafeti döneminde vefât ettiğini söylemektedir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 547.

¹²⁹ **ez-Zühri**: Bk. 106 nolu dipnot.

¹³⁰ **Ma'mer (ö. 153/770)**:Ma'mer b. Râşid el-Ezdî el-Huddâni, künyesi Ebû Urva el-Basrî'dir. Abdüsselâm b. Abdülkuddüsün mevlasıdır. Yemen'de iskân etmiş ve Hasanı Basrının cenazesine şâhid olmuştur. Yakup b. Şube onu hakkında "sikatun, salihun, sebtun" demiş, Nesâî ise "sikatun, sebtun" demiştir. İbni Hibbân onu sikalar arasında zikretmiş ve fakih, hafız, mutkin ve vera sahibi olduğunda zikretmiştir. Hicrî 252 ya da 253 senesinde ramazan ayında vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 125; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 28: 303; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 291;

¹³¹ **Hişam(ö. 197/781)**: Hişam b. Yusuf es-Sana'ni, künyesi Ebû Abdurrahmandır. Sana kadısıdır. İbn Hibban onu sikalar arasında zikretmiştir. Ebû Hâtim onun hakkında "sikatun, mutkinun" demiştir. Hicrî 197 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 279; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 30: 265; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 9: 88; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 8: 194.

¹³² **Abdullah b. Muhammed (ö. 190/808)**:Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Cafer b. Yamân b. Ahnes b. Huneys el-Cûfiyyu Ebû Câfer el-Buhârî el-Hâfiz sika bir râvidir. Hicrî190 senesinde vefât etmiştir. İbn Ebû Hâtim'in el-Cerh ve't-ta'dil adlı kitabında "sadûk" olduğu söyleniyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 422; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 198; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 311.

¹³³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 2: 74 (nr. 1291)

Allah Resûlü'nün (s.a.v.) seferlere çıkarken perşembe gününü tercih etmesinin birçok sebebi vardır: Bu sebeplerden birincisi: Perşembe günü mübârek bir gündür ve o gün kulların amelleri Allah'a (c.c.) yükseltilir.¹³⁴

Bir diğer sebep ise, perşembe günü sayı bakımından haftanın günlerinin tamamlayıcısıdır.¹³⁵

Üçüncü ve son sebep ise, Allah Resûlü (s.a.v.) güzel bir isim işittiğinde ondan hayır umardı. Bu Resûlüllah'ın (s.a.v.) sünnetlerindendir. Aynı şekilde O (s.a.v.) Perşembe günü seferlere çıkmakla da hayır umardı.¹³⁶

Suâyib el-Arnaut, Şeyhân'ın şatrlarına göre hadisin senedinin sahih olduğunu belirtmektedir.¹³⁷

2.2.5. Alacaklının Borcun Bir Kısımında İndirime Gitmesi

– حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ تَقَاصَى ابْنُ أَبِي حُدْرَدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَرْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ، فَنَادَى: «يَا كَعْبُ» قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا» وَأَوْمَأَ إِلَيْهِ: أَيْ الشَّطْرَ، قَالَ: لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَمُ فَافْضِهِ»

Tercüme: Buhârî (dedi ki:) Bize Abdullah b. Muhammed anlattı. O dedi ki bize Osman b. Ömer anlattı. O dedi ki bize Yûnus (b.Yezîd), Zührî'den; o Ka'b b Mâlik'in oğlu Abdullah'tan; o da babası Ka'b'dan rivayetle şöyle nakletti: O(Ka'b), mescitte hasmı olan(Abdullah) İbn Ebî Hadred'den alacağını talep etti. Her ikisinin de sesleri yükseldi. Tâ ki evinde bulunan Allah Resûlü (s.a.v.), onların seslerini işitti. Onların bulunduğu yere doğru çıktı, odasının örtüsünü açtı ve: "Ey Ka'b!" diye seslendi. Ka'b da: "Buyur ey Allah'ın Resûlü!" deyince, Allah'ın Resûlü eliyle işaret ederek: "Alacağından şu kadarını yânî yarısını bağışla" dedi. Ka'b, derhal: "Vallahi

¹³⁴ et-Tîbi, Şerefuddîn el-Hüseyn b. Abdullah et-Tîbi, *Şerhu't-Tîbi alâ Mişkâtî'l-Mesâbîh el-Müsemma bi'l-Kâşif an Hakâiki's-Sünen*, thk. Abdulhamîd Hendevî, 1. Bs. (Riyâd: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1997), "Edebu's-Sefer", 3892, 8: 2678.

¹³⁵ et-Tîbi, *Şerhu't-Tîbi alâ Mişkâtî'l-Mesâbîh*, 8: 2678.

¹³⁶ et-Tîbi, *Şerhu't-Tîbi alâ Mişkâtî'l-Mesâbîh*, 8: 2678.

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25.58. (2 nolu dibnot)

bağışladım Ey Allah'ın Rasûlü! Diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü borçluya kalk borcunu öde dedi.¹³⁸

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik¹³⁹ → ibn Şihâb ez-Zühri¹⁴⁰ → Yunus¹⁴¹ → Osman b. Ömer¹⁴² → Abdullah b. Muhammed¹⁴³ → Buhârî.

¹³⁸ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Cu'fî, *Sahîh 'ul-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb Boğa, 5. Bs. (Kâhire: Dâru İbn Kesir, 1993), "Salât", 457; Salât, 471; Husumât, 2418; Sulh, 2710; Müslim b. Haccâc, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisaburî, *Sahihi Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî 1. Bs. (Kâhire: Dâru'l-Hadis, 1991), "Musâkât", (20) 1558, (21) 1558, 5: 30; Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistanî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Sıdkı Cemil el- 'Âttar, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005), "Kada", 3595, 4: 16; Nesâî, Edebûl Kudât, 5408, 8: 239; İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Süneni İbn Mâce* ve bi havâşî Hâşiyatu's-Sindî ve Misbahu'z-Züccace fi Zavâidi İbn Mâce, thk. Sıdkı Cemil Âttar, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2003), "Sadakât", 2429, 4: 81; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darânî, 1. Bs. (Riyâd: Dar'l-muğnî, 2000), "Buyu", 2629, 3: 1695; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuaybel-Arnaut, 2. Bs. (b.y:Müessesetu'r-Risâle, 1999), 25: 83 (15791); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:46 (15766).

¹³⁹ **Abdullah b. Ka'b b. Mâlik (ö. 98/716):** Abdullâh b. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî el-Medenî, İbni Hacer "sika" bir râvi olduğunu söylüyor. Hicrî 98 senesinde vefât etmiştir. Bk: İbn Hacer, el-Hâfız Şihâbiddîn Ahmet b. Ali ibn Hacer el-Askalânî. *Takribu't-Tehzib*. 1. Bs. 1. Cilt. (Riyâd: Dâru'l-fikr, 1995.) 1: 537; Ebû Zur'a onun sika olduğunu söylüyor. İbni Hibban "Sikat" adlı kitabında ondan bahsediyor. Hicrî 97-98 senesinde Emevi halifelerinden Süleymân b. Abdulmelik'in (ö.99/717) velâyeti sırasında vefât ettiğini söylüyor. İclî, onun Medineli Tabîinden ve sika olduğunu belirtir. Ebû Eyyûb, Ebû Lubâbe, Ebû Umâme b. Salebe, Osman b. Affân, İbn Abbas, Abdullâh b. Abbas el-Cühenî, Cabir ve başka râvilerden rivayette bulunmuştur. Onan rivâyette bulunanlar ise; iki oğlu Abdurrahman ve Harice, kardeşleri Abdurrahman, Muhammed ve Mabed, A'rac, Zühri, Sa'd b. İbrahim, Abdullâh b. Ebî Umâme b. Salebe, Ubeydullâh b. Ebî Yezîd ve başkaları ondan hadis rivayetinde bulundular. Bk: İbni Hacer, el-Hafiz Şihâbiddîn Ahmet b. Ali ibni Hacer el-Askalânî. *Tehzibu't-Tehzib*. (1. Bs. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2001), 2: 408-409; İbn Ebû Hâtim, Medineli ve sika bir râvi olduğundan bahsediyor. İbn Ebû Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. idris et-Temîmî el-Hanzelî er-Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dil*, thk. Mustafa Abdukadir Âta' 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002), 5: 174.

¹⁴⁰ **İbn Şihâb:**Bk:106 nolu dipnot.

¹⁴¹ **Yunus:** Bk. 120 nolu dipnot.

¹⁴² **Osman b. Ömer (ö. 209/827):** Osman b.Ömer b. Faris el-Abdi el-Basri aslen Buhâra'lıdır. Sika bir râvidir. Hicrî 209 senesinde vefât etmiştir. Künyesi ebû Muhammed'dir. Kendisi İbn Avn, Kehmes b. Hasan, Ebû Mâşer es-Sindi, Fuleyh b. Süleyman, İbn Ebi Zi'b ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Ahmed, İshâk, bundar, Ebû Musa, Abdullâh b. Muhammed el Müsnedi, Ahmed b. Sâide ed-Dârimî ve başka râviler rivayette bulunmuşlardır. Bk. Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim, *et-Tarihu'l-kebîr*, (Haydarabâd: Dairatul ma'ârifî'l-Osmaniyye, ts), 6: 240; İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 73-74; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 202; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 394.

¹⁴³ **Abdullah b. Muhammed:** Bk. 132 nolu dipnot.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müellifleri içerisinde Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel,H.z. Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında ise İbn Hibbân, *Sahihi*'nde H.z. Ka'b b. Mâlik'den rivâyet etmiştir.¹⁴⁴

Buhârî'nin“Salât”, 473 no'lurivâyette geçen Yunus b. Yezid, İbn Şihâb, Abdullah b.Ka'b b. Mâlik ortak ravilerdir. Ayrıca Osman b. Ömer, Buhârî'nin diğer üç tarikiyle gelen hadislerde ve Nesâî, İbn Mâce, Dârimî ve Ahmed b. Hambel'in *Müsned* 'de de ortak râvidir.

İlgili hadisin Buhârî'nin “Salât”, 471'deki tarikinde; aynı eserin“Salât”, 457'de ki rivayetine ek olarak(دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ)ifadesi yer almaktadır. Aynı eserin“Sulh”, 2710 no'lu tarik ile gelen hadis,“Salât”, 457'de ki hadisi ile aynı olmakla beraber (وَهُوَ فِي بَيْتِ) yerine (وَهُوَ فِي بَيْتِهِ) ifadesi geçmektedir. Müslim'in tariki ile gelen hadis Buhârî'nin tariki ile gelen hadisle aynı olmakla beraber(وَأَوْمًا إِلَيْهِ) yerine (فَأُشَارَ إِلَيْهِ) ifadesi yer almaktadır.Buhârî'nin tarikiyle gelen rivayette(صَغُ مِنْ) yerine(ضَعِ الشُّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ)ifadesi yerineEbû Dâvûd'un tarikiyle gelen rivayette;(ضَعِ الشُّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ) ifadesi geçmektedir/yer almaktadır. Buhârî'de geçen rivayette (سَجَفَ) yerine Nesâî'de (سَجَرٌ)kelimesi yer almaktadır. İbn Mâce'nin tarikinde Buhârî'nin tarikinden farklı olarak, (فَارْتَفَعَتْ) yerine (حَتَّى ارْتَفَعَتْ)ifadesi bulunmaktadır. Buhârî'nin tariki ile gelen rivayette (رَسُولَ اللَّهِ) yerineDârimî'nin tarikinde (النَّبِيِّ) ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Dârimî'deki rivâyette(حَتَّى ارْتَفَعَتْأَصْوَاهُمَا) ifadesi geçmemektedir. İlgili hadisin Ahmed b. Hanbel'in*Müsned*'indeki metni, Buhârî'nin Sahîh'indekinden farklı olarak şöyle başlamaktadır: (أَنَّهُ كَانَ لَهُ مَالٌ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ أَبِي حَدْرَدٍالْأَسْلَمِيِّ); Ayrıca Ahmed b.

¹⁴⁴ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muaz b. Ma'bed et-Temîmî el-Bustî, *Sahihi ibn Hibbân bi Tertîbi ibn Belbân*, thk. Şuayb el-Arnaût, 2. Bs. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 11: 427 (nr. 5048).

Hanbel'in *Müsned*'inde, Buhârî'den gelen rivayetten farklı olarak (فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ) ifadesi yer almaktadır. Aynı şekilde sözü edilen iki eserde (أَصَوَاتُهُمَا) yerine, (الْأَصَوَاتُ) geçmekte; (فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا) yerine (فَمَرَّ بِهِمَا) geçmekte, (وَأَوْمَأَ إِلَيْهِ) yerine (وَأَشَارَ بِيَدِهِ) şeklinde farklılıklar görülmektedir.

Söz konusu hadisten şu hükümlere ulaşılabilir: Alacaklı mescitte borçlusundan alacağını isteyebilir ve alacağını tahsil etmek için borçlusunu sıkıştırabilir. Çünkü Allah Resûlü (s.a.v) mescitte seslerin yükseldiğini işitiyor ve buna rağmen bu durumu yadırgamıyor.¹⁴⁵

Mescidde alışverişi caiz görenler bu hadisi delil olarak getirip delillerini kuvvetlendiriyorlar. Mescidde alışverişi kerih görenler ise mescidde alışveriş ile alacağın tahsilini ayrı şeyler olarak görüyorlar. Çünkü mescitlerde alışveriş bidattır ve bu durum mescitleri çarşılar ve kazanç yerlerine çevirebilir; halbu ki mescitler bunun için bina edilmemişlerdir.¹⁴⁶

Şuayb el-Arnaût (1928-2016) bu hadisin isnadının sahih¹⁴⁷ olduğunu ifade ediyor. Her ne kadar Ahmed b. Hanbel'in tariki ile gelen İbn Lehî'a¹⁴⁸ (Abdullah) "seyyi'ul-hıfz"¹⁴⁹ olsada diğer tariklerle gelen ravilerin hepsi Şeyhân'ın râvîleridir ve

¹⁴⁵ İbn Receb, Zeynüddîn Abdurrahman b. Ahmed b. Receb b. Hasan es-Sülemî el-Bağdadi el-Hanbeli, *Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihi Buhârî*, thk. Mahmud b. Şaban b. Abdilmaksûd-Mecdi b. Abdilhâlık eş-Şafî-İbrahim b. İsmail el-Kadi, 1. Bs. (Kâhire: Mektebû Tahkiki Dâr'l-Harameyn, 1996), 3: 348.

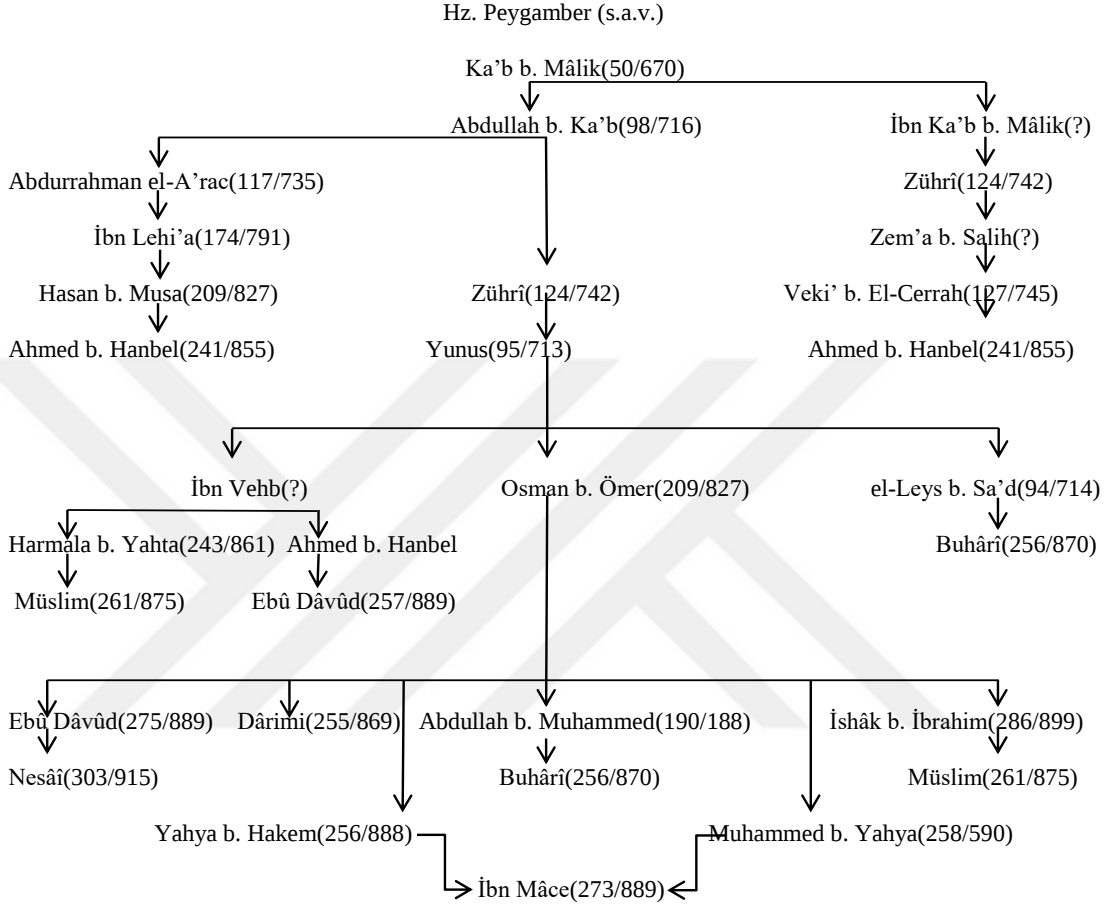
¹⁴⁶ İbn Receb, *Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihi Buhârî*, 3: 348.

¹⁴⁷ Sahih Hadis: Adalet ve zabt sahibi bir ravinin muttasıl bir senetle rivayet ettikleri şaz ve illetli olmayan hadise sahih hadis denir. Bk. İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Üsûlü*, 1. Bs. (İstanbul: MÜİFAV. 2010), 105.

¹⁴⁸ **İbn Lehî'a (ö. 174/791):** Abdullah b. Lehî'a b. Ukbe b. Ferân el-Hadrami el-Kâdi o, Mısır kadılığı yapmıştır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. İbn Main "Kitabu'l-Mecrûhîn" adlı eserinde onun hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: "O salih bir birisidir. Fakat kitapları yanmadan önce zayıf râvilerden tedlis yapardı. Daha sonra hicri 170 senesinde vefatından dört sene önce kitapları yandıktan sonra âlimler onun hakkında şöyle demeye başladılar: "Kitapları yanmadan önce ondan hadis rivâyet edenlerin rivâyetleri sahih olup, kitapları yandıktan sonra ondan hadis rivâyet edenlerin rivâyetleri zayıftır." Ayrıca cerh ve ta'dil âlimleri de onun hakkında; "daifun", "kene le yezbutu", zâhibu'l-hadis", "le yühteccü bi hadisihî" gibi cerh edici ifadeler kullanmışlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 411; Buhârî, *et-Tarihü'l-Kebîr*, 5: 182; İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân Ebî Hatim et-Temimi el-Busti es-Sicistânî, *Kitabu'l-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn*, 1. Bs. (Riyad: Daru's-Samiî', 2000), 1:504.

¹⁴⁹ Seyyi'ul-Hıfz: Hafızasının zayıflığı sebebiyle hadis rivayetinde doğruları ile yanlışları birbirine eşit ya da doğruları yanlışlarından az olan râvi. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.276.

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsi:

2.2.6. Hz. Peygamber'in Sefer Dönüşlerinde Mescide Gitmesi

— حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَعَمِّهِ
عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ، ضَحَّى دَخَلَ
الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ»

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Ebû Âsım İbn Cüreyc'den, o İbn Şihâb'dan, o Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b'dan, o babası Abdullah ve amcası Ubeydullah İbn Ka'b'dan; o da Ka'b ibn Mâlik'den (r.a.) rivâyetle bize şöyle anlattı: “Muhakkak

¹⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (15791), 25: 83. (1 nolu dibnot)

ki Nebî (s.a.v.) duha (kuşluk) vakti bir seferden döndüğünde (doğru) mescide girer ve oturmadan önce iki rek'at namaz kılardı.”¹⁵¹

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik→ **Babası**¹⁵² (Abdullah b. Ka'b b. Mâlik) + **Amcası Ubeydullah b. Ka'b**¹⁵³→ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b**¹⁵⁴→ **İbn Şihâb**¹⁵⁵→ **İbn Cüreyc**¹⁵⁶→ **Ebû Âsım**¹⁵⁷→ **Buhârî**.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadisin Buhârî ve Dârimî tarihleriyle gelen râviler birebir aynıdır. Ayrıca; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15775 no'lutarikleriyle gelen rivayetlerde ise; İbn Cüreyc, İbn Şihâb, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b, Abdullah b. Ka'b ve Ubeydullah b. Ka'b ortak râvilerdir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* 'inde ki 15772 no'lurivayetinin senedinde "Ka'b Mâlik'in oğlu" şeklinde geçen râvinin ismi meçhuldür. Fakat aynı eserdeki 15773 ile 15775 no'lu hadislerde bu meçhul râvinin ismi açıkça Abdullah b. Ka'b olarak verilmektedir.

¹⁵¹ Buhârî, Cihad, 3088; Müslim, Salât, 716(74); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:53 (15772); 25: 53 (15773); 25: 54 (15774); 25: 54 (15775) ; Ebû Dâvûd, Cihâd, 2781; Dârimî, Salât, 1561.

¹⁵² **Babası (ö. 97/715)**: Abdullah b. Ka'b b. Malik el-Ensârî es-Sülemi el-Ensârî el-Medenî, Babası (Ka'b) gözlerini kaybettiğinde babasına rehberlik yapardı. Ebû Zur'a onun hakkında "sikatün" demiştir. İclî'de onun Medine'li tabîinden ve "sika"olduğunu ifade etmektedir. Kendisi babası Ka'b'dan, İbn Abbas'tan, Ebe Eyyüb el-Ensârî'den ve Osman b. Affân'dan rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise İki oğlu Abdurrahman ve Harice ve kardeşleri yani Ka'b'ın oğulları Abdurrahman, Muhammed ve Ma'bed rivâyetlerde bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 408; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5:174; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 308; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 5:178.

¹⁵³ **Ubeydullah b. Ka'b**: 93 nolu dipnot.

¹⁵⁴ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b(?)**: Bk. 105 nolu dipnot.

¹⁵⁵ **İbn Şihâb**: Bk. 106 nolu dipnot.

¹⁵⁶ **İbn Cüreyc (150/768)**: Abdumelik b. Abdilaziz b. Cüreyc el-Emevî, aslı Rum diyarındandır. İbn Hacer'in *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde İbn Cüreyc için "sikatun", fakihun" ifadelerini kullanmaktadır. Fakat rivâyetlerinde "tedlis", ve "irsal" yaptığını söylemektedir. Hicrî 150 senesinde vefât etmiştir. . Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 616; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 366

¹⁵⁷ **Ebû Âsım (ö. 211/829)**: ed-Dahhâk b. Mahlad b. Dahhâk b. Müslim eş-Şeybânî, künyesi Ebû Âsım en-Nebîl'dir. Kendisi Basralıdır. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib* adlı kitabında "sikatun", "sebtun" ifadelerini kullanmaktadır. Hicrî 112 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 256; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 433; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 259; Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut, 11. Bs. (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1998), 9: 480.

Şuâyib el-Arnaût ilgili hadisin senedindeki Şeyhân'ın şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmektedir. Hernekadar Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15772 no'lu hadisinin senedinde Ka'b b. Mâlik'in oğlu mübhem olarak geçse de bu durum hadisin sıhhatına zarar vermemektedir. Çünkü Zührî, Abdurrahman b. Ka'b ve Abdullah b. Ka'b'tan rivâyette bulunmakta; adı geçen iki râvi desika ravilerdir.¹⁵⁸

Metin bakımından bu hadis ile alakalı şunları söyleyebiliriz. Müslim tarikiyle gelen rivayette Buhârî tarikiyle gelen hadisten farklı olarak; (أَنَّ النَّبِيَّ) lafzı yerine (أَنَّ (دَخَلَ الْمَسْجِدَ); (هَارًا فِي الضُّحَى) yerine (ضُحَى); (لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ) yerine (إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ); (رَسُولَ فَصَلَّى فِيهِ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسَ) yerine (فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ); (بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ) yerine (فَصَلَّى فِيهِ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ) (لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا هَارًا) lafzı yerine (إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ ضُحَى) hadisin farklılıkları; (دَخَلَ) (لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا هَارًا) lafzı yerine (إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ ضُحَى) hadisin farklılıkları; (دَخَلَ) lafzı yerine (أَتَى الْمَسْجِدَ) yerine (الْمَسْجِدَ) Buhârî tarikiyle gelen hadisten farklılıkları; (يَدْخُلُ) lafzı yerine (دَخَلَ) (فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ) (يَدْخُلُ) lafzı şeklinde gelmektedir. Ayrıca ilgili hadisin Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetleri Buhârî'deki hadisle aynı olmakla beraber Buhârî rivayeti (أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ) metniyle şeklinde başlarken Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15772 no'lu hadisi (كَانَ رَسُولُ اللَّهِ أَنْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ مِنْ غَزْوَةٍ) 15773 no'lu hadisi (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ) 15774 no'lu hadisi (قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي مِنْ تَبُوكَ) 15775 no'lu hadisi (كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا هَارًا) şeklinde başlamaktadır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki 15772 no'lu hadiste (فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ) yerine (فَسَبَّحَ فِيهِ) (فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ) metniyle geçmektedir.

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 53 (15773). (1 nolu dibnot)

İlgili hadisten şu hükümler çıkarılmaktadır: Yapılan bir seferden eve döndüğünde namaz kılmanın müstehap olduğu; kıldığı bu namaz ile kişi, evine sağlam ve sıhhatli bir şekilde döndüğünden dolayı Allah’a (c.c.) şükürünü ifade etmektedir. Bu hadiste Allah Resûlü’nün (s.a.v.) mü’minlere yol göstermesi ve sünneti vardır. Elbette bizim için de bunda bir örneklik vardır. Allah Resûlü’nün (s.a.v.) sefer dönüşlerinde evine gitmeden önce mescide gitmesinin amacı muhtemelen insanların gelip kendisini selamlamaları ve sorunlarını arzetmeleri içindir.¹⁵⁹

2.2.7. Mü’min’in Münâfık’tan Farkı

– حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْحَامَةِ مِنَ الرِّزْعِ، تُفَيْئُهَا الرِّيحُ مَرَّةً، وَتَعْدِلُهَا مَرَّةً، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالْأَرْزَةِ، لَا تَزَالُ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً» وَقَالَ زَكَرِيَاءُ: حَدَّثَنِي سَعْدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Tercüme: (Buhârî dedi:) Bize Müsedded anlattı. (o dedi ki:) Bize Yahya anlattı. (o dedi ki:) Bize Süfyân es-Sevrî, Sa'd b. İbrahim'den; o da Abdullah b. Ka'b'dan; o da babasından (Ka'b'dan) rivâyetle Nebî'nin (s.a.v.) şöyle buyurduğunu anlattı: "Mü'min'in misâli taze ekin dalı gibidir ki, rüzgâr onu bazen meylettirir, bazen dedoğrultur durur. Münâfık'ın misâli de (sert ve düz olan) dağ selvisi gibidir ki, onun kökünden bir defada kopması yâhut kırılmasına kadar dik durmakta devam eder.¹⁶⁰

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Baba (Ka'b b. Mâlik)→ Abdullah b. Ka'b¹⁶¹→Sa'd¹⁶²→ Süfyan¹⁶³→Yahya¹⁶⁴→ Müsedded¹⁶⁵→ Buhârî.

¹⁵⁹ Aynî, el-İmam el-Allâme Bedruddîn Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2001), 15: 22.

¹⁶⁰ Buhârî, “Merzâ”, 5643; Müslim, Sıfatu'l-kıyâme, 2810(59); 2810 (60); 2810 (61); 2810 (62); Dârimî, Rikâk, 2791; Ahmed Hanbel, *Müsned*, 25:48. (15769).

¹⁶¹ **Abdullah b. Ka'b b. Malik:** Bk. 139 nolu dipnot.

¹⁶² **Sa'd (ö. 125/743):** Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf Ebû İshâk kendisi Medineli olup Medinede kadılık yapmıştır. “sika”, “âbid” ve “fâdıl” bir kimsedir. Hicrî 125 yılında 72 yaşında

b. Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Münâfık kelimesi nifâk mastarından türemiş bir mastardır. Kelimenin sözlük manası, “tarla faresi yuvasına girmek; bir kimse olduğundan başka şekilde görünmek” anlamındadır. Bu kelimenin terim olarak manası ise; “iman etmediği halde kendisinin mü’min gösteren” kimse demektir. Kelimenin, “tarla faresinin bir tehlike esnasında kaçmasını sağlamak üzere yuvası için hazırladığı birden fazla çıkış noktasının birinden girip diğerinden çıkması” biçimindeki kök mânâsından hareketle munâfık, “dinin bir kapısından girip diğer kapısından çıkan çifte şahsiyetli kimse” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶⁶

Sözlükte “güven içinde olmak, korkusuz olmak manasındaki “emn” kökünün “if’al” kalıbından türeyen “mü’min” kelimesi ise “inanıp tasdik eden; başkalarının güvenli olmasını temin eden, vaâdine güvenilen” anlamlarına gelir.

Âlimler mü’min kelimesinin manasını “emân” köküne veya “imân” mastarına götürmektedirler. Mü’min, birinci görüşe göre “başkalarını endişe vekorkudan emin kılan, onların güvenli olmalarını sağlayan” demektir ve bu dünya hayatı için geçerli olduğu gibi âhiret hayatı içinde geçerlidir.

“Mü’min” iman kavramına dayandırıldığında onaylayan manasını alır. Bu şekilde kelime “kullarının samimiyetini ve imanını tasdik eden, onların

---

vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 1: 689; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 4:80; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 1: 199; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 4:51.

¹⁶³ **Süfyan (ö. 126/744):** Süfyan b. Sâid b. Mesrûk es-Sevri, künyesi Ebû Abdullah’tır, Küfe’lidir. Kendisi hakkında İbn Hacer’in *Takribu’t-Tehzib* adlı kitabında “sikatun”, “hâfızun”, “fakîhun”, “âbidun” ifadeleri ile birlik bazen de “tedlis” yaptığı söylenmektedir. Zehebî’nin *Siyer’u a’lâmi’n-nubelâ* adlı eserinde ise onun hakkında küfelilerin sikalarından olduğunu hicrî. 98 senesinde doğu ve hicrî 126 senesinde de vâfat ettiği ifade edilmektedir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 2: 56; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 4: 208; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 1: 259; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nubelâ*, 7: 229; *Takribu’t-Tehzib*, 1: 216; Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, 4:92.

¹⁶⁴ **Yahya (ö. 198/816):** Yahya b. Sâid b. Ferrûh el-Kattânet-Temîmî, künyesi Ebû Saîd’tir, onun hakkında Ebû Hâtim, sika ve hâfız olduğunu, Nesâî ise “sikatun sebtun” ifadelerini kullanmaktadır. Yetmiş dokuz yaşındayken hicrî 198 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 4: 357; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 9:184; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 2: 659.

¹⁶⁵ **Müsedded (ö. 228/846):** Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Müstevîd el-Esdi el-Basri, künyesi Ebû Hasan, kendisi Abdullah b. Yahya, Hüseyim, Yezid b. Zürey’, İsa b. Yûnus, Fudayl b. İyaz, Veki’, Kattan, Halid b. Haris ve başkalarından hadis rivâyetinde bulunmuştur. Kendisinden ise Buhârî, Ebû Dâvûd, Muhammed b. Yahya, oğlu yahya, Ebû Zûr’a, Ebû Hatim ve başkaları rivâyette bulundular. İbn Hibbân onu “sikat” adlı kitabında zikretmiştir. Nesâî onun hakkında “sikatun” demiştir. Buhârî onun hicrî 228 senesinde vefât ettiğini söylemektedir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*. 4: 57; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 2: 579; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nubelâ*, 10: 591.

¹⁶⁶ Alper, Hülya, “Münâfık” DİA, 1.Bs. (İstanbul: TDV yayınları, 2006), 31: 565.

doğruluğunu onaylayan, ayrıca mucize vermekle peygamberlerin sıdkını onaylayan” anlamlarına gelir.¹⁶⁷

H. Ka’b b. Mâlik’ten gelen bu hadisi bizlere, Kütüb-i Tis’a ravilerinden, Buhârî, Müslim dört ayrı tarikten, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel de *sünen* ve *Müsnedi*’nde rivayet etmişlerdir. Ayrıca bu hadisin Buhârî’de Ebû Hüreyre tarihiyle şahidi bulunmaktadır.¹⁶⁸

Bu hadisi Müslim dört ayrı tarik ile rivayet etmiştir. Tarikler şöyledir:

H. Ka’b b. Mâlik → Ka’b b. Mâlik’in oğlu → Sa’d b. İbrahim → Zekeriyya b. Ebî Zaide → Muhammed b. Bişr + Abdullah b. Numeyr → Ebû Bekr b. Ebî Şeybe → Müslim.¹⁶⁹

H. Ka’b b. Mâlik → Abdurrahman b. Ka’b b. Mâlik → Sa’d b. İbrahim → Süfyan b. Said → Abdurrahman b. Mehdi + Bişr b. es-Seriy → Züheyr b. Harb → Müslim.¹⁷⁰

H. Ka’b b. Mâlik → Abdullah b. Ka’b b. Mâlik → İbn Hişam → Sâ’d b. İbrahim → Süfyan b. Said → Bişr b. Seriy → Mahmud b. Gaylan + Muhammed b. Hatim → Müslim.¹⁷¹

H. Ka’b b. Mâlik → Abdullah b. Ka’b b. Mâlik → Sa’d b. İbrahim → Süfyan b. Said → Yahya b. Said b. Faruh el-Kattan → Abdullah b. Haşim + Muhammed b. Beşşar → Müslim.¹⁷²

Dârimî ve Ahmed b. Hanbel’in tarikleri ise şöyledir:

H. Ka’b b. Mâlik → Abdullah b. Ka’b b. Mâlik → Sa’d b. İbrahim → Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevri → Muhammed b. Yusuf → Dârimî.¹⁷³

H. Ka’b b. Mâlik → Abdullah b. Ka’b b. Mâlik ya da Abdurrahman b. Ka’b b. Mâlik → Sa’d b. İbrahim → Süfyan → Abdurrahman b. Mehdi → Ahmed b. Hanbel.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Topaloğlu, Bekir, “*Mü’min*” DİA, 1.Bs. (İstanbul: TDV yayınları, 2006), 31: 557.

¹⁶⁸ Buhârî, “*Merzâ*”, 5644.

¹⁶⁹ Müslim, “*Sıfatu’l-kıyâme*”, 2810(59).

¹⁷⁰ Müslim, “*Sıfatu’l-kıyâme*”, 2810 (60).

¹⁷¹ Müslim, “*Sıfatu’l-kıyâme*”, 2810 (61).

¹⁷² Müslim, “*Sıfatu’l-kıyâme*”, 2810 (62).

¹⁷³ Dârimî, “*Rikâk*”, 2791.

Bu hadisin metni ile alakalı şunları söyleyebiliriz. Buhârî'nin “Merzâ” 5643'nolu bu hadis, Müslim'in “Sıfatu'l-kiyâme” 59'nolu hadisinde benzer şekilde geçmekle beraber bazı lafızlarda farklılıklar vardır. Buhârî'nin “Merzâ” 5643'nolu hadisinde geçen (تُفَيِّئُهَا) yerine, Müslim'in “Sıfatu'l-kiyame” 59'nolu hadisinde (تُفَيِّئُهَا); (تَصْرَعُهَا مَرَّةً) yerine (مَثَلُ الْمُؤْمِنِ) yerine (وَمَثَلُ الْكَافِرِ) şeklinde gelmektedir. Müslim'in “Sıfatu'l-Kiyâme” 60'nolu hadisinde ise Buhârî'nin “Merzâ” 5643'nolu hadisinde gelen rivayetten farklı olarak, (الرِّيحُ) yerine (الرِّيحُ); (كَحَامَةٍ) yerine (كَمَثَلِ) şeklinde gelmektedir; ayrıca Müslim'in bu tariki ile gelen rivâyette (حَتَّى يَأْتِيَهُ) şeklinde gelmektedir. Dârimî'de gelen rivâyette ise Buhârî tarikinden farklı olarak, (كَحَامَةٍ) yerine (كَمَثَلِ الْحَامَةِ); (الرِّيحُ) yerine (الرِّيحُ); (لَا تَزَالُ حَتَّى يَكُونَ) yerine (لَا) ; son olarak Müsned'te gelen rivâyette Buhârî'nin rivayetinden farklı olarak, (تُفَيِّئُهَا) yerine¹⁷⁵ (تُفَيِّئُهَا); (كَحَامَةٍ) yerine (كَمَثَلِ الْحَامَةِ); ayrıca Müsned'te ziyade olarak (لَا يُعْلِيهَا شَيْءٌ) ifadesi geçmektedir.

İlgili hadiste mü'minin yeşil ekin dalına benzetilmesindeki kasıt, mü'minin bazen sağlıklı ve güçlü bazende hasta ve zayıf olmasından dolayıdır. Nitekim ekin de ilk önce yeşil bir dal halini alır daha sonrada sararıp çer çöp haline gelir, yani bir hal üzerinde kalmaz.¹⁷⁶

Şuâyb el-Arnaût bu hadisin senedinin Şeyhân'a göre sahih olduğunu söylemektedir. Her ne kadar bu hadisi Hz. Ka'b'dan oğullarından Abdullah mı, yoksa Abdurrahman mı naklettiği hususunda şüphe olsada hadisin sıhhatına zarar vermemektedir, çünkü her iki râvide sikadır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Ahmed Hanbel, *Müsned*, 25: 48 (15769).

¹⁷⁵ Şuayb Arnaût'a göre doğrusu (تُفَيِّئُهَا) ifadesidir. Buhârî'nin rivâyetine uygun olan da budur. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 48 (15769). (1' nolu dibnot)

¹⁷⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 21: 311.

¹⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 48 (15769). (2' nolu dibnot)

2.2.8. Kölenin Efendisinin Malında Tasarrufu

– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، سَمِعَ ابْنَ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، يُخْبِرُ ابْنَ عُمَرَ، أَنَّ أَبَاهُ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ جَارِيَةً لَهُمْ كَانَتْ تَرَعَى غَنَمًا يَسْلَعُ، فَأَبْصَرَتْ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا مَوْتًا، فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَذَبَحَتْهَا، فَقَالَ لِأَهْلِهِ: لَا تَأْكُلُوا حَتَّى آتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْأَلَهُ – أَوْ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْهِ مَنْ يَسْأَلُهُ – «فَأَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – أَوْ بَعَثَ إِلَيْهِ – فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِهَا»

Tercüme: (Buhârî dedi:) Bize Muhammed b. Ebi Bekr el-Mukaddemi anlattı.

(o dedi ki:) Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan, o Nafi'den, o da Ka'b b. Mâlik'in oğlunun, İbn Ömer'e babasının şöyle haber verdiğini (duyduğunu) anlattı: Ka'b b. Mâlik'in Sel' denen mevkide koyun sürüsünü güden bir câriyesi vardı. Sürüsünde bir koyunun can çekişmekte olduğunu görünce bir taş kırıp onunla hayvanı boğazladı. Ka'b ailesine Allah Resûlü'nün yanına gidip soruncaya kadar veya ona bu durumu soracak birini gönderinceye kadar ondan yemeyin dedi. Nihayet o, Allah Resûlü'nün yanına geldiye da birisini gönderdi. Bu olay Hz. Peygamber'e (s.a.v.) soruldu da Hz. Peygamber de (s.a.v.): "O koyunu yemelerini emretti."¹⁷⁸

İlgili Rivâyetin Senedi:

Hiz. Ka'b b. Mâlik→İbn Ka'b b. Mâlik¹⁷⁹→İbn Ömer→Nafi'¹⁸⁰→Ubeydullah¹⁸¹→Mu'temir¹⁸²→ Muhammed b. Ebî Bekr¹⁸³→ Buhâ

¹⁷⁸ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 5501;5504; Buhârî, “Vekâlet”, 2304; İbni Mâce, “Zebâih”, 3182; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:45 (15765); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:47 (15768).

¹⁷⁹ **İbn Ka'b b. Mâlik (?)**: Ka'b b. Mâlik'in beş oğlu var, bunlar Muhammed, Abdullah, Ubeydullah, Abdurrahman, Ma'bed'dir. Bu hadisin senedinde hangi oğlu olduğunu söylemediği için bu hadis muhtemeldir. Fakat aynı hadis Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebir'inde Ka'b'ın oğlunu Abdurrahman olarak zikrettiği için hadisin senedindeki muhtemel giderilmiş oluyor. Bk. Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefi, (Beyrut, Dâru ihyu't-Turâsi'l-arabi, 2002), 22: 73 (nr. 144).

¹⁸⁰ **Nâfi' (ö.116/734)**: Nâfi' el-Fakih İbn Ömer'in mevlasıdır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Medine'nin fakihlerindendir. İclî, İbn Hirâş ve Nesâi kendisinin “sika” olduğunu ifade ediyorlar. Kendisi İbn Ömer'den, İbû Hureyre'den, Ebû Lubâbe ve Ebû Said el-Hudri'den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise oğulları Ebû Ömer, Ömer ve Abdullah, Abdullah b. Dinar, Salih b. Keysân ve başkaları rivâyette bulundular. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 210; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 5: 95.

¹⁸¹ **Ubeydullah (ö.147/765)**: Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım Ömer b. Hattâb el-Kureşî el-Adevî el-Ömerî el-Medenî, künyesi Ebû Osman'dır. Kendisi hakkında İbn Hacer'in Takribu't-Tehzib eserinde “sikatun”, “sebtun” gibi tezkiye ifadeleri kullanılmıştır. Heysem b.Adiy hicrî 147'de vefat ettiğini söylüyor diğer rivayetlere göre ise hicrî 145'te vefat etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 22; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 379; Buhârî, *et-Tarihü'l-kebir*, 5: 395.

¹⁸² **Mu'temir (ö. 188/806)**: Mu'temir b. Süleyman b. Tarhân et-Temîmi Ebû Muhammed el-Basri, Tufeyl diye lakaplandırılır. Yahya b. Maîn onun hakkında “sikatun”, Ebû Hatim ise “sikatun, sebtun” gibi tezkiye lafızlarını kullanıyorlar. O, hicrî 100 senesinde doğdu, hicrî 188 senesinde de

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Söz konusu hadiste geçen câriye koyunlara çobanlık yapmaktadır. Koyunlardan birinin ölmek üzere olduğunu görünce onu keskin bir taşla boğazlıyor. Bu olay Allah Resûlü'ne (s.a.v.) nakledilince koyunun yenilmesini emrediyor, keseni de yadırgamıyor. Vekâlet meselesi de aynı bunun gibidir. Çobanlardan veya vekillerden her birinin eli emanetçi kimsenin eli gibidir. Yani mal sahibi için açıkça maslahata uygun olan şeylerde tasarrufta bulunabilirler. Bundan dolayıda çobanın veya vekilin ihânetine açıkça bir delil olmadıkça yapmış olduğu tasarrufları doğru ve geçerli kabul etmek gerekir.¹⁸⁴

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müelliflerinden Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında ise İbn Hibbân *Sahihi*'nde Hz. Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmektedir.¹⁸⁵

Bu hadisin Ahmed b. Hanbel'den gelen rivâyetler hariç bütün tariklerinde Mu'temir b. Süleyman, Ubeydullah b. Ömer ve İbn Ka'b b. Mâlik ortak ravilerdir. Nâfi' ise bu hadisin tüm tariklerinde ortak ravidir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde gelen 15765'nolu hadis ile 15768 no'lu hadislerindeki ravilerin hepsi ortaktır.

Hadisin metni ile alakalı şunları söyleyebiliriz. Buhârî'nin "Zebâih ve Sayd", 5501 no'lu hadisi ile 5504 no'lu hadisleri mana itibari ile aynı olmakla birlikte bazı lafızlarda farklılıklar bulunmaktadır. (أَنَّ جَارِيَةً) yerine (أَنَّ امْرَأَةً); (فَكَسَرَتْ حَجْرًا فَذَبَحَتْهَا); (أَنَّ جَارِيَةً) yerine (دَبَحَتْ شَاةً بِحَجَرٍ); ayrıca Buhârî'nin "Vekâlet", 2304'nolu hadisinde ise (أَنَّ جَارِيَةً) yerine (فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةً); (أَنَّهُ كَانَتْ لَهُمْ غَنَمٌ تَرْعِي سَلْعَ); (فَأَبْصَرَتْ بِشَاةٍ) yerine (فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةً); (فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِهَا); (فَقَالَ لَهُمْ); (فَقَالَ لِأَهْلِهِ); (لَنَا بِشَاةٍ)

vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 117; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 460; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 594; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 8: 49.

¹⁸³ **Muhammed b. Ebû Bekr (ö. 234/852):** Muhammed b. Ebû Bekr b. Ali b. Atâ b. Mukaddem el-Mukaddemî, künyesi Ebû Abdullah'tır. İbn Ebû Hâtim'in *el-Cerh ve't-ta'dil* adlı kitabında Muhammed b. Ebû Bekr hakkında "sâlihul hadis, mahallûhü es-Sıdk, sikatun" gibi tezkiye ifadeleri kullanılmaktadır. Buhârî hicrî 234 senesinde vefât ettiğini söylüyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 523; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7:285; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 505; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 49; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 10: 660.

¹⁸⁴ Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 12: 185-187.

¹⁸⁵ İbn Hibbân, *Sahihi ibn Hibbân bi Tertîbi ibn Belbân*, 13: 212 (nr. 5893).

şeklinde gelmektedir. İbn Mâce tariki ile gelen rivâyetin mezkûr rivayetten farkları ise, (أَنَّ جَارِيَةً) yerine (أَنَّ امْرَأَةً), ayrıca İbn Mâce’de (فَلَمْ يَرِ بِهِ بَأْسًا) ifadesi yer almaktadır.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inin 15765 nolu hadiste gelen rivayette, (هُمْ) yerine (فَكَسَرْتُمْ حَجْرًا فَذَبَحْتَهَا); (فَعَدَا الذِّئْبُ عَلَى شَاةٍ مِنْ شَائِهَا) yerine (فَأَبْصَرْتُ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا مَوْتًا); (لِكَعْبٍ) yerine (فَذَكَّتْهَا بِمَرَّةٍ) şeklinde geçmektedir. Son olarak Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inin 15768 nolu hadiste gelen rivayette ise (جَارِيَةً هُمْ سَوْدَاءُ) yerine (جَارِيَةً هُمْ) (دَكَّتْ شَاةً هُمْ بِمَرَّةٍ) yerine (فَكَسَرْتُ حَجْرًا فَذَبَحْتَهَا) şeklinde gelmektedir.

Hadisin senedinde Hz. Ka’b’dan rivayette bulunan oğlunun ismi verilmeyerek mübhem bırakılmıştır. Mizzî (ö. 742/1341), “*el-Etrâf*” adlı eserinde bu kişinin Abdullah b. Ka’b olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu hadisin senedinde şöyle bir incelik vardır: Sahâbî’nin tabiînden rivâyette bulunmasıdır. İbn Ömer sahâbî’dir ve o, tabiî’nden olan Hz. Ka’b b. Mâlik’in oğlun’dan rivâyette bulunmuştur.¹⁸⁶

Şuayb el-Arnaût bu hadisin sahih olduğunu, hadisin senedinde ise Hz. Ka’b ile kendisibden rivayette bulunan oğlu arasında açık bir kopukluk bulunduğunu belirtir. Fakat Buhârî “Vekâlet” babının, 2304 no’lu tarikinde gelen hadiste ise Ka’b b. Mâlik’in oğlu babası Hz. Ka’b b. Mâlik’ten sarîh bir şekilde sema yoluyla ve muttasıl¹⁸⁷ bir senetle rivayet edilmektedir.¹⁸⁸

2.2.9. İnfâkla ilgili Hadis

– حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَخْلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ، وَإِلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ»، قُلْتُ: فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي يَخْبِرُ

¹⁸⁶ Aynî, , *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buharî*, 21: 172.

¹⁸⁷ Muttasıl: İlk râvisine veya ait olduğu kimseye kadar kesintisiz bir senedle varan, yani senetteki her râvinin, hocasından muteber bir öğrenme yoluyla alarak rivâyet ettiği hadis. Bk. Abdullah Aydınî, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.237.

¹⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 45. (15765). (2’ nolu dipnot)

Tercüme:(Buhârî dedi ki:) Bize Yahya b. Bükeyr anlattı. (o dedi ki:) Bize Leys, Ukayl'den, o da İbn Şihâb'dan rivâyetle kendisine Abdurrahmân'ın, babası Abdullah b. Ka'b'ın şöyle haber verdiğini anlattı: “Ben babam Ka'b b. Mâlik'in şöyle dediğini işittim”: Ey Allah'ın Resûlü! Tevbemin kabûl edilmesinden dolayı malımın tamamını Allah ve Resûlü'nün yolunda sadaka olarak vermek istiyorum, dedim. Resûlüllah da (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: “Ey Ka'b! Sen malımın bir kısmını (infak etmeyip) kendi yanında tut. Böylesi senin için daha hayırlıdır.” Bunun üzerine“Ben de artık Hayber'deki hissemi (infak etmeyip)yanımda tutacağım”, dedim.¹⁸⁹

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hiz. Ka'b b. Mâlik→ Abdullah b. Ka'b¹⁹⁰→Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b¹⁹¹→İbn Şihâb¹⁹²→ Ukayl¹⁹³→Leys b. Sa'd¹⁹⁴→ Yahya b. Bükeyr¹⁹⁵→ Buhârî.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadis Kütüb-i Tis'a sahipleri tarafından mükerreren nakledilmektedir. Kutub-i Tis'a râvîleri dışında ise Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir.¹⁹⁶İlgili hadis Buhârî'de başka tariklerle gelmektedir. Buhârî'nin mezkûr hadisi ile “Magâzi”, 4418 no'lu hadisi senet ve metin açısından bire bir aynıdır.Ayrıca, Buhârî, “el-Eymân ve'n-Nuzûr”, 6990; Nesâî, “el-Eymân ve'n-Nuzûr”, 3823; 3824; 3826; Ebû Dâvûd, “el-Eymân ve'n-Nuzûr”, 3317; 3318; 3319; 3321 no'lu hadisler ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde gelen 15770; 15778'nolu hadisler de İbn Şihâb ez-Zührî ortak ravidirler.Diğer bütün tariklerde İbn Şihâb'dan sonra Abdurrahman b. Abdullah geçmesine rağmen Ebû Dâvûd, 3318'nolu hadiste İbn Şihâb'dan sonra Abdullah b. Ka'b geçmektedir. Ayrıca Ebû

¹⁸⁹ Buhârî, “Vasâyâ”, 2757, “Magazi”, 4418, “el-Eymân ven-Nezâir”, 6690; Müslim, “Tevbe”, 2769(53); Ebû Dâvûd, “el-Eymân ven-Nezâir”, 3317, 3318, 3319, 3321; Nesâî, “el-Eyman ven-Nezair”, 3823, 3824, 3826; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,25:50 (15770); 25:65 (15788).

¹⁹⁰ **Abdullah b. Ka'b: Bk. 139 nolu dipnot.**

¹⁹¹ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b: Bk. 105 nolu dipnot.**

¹⁹² **İbn Şihâb: Bk. 106 nolu dipnot.**

¹⁹³ **Ukayl: Bk. 107 nolu dipnot.**

¹⁹⁴ **el-Leys: Bk. 108 nolu dipnot.**

¹⁹⁵ **Yahya b. Bükeyr: Bk. 109 nolu dipnot.**

¹⁹⁶ Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefi, (Beyrur: Dâru İhyâu't-Turasi'l-Arabî, 2002)19: 57 (nr.100).

Dâvûd'un 3319 no'lu hadisinin senedinde ise İbn Şihâb'da sonra (عَنِ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ) şeklinde gelerek râvî mechûl¹⁹⁷ şekilde geçmektedir.

Metin açısından bu hadis ile alakalı şunları söyleyebiliriz. İlgili rivâyet (يَا إِنْ مِنْ (رَسُولَ اللَّهِ إِيْمَنُ تَوْبَتِي) şeklinde başlarken aynı kitab ve babın 6690'nolu hadisi ise (يَا إِنْ مِنْ (أَيُّ أَنْخَلَعَ) yerine (أَنْ أَنْخَلَعَ) şeklinde başlamaktadır. Ayrıca (فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِحَيْثُ) şeklinde biterken 6690'nolu hadiste ise bu ifade geçmemektedir.

İlgili hadis, Buhârî, “el-Eymân ve'n-Nuzûr” babının 3317'nolu hadisinde ise (فَإِنِّي) yerine (أَيُّ) şeklinde yer almaktadır.

Nesâî, ilgili hadis “el-Eymân ve'n-Nuzûr” babın 3823 no'sunda (يَا إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ) yerine (أَيُّ أَنْخَلَعَ مِنْ مَالِي) şeklinde nakletmektedir; aynı kitab ve babın 3824' nolu hadisi (يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ اللَّهُ عَزَّ (فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ) şeklinde başlarken; 3826 no'lu hadisi ise (يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ اللَّهُ عَزَّ (وَجَلَّ إِنَّمَا نَجَّيْنِي بِالصِّدْقِ) ifadeleriyle başlamaktadır. Aynı hadisi Ebû Dâvûd, “el-Eymân ve'n-Nuzûr” babının 3321no'lu hadisinde (يَا إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ) yerine (أَنْ أَنْخَلَعَ مِنْ مَالِي) şeklinde nakletmekte; ayrıca diğer tariklerde geçen hadislerden farklı olarak Ebû Dâvûd'un bu hadisi (يَا إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ) (فَإِنِّي أُمْسِكُ) (سَهْمِي مِنْ خَيْرِ) şeklinde bitmektedir.

Ahmed b. Hanbel'in 15770 no'lu rivâyeti ise diğer tariklerle geçen rivayetlerden farklı olarak (يَا إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أَكْذِبُ أَبَدًا) şeklinde başlamaktadır.

İlgili hadis hakkında şu yorumlar yapılmaktadır: Bir kimse malını sadaka olarak vermeyi nezrederse bu malının tamamını mı, yoksa bir kısmını mı nezretmiş oluyor? İlgili hadiste görüldüğü üzere Hz. Ka'b bu hadisinde malını infak edeceğine dair herhangi bir nezirde bulunmamaktadır. Hadiste geçen malının tamamını tasadduk etmek istemesi, yapmış olduğu bir nezirden dolayı değil de tevbesinin kabulü için Allah'a (c.c.) şükür babındandır.

¹⁹⁷ Mechûl: Hadis öğrenimiyle tanınmamış veya âlimler tarafından ilim talebesi olarak bilinmeyen ve kendisinden yalnızca bir râvinin hadis rivâyet etmiş olduğu kimse. Mechûl ravi zaif olarak kabul edilir. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 172.

Hadisin manasına uygun olarak şu yorumlarda yapılmaktadır: Bir kimsenin, bir gûnahtan tevbe etmesi sebebiyle ya da nezirde bulunmasından dolayı malının tamamını sadaka olarak bağışlamasının geçerli olup olmadığıdır. Bu hadis, bizlere böyle bir kimsenin sadakasının geçerli olduğunu göstermektedir. Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) ağzından malının tamamını sadaka olarak bağışladığına dair bir söz çıkmamıştır. O Peygamber'in(s.a.v.) yanına gelmekte, tevbesinin kabulü için malının tamamını Allah (c.c.) yolunda infak etmek istediğini söylemekte Allah Resûlü'nün (s.a.v.) görüşlerine mürâcaat edip O'nunla istişarede bulunmaktadır. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) de ona malının bir kısmını yanında tutmasının kendisi için daha hayırlı olacağını işaret buyurmuştur.¹⁹⁸

Şuâyb el-Arnaût, hadisin sıhhatiyle ilgili şu değerlendirmeleri yapmaktadır: “Bu hadis sahihtir.” Senedindeki raviler Şeyhân'ın râvîleridir ve sikadılar. Râvîlerden Abdurrahman b. Abdullah'ın dedesi Hz. Ka'b b. Mâlik'ten sema'ı hususunda ihtilaf edilmiştir. Fakat İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib* adlı eserinde, Abdurrahman'ın Ka'b'dan semâı konusunda şu ifadeleri kullanmaktadır: “Sahîh-i Buhârî'nin “cihad” babında Abdurrahman b. Abdullah'ın dedesi Ka'b b. Mâlik'ten semâ'ı sarîh bir şekilde yer almaktadır.”¹⁹⁹

c.Senedinde Meçhûl Râvi Bulunan Hadisin İsnad Şemâsı:

¹⁹⁸ el-Azîmâbâdi, el-Allâme Ebî et-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak El-Azîm Âbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Davûd meâ Şerhu'l-Hafız İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, 2.Bs. (Medine-i Münevvere: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1968), 9: 149.

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 50. (1 nolu dibnot).

Hz. Peygamber (s.a.v.)
 ↓
 Hz. Ka'b b. Mâlik(50/670)
 ↓
 İbn Ka'b b. Mâlik(?)
 ↓
 Zührî(124/742) (Ortak ravi)
 ↓
 Süfyân b. Uyeyne(198/814)
 ↓
 Ubeydullah b. Ömer(235/851)
 ↓
 Ebû Dâvûd(257/889)

2.2.10. Kişinin Mala Olan Hırsı

– حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ زَكْرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَّارَةَ، عَنِ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا ذُنْبَانِ جَائِعَانِ أُرْسِلَا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حَرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ».

Tercüme: (Tirmîzî dedi:) Bize Süveyd b. Nasr anlattı.o (dedi ki:) Bize Abdullah b. Mubârek, Zekerîyya b. Ebî Zâide'den, o Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zurâre'den, o da Ka'b b. Mâlik el-Ensârî'nin oğlundan, o da babası Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) böyle buyurmuştur: “Bir koyun sürüsüne salıverilen iki aç kurdun o sürüye verdiği zararı, kişinin mal ve makam hırsıyla dinine verdiği zarardan daha fena/kötü değildir.”²⁰⁰

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→Ka'b b. Mâlik'in oğlu²⁰¹→ Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zurâre²⁰²→ Zekerîyya b. Ebî Zâide²⁰³→ Abdullah b.

²⁰⁰ Tirmizî, “Zühd”, 2376; Dârimî, “Rikak”, 2772 ; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,25:61 (15784); 25:85 (15794).

²⁰¹ **Ka'b b. Mâlik'in oğlu (?)**: Bu tarikte Ka'b b. Mâlik'ten rivâyette bulunan oğullarından hangisi olduğu belirtilmeyip meçhûl bırakılmıştır. Ka'b'tan rivâyette bulunanın oğullarından Abdullah veya Abdurrahman olması muhtemeldir. Bu durum hadisin sıhhatine zarar vermez çünkü her ikisi de Şeyhan'ın râvileridir ve ikisi de “sika” râvilerdir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 62 (1 nolu dibnot).

²⁰² **Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zurâre (?)**: Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Esa'd İbn Zurâra el-Ensârî, künyesi Ebû abdullah'tır. Kendisi kardeşi Mansur'dan ve annesi Safiyye b. Şeybe'den rivâtte bulunmuştur. Kendisinden Şu'be, İbn Mubârek, Veki', Ebû Asım ve Nufeyl rivâyet etmişlerdir. İbn Hibbân “Sikat” adlı kitabında kendisinden bahsetmiştir. Buhârî “Tarih” kitabında kendisini cerhedecek bir şey bulamadığını

Mübârek²⁰⁴→ Suveyd b. Nasr²⁰⁵→Tirmîzî

b. Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi kütüb-i Tis'a müelliflerinden Tirmizî, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel iki ayrı tarikle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel 15794 nolu hadislerin senedinlerinde ortak râviler, Abdullah b. Mubârek, Zekerîyye b. Zâide, Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zâide, Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zûrâre ve Ka'b b. Mâlik'in oğludurlar. Bu hadisin bütün tariklerinde ise Zekerîyyâ b. Zâide'den itibaren râviler ortaklardır.

Hadisin metninde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Konu başlığına esas olan hadisteki metin ile Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in 15794 no'lu hadislerinin metnileribirebir aynıdır. Ahmed b. Hanbel'in 15784 no'lu hadisinde ise (بَافْسَدَ) yerine (أَفْسَدَ) şeklinde geçmektedir.

İlgili hadiste; Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kişinin dünya malına olan aşırı hırsının dinine zarar vereceğine ve onu fesâda uğratacağına dikkatlerimizi çekmektedir. Ayrıca O,mü'minleri mala olan aşırı hırstanda da şiddetle sakındırmaktadır.

Dünya malına olan hırs iki nevidir: Birincisi, mubah yollardan çalışıp çabalayarak bütün zamanını ve mesâisini dünya malını elde etmek için harcamak. Oysa böyle bir kimsenin uğrunda çaba harcayarak kazandığı malından başkaları faydalanacak, Allah'a (c.c.) karşı hesabınıda kendisi verecektir.

---

ifade etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 625; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7:422; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 534; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 148.

²⁰³ **Zekerîyya b. Ebî Zâide (ö. 148/732):** Zekerîyye b. Zâide Halid b. Meymun b. Feyrûz, künyesi Ebû Yahya'dır. Ebû Dâvûd onun hakkında "Zekerîyya sikadır şukadar ki rivâyetlerinde tedlis yapıyor" demektedir. Nesâî ise "sikaton" demektedir. Hicrî 148 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 631; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3:529; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 181; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 3: 421.

²⁰⁴ **Abdullah b. Mubârek:** Bk. 121 nolu dipnot.

²⁰⁵ **Süveyd b. Nasr (ö. 240/824):** Süveyd b. Nasr b. Süveyd el-Mervezî, Künyesi Ebû Fadl'dır. 91 yaşındayken hicrî 240 senesinde vefât etmiştir. Kendisi İbn Mubârek'ten rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Tirmîzî ve Nesâî rivâyetlerde bulunmuşlardır. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde sika olduğunu zikrediyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 136; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4:236; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 236; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 4: 148; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 11: 408.

Dünya malına olan ikinci nevi hırs ise; birincisinde zikrettiklerimize ilave olarak, bu kişinin malı elde etmek için bu uğurda haram yollara da başvurmasıdır. Bu ise âyeti kerîmede ve hadisi şeriflerde zikredildiği gibi “şuh” kapsamına girmektedir. Bu konuda Allahu Teâlââyette şöyle buyurmaktadır: (وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)²⁰⁶ Ebû Dâvûd’da zikredilen bir hadiste ise Hz. Peygamber(s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Şûh’tan (Mala olan aşırı hırstan) sakınınız; çünkü sizden öncekiler mala olan aşırı tutkularından dolayı helâk oldular. Mala olan düşkünlükleri onlara mallarını tutup kimseye vermemeye, akraba ile ilişkilerini kesmeye sevketti. Onlarda akrabayla ilişkilerini kestiler. Sonuçta mal biriktirmek için onları günah işlemeye sevkettide günah işlediler.”²⁰⁷

Ayrıca el-Münzirî (ö. 656/1258) bu hadisi şu şekilde şerhetmiştir: İçinde koyun sürüsü olan bir ağılda koyun sahipleri gâfil olduğu bir esnada iki aç kurt bu ağıla girdiğinde bir koyuna saldırır ondan bir parça yer, sonra diğer koyuna saldırır ondanda bir parça yer, nihayetinde sanki bir koyunla doymuyacakmış gibi yemeye devam eder, sonuçta parçalamadık hiçbir koyun bırakmaz. Bu söylediğim bir kurdun verdiği zarar iki kurdun verdiği zararı varın siz düşünün.

Nebî’nin (s.a.v.)hadiste zikrettiği teşbihler şunlardır: Ağıldan kasıt insanın borcudur. İki kurt ise insanın mala olan hırsıdır. Mala karşı aşırı hırslı olan bir kimse helal-haram olduğuna bakmaksızın bütün gücünü mal toplamaya sarfeder. İnsanda bulunan bu aç gözlülük ve doyumsuzluk kurdun koyunları yediği esnadaki aç gözlülüğe benzer. Bir kimsenin mal ve makama olan hırsının dinine vermiş olduğu zarar, içi koyun dolu bir ağıla iki kurdun girip de verdikleri zarardan daha fazladır.²⁰⁸

Şuâyb el-Arnaut, ilgili hadisin sıhhati konusunda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Hadis senet bakımından sahihtir.” Ali b. İshâk²⁰⁹ dışındaki râvilerin

²⁰⁶ “Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa ulaşanlardır.” Bk. Haşr, 59/9.

²⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Zekat”, 1698.

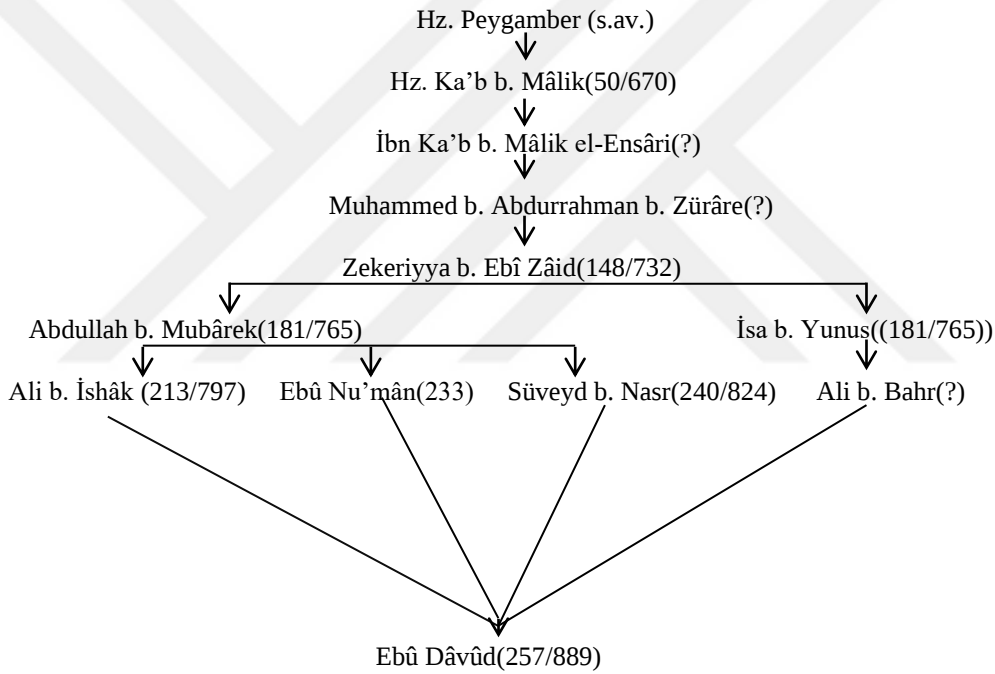
²⁰⁸ el-Münzirî, eş-Şeyh et-Tabîb Ahmed Hâtib, *Şerhu’t-Tarğîb ve’t-Terhîb li’l-Münzirî*, Bny.(b.y: Durûsun Savtiyyetun Kâme Bitefrîğıhe Mevkiu’s-Şebeketü’l-İslamiyye, ts.), 54:6

²⁰⁹ **Ali b. İshâk (ö. 213/797):** Ali b. İshâk es-Sülemî, künyesi Ebû’l-Hasan el-Mervezî’dir. Cerh ve ta’dil âlimleri onun için “Sadûkun, vekane sikaten, sikatun sadukun” gibi tezkiye edici ifadeleri kullanmaktadırlar. Kendisi İbn Mübârek, el-Fadl b. Musa es-Seynânî, Nasr b. Muhammed eş-Şeybânî, Ebû Hamza es-Sukkarî ve Sahr b. Râşid’den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise; Ahmed b. Hanbel, İbrahim b. Musa, İshâk b. Ebî İsrâil, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve başkaları rivâyetlerde bulunmuşlardır. Hicrî 213 senesinde vefât etmiştir.

hepsi Buhârî'nin ravileridir ve sika'dırlar. Ali b. İshâk ise Tirmîzî'nin ravilerindendir ve oda sika bir ravidir. Hz. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyette bulunan oğullarından hangisi olduğu isimlendirilmeyip mübhem bırakılmıştır. Hz. Ka'b b. Mâlik'ten ise, ya Abdullah ya da Abdurrahman rivayette bulunmuştur; onların her ikisinde “sika” ravilerdir ve Buhârî ve Müslim'in ricâlindendirler.²¹⁰

Ebû İsa (Tirmizî) bu hadisin sıhhat derecesinin hasen-sahih²¹¹ olduğunu; ayrıca bu hadisin aynı babda İbn Ömer tariki ile gelen şahidinin bulunduğunu, ancak İbn Ömer tarikiyle gelen bu hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir.²¹²

a. İlgili Rivâyetin İsnad Şeması:

2.2.11. Teşrik Günleri

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:85. (1 nolu dibnot)

²¹¹ Hasen-Sahih: Tirmîzî'nin sıklıkla kullandığı bu ıstılahtan ne kastettiği kesin olarak bilinmemektedir. Şu manalardan birini veya birkaçını kastettiği tahmin edilmektedir: 1. Hasen hadis iken diğer rivayetlerin desteğiyle sahih derecesine çıkan hadis. 2. Birden çok senedi olup da bunlardan bir kısmı hasen, bir kısmı da sahih olan hadis; 3. Hasenden üstün olmakla beraber fakat sahih derecesine çıkmayan hadis. 4. Kendisiyle amel edilmiş olan sahih hadis. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 113.

²¹² İbnu'l-Arabî, Ebû Bekr İbn el-Arabî el-Mâlikî, *Arizatu'l-Ahvâz bi Şerhi Sahihi't-Tirmizî*, 1.Bs. 13 cilt. (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2008), 9: 223.

– وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ وَأَوْسَ بْنَ الْحَدَّاثَانَ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ، فَنَادَى «أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَأَيَّامٌ مَنَى أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ»

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bize Ebu Bekr b. Ebû Şeybe anlattı. (o dedi ki:)

Bize Muhammed b. Sâbık anlattı. (o dedi ki:) Bize İbrahim b. Tahman, Hz. Ka'b b. Mâlik'in bir oğlundan, o da babası Ka'b b. Mâlik'den Resûlullah'ın (s.a.v.) kendisine anlattıklarını bize şu şekilde anlattı: Resûlullah (s.a.v), babasını Evs b. Hadesân ile birlikte teşrik günlerinde (halk arasında) şöyle söylesinler diye göndermiş: “Hakikat şu ki (şöyle bilinmeli ki), cennete müminden başka kimse girmeyecektir; Mina günleri ise yeme içme günleridir.”²¹³

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→Ka'b b. Mâlik'in oğlu→ Ebû Zübeyr²¹⁴→ İbrahim b. Tâhmân²¹⁵→ Muhammed b. Sâbık²¹⁶→ Ebû Bekr b. Ebû Şeybe²¹⁷→ Müslim.

²¹³ Müslim, “Siyâm”, 1142 (145); Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 25:84 (15793).

²¹⁴ **Ebû Zübeyr(ö. 126/710)** : Muhammed b. Müslim b.Tedrûs el-Esedî, künyesi Ebû Zübeyr el-Mekkî'dir. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde onun hakkında “sadukun, gayra ennehü yüdellisü” ifadelerini kullanıyor. Ahmed b. Hanbel ise “leyse bihi be'sün” demiş, Yahya b. Main ise Ebû Zübeyr hakkında bir defasında “sâlihun” bir defasında da “sikatun” demiştir. O hicrî 126 senesinde vefât etmiştir. . Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 694; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 87; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 552; Buhâri, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 221; Mizzî, Cemaleddin Ebû'l-Haccâc Yusuf b. Zeki b. Abdurrahmân, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Beşir 'Avvâd Ma'ruf, 6. Bs. (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994), 26: 402.

²¹⁵ **İbrahim b. Tahmân(ö. 168/752)**: İbrahim b. Tahmân b. Şûba el-Horasani, künyesi Ebû Sâid'tir. İbn Mubârek onun hakkında “sahihul-hadis” ifadesini kullanmış. Ahmed, Ebû Hatim ve Ebû Dâvud “sikatun” demişlerdir. İbn Main el-İclî ise “le bese bihi” ifadesini kullanmıştır. Mekkede hicrî 168 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 69; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 56; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 29; Buhâri, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 4: 148; ; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 7: 378.

²¹⁶ **Muhammed b. Sâbık (ö. 213/797)**: Muhammed b. Sâbık et-Temimi, künyesi Ebû Cafer'dir. Nesâî onun hakkında “le bese bihi”, İbn Main “daifun”, Muhammed b. Sabık ise “kene hiyaran le bese bihi” gibi cerh ve tadil ifadelerini kullanmışlar. Hadrâmî, hicrî 213 senesinde vefât ettiğini; İbn Hibbân ise hicrî 214 senesinde vefat ettiğini ifade ediyorlar. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3:567; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7:376; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 517; Buhâri, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 111.

²¹⁷ **Ebû Bekr b. Ebû Şeybe (ö. 235/819)**: Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe, İbn Muhammed b.İbrahim b. Osman b. Hûvasta el-Absi, künyesi Ebû Bekr'dir. Zehebînin, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ* adlı eserinde kendisi hakkında “seyyidul huffaz” ifadesini kullanıyor ve “müsned”, “musannef”, ve “tefsir” gibi büyük kitapların sahibi olduğunu söylüyor. İbn Hacer'in, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde ise onun hakkında “sikatun, hafızun” gibi tezkiye lafızlarını kullanıyor. Hicrî 235 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 416; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5:196; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 310;Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 11: 122; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 16: 34.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadis Kütüb-i Tis'a eserleri içerisinde Sahihi Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında Taberânî (ö. 360/971) *Mu'cemu'l-evsat* ve *Mu'cemu'l-kebir*'inde bu hadisi Hz. Ka'b b. Mâlik'den rivâyet etmektedir.²¹⁸

Müslim, söz konusu olan hadisi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe yoluyla, Ahmet b. Hanbel ise Muhammed b. Sâbık yoluyla rivâyet etmişlerdir. Senetteki diğer râvilerin hepsi her iki rivâyette de ortaklırlar.

Metin açısından bu hadis ile alakalı şunları söyleyebiliriz. İlgili rivâyetteki (فَنَادَى أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ) ifadesi yerine Ahmed b. Hanbel'in (15793) no'lu rivâyetinde (فَنَادَى: أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ) yerine (أَيَّامُ التَّشْرِيقِ) şeklinde gelmektedir.

Âlimlerin ekserisine göre “eyyâmu't-teşrik”(teşrik günleri)Kurban Bayramının birinci gününden sonraki üç gündür. Zayıf bir görüşe göre, kurban kesme günlerinde kurbanlar kesilip etleri ufak parçalara ayrıldıktan sonra kuruması için güneşe bırakıldığından dolayı kurban kesme günlerine teşrik günleri denilmiştir. Başka bir görüşe göre ise, Kurban Bayramının birinci günü güneşin doğuşundan sonra bayram namazı kılındığı için bu günlere teşrik günleri denilmektedir. Bu son görüş, teşrik günlerinin bayramın birinci gününde kapsadığını ifade etmektedir. Hadiste geçen şu ifade buna delil teşkil etmektedir: “Teşrik günleri yeme-içme günleridir.”²¹⁹

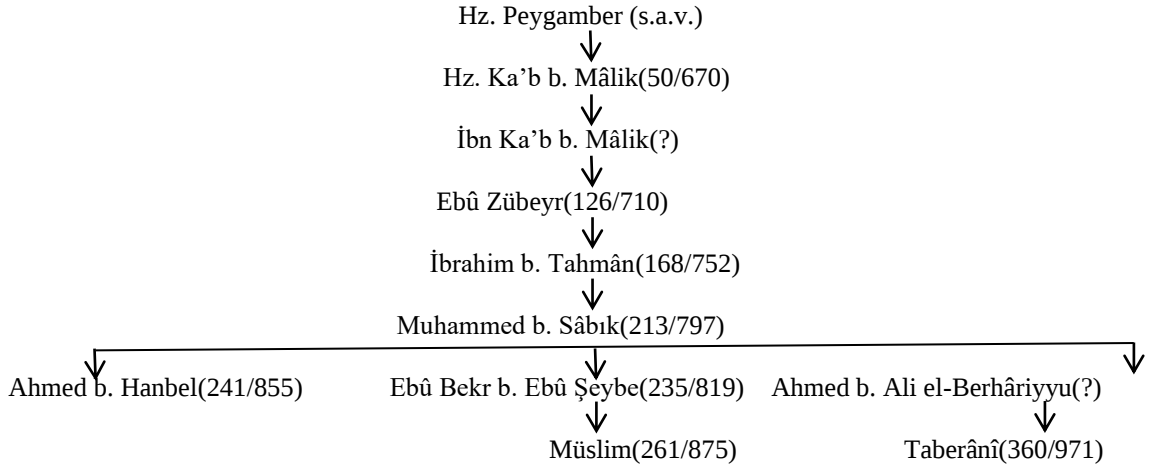
Şuâyb el-Arnaut, hadisin sahih olduğunu; Hz. Ka'b'dan rivâyette bulunan oğlunun Abdullah veya Abdurrahman olabileceğini, ikisinin de “sika” olup, Şeyhân'ın râvileri olduklarını ifade etmektedir.²²⁰

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsı:

²¹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 2: 223 (nr.1804); Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b.Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefî, (Beyrut: Dâru İhyu't-Turasi'l-Arabî, 2002) 1: 224 (nr.612).

²¹⁹ Kâdî İyaz, el-İmam el-Hafız Ebî'l-Fadl İyaz b. Mûsa b. İyaz, *Şerhu Sahihî Müslim Li'l-Kâdî İyaz*, thk. Dr. Yahya İsmail, 1.Bs. (y.y: Dâru'l-Vefâ, 1998), 4: 96.

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:84. (3 nolu dibnot)

2.2.12. Yemekten Sonra Parmakları Yalama

- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ
 سُفْيَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْعَقُ
 أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ مِنَ الطَّعَامِ

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Zühayr b. Harb ve Muhammed b. Hâtim anlattılar. (onlar dediler ki) : Bize İbn Mehdî, Süfyân'dan, o Sa'd b. İbrahim'den, o İbn Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından şöyle nakletti: “Ben Hz. Peygamber’i (s.a.v.) yemekten (kalkarken) üç parmağını yalarken gördüm.”²²¹

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik → Ka'b b. Mâlik'in oğlu → Sa'd b. İbrahim²²² → Sufyan
 b. Saîd²²³ → İbn Mehdî²²⁴ → Muhammed b. Hâtim²²⁵ → Zühayr b. Harb²²⁶ → Ebu

²²¹ Müslim, “Eşribe”, 2032(131); Ebû Dâvûd, “Et’ime”, 3848; Dârimî, “Et’ime”, 2076; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:44 (15764); 25:46 (15767)

²²² Sa'd b. İbrahim: Bk. 162 nolu dipnot.

²²³ Sufyân b. Saîd (ö. 161/745): Bk. 163 nolu dipnot.

²²⁴ İbn Mehdî (ö. 198/782): Abdurrahman b. Mehdî b. Hassan el-Anbârî, Künyesi Ebû Saîd'dir. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde onun hakkında “sikatun, sebtun” gibi tezkiye edici ifadeler kullanmıştır. Hicrî 198 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 2: 556; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 350; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 351; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 9: 192.

Bekr b. Ebû Şeybe → Müslim.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müellifleri içerisinde Hz. Ka'b'dan Müslim, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında Taberânî de, el *Mu'cemu'l-evsat*'ta Hz. Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmiştir.²²⁷ Ayrıca o, Tirmizi'nin *Şemâilî'r-Rasûl*'ünde de geçmektedir.²²⁸

İlgili hadisin çok sayıda şâhidi²²⁹ bulunmaktadır. İbn Abbas tarikiyle gelen şâhid'leri, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'de geçmektedir.²³⁰

Müslim "*Eşribe*", 2032 ve Ahmed b. Hanbel'in 15767 no'lu hadislerinde, Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan, Sa'd b. İbrahim ve Ka'b b. Mâlik'in oğlu ortak râvilerdir. Ebû Dâvûd, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in 15764 no'lu hadislerinde ise, Ebû Muaviye (Muhammed b. Hâzim et-Temîmî'den) itibaren râviler ortaktır.

Hadisin metninde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Konu başlığına esas olan hadis (رَأَيْتُ النَّبِيَّ) ifadesi ile başlarken Ebû Dâvûd ve Dârimî'deki rivayetlerde (أَنَّ النَّبِيَّ); (كَانَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ) yerine (يَلْعَقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثِينَ الطَّعَامِ) ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca

²²⁵ **Muhammed b. Hâtîm (ö. 235/819):** Muhammed b. Hâtîm b. Nuaym b. Abdulhamid, künyesi Ebû Abdullah'tır. Nesâî onun için "sikatun" demiştir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicri 235 veya 236 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 534; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 508; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 25: 20; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 20.

²²⁶ **Züheyr b. Harb (ö. 234/818):** Züheyr b. Harb b. Şeddâd, künyesi Ebû Hayseme'dir. İbn Hacer onun hakkında "sikatun, sebtun" demiştir. O Müslim'den binden (1000) fazla hadis rivâyet etmiştir. Hicri 234 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 637; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 183; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 9: 402; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 281; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 11: 489.

²²⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 2: 180 (nr.)

²²⁸ Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *eş-Şemâilul-Muhammediyye*, thk. Muhammed Avvâme, 5.Bs. (Medine-i Münevvere: Darul-Minhac, 2010), 252 (nr.141)

²²⁹ Şâhid: a-Lüğatta; Arapça aslı itibariyle "شهد" kökünden (4. ve 5. baktan) ve "شهادة" mastarından türeyen kelime, "العالم الذى يبين ما علمه" "Bildigini açıklayıp, ortaya koyan kimse" demektir. b-İstılahta "şâhid": İ'tibâr neticesinde sahâbî râvileri ister aynı ister farklı olsun ferd veya garib olduğu zannedilen hadise lafız ve manada muvafık düşen, destek veren (bir aslının olduğuna şâhidlik yapan) hadis demektir. Bk. Abdullah Yıldız, "İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36. Sayı, (Temmuz-Aralık 2016): 99.

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3.401 (1924); 4: 412 (2672); 5:450 (3499); Buhârî, *Et'ime*, 5456; Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 3847; İbn Mâce, *Et'ime*, 3269.

Ebû Dâvûd ve Dârimî’de ekstradan (وَلَا يَمْسُحُ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا) ifadesi geçmektedir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsnedi*’nin 15767 no’lu hadisinde ise farklı olarak (أَكَلَ طَعَامًا فَلَعَقَ أَصَابِعَهُ) ifadesi geçmektedir.

Söz konusu hadis, bizlere yemek esnasında sünnet olan bazı uygulamalardan bahsetmektedir. Bunlardan birkaç tanesini zikrederim: Yemeğin bereketinin korunması için yemekten sonra parmakların yalanmasının müstehab olması, üç parmakla yemek yemenin, yemek kabını silme ve sıyrmanın müstehaplığı vb. sünnetler. Ayrıca elleri mendille silmenin caiz olduğu, ancak sünnet olan parmakları yaladıktan sonra mendille silinmesidir.²³¹

Başka rivâyetlerde ise (يَلْعَقُهَا أَوْ يُلْعَقُهَا) “parmaklarını kendisi yalar ya da başkasına yalattır”²³² şeklinde geçmektedir. Yani bir kimse yemek yedikten sonra parmaklarını yalamadan silmemesi gerekmektedir. Şayet bunu kendisi yapmazsa bu durumdan tiksинmeyen eşi, çocuğu vb. kimselere yalattırır. Bu konuyla alakalı Allah Resûlü (s.a.v.), “Siz bereketin nerede olduğunu bilemezsiniz”²³³ buyurmaktadır. Müslümanın yemeğinde bereket vardır. Fakat kişi bu bereketin yediğı yemekte mi yoksa tabakta kalan yemektemi ya da parmaklarına bulaşan yemek artıklarındamı? bilemez. Bundan dolayıda yemekteki bereketi elde etmek için bu söylenen âdâba riâyet etmesi gerekmektedir.²³⁴

Yemek yemeye başlamadan önce ve yemekten sonra eller yıkanmalıdır. Yemek esnasında çatal ve kaşık kullanılsa dahi, sofrada muhakkak elin temas edeceği bir madde-ekmek, meyva v.b. bulunacağından dolayı âdâba riâyet edilmelidir. Bir hadiste şöyle denilmiştir: “Selman diyor ki: Yemeğin bereketini yemekten sonra olduğunu Tavratta okudum. Bunu Nebî’ye söyledim O da şöyle buyurdu: “Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonra elleri yıkamaktadır.”²³⁵

²³¹ Ebû Zekerıyya, Yahya b. Şeref en-Nevevî Muhyiddîn Ebû Zekerıyya, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccac*, 1.Bs. (Mısır: Müessesetü Kurtûba, 1929), 13: 206.

²³² Buhârî, *Et’ime*, 5456.

²³³ Müslim, “Eşribe”, 2033(133).

²³⁴ ebû Zekerıyya, Yahya b. Şeref en-Nevevî Muhyiddîn Ebû Zekerıyya, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccac*, 1.Bs. (Mısır: Müessesetü Kurtûba, 1929), 13: 206.

²³⁵ ebû Dâvûd, “Et’ime” 3761; Tirmîzi, “Et’ime” 1864; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39:135 (23732).

Hadisten anlaşılan hangi durumda olursa olsun ellerin yıkanmasının gerekli olduğudur. Bu da “Yemeğin bereketi” olarak ifâde edilmiştir.

Aksi durumda ise –ellerin yıkanmaması- bereketin yok olmasına sebebiyet verir. Allah Resûlü ayrıca aynı ifâdeyle ümmetinin nimete değer vermesini istemiştir. Aynı zamanda temizliğin İslâmiyetin belli başlı kurallarından biri olduğuna da temas etmektedir.

Müslüman yemeğe başlarken Allah’ın ismini zikrederek başlamalıdır. Hatta Abdullah b. Amr’dan rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.v.) “Besmele” çekmeden önce şöyle der, sonra çekerdi: “Hz. Peygamber (s.a.v.) yemeğe yaklaştığı zaman: Allah’ım bize rızık olarak verdiğin şeyleri bizim için mübârek kıl, bizi cehennem ateşinden koru, bismillah derdi; denilmiştir. Başında unutulsa bile hatırlandığında söylenmesi gerekir. Bu meselenin önemine binâen farklı birkaç rivâyet zikrederim. Amr b. Ebî Seleme diyor ki: “Ben Allah Resûlü’nün gözetimi altındaydım, (yemek yerken) elimi tabağın içinde gezdiriyordum. Bunun üzerine Allah Resûlü bana şöyledememi buyurdu: “Ey oğul Allahın adını an, sağ elinle ve önünden ye”²³⁶

“Allah Resûlü(s.a.v.) birgün otururken yanında birisi yemek yiyordu. Besmele çekmemişti. Yemeği bitirmesine bir lokma kalmıştı. O lokmayı ağzına alırken “Evvelinde ve sonunda bismillah olsun” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü gülümsedi ve sonra; Şeytan bununla beraber yiyordu, yemek yiyen Allah’ın adını anınca şeytan yediğini kustu” dedi.²³⁷

Şu hadis de bizlere “Besmele” ile yemeğe başlamanın gerekliliğini bildirmektedir: “Allah Resûlü ashâbından altı (6) kişi ile birlikte yemek yiyordu. Bir bedevi gelip iki lokmayla yemeği bitirdi. Bunun üzerine Allah Resûlü “Bismillah” demiş olsaydı hepimize yetecekti” buyurdu.²³⁸

Allah’ın ismini anarak yemek kulluğun şîârıdır. Bu kadar nimetler karşısında nimeti vereni anmamak gerçekten acı bir şeydir.

²³⁶ Müslim, “Eşribe”, 2022(108); Sadık Cihan, “Hz. Peygamber Sünnetinde Yeme içme Adabı” *Atatürk Üniversitesi İlahiyyat Fakültesi Dergisi*, 5. Sayı, (Ocak 1989): 34-35-36.

²³⁷ Ebû Dâvûd, “Et’ime”, 3768.

²³⁸ Tirmizî, “Et’ime”, 1858; İbn Mâce, “Et’ime”, 3264; Dârimî, “Et’ime”, 2063; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 42:43 (25106).

Sağ elle yemeli ve içmelidir. Sol elle yenilir ve içilirse, bu durum hadiste de ifade edildiği üzere şeytanın hareketi olarak nitelenmiştir: “Sizden biri sağ ile yesin, sağ ile içsin, sağ ile alsın, sağ ile versin, çünkü şeytan solu ile yer, solu ile içer, solu ile verir, solu ile alır.”²³⁹

Sofrada yaşça büyük olan önce yemeğe başlamalıdır. Bu dini olduğu kadar kültürümüzde/örfümüzde de yer almaktadır. Büyük önde gider, küçük onu takib eder. Büyük oturmayınca küçük oturmaz. Büyük konuşurken küçük onun sözünü kesmez gibi şeyler bu tür davranışlardır.²⁴⁰

Şuâyb el-Arnaut, hadisin senedinin Şeyhân’ın şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmektedir. Hz. Ka’b b. Mâlik’ten rivâyette bulunan oğullarından hangisinin olduğunun tayin edilmemesi hadisin sıhhatına zarar vermemekte; çünkü Hz. Ka’b’tan rivâyette bulunan Abdullah ve Abdurrahman her ikisi de “sika” râvilerdir.²⁴¹

2.2.13. Hz. Peygamber’in Vefâtına Sebep Olan Zehirlenme

– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَالِدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ أُمَّ مُبَشِّرٍ، قَالَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: مَا يَتَّهَمُ بِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَإِنِّي لَا أَتَّهَمُ بِأَنْبِي شَيْئًا إِلَّا الشَّاةَ الْمَسْمُومَةَ الَّتِي أَكَلْتُ مَعَكَ بِحَيْرٍ، وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «وَأَنَا لَا أَتَّهَمُ بِنَفْسِي إِلَّا ذَلِكَ، فَهَذَا أَوَانُ قَطَعْتُ أَجْرِي»

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Mahled b. Halid anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdurrazzâk anlattı. (o dedi ki:) Bize Ma’mer, Zührî’den, o da Ka’b b. Mâlik’in oğlundan, o da babası Ka’b b. Mâlik’ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: Mübeşşir’in annesi (Ummu Mübeşşir), vefâtına sebep olan hastalığı esnasında Resûlullah’a (s.a.v.) şöyle sordu: "Ey Allah’ın Resûlü! Hastalığınızın sebebinin neolduğunu düşünüyorsunuz? Ben, oğlumun ölümüne sizinle beraber yediği zehirli koyundan başka bir şeyin sebep olduğunu zannetmiyorum." Allah Resûlûde (s.a.v.) ona şöyle

²³⁹ Müslim, “Eşribe”, 2020(106).

²⁴⁰ Sadık Cihan, “Hz. Peygamber Sünnetinde Yeme içme Adâbı” *Atatürk Üniversitesi İlahiyyat Fakültesi Dergisi*, 5. Sayı, (Ocak 1989): 34-35-36.

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25.47. (1 nolu dibnot)

cevap verdi: "Bende kendim için (kendi hastalığım için) başka bir sebep bulamıyorum. Şu an, (o zehrin) damarlarımı kopardığı zamandır."²⁴²

a. İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→ İbn Ka'b b. Mâlik→ez-Zühri²⁴³→ Ma'mer²⁴⁴→ Abdurrazzâk²⁴⁵→ Mahlad b. Hâlid²⁴⁶→ Ebû Dâvûd.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Allah Resûlü (s.a.v.) hediye kabul eder, fakat sadakayı kabul etmezdi.²⁴⁷ Hayber ehlinden Yahûdi bir kadın bir koyun pişirip Allah Resûlü'ne (s.a.v.) getirip hediye etti. Allah Resûlü (s.a.v.) yanında sahabîlerden bir gurup olduğu halde o koyunun kol kısmından bir parça yedikten sonra, sahabîlere "ellerinizi yemekten!" çekin diye emretti. Daha sonra Yahûdî kadına bir haberci gönderip çağırttı ve ona: "Sen bu koyunu zehirlemişsin" dedi. Yahûdî kadın, bunu sana kim haber verdi diye Peygamber'e (s.a.v.) sordu. Allah Resûlü (s.a.v.): "Şu elimdeki kürek kemiği haber verdi." buyurdu. Yahûdi kadın: "Evet ben zehirledim!" diyerek suçunu itiraf etti. Allah Resûlü (s.a.v.) bunu niçin yaptığını sorunca da o şöyle dedi: "Ben kendi kendime şöyle düşündüm şayet bu peygamber ise bu yaptığım ona zarar vermez, değilse de ondan kurtulmuş oluruz." Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.), ilk anda bu kadını affediyor; çünkü henüz kimse ölmemişti. Daha sonra Allah Resûlü (s.a.v.) ile birlikte o koyundan yiyen Bişr b. Berâ b. Marur

²⁴² Ebû Dâvûd, Diyet, 4513.

²⁴³ ez-Zühri: Bk. 106 nolu dipnot.

²⁴⁴ Ma'mer: Bk. 130 nolu dipnot.

²⁴⁵ Abdurrezzâk (?): Abdurrezzâk b. Hemmam b. Nâfi' el-Himyari, künyesi Ebû bekr'dir. İbn Hacer el'Askalânî onun hakkında "sikatun, hafizun" demiştir. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş ve durumunda bir değişiklik (ihtilat) meydana gelmiştir. Şii olduğu da söyleniyor. Vefâtı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 2: 572; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 355; Zehebî, *Şiyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 9: 563.

²⁴⁶ Mahled b. Hâlid (?): Mahled b. Hâlid b. Yezid eş-Şâiri, Künyesi Ebû Muhammed'dir. İbn Hacer el'Askalânî onun hakkında "sikatun" demiştir. Vefâtı ile alakalı bir bilgiye ulaşamadık. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 41; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 27: 334; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 399; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 574.

²⁴⁷ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Dâvûd meâ Şerhu'l-Hafız İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, 12: 152.

vefât ediyor. Bişr'in velileri de kadının kısas edilmesini istiyorlar, bunun üzerine kadın kısas edilip öldürülüyor.²⁴⁸

Bir kimsenin yemeğine zehir katıpta o kimsenin ölümüne sebep olan kimseye verilmesi gereken ceza hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.

Mâlik b. Enes'e (ö. 179/795) göre bu kimseye kısas uygulanır.

İmam Şafî'nin (ö. 204/820) bir görüşüne göre: Bir şahıs, başka bir kimsenin yiyeceğine veya içeceğine zehir katar ve o kimseyede bundan yiyip içmesini telkin etmezse dahi o kişiye kısas gerekir.

İmam Şafî'nin diğer kavline göre ise: "Bir kimse başkasının yemeğine yahut içeceğine zehir katar ve o kimseye de bundan "ye" yahut "iç" demezse, adamda ondan yer yahut içer de ölürse, zehirleyen kimseye kısas gerekmez. Çünkü bu kimseyi zorlayan olmaksızın kendi hür iradesiyle bu zehirli yiyeceği yemiştir. Fakat karşı tarafa bu zehirli yiyeceği zorlayarak yedidirse o zaman kısas gerekir." diyor.²⁴⁹

Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) bu konuda ki görüşü şu şekildedir: Bir kimse başkasına tuzak kurup zehir içirir, o kimsede bundan dolayı zehirlenip ölürse, her ne kadar zehirleyen kimse tuzak kurup bu işi yapsa da bu yaptığından dolayı bu kimseye kısas cezası verilmez buna tazir cezası uygulanır. Çünkü bu kimseye had tatbik edileceğine dair bir delil yoktur. Fakat zehirleyen kişinin âkilesine²⁵⁰ diyet ödettilir.²⁵¹

İbn Kesîr (ö. 774/1373), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şehîd olarak vefât ettiği görüşüne sahiptir. Rivâyet olduğuna göre: İslam âlimleri de Allah'ın (c.c.) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bahşetmiş olduğu peygamberlik makamı ile birlikte aynı zamanda kendisini şehit olarak vefât ettirmiştir.²⁵²

²⁴⁸ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Dâvûd*, 12: 152.

²⁴⁹ es-Sehârenfûrî, *Bezlü'l-Mechûd Fi Halli Ebî Dâvûd*, 18: 25.

²⁵⁰ Âkile: Kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama olaylarında suçlu adına diyet ödemeyi üstlenen şahıslar topluluğu. Bk. Hamza Aktan, "Âkile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. (İstanbul: TDV yayınları, 2001), 2: 248.

²⁵¹ es-Sehârenfûrî, *Bezlü'l-Mechûd Fi Halli Ebî Dâvûd*, 18: 25.

²⁵² el-Kahtânî, Saîd b. Ali b. Vehb el-Kahtânî, *Rahmeten Li'l-Âlemîn*, Bny. (Riyâd: Matbaatû Sefîr, ts.) 1: 402.

İbn Mesud'tan (r.a.) (ö. 32/652-53) rivâyet olunduğunu göre o şöyle buyurmaktadır: “Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şehîd olduğuna dair dokuz defa yemin etmiş olmam, şehîd olmadığına dair bir defa yemin etmiş olmamdan daha sevimlidir.”²⁵³

Hz. Ka'b b. Mâlik'ten gelen bu hadisi bize, Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında ise İbn Hazm (ö. 456/1064), “*Muhalla*” adlı eserinde Hz. Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmiştir.²⁵⁴ Ebû Dâvûd bu hadisinsenet açısından sahih olduğunu söylemektedir.²⁵⁵ Bu hadisin senedinde Hz. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyette bulunan oğlunun ismi verilmeyip mubhem bırakılmıştır. Ebû Dâvûd bu kişinin Hz. Ka'b'ın oğullarından Abdurrahmân olduğunu söylemektedir.²⁵⁶

Ebû Dâvûd ilgili hadisin sıhhati hakkında şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: Abdurrazzâk (ö.211/829) bu hadisi bazen, Mâmer → Zühri → Peygamber'den (s.a.v.) şeklinde Mürsel olarak; bazen de Zührî → Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten gelecek şekilde müsned/muttasıl olarak rivayet etmektedir.²⁵⁷

²⁵³ el-Kahtânî, *Rahmeten Li'l-Âlemîn*, 1: 402.

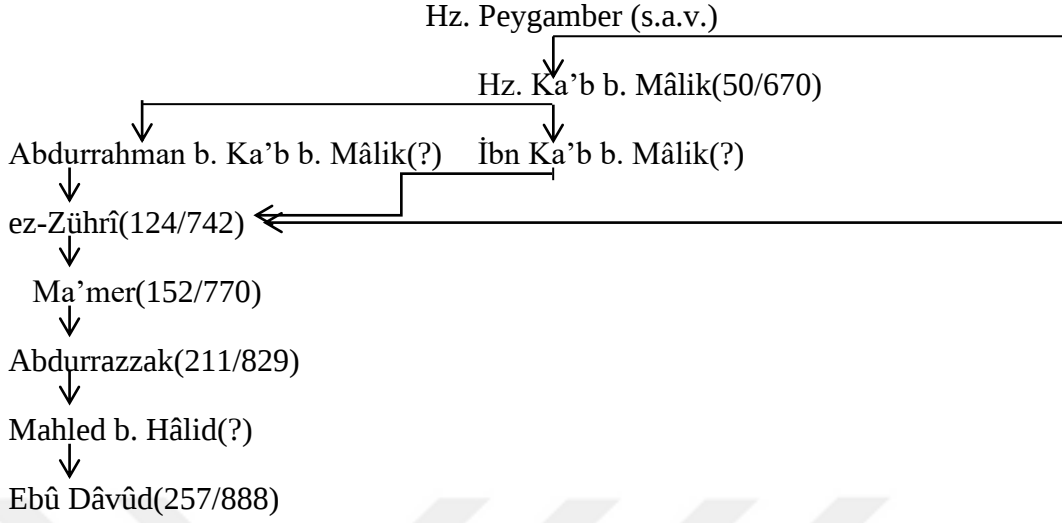
²⁵⁴ İbn Hazm, Eebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endulûsî el-Kurtûbî ez-Zâhirî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, bny. (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.), 11: 229.

²⁵⁵ Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistanî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Yasir Hasan, İzzuddin, Ammar et-Teyyar, 1.Bs. (Dimeşk: Müessesetu'r-Risâle, 2017), “Diyet”, 4513, s.4516.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistanî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil, 1.Bs. (b.y: Dâru'r-Risâletü'l-Âlemiyye, 2009), 6: 568 (2 nolu dibnot).

²⁵⁷ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbûd Şerhu Süneni Ebî Ebî Dâvûd meâ Şerhu'l-Hafız İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, 12: 235.

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsı:

2.2.14. İlim Öğrenmenin Gayesi

– حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وَجْهَهُ النَّاسِ إِلَيْهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ»: «هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَإِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ لَيْسَ بِذَاكَ الْقَوِيِّ عِنْدَهُمْ، تُكَلِّمُ فِيهِ مِنْ قَبْلِ حِفْظِهِ»

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Ebul-Eş'as Ahmet b. Mikdâm el-İclî el-Basrî anlattı. (o dedi ki:) Bize Ümeyye b. Hâlid anlattı. (o dedi ki:) Bize İshâk b. Yahya b. Talha anlattı. (o dedi ki:) Bana Ka'b b. Mâlik'in oğlu, babası Ka'b b. Mâlik'ten rivâyetle Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim dediğini anlattı: “Kim ilim tahsilini âlimlerle tartışmak için veya sefihlerle (aklı ermez, ölçüsüz ve beyinsiz, ayak takımı kimselerle) mücadele etmek için yahut insanların teveccühünü (dikkatini) üzerine çekmek (şöhret, gösteriş) için öğrenirse Allah (c.c.) o kimseyi cehenneme atacaktır.”²⁵⁸

²⁵⁸ Tirmîzî, İlim, 2654.

a. İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Ka'b b. Mâlik'in oğlu²⁵⁹ → İshâk b. Yahya b. Talha²⁶⁰ → Umeyye b. Hâlid²⁶¹ → Ebû Eşa's Ahmet b. Mikdam el-İclî el-Basrî²⁶² → Tirmîzî.

b. Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Söz konusu hadis, Kütüb-i Tis'a eserleri içerisinde sadece Tirmîzî'de Hz. Ka'b b. Mâlik tarikiyle zikredilmiştir. Kütüb-i Tis'a dışında ise İbn Hibbân, *el-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn* adlı kitabında yine Hz. Ka'b b. Mâlik tarikiyle rivâyet etmiştir.²⁶³ Ebû İsa (Tirmîzî) bu hadis hakkında şunları söylüyor: Hadisin garîp²⁶⁴ olduğunu, senetteki ravilerden İshâk b. Yahya'nın zayıf bir râvi olduğunu cerh tadil âlimleri tarafında hıfzından dolayı cerhedildiğini söylemektedir.²⁶⁵

İlgili hadisten bizler, ilmin sırf Allah'ın (c.c.) rızasını elde etmek için tahsil edilmesi gerektiğini öğreniyoruz. Aksi takdirde bir kimse ilim tahsilini Allah rızası

²⁵⁹ **Ka'b b. Mâlik'in oğlu(?):** Ka'b b. Mâlik'in oğlundan kasıt ya Abdurrahman b. Ka'b ya da Abdullah b. Ka'b'dır. İkisi de tabii'ndendir ve ikisi de sika'dır. Bk. El-Mubârekfûrî, el-İmâm el-Hafız Ebû Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahman el-Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-ehvâz bi Şerhi Câmi'i't-Tirmîzî*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, (y.y: Dâru'l-Fikir, 2008), 7: 414.

²⁶⁰ **İshâk b. Yahya b. Talha(ö. 164/748):** İshâk b. Yahya b. Talha b. Ubeydullah el-Kureşî et-Teymî, künyesi Ebû Muhammed'dir onun hakkında "metrukul hadis, daifun, leyse bisikatin, zaiful hadis, leyse bisikatin" gibi cerh ifadeleri kullanılmıştır. Hicrî 164 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 129; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 2: 489; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 46; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 168.

²⁶¹ **Umeyye b. Halid(ö. 201/785):** Umeyye b. Hâlidb. Hüdbe b. Utbe el-Ezdî es-Sevbânî el-Kaysî, künyesi Ebû Abdullah'tır. Kendisi Şûbe, Sevrî, Mesûdî, Ebû el-Cariye el-Abdî ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Kendisinden ise Kardeşi, Müsedded, Ali b. Medenî, el-Fellâs, Ebû Musa ve Ebû el-Eşas el-İclî rivâyetlerde bulunmuşlardır. İbn Hacer'in *Takribu't-Tehzib* adlı kitabında onun hakkında "sadûkun" diyor. Ebû Zura Ebû Hatim ve Tirmîzî ise "sikaton" demişlerdir. Hicrî 201 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 188; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 3: 330; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 60.

²⁶² **Ebû Eşa's Ahmet b. el-Mikdâm(ö. 253/837):** Ahmed. b. el-Mikdâm b. Süleyman b. el-Eşa's b. Eslem el-İclî, künyesi Ebû Eşa's'tır. Onun hakkında "salihu'l hadis, mahallihu's-sidku, sikaton, keyyisen, sahibu'l-hadis, leyse bihi be'sun" gibi lafızlar kullanılmıştır. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 253 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 47; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 1: 488; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 121; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 12: 219.

²⁶³ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Mâbed et-Temîmî, *el-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn*, thk. Mahmud İbrahim Zâhid, 1.Bs. (Haleb: Dâru'l-Va'yi, H. 1396), 1: 133. (nr. 56).

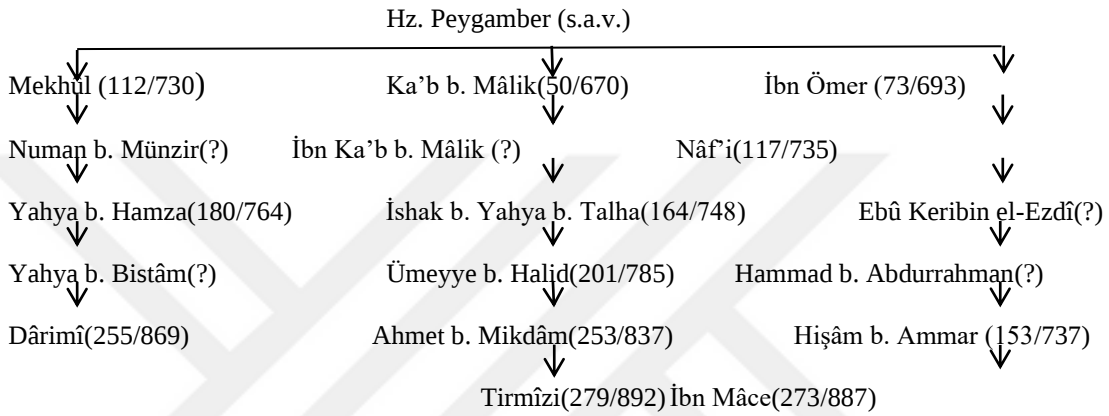
²⁶⁴ Garîb: Senedinin bir veya birkaç yerinde (tabakasında) ravi sayısı bire düşen ve çoğunlukla, daha iyi durumdaki râvilerin rivâyetine aykırı olan hadis. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.85.

²⁶⁵ İbnu'l-Arabî, Ebû Bekr İbn el-Arabî el-Mâlikî, *Arizatu'l-Ahvâz bi Şerhi Sahihi't-Tirmîzî*, 1.Bs. 13 cilt. (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2008), 10: 123.

için değil de âlimlerle cidâlda bulunmak, insanlar arasında ilmini izhar etmek, gösteriş yapmak, cahil kimseleri şüpheyne sevk etmek, akıllarını karıştırmak, şöhet, makam, mal ve çıkar elde etmek, insanların teveccühüne mazhar olmak için öğrenirse Allah (c.c.) onu cehennemiyne cezalandırır.²⁶⁶

Bu hadisin Dârimî’de Mekhûl kanalıyla mevkuf olarak;²⁶⁷ İbn Mâce’de ise İbn Ömer kanalıyla²⁶⁸ şâhitleri bulunmaktadır.

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şeması:

2.2.15. Hz. Peygamber’in Ka’b b. Mâlik ve Arkadaşlarına Eşlerinden Ayrılmalarını Emretmesi

– حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ – وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ – قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فِسَاقَ قِصَّتِهِ فِي تَبَوُّكَ، قَالَ: حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – يَأْتِي، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزَلَ امْرَأَتَكَ، قَالَ: فَقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟ قَالَ: لَا، بَلْ اعْتَزِلْهَا فَلَا تَقْرَبْنَهَا، فَقُلْتُ لَا مَرَأَتِي: الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَكُونِي عَنْدهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ تَعَالَى سَبْحَانَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Ahmed b. Amr b. Sarh ve Süleyman b. Dâvûd anlattılar. (onlar dediler ki:) Bize İbn Vehb haber verdi. (o dedi ki:) Bana

²⁶⁶ el-Mubârekfûrî, el-İmam el-Hafız Ebû Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahman el-Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-ehvâz bi Şerhi Camii't-Tirmîzi*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Bny. (y.y: Dâru'l-Fikir, 2008), 7: 414.

²⁶⁷ Dârimî, “Mukaddime”, 386.

²⁶⁸ İbn Mâce, “Mukaddime”, 253.

Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi. (o dedi ki:) bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik haber verdi. Abdullah b. Ka'b, Ka'b'ın gözleri görmez olduktan sonra oğulları arasında ona rehberlik eden kişiydi. O (Abdullah b. Ka'b), "Ben babam Ka'b b. Mâlik'inTebûk'le alakalı hikâyesini (şu şekilde) anlattığını dinledim dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) emriyle, (insanların bizimle konuşmayı kestiği) elli günden kırkı geçince bir de baktım ki Allah Resûlü'nün (s.a.v.) elçisi bana (yanıma) geldi ve şöyle dedi: Allah Resûlü (s.a.v.) sana eşinden ayrı durmanı emrediyor. Bunun üzerine ben de ona: Onu boşayayım mı, yoksa ne yapmam gerekiyor? dedim. O da bana: Hayır (boşama)! Yalnızca ondan uzak dur, asla ona yakın olma, dedi. Bunun üzerine ben de eşime şöyle dedim: "Ailenin yanına git, Allah Teâlâ bu konuda bir hüküm verinceye kadar onların yanında kal." ²⁶⁹

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → İbn Şihâb (Muhammed b. Müslim) → Yunus b. Yezîd → İbn Vehb²⁷⁰ → Ahmed b. Amr b. Sarh²⁷¹ + Süleyman b. Dâvûd²⁷² → Ebû Dâvûd.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashâbının, Tebûk Seferi'nden geri kalan Hz. Ka'b

²⁶⁹ Ebû Dâvûd, Talak, 2202; Bûharî, Magazi, 4418; Müslim, Tevbe, (53) 2769; Nesaî, Talak, 3422; 3423; 3424; 3425; 3426; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:66 (15789).

²⁷⁰ **İbn Vehb(ö. 197/781):** Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Kureşî, künyesi Ebû Muhammed, İbn Hacer onun için "sikatun, hâfizun, âbidun" demiştir. İbn Main onun için "sikatun" demiştir. Ahmed b. Salih b. Vehb'in yüzbin (100000) hadis rivâyet ettiğini söylüyor. Hicrî 125 senesinde doğdu. Yetmiş iki yaşındayken hicrî 197 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 453; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 16: 277; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 320; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 234.

²⁷¹ **Ahmet b. Amr b. Sarh(ö. 250/834):** Ahmed b. Amr b. Abdullah b. Amr b. es-Sarh el-Umevî, künyesi Ebû Tahir'dir. Kendisi, İbn Vehb'den, Şafîi'den, Velid b. Müslim'den ve Uyeyne'den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Baki b. Mahled vb. kimseler rivâyette bulunmuşlardır. İbn Yunus onun için salih ve fakih bir kimsedir diyor. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. İbn Hacer'de onun hakkında "takrib" adlı eserinde "sikatun" diyor. Hicrî 250 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 38; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 96.

²⁷² **Süleyman b. Davûd(ö. 231/815):** Süleyman b. Davûd İbn Muhammed b. Süleyman, künyesi Ebû Davûd el-Mubâreki'dir. Cerh ve Ta'dil âlimleri onun hakkında "le be'se bihi, sikatun, şeyhun, salihun" gibi tezkiye edici ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca İbn Hibbân onu "sikat" adlı kitabında sikalar arasında zikretmiştir. Ebû'l-Kasım el-Bağdâdî onun hicrî 231 senesinde vefât ettiğini söylemektedir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 94.

ve düğer iki arkadaşına yapmış oldukları elli günlük boykotun kırkinci gününde, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) elçisi Hz. Ka'b b. Mâlik'in yanına gelerek ona hanımından ayrılmasının gerektiğini söylüyor. Bunun üzerine Hz. Ka'b, elçiye: "Hanımımı boşamam mı gerekiyor? Ne yapmam gerekiyor?" diye sorunca, elçi: "Hayır, boşaman gerekmiyor; fakat onunla cimâda bulunmayacaksın." diyor. Olayın muhâtabı Hz. Ka'b bu durumu şöyle anlatmaktadır: Ben gençtim, bundan dolayınefsime hâkim olamayıp hanımımınla cimâdabulunursam Allah Resûlü'nün (s.a.v.) bana olan gazabını dahada artırmış olurum endişesiyle eşime, ailesinin yanına gitmesini söyledim.²⁷³

Hz.Ka'b'ın hanımına söylediği "ailenin yanına git" sözüyle talak gerçekleşmiş olmuyor. Zîra o bu sözünü söylerken talaka niyet etmemiştir. Bu söz talak için sarîh bir lafız değildir. Aksine kinevi bir sözdür. Dolayısıyla talakın gerçekleşmesi için bu sözü söylerken talaka niyet etmesi gerekirdi, talaka niyet etmediği için de talak vuku bulmamıştır.²⁷⁴

İlgili hadis, dipnotta görüldüğü üzere Kütüb-i Tis'a içerisinde mükerrer şekilde geçmektedir. Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde Hz. Ka'b b. Mâlik'in Tebûk seferinden geri kalmasından bahseden o uzun hadis içerisinde geçmektedir. Ayrıca Nesâî'de beş ayrı tarikle de benzer lafızlarla gelmektedir.

Bu hadisin bütün tariklerinde ortak ravi İbn Şihâb'dır.

Nesâî, ilgili hadisi şu tariklerle rivayet etmektedir:

- Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Zührî → Yunus b. Yezid → Abdullah b. Mubârek → Muhammed b. Mekki b. İsa → Muhammed b. Hatim b. Nuaym → Nesâî. (H.)
- Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → İbn Şihâb → Yunus b. Yezid → Abdullah b. Vehb → Süleyman b. Dâvûd → Nesâî.²⁷⁵
- Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b.

²⁷³es-Sehârenfuri, el-Allametü'l-Muhaddis el-Kebir eş-Şeyh Halil Ahmed es-Sehârenfuri, *Bezlü'l-Mechûd Fi Halli Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Zekerîyya b. Yahya el-Kandehlevî, 1.Bs. (Beyrut: Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, 2006), 10: 306.

²⁷⁴ es-Sehârenfuri, *Bezlü'l-Mechûd*, 10: 306.

²⁷⁵ Nesâî, Talak, 3422.

Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → ez-Zührî (Muhammed b. Müslim) → İshak b. Raşid → Mûsa b. A'yen → Muhammed b. Mûsa b. A'yen → Muhammed b. Yahya b. Muhammed + Muhammed b. Ceble → Nesâî.²⁷⁶

- Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik → İbn Şihâb → Ukayl b. Halid → el-Leys b. Sa'd → Haccac b. Muhammed → Yusuf b. Said → Nesâî.²⁷⁷
- Hz. Ka'b b. Mâlik → Ubeydullah b. Ka'b → Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b → ez-Zührî (Muhammed b. Müslim) → Ma'kil b. Ubeydullah → el-Hasan b. A'yan → Muhammed b. Madan b. İsa → Nesâî.²⁷⁸
- Hz. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik → ez-Zührî (Muhammed b. Müslim → Ma'mer b. Raşid → Muhammed b. Sevr es-San'ânî → Muhammed b. Abdul'alâ → Nesâî.²⁷⁹

Metin bakımından bu hadis ile ilgili şunu söyleyebiliriz. Ebû Dâvûd'da geçen (أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ) yerine Buhârî'de (وَلَا تَقْرُبُهَا) yerine (وَلَا تَقْرُبُهَا) yerine (فَتَكُونِي عَنْدهُمْ) yerine (فَكُونِي عَنْدهُمْ) farklı olarak (وَأَرْسَلْ إِلَى صَاحِبِي مُثْلَ ذَلِكَ) şeklinde geçmektedir.

Müslim tarikinde gelen hadiste (يَأْتِينِي) yerine (يَقْضِي اللَّهُ تَعَالَى سُبْحَانَهُ فِي هَذَا) yerine (يَقْضِي اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ) yerine (الْأَمْرِ) yerine (وَاسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ) ifâdesi yer almaktadır.

Nesâî 3422 no'lu hadiste; (يَأْتِينِي) yerine (أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟) yerine (أَمْ مَاذَا؟) (فَلَا) yerine (فَلَا تَقْرُبُهَا) şekillerinde gelmektedir. Ayrıca burada Ebû Dâvûd tarikinden farklı olarak (حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ) ifadesi geçmemektedir.

Nesâî tarikiyle gelen 3423; 3425 no'lu hadislerde, Ebû Dâvûd tarikinden farklı olarak (أَرْسَلْ إِلَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِلَى صَاحِبِي) ifadesi geçmektedir.

²⁷⁶ Nesâî, "Talâk", 3423.

²⁷⁷ Nesâî, "Talâk", 3424.

²⁷⁸ Nesâî, "Talâk", 3425.

²⁷⁹ Nesâî, "Talâk", 3426.

Nesâî 3424 no'lu hadisinde, (يَأْتِينِي) yerine (يَقُولُ) yerine (فَقَالَ); ayrıca Ebû Dâvûd tarîkinden farklı olarak (وَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبِي بِمِثْلِ ذَلِكَ) ibaresi geçmektedir.

Nesâî 3426 no'lu hadisinde ise, (إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي) yerine (إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَتَانِي) yerine (الْحَقِّي بِأَهْلِكَ) ifadesi geçmemektedir.

Son olarak Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inn 15789 no'lu hadisinde, (أَرْبَعُونَ مِنْ) yerine (إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي) yerine (أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ) yerine (يَأْتِي) yerine (إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي) yerine (بَلْ اعْتَرَفَهَا) şeklinde yer almaktadır.

2.2.16. Seferlere Perşembe Gününde Çıkmanın Müstehaplığı

—حدثني احمد بن محمد اخبرنا عبد الله وَعَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَانَ يَقُولُ: «لَقَلَّمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ، إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ إِلَّا يَوْمَ الْخَمِيسِ»

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bana Ahmed b. Muhamed anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdullah b. Mubârek Yûnus'tan, o da ez-Zûhrî'den rivayetle şöyle haber vermiştir: Bana Abdurrahmân b. Ka'b b. Mâlik, Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) şöyle dediğini haber verdi: “Allah Resûlü (s.a.v.) bir sefere çıkmak istediğinde perşembe günü dışındaki günlerde çok az yola çıkardı.”²⁸⁰

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik²⁸¹ → Zührî²⁸² → Yunus b. Yezîd²⁸³ → Abdullah b. Mubârek²⁸⁴ → Ahmed b. Muhammed²⁸⁵ → Buhârî.

²⁸⁰ Buhârî, Cihad, 2949; Ebû Dâvûd, Cihad, 2605; Dârimî, Siyer, 2480; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:59 (15781).

²⁸¹ Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik: Bk. 128 nolu dipnot.

²⁸² ez-Zührî: Bk. 106 nolu dipnot.

²⁸³ Yunus b. Yezîd: Bk. 120 nolu dipnot.

²⁸⁴ Abdullah b. Mubârek: Bk. 121 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadis, dipnotta da görüldüğü üzere Kütüb-i Tis'a Müelliflerinden, Buhârî, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inde Hz. Ka'b b. Mâlik tarikiyle rivâyet edilmiştir.

Buhârî tariki ile gelen hadis ile Ebû Dâvûd tarikiyle gelen hadislerde, Abdullah b. Mubârek, Yunus b. Yezîd, ez-Zührî ve Abdurrahman b. Ka'b isimli râvileri ortakdır.

Dârimî ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15781 nolu tarikle gelen hadisler aynı senedle rivâyet edilmişlerdir.

Metin bakımından bu hadis ile ilgili şunu söyleyebiliriz: Ebû Dâvûd tariki ile gelen hadiste; ilgili hadisten farklı olarak, (لَقَلَّمَا) yerine (إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ); (إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ) yerine (فِي سَفَرٍ) şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Dârimî tarikiyle gelen hadiste, (إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ) ifadesi yerine (إِذَا أَرَادَ) şeklinde geçmektedir.

Son olarak Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15781 nolu hadisinde ise, (لَقَلَّمَا) yerine (إِذَا أَرَادَ سَفَرًا) şeklinde ifadeler geçmektedir.

Muhammed b. Allân es-Siddîki *Delil'ül-Felihîn* adlı eserinde ilgili hadis hakkında şunları söylemektedir: “Allah Resûlü'nün (s.a.v.) perşembe günlerinde sefere çıkması, o günlerde sefere çıkmayı sevdiğinin alametidir. Dolayısıyla o günlerde sefere çıkmanın mendup olduğunu söyleyebiliriz.”²⁸⁶

Şuâyb el-Arnaut, Şeyhân'ın şatlarına göre hadisin senedinin sahih olduğunu söylemektedir.²⁸⁷

²⁸⁵ Ahmed b. Muhammed: Bk. 122 nolu dipnot.

²⁸⁶ Allân es-Siddîki, *Delilü'l-Felihîn*, 4: 91.

²⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25.59. (2 nolu dipnot)

2.2.17.Şehid'lerin Ruhları

– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ
بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي طَيْرٍ خَضِرٍ تَعْلُقُ مِنْ ثَمَرِ
الْجَنَّةِ أَوْ شَجَرِ الْجَنَّةِ»: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

Tercüme:(Tirmîzî dedi ki:) Bize İbn Ebî Ömer (Muhammed b. Yahya) anlattı. (o dedi ki:) Bize Süfyan b. Uyeyne Amr b. Dinardan, o Ka'b b. Mâlik'in oğlundan, o da babası Ka'b b. Mâlik'ten (r.a.) rivâyet ettiğine göre, Allah'ın Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Muhakkak ki şehîdlerin ruhları (kıyamet gününde yeni bedenleri ile birleşinceye kadar) Cennette yeşil kuşların içersindedir. Cennet meyvelerine veya ağaçlarına konar rızıklanırlar.”²⁸⁸

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→Ka'b b. Mâlik'in oğlu²⁸⁹→ez-Zührî²⁹⁰→ Amr b. Dinar²⁹¹→ Süfyân b. Uyeyne²⁹²→ İbn Ebî Ömer²⁹³ (Muhammed b. Yahya) →Tirmîzî.

²⁸⁸ Tirmizî, “Fadailül Cihad”, 1641;Nesaî, “Cenaiz”, 2073; İbni Mace, “Zühd”, 4271; İmam Malik, “Cenaiz”, 643; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:55 (15776); 25:57 (15777); 25:57 (15778); 25:58 (15780); 25:65 (15787); 25:84 (15792).

²⁸⁹ Ka'b b. Mâlik'in oğlu : Bk. 179 nolu dipnot.

²⁹⁰ ez-Zührî: Bk. 106 nolu dipnot.

²⁹¹ Amr b. Dinar(ö. 125/709): Amr b. Dinar el-Mekkî, künyesi Ebû Muhammed'dir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Nesâî onun için “sikaton, sebtun” demiştir. Ahmet b. Hanbel onun hicrî 125 ya da 126 senesinde vefat ettiğini söylüyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 268; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 22: 5; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 439; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 297.

²⁹² Süfyân b. Uyeyne(ö. 198/782): Süfyân b. Uyeyne b. Ebû İmrân, Meymun b. Hilâl, künyesi Ebû Muhammed'dir. İclî onun için “sikaton, sebtun fi'l-hadis” demiştir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 107 senesinde doğmuş ve hicrî 198 senesinde de vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 59; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 11: 177; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 216; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 8: 454.

²⁹³ İbn Ebî Ömer(ö. 243/827): Muhammed b.Yahya b. Ebî Ömer el-Adanî, künyesi Ebû Abdullahtır. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Mizzî'nin *Tehzibu'l-kemâl* adlı kitabında kendisi için salih birisi olmakla birlikte gaflette bulunduğu ifade ediliyor. Buhârî onun hicrî 243 senesinde vefât ettiğini söylüyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 731; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 26: 639; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 144; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 561; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 12: 96.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Âlimler bu hadisin manasında ihtilâf etmişlerdir. Bir kısımâlimler, müminlerin ruhlarının Allah (c.c.) katındacennette olduğu, bunlar ister şehitlerin ruhları olsun isterse şehit olmayanların ruhları olsun bunların ruhlarının cennette olduğunu, dolayısıyla onları ne büyük günah nede borç cennete girmekten alıkoyamayacağını düşünmektedirler. Onlar, bu görüşlerinede Ebû Hureyre'den rivayet edilen şu hadisi delil olarak getirirler. “İyilerin ruhları illiyyindedir, kötülerin ruhları ise siccindedir.” (Mutaffifîn, 83/7-18)²⁹⁴

Bir kısım âlimlerde ilgili hadiste geçen müminlerin ruhlarından kastın yalnızca şehitlerin ruhları olduğu görüşündedirler. Çünkü bu hadiste kıyas yapıp görüş beyan etmeye mahal olmadığı görüşündedirler.²⁹⁵

İbn Kayyîm “*Ruh*” adlı kitabında bu hadisi şu şekilde şerh etmektedir: Şehitlerin ruhlarının kuşların içinde olup cennet ağaçlarını üzerinde yahut meyvelerinin üzerinde olmasında her hangi bir mahzurun olmadığını ve şeriatın hiçbir kaidesinin de buna aykırı olmadığı görüşüne sahiptir. Allah'ın (c.c.) kitabında hiçbir âyet ya da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinden hiçbir hadis buna muhalefet etmez. Bu tamamen Allah'ın (c.c.) şehitlere bir ikramıdır. Şehitlerin cennet nimetlerinden ziyadesiyle faydalanmaları için Allah'ın (c.c.) rızası için parçalanmış o bedenlerinin yerine ruhları için meydana getirilmiş daha hayırlı bedenler verilir. Kıyamet günü gelince Allah (c.c.) şehitlerin ruhlarını dünyadaki asıl bedenlerine iade eder.²⁹⁶

İlgili hadis dipnotlarda görüldüğü üzere Kütüb-i Tis'a müelliflerinden Tirmîzî, Nesâî, İbn Mâce, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde mükerreren geçmektedir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında ise, el-Bânî “*el-Câmiu's-Sahih*” adlı

²⁹⁴ İbn eş-Şeyh, Muhammed İbn eş-Şeyh el-Allâme Ali b. Âdem b. Musa el-Etiyobî el-Velevî, *Şerhi Süneni Nesâî, Zehiratü'l-Ukba Fi Şerhi'l-Müctebâ*, 1.Bs. (Mekketü'l-Mükerreme: el-Mektebu'l-Reisu't-Ten'im, 2003), 20:129.

²⁹⁵ İbn eş-Şeyh, *Şerhi Süneni Nesâî*, 20:129.

²⁹⁶ İbn Kayyîm, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sâ'd Şemsuddin İbn Kayyîm el-Cevzî, *er-Rûh fi'l-Kelâm ala Ervâhi'l-Emvâti ve'l-Ehyâi Bidelâili Mine'l-Kitâb*, bny. (Beyrût: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, ts.), 1: 113.

kitabında ve İbn Kayyîm “*Rûh*” adlı kitabında Hz. Ka’b b. Mâlik kanalıyla rivayet etmişlerdir.²⁹⁷

Hadisin bütün tariklerinde ortak râvi İbn Şihâb (Muhammed b. Müslim)’dir. Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsnedi*’nin 15778 nolu hadisinde ortak raviler, Mâlik b. Enes, İbn Şihâb, Abdurrahman b. Ka’b el-Ensârî’dir. Ahmed b. Hanbel’in *Müsnedi*’nin 15777 ile 15792 no’lu hadislerde ise ortak râviler, İbn Şihâb ile Abdurrahma b. Abdullah’dır.

Hadisin metninde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Konu başlığına esas olan hadisteki, (تَأْرُوَحَ الشُّهَدَاءِ) yerine Nesâî’de (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ); (تَعْلُقُ مِنْ ثَمَرِ الْجَنَّةِ) yerine (طَائِرٌ) yerine (تَعْلُقُ) yerine (حَتَّى يَرْجِعَ) şeklinde ifadeler yer almaktadır. Ayrıca İbn Mâce’de ekstradan (إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يُبْعَثُ); İmâm Mâlik’te ise (حَتَّى يُرْجِعَهُ اللَّهُ إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يُبْعَثُ) ifadeleri geçmektedir.

İbn Mâce ve İmâm Mâlik tarikleriyle gelen hadislerde ise mezkûr rivayetten farklı olarak, (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ) yerine (تَأْرُوَحَ الشُّهَدَاءِ) yerine (طَائِرٌ) yerine (تَعْلُقُ) yerine (حَتَّى يَرْجِعَ) şeklinde ifadeler yer almaktadır. Ayrıca İbn Mâce’de ekstradan (إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يُبْعَثُ); İmâm Mâlik’te ise (حَتَّى يُرْجِعَهُ اللَّهُ إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يُبْعَثُ) ifadeleri geçmektedir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsnedi*’nin 15777 nolu hadisi (نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ إِذَا مَاتَ طَائِرٌ) şeklinde başlarken; 15778 ve 15787 nolu hadisler (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَائِرٌ); 15792 nolu hadisde (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَائِرٌ); 15780 nolu hadisde ise (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُسْلِمِ طَائِرٌ) şeklinde geçmektedir.

Şuâyb el-Arnaut hadis hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: “Şeyhân’ın şartlarına göre hadisin senedi sahihtir.”²⁹⁸ Nesâî’nin şerhinde bu hadisin sahih olduğu ifade edilmektedir.²⁹⁹

²⁹⁷ el-Albâni, Ebû Abdurrahman Muhammed Nasiri’d-Dîn b. el-Hâc Nûh b. Necâti b. Âdem el-Albâni, *Sahîhu’l-Câmi’s-Sâgîr ve Ziyâdetihî*, bny.(b.y: el-Mektebetu’l-İslâmiyye, ts.), 1: 324 (nr. 1558).

²⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:58. (3 nolu dibnot)

²⁹⁹ İbn eş-Şeyh, *Şerhi Süneni Nesâî, Zehiratü’l-Ukba Fi Şerhi’l-Mücteba*, 20:127.

2.2.18. Ka'b b. Mâlik'in, Cuma Günü Ezanı Duyunca Es'ad b. Zurâre'ye

Duası

– حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي
أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ، عَنْ أَبِيهِ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كُنْتُ قَائِدَ أَبِي حِينَ
ذَهَبَ بَصَرُهُ، فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ بِهِ إِلَى الْجُمُعَةِ فَسَمِعَ الْأَذَانَ اسْتَغْفِرُ لِأَبِي أُمَامَةَ أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ، وَدَعَا لَهُ،
فَمَكَثْتُ حِينَئِذٍ أَسْمَعُ ذَلِكَ مِنْهُ، ثُمَّ قُلْتُ فِي نَفْسِي: وَاللَّهِ إِنَّ ذَا لَعَجْزٌ، إِنِّي أَسْمَعُهُ كُلَّمَا سَمِعَ أَذَانَ الْجُمُعَةِ يَسْتَغْفِرُ
لِأَبِي أُمَامَةَ وَيُصَلِّي عَلَيْهِ، وَلَا أَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ لَمْ هُوَ؟ فَخَرَجْتُ بِهِ كَمَا كُنْتُ أَخْرُجُ بِهِ إِلَى الْجُمُعَةِ، فَلَمَّا سَمِعَ الْأَذَانَ
اسْتَغْفَرَ كَمَا كَانَ يَفْعَلُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتَاهُ، أَرَأَيْتَكَ صَلَاتَكَ عَلَى أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ كُلَّمَا سَمِعْتَ النِّدَاءَ بِالْجُمُعَةِ لَمْ
هُوَ؟ قَالَ: " أَيْ بُنَيَّ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ صَلَّى بِنَا صَلَاةَ الْجُمُعَةِ قَبْلَ مَقْدَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ، فِي
نَقِيعِ الْخَضَمَاتِ، فِي هَزْمٍ مِنْ حَرَّةِ بَنِي يَبَاصَةَ، قُلْتُ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: أَرْبَعِينَ رَجُلًا

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Yahya b. Halef (Ebû Seleme) anlattı. (dedi ki:) Bize Abdula'lâ Muhammed b. İshâk'tan, o Muhammed b. Ebî Umâme b. Sehl b. Huneyf'den, o babası Ebî Umâme'den, o Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'den rivâyetle şöyle demiştir: Babam (Ka'b)gözlerini kaybedince ona ben rehberlik yapardım. Ben Onu her Cuma namazına götürdüğümde ezanı duyunca Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre için istiğfarda bulunup ona duâ ederdi. Ondan bunun hikmetini sormayıp bir süre bekledim. Daha sonra kendi kendime dedim ki, vâllahi ben bunun hikmetini sormayıp beklemem bir âcizliktir. Ben onun her Cuma ezanını işittiğinde Ebû Umâme için Allah'tan bağışlanma dileyip ona dua ettiğini işitiyorum da bunun sebebini (hikmetini) sormuyorum. Daha önce yaptığım gibi bir gün aynı şekilde onu Cuma namazına götürüyordum. Ezanı işitince daha önce istiğfarda bulunduğu gibi yine istiğfarda bulundu. Bunun üzerine bende ona Ey babacığım! Ben senin her Cuma ezanını işittiğinde Es'ad b. Zürâre için istiğfarda bulunduğunu duydum bunu neden yapıyorsun? dedim. O da Ey oğlum! O (Es'ad), Allah Resûlü (s.a.v.) henüz Mekke'den Medine'ye teşrif etmeden önce, Nakiü'l Hadamât'daki Beni Peyâda'ya ait

Harr (köyü)nün Hezm semtinde bize ilk Cuma namazını kıldırın kişidir. dedi. Ben: O gün (Cuma nanazında) kaç kişiydiniz? diye sordum. Dedi ki: Kırk erkektik.³⁰⁰

a.İlgili Rivayetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik→ **Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik**³⁰¹→**Babası Ebû Umame (Es'ad b. Sehl)**³⁰²→ **Muhammed b. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf** ³⁰³→ **Muhammed b. İshâk**³⁰⁴→ **Abdula'lâ b. Abdula'lâ b. Muhammed**³⁰⁵→ **Yahya b. Halaf Ebû Seleme**³⁰⁶→ **İbn Mâce.**

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece İbn Mâce ve Ebû Dâvûd Kab b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir. Her iki tarikte de ortak râviler, Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf, Babası Ebû Umâme (Es'ad b. Sehl) ve Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'tir.

³⁰⁰ İbni Mace, İkametüs-Salâ, 1082; Ebû Dâvûd, Salat, 1069.

³⁰¹ **Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik:** Bk. 128 nolu dipnot.

³⁰² **Babası (ö. 100/684):** Esâd b. Sehl b. Huneyf b. Vâhib el-Esedî el-Ensârî, künyesi Ebû Umâme'dir. Peygamber Efendimiz'in vefâtından iki yıl önce doğdu ve ismini Peygamber Efendimiz koydu. Annesi Peygamber Efendimize beyat edenlerdendir, ismi Habibe b. Ebi Umâme'dir. Kendisi babasından, Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan rivâyetlerde bulundu. Peygamber Efendimizden de Mürsel olarak riyâtte bulundu. Kendisinden ise oğlu Muhammed, Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, Osman b. Hakim ve Ümeyye bt. Hind rivâyetlerde bulundular. Hicrî 100 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 134; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 2: 525; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 268; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 2: 63.

³⁰³ **Muhammed b. Ebû Umâme b. Sehl(?)**: Muhammed b. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf babasının ismi Esâd'dir. İbn Maîn onun için "sikatun" demiştir. İbn Hibbân da onu sikalar içinde zikretmiştir. Kendisi Babasından, Ebân b. Osman'dan, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b'dan rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Yahya b. Said el-Ensârî, İbn İshâk ve Mâlik rivâyetlerde bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 517; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 24: 501; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7: 279; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 504; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 29.

³⁰⁴ **Muhammed b. İshâk:**Bk. 95 nolu dipnot.

³⁰⁵ **Abdula'lâ(v. 189/773):** Abdula'lâ b. Abdula'â b. Muhammed el-Kureşî el-Basrî, künyesi Ebû Muhammed'dir. Cerh ve ta'dil âlimleri onun hakkında "sikatun", "sâlihu'l-hadis", "le be'se bihi" gibi tezkiye edici ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 189 senesinde vafât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 465; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 16: 359; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 526; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 6: 73.

³⁰⁶ **Yahya b. Halef(ö. 174/758):** Yahya b. Halef el-Bâhilî, künyesi Ebû Seleme'dir. Cerh ve Ta'dil âlimleri onun hakkında "leyse bihi be'sun", "sadûkun", "daifun", "sadûkun kene sâhibu tedlîsin" gibi cerh edici ifadeler kullanmışlardır. Hicrî 174 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 351; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 31: 292; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 1053.

Söz konusu hadisin metinleri anlam bakımından birbirlerine benzemektedirler. Konu başlığına esas olan hadis, (فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ بِهِ إِلَى الْجُمُعَةِ فَسَمِعَ) (الْأَذَانَ اسْتَعْفَرَ لِأَبِي أُمَامَةَ أَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ، وَدَعَا لَهُ دَاوُدُ) (أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَمِعَ التَّيَّاءَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ تَرَحَّمُ لِأَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ) ifadeleriyle başlamaktadır. Ayrıca Ebû Dâvûd'ta (فَقُلْتُ) (فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتَاهُ أَرَأَيْتَكَ صَلَاتَكَ عَلَى أَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ) ifadesi yerine (قَالَ: " أَيْ بُنَيَّ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ صَلَّى بِنَا صَلَاةَ الْجُمُعَةِ قَبْلَ مَقْدَمِ) (لَهُ: إِذَا سَمِعْتَ التَّيَّاءَ تَرَحَّمْتَ لِأَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ: ") (رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ، فِي نَقِيعِ الْخُضَمَاتِ، فِي هَزْمٍ مِنْ حَرَّةِ بَنِي بَيَاضَةَ، (لَأَنَّهُ أَوَّلَ مَنْ جَمَعَ بِنَا فِي هَزْمِ النَّبِيِّ مِنْ حَرَّةِ بَنِي بَيَاضَةَ فِي نَقِيعِ، يُقَالُ لَهُ: نَقِيعُ الْخُضَمَاتِ) ifadeleriyle gelmektedir.

Es'ad b. Zürrâre birinci ve ikinci akabe biatlarında bulunmuş ve Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) beyat etmiş ayrıca ikinci akabe beyatında seçilen 12 temsilciden biridir.

Es'ad b. Zürrâre'nin o günün adıyla Yesrib'de başlattığı çok mühim bir iş vardı. Bu iş o kadar mühimdi ki daha sonraki süreçte bu iş bütün müslümalara farz olacaktı. O, henüz Allah (c.c.) emredip farz kılmadan bu işi yapmaya başlamış, belki o salihler bu işe öncülük ettikleri için Allah (c.c.) o işi bize emredip farz kıldı. Bu iş neydi biliyor musunuz? Cuma namazıydı. Es'ad b. Zürrâre, Medine'de ilk Cuma namazına kılan ve kıldıran kişidir.³⁰⁷

İlgili hadis bizlere, Cuma namazının geçerli olabilmesi için şehirde kılınması gerektiğini şart koşanların aksine köylerde de kılınabileceğine dair delil teşkil etmektedir. Hattâbi (ö. 388/998) bu hadisten çıkarılan fikhî hükümleri şu şekilde açıklamaktadır: Cuma namazının büyük şehirlerde kılınmasının caiz olduğu gibi köylerde de aynı şekilde kılınmasının caiz olduğunu söylemektedir. Çünkü hadiste zikredilen Cuma namazının kılındığı Beni Beyâza'nın³⁰⁸ o siyah taşlıklı yeri

³⁰⁷ Yıldırım, Muhammed Emin, *Sahâbe İklimi 82 İl 82 Sahâbi*, 8. Bs. (İstanbul: Siyer Yay. 2020), 1: 134.

³⁰⁸ Benî Beyâza (بنى بياضة) Ensâr'dan bir batın'ın (soy, kuşak'ın) adıdır. El-Azîm Âbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Dâvûd meâ Şerhu'l-Hafız İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, 3: 400.

Medine'ye bir mil mesafededir.

İmamı Şafîî hazretleri bu hadisten delil getirerek Cuma namazının geçerli olabilmesi için namaz kılınan yerde kırk(40) erkek, hür ve mukim Müslümanın bulunmasının şart olduğunu ifade etmektedir.

Ahmed b. Hanbel'e göre ise Cuma namazının geçerli olabilmesi için 40 er kişi şartına ilave olarak vâlinin iznini de şart koştur. İmam Şafîî'de ise vâlinin izni şart koşulmamıştır.

İmâm Mâlik ise, şu şartları koştur: Şayet bir köyde insanlar yaşıyor, evlerde birbirine bitişik ve Cuma kılmaları için bir mescitte varsa, orada Cuma namazının kılınması caizdir. Ayrıca belirli bir sayı şartı da getirmemiş ve vali izninde gerekli görmemiştir.³⁰⁹

İlgili hadisin sıhhat derecesi hakkında *İhdeü'd-Dibâce* adlı eserde hasen³¹⁰ olduğu ifade edilmektedir.³¹¹ Ayrıca el-Albânî'de bu hadisin hasen olduğunu söylemektedir.³¹²

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şeması:

Hz. Ka'b b. Mâlik(50/670)

³⁰⁹ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Dâvûd mea Şerhu'l-Hafız İbnû'l-Kayyim el-Cevzî*, 3: 400.

³¹⁰ Hasen: Adâlet sahibi olup da zapt sıfatı tam olmayan, bununla birlikte tek başına rivâyet ettiği hadisi münker de kabul edilmeyen kimsenin rivâyet ettiği, şaz ve muallal olmayan hadistir. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s.274.

³¹¹ el-Adavi, *Safau'd-Davvî Ahmet el-Adavî, İhdeü'd-Dibâce bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 1.Bs. (Mektebetü Dâru'l-Yakin, 2008), 1: 633.

³¹² el-Albânî, Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni İbn Mâce*, thk. Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, bny. (İskenderiye: Bernâmic Manzûmetu't-Tahkîkâtî'l-Hadîsiyyeti, 2010), 3: 82.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İslâm âlimleri savaş meydanında düşmanı aldatmanın caiz olduğunda ittifâk etmişlerdir. Halbuki normal zamanlarda düşman dahi olsa aldatmanın caiz olmadığına âlimler arasında ittifak vardır. Çünkü aldatmada ahdi bozma ve yalan vardır. Bunlar dinimizce yasaklanmıştır. Fakat Allah'ın Resûlü (s.a.v.): “Şu üç yerden başka yalan söylemek helal değildir buyurdu: 1-bir kimsenin hanımını razı etmek için yalan söylemesi, 2-Savaş meydanında düşmana yalan söylemek, 3-İnsanların arasını düzeltmek için yalan söylemek.”³¹⁹

Bahse konu olan hadisi, Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd ve Dârimî Hz. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir. Her iki tarikte de ortak râviler, Ma'mer b. Râşid, ez-Zührî (Muhammed b. Müslim) ve Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'tir.

Kütüb-i Tis'a'da geçen hadisler, metin yönünden aynı olmakla beraber arada bazı lafız farklılıkları mevcuttur. Ebû Dâvûd'ta geçen (*أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- كَانَ إِذَا أَرَادَ غَزْوَةً وَرَى غَيْرَهَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذَا أَرَادَ غَزْوَةً وَرَى*) yerine Dârimî'de (*إِذَا أَرَادَ غَزْوَةً وَرَى*) şeklinde geçmektedir. Ayrıca (*الْحَرْبُ خَدْعَةٌ*) ifadesi Dârimî'de geçmemektedir.

Ebû Dâvûd ilgili hadisin metni hakkında; hadiste geçen (*الْحَرْبُ خَدْعَةٌ*)ifadesini bu senet ile sadece Ma'mer zikrettiğini belirtir.³²⁰ Ayrıca el-Albânî bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir.³²¹

2.2.20. Ka'b b. Eşrefin Öldürülmesi

---

etmiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 640; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 26: 60; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 15; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 538.

³¹⁹ Tirmizî, el-Bîr ve's-Silâ, 1939.

³²⁰ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Davûd meâ Şerhu'l-Hafız İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, 3: 400.

³²¹ el-Albânî, Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, bny. (İskenderiye: Bernâmic Manzûmetu't-Tahkîkâtî'l-Hadîsiyyeti, 2010), 1: 2.

– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ فَارِسٍ، أَنَّ الْحَكَمَ بْنَ نَافِعٍ، حَدَّثَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَكَانَ أَحَدَ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ تَبِعَ عَلَيْهِمْ، وَكَانَ كَعْبُ بْنُ الْأَشْرَفِ يَهْجُو النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيُحَرِّضُ عَلَيْهِ كُفَّارَ قُرَيْشٍ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ، وَأَهْلُهَا أَخْلَاطٌ، مِنْهُمْ الْمُسْلِمُونَ، وَالْمُشْرِكُونَ يَعْبُدُونَ الْأَوْثَانَ، وَالْيَهُودُ وَكَانُوا يُؤْذُونَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ، فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيَّهُ بِالصَّبْرِ وَالْعَفْوِ، فَفِيهِمْ أَنْزَلَ اللَّهُ: {وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ آوَتُْوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ} [آل عمران: 186] الْآيَةَ، فَلَمَّا أَبَى كَعْبُ بْنُ الْأَشْرَفِ أَنْ يَنْزِعَ عَنْ أَدَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ أَنْ يَبْعَثَ رَهْطًا يَقْتُلُونَهُ، فَبَعَثَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ، وَذَكَرَ قِصَّةَ قَتْلِهِ، فَلَمَّا قَتَلُوهُ، فَرَعَتِ الْيَهُودُ وَالْمُشْرِكُونَ فَعَدَوْا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: طُرِقَ صَاحِبُنَا فَقُتِلَ، «فَذَكَرَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي كَانَ يَقُولُ، وَدَعَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَنْ يَكْتُبَ بَيْنَهُ كِتَابًا، يَنْتَهُونَ إِلَى مَا فِيهِ فَكَتَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمُ وَيَنْتَهُونَ عَامَّةً صَحِيفَةً»

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi:) Bize Muhammed b. Yahya b. Faris, Hakem b. Nafi'nin kendilerine naklettiğini anlattı. (o dedi ki:) Bize Şuayb Zühri'den, o da Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den o da babasından (Ka'b'dan) rivayetle şöyle haber verdi: O yani Ka'b, tevbeleri kabul olunan üç kişiden biriydi. Ka'b b. Eşref ise, Allah Resûlü'ne diliyle eziyetlerde bulunuyordu. Ve Kureyş kâfirlerini de Allah Resûlü'ne karşı kışkırtıyordu. Allah Resûlü (s.a.v.) Medine'ye geldiği esnada Medine'nin ahâlisi karışık bir yapıya sahipti. Onlardan Müslüman olanlar, puta tapan müşrikler ve Allah Resûlü ile ashâbına eziyetlerde bulunan Yahudiler vardı. Allah (c.c.) Peygamberi'ne sabrı ve hoşgörüyü emretti. Bunun üzerine Allah (c.c.) onlar hakkında şu ayeti indirdi: “Sizden önce kendlerine kitap verilenlerden eziyetler göreceksiniz” (Âl-i İmrân 3/186). Ne zaman ki Kab b. Eşref Allah Resûlü'ne eziyetten vazgeçmeyince Peygamber (s.a.v.) Sa'd b. Muâz'a Ka'b b. Eşrefi öldürmeleri için küçük bir birlik kurmasını emretti. Bunun üzerine o da (Sa'd b. Muâz), Muhammed b. Mesleme'yi bu vazife için görevlendirdi. Ve onun (Kab b. Eşref'in) öldürülme kıssasını anlattı. Ne zaman ki onu öldürdüler Yahudiler ve Müşrikler korkuya kapıldı. Kuşluk vakti Allah Resûlü'nün yanına gelip şöyle dediler: Gece vakti arkadaşımızın evine baskın düzenlenip öldürüldü. Allah Resûlü'de onlara Ka'b b. Eşref'in daha önce kendisine söylediklerini onlara anlattı.

Ve onlara, kendisi, onlar ve Müslümanlar arasında anlaşmazlığa düştüklerinde müracaat edecekleri genel bir anlaşma metni yazmaya davet etti.³²²

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik**³²³→**ez-Zühri**³²⁴ (Muhammed b. Müslim) → **Şuâyb**³²⁵→**el-Hakem b. Nâfi**³²⁶→**Muhammed b. Yahya b. Fâris**³²⁷→**Ebû Dâvûd**.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Söz konusu hadis, Kütüb-i Tis'a eserlerinden sadece Ebû Dâvûd'ta geçmektedir. Ebû Dâvûd'un değerlendirmelerine göre, hadisin ricâli sika'dır. Ancak (عَنْ أَبِيهِ) ifadesi hakkında farklı görüşler vardır. Çünkü Abdurrahmân'ın babası Abdullah b. Ka'b sahâbî değildir. Bundan dolayı hadis mürseldir.³²⁸ Veya senetteki (عَنْ أَبِيهِ) ifadesiyle Abdurrahmân'nın dedesi Hz. Ka'b b. Mâlik kastedilmiş olabilir.

³²² Ebû Dâvûd, Harac, 3000.

³²³ **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik**: Bk. 105 nolu dipnot.

³²⁴ **ez-Zühri**: Bk. 106 nolu dipnot.

³²⁵ **Şuâyb(ö. 162/746)**: Şuâyb b. Ebû Hamza, ismi Dinar el-Kuraşî el-Ümevî, künyesi Ebû Bişr el-Himsiyy'dir. Cerh tadil âlimleri onun hakkında "sebtun, salihul-hadis, sikatun" demişlerdir. İbn Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 162 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 172; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 12: 516; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 315; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 244; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 4: 222.

³²⁶ **el-Hakem b. Nâfi(ö. 211/795)**: el-Hakem b. Nâfi' el-Behrâni el-Himsi, künyesi Ebû'l-Yemâni'dır. Kendisi hakkında cerh tadil âlimleri, "nebilun, sikatun, sadûkun, le be'se bihi" vb. ifadeler kullanılmıştır. Kendisi seksen üç (83) yaşında iken hicrî 211 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 470; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 143; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 135; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 10: 319.

³²⁷ **Muhammed b. Yahya b. Fâris(ö. 258/842)**: Muhammed b. Yahya b. Abdullah b. Hâlid b. Fâris b. Züeyb ez-Zühliyyü en-Neysâbüri, künyesi Ebû Abdullah'tır. İbn Hacer'in, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde onun için "sikaton, hafizun, celilun" demiştir. İbn Ebû Hâtim kendisi için kendi zamanının imamı diye bahseder. Nesâî ise "sikaton, memunun" demiştir. Sahih görüşe göre seksen altı (86) yaşında iken hicrî 258 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 728; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 26: 617; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 145; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 560; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 12: 273.

³²⁸ Mürsel Hadis: Tâbiûn neslinden birinin doğrudan Hz. Peygamberden naklettiği hadis; senesinde ravi düşmesi/eksikliği bulunan hadis. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 7. Bs. (İstanbul: MÜİFAV, 2013), 213.

Abdurrahman'ın ise dedesi Hz. Ka'b b. Mâlik'ten sema'ı vardır. Bu şekilde olursa hadis Müsned³²⁹ olur.³³⁰

Ka'b b. Eşref, Yahudi'dir ve Arap ırkına mensuptur. Babası (Eşref), câhiliye döneminde karışmış olduğu bir kan davasından dolayı Medine'ye gelerek Beni Nadr Yahudi'leriyle antlaşma yapıyor ve onlarla birlikte orada yaşamaya başlıyor. Ebû Hakik'in kızı ile evleniyor ve ondan Ka'b b. Eşref dünyaya geliyor. O, uzun boylu, cüsseli ve büyük bir kafaya sahiptir. Medine'de yaşayan insanlar farklı din ve milletlere mensuptur. Orada yaşayanların bir kısmı da Yahudilerdi. Bu Yahudiler müşriklerle el ele verip Allah Resûlü'ne (s.a.v.) eziyetlerde bulunuyorlardı. Bunlardan birisi de Ka'b b. Eşref'tir. Allah Resûlü'nü (s.a.v.) dili ile şetmediyor eziyetlerde bulunuyordu. Allah'ın Resûlü'nde (s.a.v.) bazı sahâbîleri onu öldürmeleri için görevlendiriyor ve o öldürülüyor. Onun öldürüldüğünü duyan Yahudiler korkuya kapılıyorlar ve hemen Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yanına gelerek arkadaşlarının öldürüldüğünden şikâyetle bulunuyorlar. Allah'ın Resûlü de (s.a.v.) Yahudi ve Müşrikleri çağırıp ihtilafa düşüklerinde başvuracakları bir anlaşma metni imzalamaya davet ediyor. Onlar da bu daveti kabul ediyorlar ve böylece Yahudi, Müşrik ve Müslüman'lar arasında, Medineli her gurubu içine alan bir anlaşma metni imzalanmış oluyor.³³¹

Bedir'de Müslümanların galip geldikleri ve Kureyş'in ileri gelenlerinin öldürüldüğü haberi Ka'b'a ulaşınca şöyle dedi: "Bu haber doğrudur? Onlar arapların önde gelenleri ve efendileridirler. Şayet Muhammed onları öldürdüyse, Allah'a yemin olsun ki yerin altı üstünden daha hayırlıdır." Allah'ın düşmanı bu adam, Allah Resûlü'nü (s.a.v.) ve Müslüman'ları mizah/alay konusu yapıyor, bir taraftan da Müslüman'ların düşmanlarını övüyor ve Müslüman'lara karşı kışkırtıyordu. Bununla da yetinmeyip Mekke'ye gitti ve Kureyş müşriklerinin Bedir'de ölmüşleri için ağıtlar yakıp göz yaşları döktü. Ka'b b. Eşref bu yolla hem

³²⁹ Müsned: Senedi, hiçbir ravi eksikliği/düşmesi olmaksızın kesintisiz olarak Resûlullah (s.a.v.)'e varan hadis. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 219.

³³⁰ Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistanî, Süneni *Ebî Dâvûd*, thk. Yasir Hasan, İzzuddin, Ammar et-Teyyar, 1.Bs. (Dimeşk: Müessesetu'r-Risâle, 2017), "Harac", 3000, s.659 (2 nolu dibnot).

³³¹ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Dâvûd meâ Şerhu'l-Hafiz İbnü'l-Kayyim el-Cevzi*, 8: 229.

Allah Resûlü'ne (s.a.v.)karşı olan kin ve nefretini kusuyor, hemde Küreyşi Müslüman'lara karşı savaşmaları için kışkırtıyordu.

Daha sonra Medine'ye dönen Ka'b b. Eşref, işi daha ileri boyutlara götürüp sahabe hanımlarına da şiirleriyle küstahça ağır üsluplarla hakaret etmeye, dil uzatmaya başladı. Bu şekilde Müslümanlara eziyet etmeyi sürdürdü. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim Ka'b'ın hakkından gelecek? Zira o, Allah'a ve Resûlü'ne eziyette bulunmuştur." Bunun üzerine bu göreve Muhammed b. Mesleme, Ebbâd b. Beşir, Ka'b'ın süt kardeşi Ebû Nâile, Haris b. Evs ve Ebû Abs b. Cebr talip oldular. Bu birliğin komutanlığına Muhammed b. Mesleme geçti. Yüce Allah'ın yardımıyla görevlendirilen bu birlik, Allah ve Resûlü'nün düşmanı olan Ka'b b. Eşrefi öldürmeye muvaffak oldular.³³²

Ka'b b. Eşref'in öldürüldüğünü duyan Yahudi'ler korkuya kapılıp hemen Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yanına gelip arkadaşlarının öldürüldüğünü şikâyet ettiler. Allah Resûlü de (s.a.v.) Yahudi ve Müşrik'leri çağırıp ihtilafa düştüklerinde başvuracakları bir anlaşma metni imzalamaya davet ediyor. Bu teklifi kabul ediyorlar ve Yahudi, Müşrik ve Müslüman'lar arasında bir anlaşma metni imzalanıyor.³³³

el-Albânî ilgili hadisın isnadının sahih olduğunu söylemektedir.³³⁴

2.2.21.Tevbesi Kabul Olduğunda Ka'b b. Mâlik'in Secdeye Kapanması

– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «لَمَّا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ خَرَّ سَاجِدًا»

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Muhammed b. Yahya anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdurrazzak, Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten, o da babası Ka'b b. Mâlik'ten şöyle rivâyette bulundu: "Allah (c.c.) Ka'b b. Mâlik'in tevbesini kabul ettiğinde Ka'b secdeye kapandı."³³⁵

³³² el-Mâğlus, Sami b. Abdullah el-Mâğlus, *Siyer Atlası*, Çev. Abdullah Karakaş, thk. Muhammed Emin Yıldırım, 8. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019), 1: 233.

³³³ el-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud*, 8: 229.

³³⁴ el-Albânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, 1: 2.

³³⁵ İbni Mâce, *Salat*, 1393.

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→ Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik³³⁶→ ez-Zühri³³⁷→ Ma'mer³³⁸→Abdurrazzak³³⁹→ Muhammed b. Yahya³⁴⁰→ İbn Mâce.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece İbn Mâce'de geçmektedir.

Bu hadis bizlere bir kimsenin bir nimet elde ettiğinde ya da başından bir musibet kalktığına şükür secdesi yapmasının meşru olduğunu bildirmektedir. Bundan dolayıda Allah (c.c.) bir kimseye afiyet verip onunimetlendirdiğinde Alah'a (c.c.) şükrün ifadesi olarak şükür secdesi yapmaktadır.

El-Begavî (ö. 317/929) bu konuda şunları söylemektedir: Bir kimsenin beklemiş olduğu bir nimete kavuştuğundaya da başından kaldırılmasını istediği bir musibetin inkişafı durumunda şükür secdesi yapması sünnettir.

İmam Nevevî (ö. 676/1277),Müslim'in şerhinde bu konu hakkında şunları söylemektedir: İmâm Şâfiî, bu hadiste kişinin elde etmiş olduğu her nimet ve başından kalkan her bir musibet anında şükür secdesinde bulunmasının müstehap olduğuna dair delil olduğunu söylemektedir.³⁴¹

İlgili hadissenet açısından sahih bir hadistir, ravileride sika'dır.³⁴² el-Albânî de bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir.³⁴³ Es-Sindî ise bu hadisin mevkûf olduğunu fakat isnadı açısından sahih olduğunu ve senetteki ricâlin hepsinin sika olduğunu söylemektedir.³⁴⁴

³³⁶ **Abdurrahman b. Ka'b b. Malik:** Bk. 128 nolu dipnot.

³³⁷ **ez-Zühri:** Bk. 106 nolu dipnot.

³³⁸ **Ma'mer:** Bk. 130 nolu dipnot.

³³⁹ **Abdurrazzâk:** Bk. 245 nolu dipnot.

³⁴⁰ **Muhammed b. Yahya:** Bk. 327 nolu dipnot.

³⁴¹ el-Adavî, Safa'd-Davî Ahmet el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 1.Bs. (Mektebetü Dâru'l-Yakin, 2008), 2: 152-153.

³⁴² el-Bûsirî, el-Hafız Şihâbiddin Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmail b. Süleym b. Kaymaz el-Bûsirî el-Kenânî el-Mısırî, *Misbâhu'z-zucâce fi zavâidi İbn Mâce*, thk. Avd b. Ahmed eş-Şehri, 1. Bs. (el-Medinetu'l-Munevvara: Mektebetu'l-Melik Ahd el-Vatanî, 2004), 2: 823.

³⁴³ el-Albânî, *Sahîhu ve Daifu Süneni İbn Mâce*, 3: 393.

³⁴⁴ es-Sindî, Muhammed b. Abdu'l-Hâdî et-Tetvî Ebû'l-Hasen Nûru'd-Dîn es-Sindî, *Hâşiyetu's-Sindî ala Süneni İbn Mâce-Kifâyetü'l-Hâce fi Şerhi Süneni İbn Mâce*, bny. (Beyrût: Dâru'l-Cîli, ts.), 1: 423

2.2.22. Tebûk Seferi'nden Geri Kaldığında Ka'b b. Mâlik'in Durumu

– حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: مَا كُنْتُ فِي غَزَاةٍ أَيْسَرَ لِلظَّهْرِ، وَالنَّفَقَةِ مِنِّي فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ، قَالَ: لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ: أَتَجَهَّزُ غَدًا ثُمَّ أَحْقُهُ، فَأَخَذْتُ فِي جَهَازِي، فَأَمْسَيْتُ، وَلَمْ أَفْرُغْ، فَقُلْتُ: آخُذْ فِي جَهَازِي غَدًا، وَالنَّاسُ قَرِيبٌ بَعْدُ، ثُمَّ أَحْقُهُمْ فَأَمْسَيْتُ، وَلَمْ أَفْرُغْ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الثَّلَاثُ أَخَذْتُ فِي جَهَازِي، فَأَمْسَيْتُ، فَلَمْ أَفْرُغْ فَقُلْتُ: أَيُّهَاَتِ سَارَ النَّاسُ ثَلَاثًا، فَأَقَمْتُ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ النَّاسُ يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ، فَجِئْتُ حَتَّى قُمْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقُلْتُ: مَا كُنْتُ فِي غَزَاةٍ أَيْسَرَ لِلظَّهْرِ، وَالنَّفَقَةِ مِنِّي فِي هَذِهِ الْغَزَاةِ، فَأَعْرَضَ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ لَا يُكَلِّمُونَا، وَأَمَرْتُ نِسَاؤُنَا أَنْ يَتَحَوَّلْنَ عَنَّا "، قَالَ: فَتَسَوَّرْتُ حَائِطًا ذَاتَ يَوْمٍ، فَإِذَا أَنَا بِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، فَقُلْتُ: أَيُّ جَابِرٍ نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ هَلْ عَلِمْتَنِي غَشَشْتُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَوْمًا قَطُّ، قَالَ: فَسَكَتَ عَنِّي، فَجَعَلَ لَا يُكَلِّمُنِي، قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ سَمِعْتُ رَجُلًا عَلَى الشَّيَةِ يَقُولُ كَعْبَا كَعْبَا حَتَّى دَنَا مِنِّي بِشَرَا كَعْبَا

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize İsmail anlattı. (o dedi ki:) Bize İbn Avn, Ömer b. Kesir b. Aflah'tan, o da Ka'b b. Mâlik'ten şöyle haber verdi: Ben binek ve nafaka bakımından Tebûk seferindeki kadar bir genişliğe hiç sahip olmadım. Allah Resûlü (s.a.v.) sefere çıktığında kendi kendime, yarın hazırlanıverip yola çıkar, sonra onlara katılırim dedim. Derhal sefer için hazırlık yapmaya başladım, (ne yazık ki) akşam olduğunda henüz hazırlığımı tamamlayamadım. Dedim ki, yarın hazırlığımı yaparım, henüz Allah Resûlü'nün (s.a.v.) ordusunda yakındır, daha sonra ben onlara yetişirim. Akşam oldu ve savaş için yine hazırlığımı tamamlayamadım. Üçüncü gün olunca sefer için hazırlanmaya başladım, akşam oldu yine hazırlığımı tamamlayamadım. Dedim ki: Yazıklar olsun bana! Ordu sefere çikalı üç gün oldu. Ve bunun üzerine (artık yetişemem diye) seferden vazgeçtim ve Medine'de kaldım. Allah Resûlü (s.a.v.) seferden dönünce seferden geri kalan insanlar Peygamber'e (s.a.v.) mazeretlerini beyan etmeye başladılar. Ben de gelip Allah Resûlü'nün (s.a.v.) huzuruna çıktım ve şöyle dedim: Ben imkân ve binek hususunda bu gazvede olduğu kadar bir zenginliğe sahip değildim. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.) benden yüz çevirdi. İnsanlarada bizimle konuşmamalarımı emretti. Kadınlarımıza da bizden ayrılmaları emredildi. Bir gün bir bahçe duvarından tırmandım bir de baktım ki Cabir b. Abdullah (r.a.) karşımda, ona şöyle dedim: Ey Cabir! Allah aşkına sana soruyorum, hiç beni Allah ve

Resûlü'nü(s.a.v.) aldatırken gördün mü? O, sustu ve bana cevap vermedi. Ben (Ka'b) günlerden birinde (evimde otururken) bir de baktım ki dar bir geçitten (bana doğru gelen) iki adamı şöyle derken işittim: “ Ey Ka'b! Ey Ka'b! Bana yaklaştıklarında beni mücdelediler.”³⁴⁵

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Ömer b. Kesir b. Eflah³⁴⁶ → İbn Avn³⁴⁷ → İsmail³⁴⁸ → Ahmed b. Hanbel.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin daha uzun ve farklı tarikleri, Buhârî, Müslim, Tirmîzî'de geçmektedir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'nin 15789 no'lu hadisinde de geçmektedir.

Şuâyb el-Arnaut hadis hakkında şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: Bu hadis (فَإِذَا أَنَا بِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ) kısmı hariç sahihtir. İnkıtadan dolayı hadis, senet açısından zayıftır.³⁴⁹ Zira Ömer b. Kesir b. Eflah el-Medenî, Ka'b b. Mâlik'e ulaşmamıştır. İbn

³⁴⁵ Hanbel, *Müsned*, 25:51. (15771); Bu hadin uzun versiyonu, Buhârî, *Magâzî*, 4418; Müslim, *Tevbe*, 2769 (53); Tirmîzî, “Tefsir”, “Mesâcid”, 731; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 66. (15789)'de geçmektedir.

³⁴⁶ **Ömer b. Kesir b. Eflah(?)**: Ömer b. Kesir b. Eflah el-Medenî, kendisi Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin mevlası olur. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiş. İbn Sa'd ve Nesâî onu için “sikaton” demişlerdir. Kendisi Ka'b b. Malik, İbn Ömer, Sefine, Naf'i ve Muhammed b. Umâra'dan rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise Sa'd b. Saîd el-Ensârî ve İbn Avn rivâyetlerde bulunmuşlardır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 249; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 21: 491; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 165; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 433.

³⁴⁷ **İbn Avn(ö. 150/734)**: Abdullah b. Avn b. Ertebân el-Müzenî, künyesi Ebû Amr el-Harrâz el-Basrî kendisi Enes b. Mâlik'i görmüştür. Kendisi için “sikaton, sebtun, fazilun” denmiştir. İbn Mehdî onun için “Irakta sünneti ondan daha iyi bilen birisi yoktur.” diyor. Bir görüşe göre hicrî 150 senesinde diğer bir görüşe göre hicrî 152 senesinde vefât etmiştir. Birinci görüş daha doğrudur. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 395; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 15: 394; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 160; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 305.

³⁴⁸ **İsmail(ö.193/777)**: İsmail b. İbrahim b. Miksem el-Esedî, künyesi Ebû Beşir el-Basrî'dir. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib* adlı eserinde onun için “sikaton, hafizun” diyor. Nesâî de onun için “sikaton, sebtun” diyor. Hicrî 110 senesinde doğdu, hicrî 193 senesinde de vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 140; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 96; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 48; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 9: 107.

³⁴⁹ Zayıf: Sahih ve hasen hadisin şartlarından birini veya birkaçını taşımamakla beraber mevzû' olduğunda söylenmeyen hadis. Genellikle delil olarak kullanılmayan zayıf hadis, bazı alimlere göre bazı şartlarla helâl haram gibi ahkâm konuları dışında kullanılabilir. Ele alınan konuda başka hadis

Hibbân “Sikat” adlı kitabında onun Tebei’t-Tâbiîn’den olduğunu söylemektedir. Senedteki diğer râviler ise Şeyhân’ın râvileri olup sika râvilerdir.³⁵⁰

c. İlgili Rivâyetin İsnad Şeması:

Hz. Peygamber (s.a.v.)
↓
Hz. Ka’b b. Mâlik (50/570)
↓
Ömer b. Kesir b. Eflah (?)
↓
İbn Avn (150/734)
↓
İsmail b. İbrahim (193/777)
↓
Ahmed b. Hanbel (241/855)

2.2.23. Makamı Mahmud

– حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يُبْعَثُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَكُونُ أَنَا وَأُمَّتِي عَلَى تَلٍّ، وَيَكْسُوَنِي رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى حُلَّةً خَضْرَاءَ، ثُمَّ يُؤَدِّنُ لِي، فَأَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ أَقُولَ فَذَاكَ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ

Tercüme:(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yezid b. Abdi Rabbih nakletti. (o dedi ki:) Bana Muhammed b. Harb anlattı. (o dedi ki:) Bana Zübeydî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b b. Mâlik’ten, o da Ka’b b. Mâlik’ten naklettiğine göre Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “İnsanlar kıyamet günü diriltilir. Ben ve ümmetim bir tepenin üzerinde olacağız. Rabbim Tebâreke ve Teâlâ bana yeşil bir elbise giydirecek. Sonra bana izin verilecek. Allahın dilediği kadar konuşacağım. İşte bu olay (itibar ve iltifat) makamı mahmuttur” dedi.³⁵¹

bulunmadığında zayıf hadisi bu konularda da kullanan alimler vardır. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstıslahları Sözlüğü*, s.336.

³⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:52. (1 nolu dipnot).

³⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:60. (15783).

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hiz. Ka'b b. Mâlik→Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik³⁵²→ ez-Zühri³⁵³→ez-Zubeydî³⁵⁴→ Muhammed b. Harb³⁵⁵→ Yezîd b. Abdirabbihî³⁵⁶→ Ahmed b. Hanbel.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Sözlükte; “övgüye değer yer, yüksek dereceli manevî makam” anlamında“makâm-ı mahmûd”, kıyamet gününde hesaptan öncebekleyişin uzun sürmesinden dolayı bütün insanların sıkıntı içerisinde bulunduğu bir sırada,Allah’ın rahmetinin (c.c) tecelli etmesi yolunda niyazda bulunması için, Allah Resûlü’ne (s.a.v.)izin ve yetki verilmesi anlamına gelmektedir.³⁵⁷

“Makâm-ı mahmûd” terkibi, namazla alakalı bir kısım açıklamaların ve Allah Resûlü’nden (s.a.v.) teheccüd namazı kılması istenmesinin peşinden, “*Rabbin seni ileriki bir zamanda övgüye layık bir makama getirecektir*” meâlindeki âyette yer almaktadır (el-İsrâ, 17/78-79). Bu ifade birçok hadis rivâyetlerinde de geçer. Bunlardan bir tanesi, Hiz. Peygamber’in, ezânı işiten kimsenin okuduğu takdirde şefâatine ulaşacağını söylediği dua metnidir. Bu dua, “Ey mükemmel davetin ve

³⁵² **Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik:** Bk. 105 nolu dipnot.

³⁵³ **ez-Zühri:** Bk. 106 nolu dipnot.

³⁵⁴ **ez-Zübeydî(ö. 146/730):** Muhammed b. Velid b. Amir ez-Zübeydî, künyesi, Ebû Hüzeyl el-Himsî el-Kâdî'dir. Ali b. Medenî onun hakkın da “sikatun sebtun” ifadelrini kullanıyor. Zühri ve Nesâî'de “sikatun sebtun” demişlerdir. Aynı şekilde İbn Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiş ve vefâtı ile alakalı olarak da hicrî 146 veya 147 senesinde vefât ettiğini ifade etmektedir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 537; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 25: 44; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 509; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 129.

³⁵⁵ **Muhammed b. Harb(?):** Muhammed b. Harb el-Havlânî, künyesi Ebû Abdullah el-Himsî'dir. El-Ebraş diye maruftur. Muhammed b. Velid ez-Zübeyrinin kâtibidir. Kendisi hakkında cerh ve tadil âlimleri “leyse bihi be'sun”, “salihul-hadis”, “sikatun, sikatun”, “sikatun” gibi tadil ifadeleri kullanılmıştır. Aynı şekilde İbn Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 194 senesinde vafât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 3: 723; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 26: 586; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 559; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 1: 69.

³⁵⁶ **Yezid b. Abdirabbihî (ö.224/808):** Yezid b. Abdirabbihî ez-Zübeydî, künyesi, Ebû Fadl el-Himsî'dir. Nisbesi ise, el-Müezzînu el-Circisî'dir. İbn Ebû Hâtim diyor ki; “Humus'ta Circis kilisesinin yanında konakladığı için o kiliseye nisbet edildi.” Kendiside şu ifadeyi kullanmıştır. “Ben araplardan birisi olmama rağmen bu kiliseye nisbet edilmekle mübelâ oldum.” Yahya b. Maîn onun hakkında “sikatun” demiştir. İbni Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 168'de doğdu. Vefâtı ise hicrî 224'tür. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 420; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 32: 182; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 673; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, 10: 182; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, 8: 349.

³⁵⁷ Üzümlü, İlyas, “Makâm-ı Mahmûd”, *DİA*, 1.Bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 413-414.

sürekli duanın rabbi olan Allahım! Muhammed’e, kendisini sana yaklaştıran bir vesile ve herkesin mertebesini aşan bir üstünlük lutfet, onu vaad ettiğin makâm-ı mahmûda ulaştır” anlamındadır.³⁵⁸Bazı rivâyetlerde makam-ı mahmûd şefâatle tefsir edilmiştir.

İslâm ulemâsı Kur’an’da mahiyeti açık bir şekilde ifade edilmeyen, hadislerde ise farklı şekillerde zikredilen bu ifadeyle alakalı çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Taberî (ö. 310/923), âlimlerin çoğunun makâm-ı mahmûdu; Hz. Peygamber’in kıyamet gününde insanlara şefâatte bulunacağı makam, bazılarının ise Allah Resûlü’nün (s.a.v.) arşta Allah’ın sağ tarafında oturacağı makam olarak yorumladığını ve bu iki görüşten birincisinin tercih edilebileceğini belirtir. Mâtürîdî (ö. 333/944), söz konusu tabirin, Allah Resûlü’nün yalnızca kendi ümmeti için değil bütün günahkârlar için şefâat etmesi yanında herkesin beğenip takdir edeceği mânevî bir makam olarak da açıklanabileceğini ifade eder. Zemahşerî (ö. 538/1144), Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) ve Âlûsî (ö. 1270/1845) de şefâat ile alakalı benzer yorumlar yapmışlardır. Elmalılı Muhammed Hamdi (1878-1942) ise makâm-ı mahmûdun, Hz. Peygamber’e nâfile ibadet olarak teheccüdün emredilmesi bağlamında geçmesini dikkate alarak bu tabirin Allah’a (c.c.) mutlak yakınlığı ifade ettiğini, Allah Resûlü’nün (s.a.v.) livâü’l-hamd sancağı altında yapacağı şefâatin de bununla alakalı olduğunu belirtmiştir.³⁵⁹

Genel itibarıyla İslâm âlimleri makâm-ı mahmûdun tefsirinde şefâati esas almışlardır. Onları bu yoruma götüren âmil, makâm-ı mahmûdu şefaatle tefsir eden hadis rivâyetlerinin olmasıdır. Âlimler, makâm-ı mahmûdun sözlük mânasına bakarak bunun kıyamet gününde bütün insanlığa yönelik bir şefâat olabileceği kanâatine varmış görünmektedir.³⁶⁰

Bu hadisi Kütüb-i Tis’a müelliflerinden sadece Ahmed b. Hanbel Hz. Ka’b b. Mâlik’ten rivayet etmiştir. Ayrıca Kütüb-i Tis’a müellifleri dışında Taberânî³⁶¹ ve el-Heysemî³⁶²Hz. Ka’b b. Mâlik’ten rivayet etmişlerdir.

³⁵⁸ Buhârî, “el-Ezân”, 614; “Tefsir”, 4719; Ebû Dâvûd, “Salât”, 529.

³⁵⁹ Üzümlü, İlyas, “Makâm-ı Mahmûd”, *DİA*, 1.Bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 413-414.

³⁶⁰ Üzümlü, İlyas, “Makâm-ı Mahmûd”, *DİA*, 1.Bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 413-414.

³⁶¹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-evsat*, 8: 336 (nr.8797)

³⁶² el-Heysemî, Ebû’l-Hasan Nûru’d-Dîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mevâridü’l-Damân ile Zevâidi İbn Mâce*, thk. Hüseyin Süleymân Esed ed-Dârânî, Abduhû Ali el-Kevsekî, 1Bs. (Dimeşk: Dâru’s-Sakâfeti’l-Arabiyye, 1992), 8: 274.

Şuây b el-Arnaut, hadisın senet açısında sahih olduğunu, hadisın râvileri Attâb b. Ziyâd hariç Şeyhân'ın râvileridir ve sika râvilerdir. Attâb b. Ziyâd³⁶³ ise İbn Mâce'nin râvilerindendir ve sika bir râvidir.³⁶⁴

2.2.24. Şiirin Önemi

– حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الشَّعْرِ مَا أَنْزَلَ، أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ أَنْزَلَ فِي الشَّعْرِ مَا قَدْ عَلِمْتُ، وَكَيْفَ تَرَى فِيهِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَلِسَانِهِ "

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebû Yaman (el-Hakem b.Nâfi) anlattı. (o dedi ki) Bize Şuayb b. Ebî Hamza Zührî'den haber verdi. O da dedi ki bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik, Allah (c.c.) şiir hakkında indirdiğini indirdiğinde Ka'b b. Mâlik Nebi'nin (s.a.v.) yanına geldi ve şöyle burdu: Allah'ın (c.c.) şiir hakkında inzâlbuyurdıklarını biliyorsun, bu konu da ne dersin? Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu (cevap verdi): “Muhakkaki mümin kılıcı ve diliyle cihad eder”³⁶⁵

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hiz. Ka'b b. Mâlik→Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik³⁶⁶→ ez-Zührî³⁶⁷→ Şuayb³⁶⁸→el-Hakem b. Nâfi'(Ebû el-Yemânî)³⁶⁹→ Ahmed b. Hanbel.

³⁶³ **Attâb b. Ziyâd (ö. 212/796):** Attâb b. Ziyâd el-Horôsânî, künyesi Ebû Amr el-Mervezî'dir. Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel onun hakkında “leyse bihi be'sun” demişlerdir. Ebû Hâtim “sikatun” demiştir. İbni Hibbân'da onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 212 senesinde de vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 49; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 19: 291; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 389; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7: 19.

³⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 60. (1 nolu dipnot).

³⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 63. (15785); (15786); 25: 87 (15796).

³⁶⁶ **Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik:** Bk. 128 nolu dipnot.

³⁶⁷ **ez-Zührî:** Bk. 106 nolu dipnot.

³⁶⁸ **Şuayb:** Bk. 325 nolu dipnot.

³⁶⁹ **el-Hakem b. Nâfi'(Ebû el-Yemânî):** Bk. 326 nolu dipnot.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

(وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ) “Şairlere gelince onlara sapıklar uyar”³⁷⁰ âyeti nazil

oluncaHz. Ka’b b. Mâlik şair olduğundan dolayı endişeye kapılıyor ve Allah Resûlü’nün (s.a.v.) yanına gelerek:“Ey Allahın Resûlü! (s.a.v.) Allah’ın (c.c.) Kur’an’ı Kerîm’de şiir hakkında söylediklerini biliyorsunuz bu konuda ne buyurursunuz.” dedi. Allah Resûlü de (c.c.) cevaben şunları söyledi: “Muhakkak ki, mümin kılıcıyla ve diliyle mücadelede bulunur. Nefsim kudret elinde olan Allah’a (c.c.) yemin olsunki sanki siz şiirlerinizle onları oklarla yaralıyor gibisiniz.”

Tîbî (ö. 743/1343) bu konuda şunları söylemektedir: Mezkûr ayette Allah (c.c.) mutlak olarak şairlerin hepsini zemmetmiyor. Bu âyet heva ve hevesine uyup sapkınlığa dalan şairler hakkındadır. Mü’min ise bu hükmün dışındadır. Çünkü mü’minin adetlerinden biriside diliyle ve okuyla kâfirleri püskürtmektir. Şairin şu sözünde buna işaret eder: “okların açtığı yaranın iyileşmesi mümkünken, dilin açtığı yaranın iyileşmesi mümkün değildir.”³⁷¹

İbn Abbas (ö. 68/687-88) Şuarâ suresinin 224. âyeti’ni şu şekilde tefsir etmektedir: “Bu âyette kastolunan kâfir olan şairler ve onlara tabi olan doğru yoldan sapmış insanlar ve cinlerdir.”³⁷²

Hz. Ka’b b. Mâlik’ten gelen bu hadisi bize, Kütüb-i Tis’a sahiblerinden sadece Ahmed b. Hanbel iki ayrı tarikla rivâyet etmiştir. İki hadistede ortak râviler, Ebû’l-Yemân (el-Hakem b. Nâfi), Şuayb ve ez-Zührî’dir.

Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inin 15788 no’lu hadisi,15787 no’lu hadisten farklı olarak şu şekilde gelmektedir: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَكَأَنَّما تَنْضَحُوهُمْ بِاللَّيْلِ فِيمَا تَقُولُونَ هُمْ

مِنَ الشُّعْرَاءِ

Şuayb el-Arnaut, hadisin senedinin Şeyhân’ın şartlarına göre sahih olduğunu söylemektedir. İhtilaf konusu ise Abdurrahman b. Abdullah b. Ka’b’ın dedesi Hz.

³⁷⁰ Şuarâ, 26/224.

³⁷¹ el-Herevî, Ali b. Sultan Muhammed Ebû’l-Hasan Nûriddîn el-Mele el-Herevî el-Kârî, *Mirkâtu’l-Mefâtih Şerhu Mişkât’l-Mesâbîh*, 1.Bs. (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2002), 7: 3017.

³⁷² el-Kurtûbî, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr el-Kurtûbî, *el-Câmiu li-ehkâmi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdu’l-Muhsin et-Turkî, Kamil Muhammed el-Harrat, Muhammed Enes Mustafa, 1. Bs. (y.y: Müessetü’r-Risâle, 2006), 16: 86.

Ka'b'dan semâi'nin olup olmadığıdır. Sahih görüşe göre Abdurrahmân'ın dedesi Hz. Ka'b'dan semâi'nin var olduğudur.³⁷³

2.2.25. Ramazan Gecelerinde Cinsel İlişkiyle Alakalı Hadis

– حَدَّثَنَا عَتَّابُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ هُبَيْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جُبَيْرٍ، مَوْلَى بَنِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ النَّاسُ فِي رَمَضَانَ إِذَا صَامَ الرَّجُلُ، فَأَمْسَى فَنَامَ حَرَمَ عَلَيْهِ الطَّعَامُ، وَالشَّرَابُ، وَالنِّسَاءُ حَتَّى يُفْطِرَ مِنَ الْغَدِ، فَرَجَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، وَقَدْ سَهَرَ عِنْدَهُ فَوَجَدَ امْرَأَتَهُ قَدْ نَامَتْ، فَأَرَادَهَا فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ نِمْتُ، قَالَ: مَا نِمْتُ ثُمَّ وَقَعَ بِهَا، وَصَنَعَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ مِثْلَ ذَلِكَ، فَعَدَا عُمَرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: " {عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ} [البقرة: 187]

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Attâb b. Ziyâd anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdullah b. Mubârek haber verdi. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Lehi'a haber verdi. (dedi ki:) Bana Beni Seleme'nin mevlası olan Mûsa b. Cübeyr, Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in babası Ka'b'ın kendisine şöyle anlattığını duyduğunu nakletti: İnsanlar Ramazan orucu tuttuklarında şöyle bir inanca sahiplerdi; kişi oruç tuttuğunda akşam olup (iftardan önce) uyursa kendisine ertesi günü iftar vaktine kadar yeme içme ve cinsel ilişki haram olurdu. Bir gün Hz. Ömer b. Hattâb Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yanında akşam geç saatlere kadar kaldı. Kalkıp evine döndü. Eşini uyuyor buldu. Eşiyle birlikte olmak istedi, eşide ben uyumuştum dedi. O hayır sen uyumamıştın der ve eşiyle cinsel ilişkide bulundu. Ka'b b. Mâlik'te tıpkı Hz. Ömer'in yaptığı gibi yaptı. Hz. Ömer (r.a.) sabahın erken saatlerinde Allah Resûlü'nün (s.a.v.) yanına gitti ve durumu ona haber verdi. Allah (c.c.) bunun üzerine şu âyeti indirdi. "Allah (c.c.), (Ramazan gecelerinde hanımlarınıza yaklaşıp) kendinize zülmedeğinizi bildi de tevbenizi kabul edip sizi affetti." (Bakara, 2/187).³⁷⁴

³⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:63. (1 nolu dibnot).

³⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25:86 (15795)

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

Hz. Ka'b b. Mâlik→ Abdullah b. Ka'b b. Mâlik→ Mûsa b. Cübeyr³⁷⁵→ ibn Lehi'a³⁷⁶→ Abdullah b. Mubârek³⁷⁷→ Attâb b. Ziyâd³⁷⁸→ Ahmed b. Hanbel.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Yahudi ve Hiristiyan'ların âdet ve uygulamalarından etkilenen sahâbîlerden bazıları ramazan gecelerinde cinsel münasebetin caiz olmadığını zannediyorlardı. Ayrıca sahur yemeğinin de uyumadan önce yeneceğini, yatsı namazı kılınıp uykuya yattıktan sonra uyanıp sahur yemeği yenilmeyeceğini sananlar vardır. Bu sebeple bazıları sıkıntıya düşüyor, sahura kalkamadıkları için gündüz açlıktan yere düşüp bayılıyorlar; gece cinsel ilişkiyi yasak zannedenler dayanamayıp eşleriyle cinsel ilişkiye giriyorlar ve bunu da gizliyorlardı. Kur'ân'da geçen ifadesiyle (تَحْتَاوْنَ أَنْفُسَكُمْ) “kendinize hıyanet ediyordunuz.” (Bakara, 2/187) Yani başkalarına da ifade ettikleri zanlarına ve kanâatlerine gizlice aykırı davranıyorlardı. Hadis kaynaklarında ve tefsirlerde bu konularla alakalı birçok misal vardır. İslâm'a has oruç ibadetinin farz kılınmasını takib eden günlerde bu gibi hadiseler ve yanlış anlamalar ortaya çıkınca sınırları belirleme zarureti doğmuş ve bu âyet indirilmişti. Âyete göre oruç, gece bitince başlayacak ve ertesi gecenin başlamasına kadar devam edecektir. Bu durumda oruç ibadetigündüze mahsustur, gece bu ibadetin vakti değildir. Güneşin batmasıyla başlayan gece boyunca yemek, içmek, cinsi temas vb. bütün mubah şeyler serbestir.³⁷⁹

³⁷⁵ **Mûsa b. Cübeyr(?)**: Mûsa b. Cubeyr el-Ensârî el-Medenî el-Hazzâi, Mevla beni Seleme. Mısır'a gitmiş orada ikamet etmiştir. Onun hakkında “mestûr”, “le yu'raf hâluhu” ifadeleri kullanılmıştır. İbni Hibbân onu sikalar arasında ziktermiştir. Aynı şekilde İbni Hibbân onun hakkında “kene yuhtiu ve yuhâlifu” ifadelerini kullanmaktadır. Doğum ve ölümü hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 172; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 29: 42; İbni Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 608; İbni Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 160.

³⁷⁶ **İbni Lehi'a**: (ö. 174/758): Bk. 148 nolu dipnot.

³⁷⁷ **Abdullah b. Mubârek**: Bk. 121 nolu dipnot.

³⁷⁸ **Attâb b. Ziyâd**: Bk. 363 nolu dipnot.

³⁷⁹ Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâ'l ve Tefsiri*, 4. Bs. (Ankara: DİB. 2012), 1: 285-286.

(فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ) “Allah tövbelerinizi kabul etti, sizi bağışladı”(Bakara,

2/187) âyeti öncesinde böyle bir yasağın bulunduğuna işaret ederse de bu konuda âyet ve hadis olarak bir delil yoktur. “Hiyânet”, tövbenin kabulü ve bağışlama, kendi zanlarına ve anlayışlarına göre yaptıkları şeylerigünah sayanların bu kabulleri ve kanâatleri ile alakalıdır. “Siz kendiliğinizden sınırlar koydunuz, sonra bunları çiğnediniz, günah işlediğinizi zannederek tövbe de ettiniz. Allah (c.c.) tövbelerinizi kabul etti, sizi bağışladı, zaten böyle bir yasak da yoktur” denilmek suretiyle durum böylece açıklığa kavuşturulmak istenmiştir.³⁸⁰

İlgili hadisi, Kütüb-i Tis’a müelliflerinden sadece Ahmed b. Hanbel Hz. Ka’b b. Mâlik’ten rivâyet etmiştir. Bu hadisin Buhârî’de Bera b. Âzib tarikiyle gelen bir şâhidi³⁸¹ bulunmaktadır.³⁸² Şuâyb el-Arnaut, bu hadisin senedinin hasen olduğunu, râvilerden İbn Lehi’a’nın hıfzı her ne kadar zayıf olsada ondan Abdullah b. Mubârek rivâyette bulmuştur. Abdullah b. Mubârek’in İbn Lehi’a’dan rivâyeti ise makbul olan rivâyetlerdendir.³⁸³

2.2.26. Hasta Ziyareti

– حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ، فَقَالَ: يَا أَبَا حَفْصٍ، حَدَّثَنَا حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ فِيهِ اخْتِلَافٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ عَادَ مَرِيضًا خَاصَ فِي الرَّحْمَةِ، فَإِذَا جَلَسَ عِنْدَهُ اسْتَنْقَعَ فِيهَا، وَقَدْ اسْتَنْقَعْتُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فِي الرَّحْمَةِ"

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yûnus b. Muhammed b. Müslim anlattı. (o dedi ki:) Bize Ebû Ma’ser (Nüceyh b. Abdurrahman) Abdurrahman b. Abdullah el-Ensârî’den bize şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Ömer b. Hakem b. Sevbân’ın huzuruna girdi ve şöyle dedi: “Ey Ebâ Hafs bize Allah Resûlü’nden (s.a.v.) rivâyetle içinde ihtilaf olmayan şeylerden bahset”

³⁸⁰ Karaman, Hayreddin vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâ’l ve Tefsiri*, 4. Bs. (Ankara: DİB. 2012), 1: 285-286.

³⁸¹ Şâhid: Bk. 180 nolu dibnot.

³⁸² Buhârî, “Savm”, 1915.

³⁸³ Hanbel, *Müsneid*, 25:86 (1 nolu dibnot).

dedi. O da şöyle dedi (anlattı): Bana Ka'b b. Mâlik Allah Resûlü'nün (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söyledi: "Kim bir hasta ziyaret ederse Allah'ın rahmetine dalmış olur. Hatta onun yanında oturan da o rahmetten payını almış olur. İnşallah sizde o rahmetten payınızı almış olursunuz."³⁸⁴

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H. Ka'b b. Mâlik → Ömer b. Hakem b. Sevbân³⁸⁵ → Ebû Bekr b. Ebû Muhammed → Abdurrahman b. Abdullah el-Ensârî³⁸⁶ → Ebû Ma'ser³⁸⁷ → Yûnus³⁸⁸ → Ahmed b. Hanbel.

b. Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi H. Ka'b b. Mâlik tarikiyle Kütub-i Tis'a sahiblerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmektedir. Kütub-i Tis'a Müellifleri dışında Taberânî'de aynı hadisi H. Ka'b b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir.³⁸⁹

Şuâyb el-Arnaut, hadisin hasen³⁹⁰ olduğunu, hadisin isnadının ise Ebû Ma'ser (Nuceyh b. Abdurrahman es-Sündî)'nin zayıflığından dolayı zayıf olduğunu ifade etmektedir.³⁹¹

³⁸⁴ Hanbel, *Müsned*, 25:88 (15797).

³⁸⁵ **Ömer b. Hakem b. Sevbân(ö. 127/711):** Ömer b. Hakem b. Sevbân el-Hicâzî, künyesi Ebû Hafs el-Medenî'dir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Seksen (80) yaşındayken hicrî 127 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 219; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 21: 307; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 426; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 123.

³⁸⁶ **Abdurrahman b. Abdullah el-Ensârî:** Bk. 105 nolu dipnot.

³⁸⁷ **Ebû Ma'ser(ö. 270/854):** Necih b. Abdurrahman es-Sündî el-Medenî, künyesi Ebû Ma'ser'dir. Cerh ve tadil âlimleri onun hakkında "daifun, munkurul-hadis, isnaduhu leyse bişeyin" gibi cerhedici ifadeler kullanmışlardır. Hicrî 270 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 214; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 29: 322; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 620; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 562.

³⁸⁸ **Yûnus(ö. 207/791):** Yunus b. Müslüm el-Bağdâdî, künyesi Ebû Muhammed'dir. Ebû Hâtim onun hakkında "sadûkun" demiştir. İbni Hibbân da onu "Sikat" adlı kitabında sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 207 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 4: 473; Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 32: 540; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 687; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 9: 302.

³⁸⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 1: 277 (nr. 903); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 19: 102 (nr.202).

³⁹⁰ Hasen Hadis: Zabtında hafif gevşeklik bulunan bir râvi veya râvilerin muttasıl senetle rivâyet ettikleri şâz ve illetli olmayan hadise denir. Bk. İsmâil Lütfü Çakan, *Hadis Üsûlü*, 110.

³⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25.88. (1 nolu dibnot).

İlgili hadisde ifade edildiği üzere hasta bir mü'mini ziyaret etmek Allah Resûlü'nün (s.a.s) sünnetidir. O, hastaları ziyaret eder, mü'minlere de hasta ziyaretini tavsiye ederdi. Hasta bir mü'mini ziyaret eden kişi hem hastaya moral vermiş olur, hem de kendisi sevap kazanmış olur.

İnsan, hastalanmadıkça sağlığının kıymetini bilemez. Hastalıklar imtihandır. Kaza ve kadere iman eden bir mü'min için hastalıklara karşı tevekkül etmek teslimiyet göstermek ve istircâ etmek gerekir. Allah'ın (c.c.) her hastalığın şifasını da yarattığı unutulmamalıdır.³⁹² "Allah Resûlü, karın ağrısından şikâyet eden bir hastaya "bal şerbeti içmesini" tavsiye etmişti". Bu tavsiye, o kimse için bir "tedavi" öğütüydü.

Allah Resûlü (s.a.v.) hastaların ziyaret edilmesini, cenazelerin takip edilmesini, zira bunların mü'minlere "âhireti" hatırlatacağını söylemiştir.³⁹³ O, hastaları ziyaret ettiği zaman elini hastanın alına kor, hastanın elini kendi avucunun içerisine alır, şefkatle durumunu sorar: "Geçmiş olsun, inşallah hastalığın günahlarını temizler." buyurur ve hasta için dua ederdi. Kıyamet günü Allah'ın (c.c.), " Falan kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin, şayet ziyaret etseydin beni onun yanında bulacaktın."³⁹⁴Diyeceğini bir kudsî hadiste bize öğreten Allah Resûlü'dür (s.a.v.). Hz. Âişe'nin (r.a.) naklettiğine göre Allah'ın Nebî'si (s.a.v.) ailesinden hasta olan birine şöyle dua ederdi: "Ey insanların Rabbi olan Allah'ım! Bu ızdırabı gider. Şifâyı veren sensin, senden başka kimse şifâ veremez."³⁹⁵ Yine o böyle durumlarda ashâbına şunu öğütlerdi: "Vücûdunun ağrıyan yerine elini koy ve üç defa "Bismillah" dedikten sonra yedi kere şöyle de: " Hissettiğim hastalığın zararından ve tehlikesinden Allah'ın yüceliğine ve kudretine sığınırım."³⁹⁶

Eğer hasta, ölümcül bir hasta ise ve yaşama ümid yoksa ona da "Kelime-i tevhîd" telkin edilir.³⁹⁷ Hasta yanında dâimâ hayırlı şeyler konuşulur. Bazı rivâyetlere göre Yâsîn ve Ra'd sureleri okunur.

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şeması:

³⁹² Müslim, "Selâm", 69; Ebû Dâvûd, Tıb, 3874.

³⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17: 274 (11180).

³⁹⁴ Müslim, "Bîr", 43.

³⁹⁵ Tirmîzî, "Daavât", 3565; "Ebû Dâvûd", "Tıb", 3883.

³⁹⁶ Müslim, "Selâm", 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 45: 159 (27179).

³⁹⁷ Müslim, "Cenâiz", 1; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 3117.

Hz. Peygamber (s.a.v.)
 ↓
 Hz. Ka'b b. Mâlik(50/670)
 ↓
 Ömer b. Hakem b. Sevbân(127/711)
 ↓
 Abdurrahman b. Abdullah el-Ensârî(?)
 ↓
 Ebû Ma'ser(270/854)
 ↓
 Yûnus(207/791)
 ↓
 Ahmed b. Hanbel(241/855)

2.2.27. Kadın Kocasının İzni Dışında Kendi Malında Harcamada Bulunabilirmi?

- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى، رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ جَدَّتَهُ حَيْرَةَ، امْرَأَةً كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخَلِيٍّ لَهَا، فَقَالَتْ: إِنِّي تَصَدَّقْتُ بِهَذَا، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ فِي مَالِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا، فَهَلِ اسْتَأْذَنْتِ كَعْبًا؟» قَالَتْ: نَعَمْ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، فَقَالَ: «هَلِ أَذْنَتِ حَيْرَةَ أَنْ تَتَصَدَّقَ بِخَلِيٍّ لَهَا؟» فَقَالَ: نَعَمْ، فَقَبِلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا

Tercüme:(İbn Mâce dedi ki:) Bize Harmale b. Yahya anlattı. (o dedi ki:) Bize Abdullah b. Vehb anlattı. (o dedi ki:) Bana Leys b. Sa'd anlattı. O da Abdullah b. Yahya'dan, (bu Ka'b b. Mâlik'in torunlarındandır.) o da babasından, (Yahya el-Ensârî) o da dedesinden Ka'b b. Mâlik'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Karısı Hayre (r.a.) kendisine ait olan bir zinet eşyasını Allah'ın Resûlü'ne (s.a.v) getirip ben bunu sadaka olarak verdim, dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü (s.a.v) kendisine: "Kadının kocasının izni dışında kendi malından sadaka vermesi caiz değildir. Sen Ka'b'dan izin aldın mı?" dedi. Hayre: Evet, diye cevap verdi. Bundan sonra Allah'ın Resûlü (s.a.v), Hayre'nin kocası Ka'b b. Mâlik'e haber göndererek:"Sen Hayre'ye kendi zinet eşyasını sadaka olarak vermesi için izin verdin mi?" diye sordu. Ka'b

(r.a.) :Evet, cevâbını verdikten sonra Allah Resûlü (s.a.v.) anılan süs eşyasını Hayre'den (r.a.) kabul etti."³⁹⁸

a.İlgili Rivâyetin Senedi:

H.z.Ka'b b. Mâlik→ Babasından (Yahya el-Ensârî)³⁹⁹→ Abdullah b. Yahya⁴⁰⁰ (Ka'b b. Mâlik'in torunlarındanr.)→el-Leys b. Sa'd⁴⁰¹→ Abdullah b. Vehb⁴⁰²→Harmale b. Yahya⁴⁰³→ İbn Mâce.

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kutüb-i Tis'a müelliflerinden sadece İbn Mâce rivayet etmektedir. Kutub-i Tis'a dışında ise Taberânî Hz. Ka'b b. Mâlik'ten nakletmiştir.⁴⁰⁴

Bu hadiste kadının kocasının izni olmadan kendi malında herhangi bir sadaka vb. harcamalarda bulunamaz. İlim ehlinin ekserisi bu hadisi karı kocaarasında hüsnü muaşere için ve kocanın iznine müracaat etmekle de gönlünü hoş etme gayesi olduğu görüşündedirler. Nitekim hadislerin te'vilinde söz sahibi âlimlerde bu konuda şunu söylemişlerdir: Bu izin rüşdüne ermemiş kadınlar için yada yaşı küçük olup tecrübesiz kadınlar için olması muhtemeldir. Bundan dolayı da böyle durumlarda kocanın izni, nasihati ve yol göstermesi gereklidir. Ülemâyı bu hadisi bu şekilde yorumlamalarına sevkeden sebep ise, Buhârî'de ve diğer hadis kaynaklarında

³⁹⁸ İbn Mâce, "Hibât", 2389.

³⁹⁹ **Yahya el-Ensârî(?)**:Yahya el-Ensârî es-Sülemî, Abdullah b. Yahya'nın babasıdır. Ka'b b. Mâlik'in torunlarından olup 7. Tabakadandır. Ayrıca Zehebî "*Kâşif*" adlı kitabında onun meçhûl bir kimse olup tanınmadığını söylemektedir.Bk. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 1070; Zehebî, Şemsuddîn Ebî Abdillâh Muhammed Ahmed ez-Zehebî, *el-Kâşif fî Ma'rifeti menlehu rivâyetün fî'l-Kutubis-Sitteti*, thk. Burhâneddîn Ebû'l-Vefâ İbrahim b. Muhammed, 1.Bs. (Cidde: Dâru'l-Kibletî Lisakâfeti'l-İslâmiyye, 1992), 2: 380.

⁴⁰⁰ **Abdullah b. Yahya(?)**: Abdullah b. Yahya el-Ensârî es-Sülemî el-Medenî, Ka'b b. Mâlik'in torunlarındanr. Babası Yahya'dan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Leys b. Sa'd rivâyette bulunmuştur. İbn Hibbân onu "sikat" adlı kitabında sikalar arasında zikretmiştir. Kaynaklarda vefâtı ile alakalı herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 456.

⁴⁰¹ **el-Leys b. Sa'd**: Bk. 108 nolu dipnot.

⁴⁰² **Abdullah b. Vehb**: Bk. 270 nolu dipnot.

⁴⁰³ **Harmala b. Yahya(ö.244/828)**: Harmala b. Yahya b. Abdullah b. Harmala b. İmran et-Tecîbî, künyesi Ebû Hafs el-Misrî'dir. İbn Vehb ve Şafîi'den rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden de Müslim, İbn Mâce ve Nesâî rivâyette bulunmuşlardır. Ukaylî, onun için "sikatun inşallah" diyor. Ebû Hâtim, "yuktebu hadisuhu vela yuhteccu bihi" diyor. Son olarak İbn Adî onun zayıf bir râvî olduğunu söylüyor. Hicrî 166'da doğmuş vefâtı ise bir görüşe göre hicrî 244 bir başka görüşe göre ise hicrî 243 olduğu söyleniyor. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 372.

⁴⁰⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 8: 293 (nr.8676)

geçensahih hadislerde kadının kendi malından kocasının izni olmaksızın infakta bulunabileceğini ifade eden hadislerdir. Bu görüş âlimlerin çoğunun görüşüdür. Yalnız İmâm Mâlik'ten gelen bir rivâyet, "kadının kocasının izni olmaksızın infakta bulunması merduttur." şeklinde gelmektedir.⁴⁰⁵

İmâm Buhârî ise Sahîhi'nde Cabir ve İbn Abbastan naklen şu hadisi rivâyet etmektedir: "Allah Resûlü (s.a.v.) Ramazan bayramı günü kalkıp namaza durdu, önce bayram namazını kıldırdı daha sonra hutbeyi okudu. Hutbeyi bitirdikten sonra aşağı inip kadınların yanına geldi. Bilal'in (r.a.) koluna yaslanarak kadınlara nasihatta bulundu. Bilal da elbisesini açmış kadınlarda elbisenin içine sadakalarını atıyorlardı. İbn Cüreyc (ö. 150/767) Atâ'ya (ö.126/744) kadınlar fitır sadakalarını mı veriyorlardı? diye sorunca Atâ hayır, onlar tasaddukta bulunuyorlar diye cevap verdi. Onlar, yüzüklerini ve zinetlerini sadaka olarak veriyorlardı."⁴⁰⁶

Hattâbi(ö.388/998), "*Maâlimu's-sünen*" adlı eserinde bu konuda şunları söylemektedir: Ülemânın çoğunluğuna göre, kadın sadaka verirken kocasının onayına başvurması hüsnü muaşere ve kocanın gönlünü hoş etmek içindir. Yalnız İmâm Mâlik bu görüşün aksine şunları söylemektedir: Kadın yapmış olduğu harcamalarda kocasının iznine mürâcaat etmek zorundadır aksi takdirde yaptığı harcamaları iade etmek durumundadır.⁴⁰⁷

Hattâbi ise; "kadının yapmış olduğu harcamalarda kocasının iznine bağlı olması durumu reşit olmayan kadınlar için olması muhtemeldir." ifadelerini kullanmaktadır.⁴⁰⁸

İbnü'l-Münzir "*el-İşraf*" adlı eserinde bu konuda şunları söylemektedir: İlim ehlini ekserisinin ve cumhurun görüşü sadaka veren kadınlar ile buluğa ermiş erkekler arasında hiçbir fark yoktur. Nasıl ki bâliğ ve reşîd olan bir erkeğin verdiği sadaka geçerli ise kadınlarında verdikleri sadakalar kocalarının izni olmaksızın geçerlidir. Aynı zamanda bu görüş Süfyânî Sevri ve Şâfiî'nin görüşüdür.⁴⁰⁹

⁴⁰⁵el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 3: 343-344-345.

⁴⁰⁶ Buhârî, "İdeyn", 978.

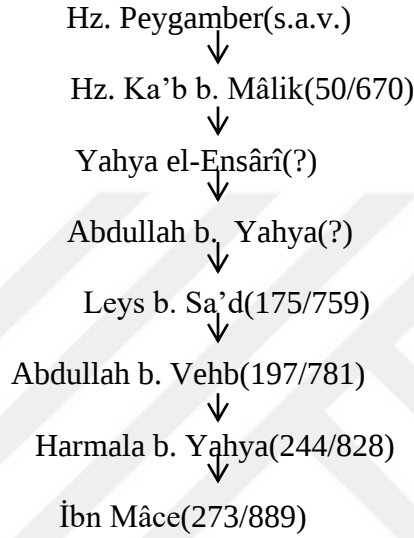
⁴⁰⁷ el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 3: 343-344-345.

⁴⁰⁸el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 3: 343-344-345.

⁴⁰⁹ el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 3: 343-344-345.

Bu hadis senet açısından zayıf bir hadistir. Çünkü senette geçen râvilerden Abdullah b. Yahya ve babası Yahya el-Ensârî ikisi de meçhuldür. Ayrıca bu hadisi Buhârî, *Tarihu'l-Kebir*'inde, İbn Esîr, *Usdu'l-Gabe*'sinde ve Tâberânî'de *Mu'cemu'l-Kebir* ve *Evsat*'ında aynı senetle rivâyet etmişlerdir.⁴¹⁰

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsı:

2.2.28. Ümmü Bîşr Hadisi

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ فَضِيلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ كَعْبًا الْوَفَاةَ أَتَتْهُ أُمُّ بَشِيرٍ بِنْتُ الْبَرَاءِ بْنِ مَعْرُورٍ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنِّي لَقِيتُ فُلَانًا، فَأَقْرَأُ عَلَيْهِ مِنِّي السَّلَامَ، قَالَ: غَفَرَ اللَّهُ لَكَ يَا أُمَّ بَشِيرٍ نَحْنُ أَشْغَلُ مِنْ ذَلِكَ، قَالَتْ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَمَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فِي طَيْرٍ خُضِرَ، تَعْلُقُ بِشَجَرِ الْجَنَّةِ» قَالَ: بَلَى، قَالَتْ: فَهُوَ ذَاكَ

Tercüme:(İbn Mâce dedi ki:) Bize Muhammed b. Yahya anlattı. (o dedi ki:) Bize Yezid b. Hârûn anlattı. **(H.)** İbn Mâce (dedi ki:) Muhammed b. İsmail anlattı. (o dedi ki:) Bize Muhâribî anlattı. Hepsi Muhammed b. İshâk'tan o da Haris b. Fudayl'dan, o da Zührî'den, o da Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'den (r.a.), o da

⁴¹⁰ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, Thk. Şuâyib Arnaût, Adil Murşîd, Muhammed Kâmil, Abdullatîf Hirzullâh, 1.Bs. (b.y: Dâru'r-Risâletü'l-İlmiyye, 2009), 3: 469.

babası (Ka'b b. Mâlik)'den (r.a.) rivâyet ettiğine göre: Ka'b (r.a.) vefâtı esnasında yanına gelen el-Berâ b. Ma'rur'un kızı Ümmü Bişr (r.a.) : Ey Ebâ Abdurrahman! (Öldükten sonra) falan adamla karşılaşırsan benden ona selâm söyle, demiş. Ka'b'da (r.a.): Allah seni affetsin ey Ümmü Bişr! Biz (şu anda) başka şeylerle çok meşgulüz, demiş. Ümmü Bişr (r.a.) : Ey Ebâ Abdurrahman! Sen Allah Resûlü'nden (s.a.v.) şöyle derken işitmedin mi? “Şüphesiz mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların içindedir. Onlar cennetin ağaçlarından rızıklandırılır.” Ka'b (r.a.) :Evet, işittim diye cevap verdi. Ümmü Bişr (r.a.) da: “İşte bu odur, dedi.”⁴¹¹

a.İlgili Rivayetin Senedi

1- Hz.Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik⁴¹²→ez-Zührî⁴¹³→ Haris b. Fudayl⁴¹⁴→ Muhammed b. İshâk⁴¹⁵→ Yezid b. Harun →Muhammed b. Yahya⁴¹⁶→ İbn Mâce (H.)

2- Hz.Ka'b b. Mâlik → Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik → Zührî → Hâris b. Fudayl → Muhammed b. İshâk → Muhâribî⁴¹⁷→Muhammed b. İsmail⁴¹⁸→ İbn Mâce

b.Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

⁴¹¹ İbn Mâce, “Cenâiz”, 1449; Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 25: 55 (15776).

⁴¹² **Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik**: Bk. 128 nolu dipnot.

⁴¹³ **ez-Zührî**: Bk. 106 nolu dipnot.

⁴¹⁴ **Hâris b. Fudayl(?)**: el-Hâris b. Fudayl el-Hatmî, künyesi Ebû Abdullah'tır. İbn Hâcer, *Takrib't-takrib* adlı eserinde “sika” olduğunu söylüyor. Aynı şekilde Nesâî'de “sika” olduğunu söylemektedir. Ayrıca İbn Hibbân sikat adlı kitabında onu sikalar arasında zikretmiştir. Vefâtı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 1: 336; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 36.

⁴¹⁵ **Muhammed b. İshak**: Bk. 304 nolu dipnot.

⁴¹⁶ **Muhammed b. Yahya**: Bk. 327 nolu dipnot.

⁴¹⁷ **Muhâribî (ö.195/779)**: Abdurrahman b. Muhammed b.Ziyâd el-Muhâribî el-Kufî, künyesi Ebû Muhammed'dir. Cer ve ta'dil âlimlerinin bir kısmı onun hakkında, “sikatan”, “leyse bihi be'sun” gibi ifadeleri kullanırken, Ebû Hâtim onun hakkında şu ifadeleri kullanıyor: “Sika râvilerden hadis naklettiğinde sadûktur. Ancak meçhul râvilerden münker hadisler rivâyet ettiği için bu hadislerine zarar veriyor.” İbn Hibbân onu “sikatan” adlı kitabında zikretmiştir. Hicrî 195 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 2: 550; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1: 599.

⁴¹⁸ **Muhammed b. İsmail(ö. 260/844)**: Muhammed b. İsmail b. Semûre el-Ahmes Ebû Câfer el-Kûfi es-Serrâh, künyesi Ebû Câfer'dir. Nesâî “sika” olduğunu ifade ediyor. Ayrıca İbn Hibbân “sikatan” adlı kitabında onu sikalar arasında zikretmiştir. Hicrî 260 senesinde vefât etmiştir. Bk. İbni Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*. 3: 513; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 2: 826.

Bu hadisi Kutüb-i Tis’a müelliflerinden İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etmişlerdir. Kutub-i Tis’a dışında ise Taberânî *Kebiri*’nde⁴¹⁹ ve Suyûtî *Şerhu’s-Sudûr*’da⁴²⁰ Hz. Ka’b b. Mâlik kanalıyla rivâyet etmişlerdir.

İlgili hadisin İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel *Müsnedi*’nde gelen iki tariktede ortak râviler ez-Zühri ve Abdurrahman b. Ka’b’dır.

Metin açısından bu hadis ile ilgili şunu söyleyebiliriz: İbn Mâce’de geçen (لَمَّا حَضَرَتْ كَعْبَا الْوَفَاةُ أَتَتْهُ أُمُّ بَشِيرٍ بِنْتُ الْبَرَاءِ بْنِ مَعْرُورٍ) yerine Ahmed b. Hanbel’in *Müsnedi*’nde (قَالَتْ أُمُّ مَبِشَّرٍ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، وَهُوَ شَاكٍ) şeklinde geçmektedir; aynı şekilde (عَفَرَ اللَّهُ لَكَ) yerine (اِقْرَأْ عَلَى أَنْبِيَائِ السَّلَامِ، تَعْنِي مَبِشَّرًا) yerine (إِنْ لَقِيتَ فُلَانًا، فَاقْرَأْ عَلَيْهِ مِنِّي السَّلَامَ) yerine (إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُسْلِمِ) yerine (إِنَّ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ) (يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ) ibareleri yer almaktadır.

Ümmü Bişr’in bu hadisinden şu hükümlere ulaşılmaktadır: Ölmek üzere olan hastanın sekarât anında ya da sekarâtta ki hasta ruhunu teslim ederken (hazar halinde) yanında hazır bulunan kişiler hayırdan başka bir şey söylememeleri gerekmektedir. Hastanın şifâ bulması için dua etmek ve Allah’ın (c.c.) ondan ölüm acısının şiddetini ve sıkıntısını kaldırması için dua etmek ve hastanın ruhu bedenini terkettiğinde ise Allah’ın (c.c.) onu bağışlamasını ve ona rahmet etmesini Allah’dan (c.c.) istemelidir. Çünkü melekler o esnada hazır bulunur ve dua eden kişinin duasına, “ya Rabbi bu kimsenin duasını kabul et anlamında amin” derler. Bu sebeple ölmek üzere olan hastanın yanında ilim ehli salih kimselerin bulunması müstehaptır. Câhil ve fâsık kimselerin ise sekarâtta ki hastanın yanında bulunmaması gerekir. İlim ve sâlih amel sahibi kimseler ölmek üzere olan hastanın yanında ne söylenmesi gerektiğini bilirler. Fakat câhil fâsık kimseler orada ne söylenmesi gerektiğini bilmez, şer olan şeyleri söyleyebilirler. Ya da ölüye olan üzüntülerinden ne dediğini bilemez kendi helaklarında isteyebilirler. Dolayısıyla melekler onların bu duâlarınaâmin derler.

⁴¹⁹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, 25: 104 (nr.272).

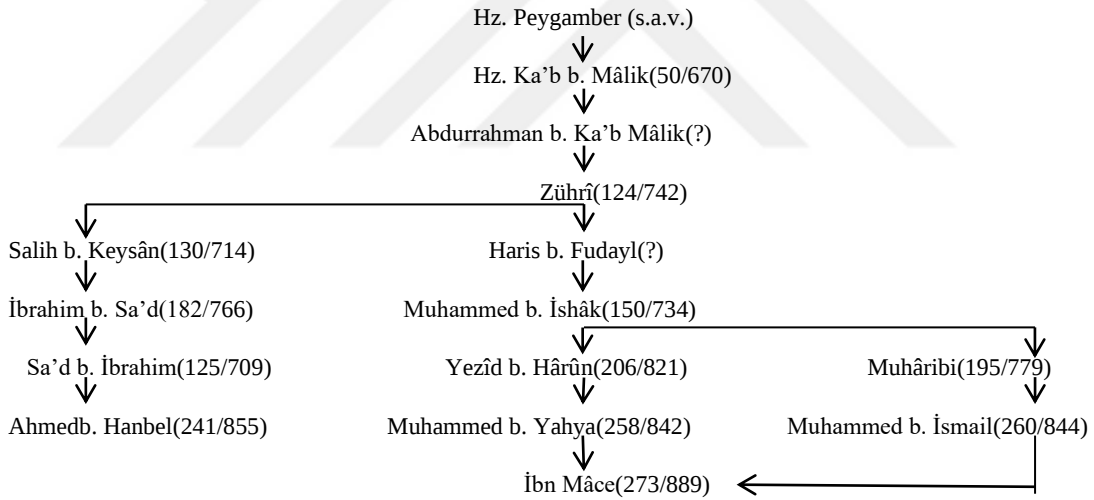
⁴²⁰ Suyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâl’ed-Dîn es-Suyûtî, *Şerhu’s-Sudûr Bişerhi Hâli’l-Mevtî ve’l-Kubûr*, thk. Abdu’l-Mecîd Tâ’metü Halebî, 1.Bs. (Lübnân: Dâru’l-Marifeti, 1996), 1: 288 (nr. 17).

İmam Nevevî (ö.676/1277), ölmek üzere olan bir hastanın yanında bulunan kimse, hasta için istiğfarda bulunup dua etmesinin mendup olduğunu söylemektedir.⁴²¹

Bu hadis metin açısından sahîh, senet bakımından ise zayıftır. Çünkü senetteki râvilerden Muhammed b. İshâk rivayetlerinde tedlis yapan bir râvidir. Bu hadisini de tedlise delalet eden an'ane yoluyla rivâyet etmiştir. Sika bir râvi olan Ma'mer b. Râşid kendisine muhalefet edip aynı hadisi sahih olan şu tarikle rivâyet etmiştir:

Zührî→Abdurrahman b. Ka'b→Ka'b b. Mâlik kanalıyla rivâyett etmiştir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin 15776 nolu hadisinde sahih bir isnat ile rivâyet etmiştir.⁴²²

c.İlgili Rivâyetin İsnad Şemâsı:

2.3.29. Hz. Ka'b b. Mâlik'in Rivâyetleri Hakkında Genel Değerlendirme

Meşhur sahâbîlerden ve Allah Resûlü'nün (s.a.v.) en önemli şairlerinden olan Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) Kütübü Tis'a'da yer alan rivâyetlerini incelemeye çalıştık. Hz. Ka'b b. Mâlik (r.a.) Allah Resûlü'nden (s.a.v.) çok hadis rivayet eden

⁴²¹ el-Adavî, *İhdeu'd-dibece bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 2: 191-192.

⁴²² İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, Thk. Şuâyb Arnaût, Adil Murşîd, Muhammed Kamil, Abdullatîf Hirzullâh, 1.Bs. (b.y: Dâru'r-Risâletü'l-İlmiyye, 2009), 2: 440.

sahâbîlerden yani müksirûndan değildir. Onun Allah Resûlü'nden (s.a.v.) rivâyet ettiği hadis sayısı tekrarlarıyla beraber seksen (80) civarındadır. Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) Kütüb-i Tis'a'da yer alan bu hadislerini tespit edip incelemekle beraber zamam zaman diğer kaynaklara da mürâaat ettik.

Tespit ettiğimiz bu hadisleri hem metin açısından hem de senet açısından ele aldık. Senetlerdeki râvileri cerh ve ta'dil yönünden inceleyip, zayıf olan râvilerin râvîlik durumlarını tabakât ve ricâl kitaplarından araştırıp dipnotlarda işaret ettik. Hadislerin sıhhat derecelerini de erişebildiğimiz kadarıyla incelemeye çalıştık. Bu konuda büyük ölçüde şerh kitaplarından istifade ederek de değerlendirme kısmında meşhur şârihlerin hadis hakkındaki şerh ve yorumlarını verdik. Ayrıca ele alınan hadislerden sıhhat problemi olanları destekleyici şâhit ve mütâbî rivayetler varsa bunlara değinip kaynaklarına işaret ettik.

Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) gerek Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde gerekse Kütüb-i Tis'a'nın diğer kaynaklarında geçen hadislerin içeriklerinden konularını tespitimiz sonucunda genelde konularının; tevbe, salât, sulh, eşribe, et'ime gibi konular olduğunu gördük.

Bu çalışmamızda Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) tekrarsız şekilde yirmi sekiz(28) hadisini inceledik. Bu hadisleri 28 başlığa ayırdık. Bu hadislerin içeriği tevbeden cihâda, husûmât ve sulha kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Rivâyetlerin çoğu Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmekle beraber az da olsa Kütüb-i Tis'a kaynaklarında geçmektedir. Mezkûr sahâbînin toplam rivâyet sayısı tekrarlarıyla birlikte 102 adettir. Üzerine çalıştığımız tekrarlarıyla beraber Kütüb-i Tis'a'daki dağılımı şöyledir: Buhârî'de 16, Müslim'de 11, Ebû Dâvûd'da 10, Tirmîzî'de 4, Nesâî'de 11, İbn Mâce'de 7, Muvatta'da 1, Dârimî'de 7, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise tekrarlarıyla beraber 35'dir. Böylece Ka'b b. Mâlik'in en çok rivâyeti Ahmet b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçerken an az rivâyeti ise İmâm Mâlik'in Muvatta'sında yer almaktadır.

Son olarakta Kütüb-i Tis'a ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ulaştığımız bu hadisleri tekrarlarıyla birlikte tablo haline getirdik.

Tablo 1. Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu veKaynak Dağılımı

Konu	Buhârî	Müslim	Ebû Dâvud	Tirmizî	Nesâî	İbn Mâce	Muvatta	Dârimî	Müsned	Toplam
Salat	2	1	1			1		1		
Husûmât	1									
Sulh	1									
MusÂkât		2								
Kadâ			1							
Edebul-Kudât					1					
Sadâkât						1				
Buyû								1		
Megazî	1									
Tevbe		2								
Tefsir				1						
Mesâcîd					1					
Cihâd	4									
Mardâ	1									
Sıfatul-Kıyâma		4								
Rikâk								2		
Zebâih ve Sayd	2									
Vekâlet	1									
Zebâih						1				
Vesâya	1									
el-Eymân ve'n-Nezâir	2		4		3					
Zühd				1		1				
Siyâm		1								
Eşribe		1								
Et'ime			1					1		
Diyet			1							
İlim				1						
Talâk			1		5					
Siyer								2		
Fedâilu'l-Cihâd				1						
Cenâiz					1	1	1			
İkametu's-Salâ						1				
Harac			1							
Hibât						1				
Toplam	16	11	10	4	11	7	1	7	35	102

SONUÇ

Allah Resûlü'nün (s.a.v.) güzîde sahâbîlerinden ve üç şâirinden ikincisi olan Hz. Ka'b b. Mâlik'in hayatını ve rivâyet ettiği hadisleri ele aldığımız bu çalışmada; araştırdığımız kaynaklarda söz konusu sahâbînin hayatının son yıllarında gözlerini kaybettiği ve yetmiş yedi (77) yaşında vefât ettiği tespit ettik. Ancak onun doğumu ile alakalı net bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ulaşabildiğimiz kaynaklarda; onun ölüm tarihi hicretin kırkinci (40.) yılından ellinci (50.) yılını aşan tarihler arasında değişik rakamlar halinde geçmektedir. Tercih edilen görüşe göre Hz. Ka'b b. Mâlik'in vefât tarihi (ö. 50/670) senesidir. Çocukluğu hakkında ise fazla bir bilgiye raslayamadık. Nitekim hayatı ile ilgili bilgilere daha çok katıldığı Akabe Biatı'ndan sonra ulaşılmaktadır.

Erişebildiğimiz kaynaklarda; babasının (Mâlik'in) Yesrib'in önde gelen şahsiyetlerinden olması ve kendisinin de evin tek çocuğu olması hasebiyle Ka'b'iniyi bir eğitim aldığı belirtilmektedir. Okuma yazma ve hesap işlerini iyi bildiği için Allah'ın Resûlü onu Medine'nin harem sınırlarını tespit etme işinde, aynı zamanda güvenilir bir kimse olduğu için de onu zekât toplama işinde görevlendirmiştir.

Hz. Ka'b'ın en önde gelen vasfılarından biri şair olmasıdır. O, zor ve kiritik anlardaşıirleriyle Müslümanlara moral verip savaşa teşvik ediyor, düşmanı da korkutuyordu. Bazı kaynaklarda, onun okuduğu bir beytiyle Devs kabilesinin İslâmiyete girdiği belirtilmektedir.

Ka'b b. Mâlik, Uhud Savaşı'nın ikinci safhasında Müslümanların dağılmaya yüz tuttuğu esnada Allah Resûlü'nün yanında savaşıyor, O'nunhayatta olduğunu ilk gören sayılı ve saygın sahâbîlerden biridir. Ayrıca o, bu zor günde Allah Resûlü'nün zırhını giyip kahramanca savaşmış ve o gün on yedi (17) yerinden yara almıştır.

Ka'b b. Mâlik (r.a.), İkinci Akabe biatına katılmış fakat Bedir ve Tebûk Seferi'ne katılmamıştır. Oğlu Abdullah, babası Hz. Ka'b'dan naklettiği bir hadiste; onun Tebûk Seferi'ne katılmama nedenlerini anlatmış; elli günlük (50) bir boykot edilme cezasından sonra Allah Teâla onun tevbesini kabul etmiştir. Bazı kaynaklarda bu olayın onun meşhur olmasını sağladığı, belirtilmektedir.

Bilindiği üzere Ka'b b. Mâlik (r.a.)“Her ne kadar Bedir Gazvesi halk arasında Akabe Biatı’ndan daha meşhursada ben Bedir’de bulunmayı Akabe’de bulunmaktan daha üstün görmem.” demekle savunmakta; ona göre aynı zamanda sahâbîler arasında bir fazilet sıralamasının yapıldığı ve bu konuda bir ittifakın olmadığı da bunu göstermektedir. Ka'b b. Mâlik’e göre İkinci Akabe Biatı’na katılanlar, Bedir Savaşı’na katılanlardan üstündür. Hatta Hz. Ka'b, bu görüşünde tek değildir. Hz. Peygamber’den (s.a.v.) Bedir’e katılanların Akabe biatına katılanlardan üstün olduğuna dair bir rivâyet de yoktur. Bedir ehli için söylenen “*Dilediğinizi yapınız...*”âyeti ya özel bir sahâbî için söylenmiştirveya geçmişteki hataların affedildiğine işarettir, bu durum gelecekteki yapacakları günah ve hataları için değildir. Çünkü Hz. Peygamber’in (s.a.v.), Bedir ehlinden olduğu halde işlediği suçtan dolayı cezâ verdiği sahâbîler bulunmaktadır. Ayrıca Tebûk Seferi’ne katılmayan ve Hz. Ka'b’la birlikte cezâ alan iki sahâbi Bedir ehlindendir. Allah (c.c.) ise dine önce girmeyi üstünlük sebebi olarak saymaktadır. Dolayısıyla âyete bakarak da, İkinci Akabe biatına katılanlar Bedir ehlinden daha üstündür denilebilir.

Ka'b b. Mâlik ve iki sahâbî, Tebûk Seferi’ne katılmamışlar ve bu konuda Hz. Peygamber’e de (s.a.v.) herhangi bir mazeret beyan edememişlerdir. Bundan dolayı Hz. Peygamber bunlara karşı boykot uygulatmıştır. Çünkü Müslüman kimsenin, hayatı boyunca İslâm’ın yanında olmaktan en küçük bir tereddüt göstermemesi gerekir. Hz. Pegamber’in (s.a.v.) Tebûk Seferi’nden geri kalan bu üç sahâbiye verdiği ceza “Sizler benim göz bebeğimsiniz, sizlerde böyle yaparsanız...” anlamındadır.

Ülkemizde ve İslâm ülkelerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun güzîde ashâbı hakkında çalışmalar yapılmakta ve buna da ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü onların her biri Hz. Peygamber’i (s.a.v.) görmeleri ve İslâmı ilk kaynağından öğrenmeleri hasebiyle din namına Müslümanlar için birer örnek ve yol gösterici şahsiyetlerdir.

Bu çalışmamız esnasında; Allah Resûlü’nden (s.a.v.) rivâyet edilen hadislerin tespitinde ve naklinde sahâbe ve tabiîn tarafından sarfedilen çabaları ve gösterilen gayretleri, müelliflerin ve râvilerin bu konudaki çabalarını ve titizliklerini gördük.

Bütün bu gördüklerimiz bize hadis külliyyatımızın ne kadar güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmamızda Hz. Ka'b b. Mâlik'in (r.a.) tekrarsız şekilde yirmi sekiz (28) hadisini inceledik ve bu hadisleri 28 başlıkla adlandırdık.

Çalışmamızda kaydedebildiğimiz ve Tablo 1'de gösterebildiğimiz kadarıyla Ka'b b. Mâlik'in Kütü-i Tis'a'da yer alan hadislerinin dağılımı şöyledir: Buhârî'de 16, Müslim'de 11, Ebû Dâvûd'da 10, Tirmîzî'de 4, Nesâî'de 11, İbn Mâce'de 7, Muvatta'da 1, Dârimî'de 7, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise tekrarlarıyla beraber 35'dir. Böylece Hz. Ka'b b. Mâlik'in en çok rivâyeti Ahmet b. Hanbel'in *Müsned*'inde; an az rivâyetî ise İmam Mâlik'in *Muvatta*'nda yer almaktadır.

Rivâyetlerin çoğu Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmekle beraber az da olsa Kütüb-i Tis'a kaynaklarında geçmektedir. Sonuç itibariyle mezkûr sahâbînin toplam rivâyet sayısı tekrarlarıyla birlikte 102 adettir.

"Hz. Ka'b b. Mâlik'in Hayatı ve Rivâyetleri'ni" ele aldığımız bu çalışma neticesinde; bundan sonraki çalışmalarda, Ka'b b. Mâlik ile ilgili bu çalışmalar yanında şairliğini de ale alan daha kapsamlı bir doktora çalışmasının ihtiyaç olduğu kanaatine vardık.

Yaptığımız çalışmanın, ilim ve insanlık için hayra ve yararlara vesile olması dileklerimizle...

KAYNAKÇA

- Abbas Ğuneym-Mecdi es-Seyyid Emin, 1. Bs. 11 cilt. b.y: el-Faruku'l-Hâdise li'-Tabâati ve'n-Neşri, 2004.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuaybel-Arnaut, 2. Bs. 50 cilt. b.y:Müessesetu'r-Risâle, 1999.
- Ahmed b. Şuây b. Ali, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Sıdkı Cemil Âttar, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005.
- Allân es-Siddîki, el-İmâm Muhammed Ali b. Muhammed Allân el-Bekri es-Siddîki eş-Şefîî, *Delîlü'l-Felihîn litîki riyâzi's-Sâlihîn*, thk. Dirâr Şakir Yahya 1. Bs. 5 cilt. Dimeşk: Dâru'l-Feyhâi, 2019.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 7. Bs. İstanbul: MÜİFAV, 2013.
- el-Adavi, Safaü'd-Davvî Ahmet el-Adavî, *İhdeü'd-Dibâce bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, 1.Bs. 5 cilt, Mektebetü Dâru'l-Yakin, 2008.
- el-Albânî, Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni İbn Mâce*, thk. Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, bny. İskenderiye: Bernâmic Manzûmetu't-Tahkikâti'l-Hadîsiyyeti, 2010.
- el-Albânî, Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Nâsiru'd-Dîn el-Bânî, bny. (İskenderiye: Bernâmic Manzûmetu't-Tahkikâti'l-Hadîsiyyeti, 2010), 1: 2.
- el-Albânî, Muhammed Nasiri'd-Dîn b. el-Hâc Nûh b. Necâti b. Âdem el-Albânî, *Sahîhu'l-Câmi's-Sâgîr ve Ziyâdetihî*, bny. 2 cilt. b.y: el-Mektebetu'l-İslâmiyye, ts.
- el-Ayni, el-İmam el-Alleme Bedruddin Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Ayni, *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, 1. Bs. 25 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2001.
- el-Azîmâbâdi, el-Allâme Ebî et-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak El-Azîmâbâdi, *Avnu'l-Mâbud Şerhu Süneni Ebî Ebî Davûd meâ Şerhu'l-Hafiz İbnü'l-Kayyim*

- el-Cevzi*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, 2.Bs. 14 cilt. Medine-i Münevvere: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1968.
- Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrahim, *et-Tarîhu'l-kebîr*, Haydarabâd: Dairatul ma'ârifî'l-Osmaniyye, ts, 6: 240.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrahim, *Sahih'i Buhârî*, thk. Mustafa Dîp Boğa, 5.Bs. Kahire: Daru İbn Kesir, 1993.
- el-Bûsiri, el-Hafız Şihabiddin Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmail b. Süleym b. Kaymaz el-Bûsiri el-Kenani el-Mısri, *Misbahu'z-zucace fî zavaidi İbn Mâce*, thk. Avd b. Ahmed eş-Şehri, 1. Bs. el-Medinetu'l-Munevvara: Mektebetu'l-Melik Ahd el-Vatani, 2004.
- Cengiz, "Vesk" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1. Bs. 44 Cilt. 43: 70. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Cihan, Sadık "Hz. Peygamber Sünnetinde Yeme içme Adâbı" *Atatürk Üniversitesi İlahiyyat Fakültesi Dergisi*, 5. Sayı, (Ocak 1989): 34-43.
- el-Cürcânî, Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Abdurrahmân el-Marâşlı, 4. Bs. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2020.
- Çakan, İsmail Lütfü, *Hadis Üsûlü*, 1. Bs. İstanbul: MÜİFAV. 2010.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *Müsnedu'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darânî, 1. Bs. 4 Cilt. Riyâd: Dar'l-muğnî, 1421/2000.
- Dayhan, Ahmet Tahir, "Useyd b. Hudayr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1. Bs. 44 Cilt1. 42: 363-364. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistanî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil, 1.Bs. 6 cilt. b.y: Dâru'r-Risâletü'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b.Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, *Süneni Ebû Dâvûd*, thk. Sıdkı Cemil el-Âttar, 1. Bs. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005.
- Ebû'l-Fidâ, İsmâil b. Kesir, *Es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Abdulvahid, 1. Bs. Kahire: Dâru's-Selâm, 2011.

- Ebû Zekerriyya, Yahya b. Şeref en-Nevevi Muhyiddin Ebû Zekerriyya, *el-Minhâc fi Şerhi Sahihi Müslim b. Haccac*, 1.Bs. 18 cilt. Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1929.
- Erul, Bünyamin “Tedlîs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. 44 Cilt. 40: 262-64. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Gök, Murat “Peygamber Şairi Ka’b b. Mâlik’in Hayatı ve Kişiliği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 30.Sayı, (Ekim 2017): 287-309.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi Hayatı ve Eserleri*, çev. Mehmet Yazgın, bny. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- el-Herevî, Ali b. Sultan Muhammed Ebû’l-Hasan Nûri’d-Din el-Mele el-Herevî el-Kârî, *Mirkâtu’l-Mefâtih Şerhu Mişkât’l-Mesâbîh*, 1.Bs. 9 cüz. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2002.
- Heyet, “Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi”, Bny. 7 cilt. İstanbul: Çağ yay. Ayyıldız Mat., 1986.
- el-Heysemî, Ebû’l-Hasan Nûru’d-Dîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mevâridü’d-Damân ile Zevâidi İbn Mâce*, thk. Hüseyin Süleymân Esed ed-Dârânî, Abduhû Ali el-Kevsekî, 1.Bs. 9 Cilt. Dimeşk: Dâru’s-Sakâfeti’l-Arabiyye, 1992.
- el-Hizarî, Muhammed el-Hizarî Beğ, *Nûru’l-Yakîn fi Sireti Seyyidi’l-Murselîn*, thk. Hamdi Zemzem, bny. 1 Cilt. Dimeşk: Dâru’l-Eymâm, 1988.
- el-Kahtânî, Saîd b. Ali b. Vehb el-Kahtânî, *Rahmeten Li’l-Âlemîn*, Bny. 1 Cilt. Riyâd: Matbaatû Sefîr, ts.
- el-Kurtûbî, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr el-Kurtûbî, *el-Câmiu li-ehkâmi’l-Kur’an*, thk. Abdullah b. Abdu’l-Muhsin et-Turki, Kamil Muhammed el-Harrat, Muhammed Enes Mustafa, 1. Bs. 24 Cilt. y.y: Müessetü’r-Risâle, 2006.
- el-Mâğlus, Sami b. Abdullah el-Mâğlus, *Siyer Atlası*, Çev. Abdullah Karakaş, thk. Muhammed Emin Yıldırım, 8. Bs. İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.

Yıldırım, Muhammed Emin, *Sahâbe İklimi 82 İl 82 Sahâbî*, 1: 134. 8. Bs. İstanbul: Siyer Yay. 2020.

el-Mubârekfûrî, el-İmam el-Hafız Ebû Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahman el-Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-ehvâz bi Şerhi Camiî't-Tirmîzi*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, 12 Cilt.7: 414. Bny. y.y: Dâru'l-Fikir, 2008.

el-Münzîrî, eş-Şeyh et-Tabîb Ahmed Hâtib, *Şerhu't-Tarğîb ve't-Terhîb li'l-Münzîrî*, Bny. b.y: Durûsun Savtiyyetun Kâme Bitefrîgihe Mevkiu's-Şebeketü'l-İslamiyye, ts.

es-Sehârenfûrî, el-Allametü'l-Muhaddis el-Kebir eş-Şeyh Halil Ahmed es-Sehârenfuri, *Bezlü'l-Mechûd Fi Halli Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Zekeriyya b. Yahya el-Kandehlevî, 1.Bs. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, 2006.

es-Sindî, Muhammed b. Abdu'l-Hâdî et-Tetvî Ebû'l-Hasen Nûru'd-Dîn es-Sindî, *Hâşiyetu's-Sindî ala Süneni İbn Mâce-Kifâyetü'l-Hâce fi Şerhi Süneni İbn Mâce*, bny. Beyrût: Dâru'l-Cîli, ts.

et-Tîbi, Şerefuddîn el-Hüseyn b. Abdullah et-Tîbi, *Şerhu't-Tîbi ala Mişkâtî'l-Mesâbih el-Müsemma bi'l-Kâşif an Hakâiki's-Sünen*, thk. Abdulhamîd Hendevî, 1. Bs. 13 Cilt. Riyâd: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1997.

Abbas Ğunaym-Mecdi es-Seyyid Emin, 1. Bs. 11 Cilt. B.y: el-Farukuku'l-Hâdise li'-Tabâati ve'n-Neşri, 2004.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Abdullah b. Muhammed, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avved), 2. Bs. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu'avved), 2.Bs., 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002.

İbnu'l-Arabi, Ebû Bekr İbn el-Arabî el-Mâliki, *Arizatu'l-Ahvâz bi Şerhi Sahihi't-Tirmizî*, 1.Bs. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2008.

- İbn Asâkir, Takıyyuddîn Ebû'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, thk. Mustafa Abdulkadir 'Ata, 1. Bs., 37 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2012.
- İbnu'l Esir el-Cezerî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî el-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdî'l-Kerîm b. Abdî'l-Vâhid eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Lubâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, Bny. Beyrut: Dâr Sadır, ts.
- İbnu'l Esir, İzzeddin Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Cezerî, *el-Lubâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, 1. Bs. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1994.
- İbnu'l-Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. el-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdulvahid eş-Şeybani el-Cezerî, *Üsdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvaz-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, 1.Bs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutub'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Ebû Hâtîm, Abdurrahman b. Muhammed b. idris et-Temîmî el-Hanzelî er-Razi, *el-Cerh ve't-ta'dil*, thk. Mustafa Abdulkadir Âta' 1. Bs. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002.
- İbn Hacer el-'Askâlanî, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali Muhammed b. Ahmed, *el-İsâbe fî temyizis-Sahabe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvid, 1. Bs. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1995.
- İbn Hacerel-'Askâlanî, el-Hafîz Şihabiddin Ahmet b. Ali ibni Hacer el-Askâlanî. *Tehzibu't-Tehzîb*.4 Cilt. 1. Bs. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- İbn Hacerel-'Askâlanî, *Takrîbu't-Tehzîb*, 1. Bs. 2 Cilt. Riyâd: Daru'l-fikr, 1995.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endulûsî el-Kurtûbî ez-Zâhirî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, bny. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.,
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Mâbed et-Temîmî, *el-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn*, thk. Mahmud İbrahim Zâyd, 1.Bs. 3 Cilt. Haleb: Dâru'l-Va'yi, h. 1396.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Ma'bed et-Temîmî el-Bustî, *Sahihu ibn Hibbân bi Tertîbi ibn Belbân*, thk. Şuayb el-Arnaût, 2. Bs. 18 Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1993.

- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân Ebî Hatim et-Temimi el-Busti es-Sicistâni, *Kitabu'l-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn*, 1. Bs. Riyad: Daru's-Samiî', 2000.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlu'd-Din Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Humeyrî el-Meâfirî, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sika- İbrahim el-Ebyârî- Abdu'l-Hâfiz es-Selebî, 2.Bs. 2 Cilt. Mısır: Mektebetü ve Matbaatu Mustafa Albâni,1955.
- İbn Kayyîm, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sâ'd Şemsuddin İbn Kayyîm el-Cevzî, *er-Rûh fî'l-Kelâm alâ Ervâhi'l-Emvâti ve'l-Ehyâi Bidelâili Mine'l-Kitâb*, bny. 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, ts.
- İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Me'mun Muhammed Sâîd es-Sağırıcı, 2. Bs. 20 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2010.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbn Mâce ve bi havaşi Haşiyatu's-Sindî ve Misbahu'z-Züccace fî Zavâidi İbn Mâce*, thk. Sıdkı Cemil Âttar, Beyru: Dâru'l-fikr, 2003.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, Thk. Şuâyb Arnaût, Adil Murşîd, Muhammed Kamil, Abdullatif Hirzullah, 1.Bs. 5 cilt. b.y: Dâru'r-Risâletü'l-İlmiyye, 2009.
- İbn Receb, Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb b. Hasan es-Sülemi el-Bağdadi el-Hanbeli, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buharî*, thk. Mahmud b. Şaban b. Abdilmaksûd-Mecdî b. Abdilhâlık eş-Şafii-İbrahim b. İsmail el-Kadi, 1. Bs. Kahire: Mektebû Tahkiki Dâr'l-hameyn, 1996.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zuhrî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed, 8 Cilt. 1. Bs. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbn eş-Şeyh, Muhammed İbn eş-Şeyh el-Alame Ali İbn Adem b. Musa el-Etiyobi el-Velevi, *Şerhi Süneni Nesâi, Zehiratü'l-Ukba Fi Şerhi'l-Mücteba*, 1.Bs. 42 cilt. y.y: Mekketü'l-Mükerreme: el-Mektebu'l-Reisu't-Ten'im, 2003.
- Kâdî İyaz, el-İmam el-Hafız Ebî'l-Fadl İyaz b. Mûsa b. İyaz, *Şerhu Sahihî Müslim Li'l-Kâdî İyaz*, thk. Dr. Yahya İsmail, 1.Bs. 9 cilt. y.y: Dâru'l-Vefâ, 1998.

- Kandemir,M.Yaşar “Ka’b b. Mâlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.Bs. 44 cilt. 24: 4-6. İstanbul: TDV Yayınları 2001.
- Karabacak, Mustafa “Ka’b b. Mâlik’in Tebük Seferi’ne Katılmaması ile ilgili Hadis Hakkında Bir Değerlendirme” *Ekev Akademi Dergisi*, 19. Sayı, (Yaz 2015): 195-211.
- Karaman,Hayrettin vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâ’l ve Tefsiri*, 4. Bs. 5 cilt. Ankara: DİB. 2012.
- Kök, Bahattin “Ka’b b. Malik el-Ensârî ve Tebük Seferi ile ilgili Durumu”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyyat Fakültesi Dergisi*, 8. Sayı. (Haziran 1992): 129-141.
- Miras, Kâmil, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, DİA, byy, 8 cilt. Ankara: TDV Yayınları, 1983.
- Mizzî, Cemaleddin Ebû’l-Haccâc Yusuf b. Zeki b. Abdurrahmân, *Tehzîbu’l-kemâl fi esmâi’r-ricâl*, thk. Beşir ‘Avvâd Ma’ruf, 6. Bs. 35 cilt. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1994.
- Müslim b. Haccâc, Ebû’l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsaburî, *Sahihi Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî 1. Bs. 2 cilt. Kahire: Dâru’l-Hadis, 1991.
- Nevevi, el-İmam el-Allame el-Fakih el-Hafız Ebû Zekerîyya Muhyiddin b. Şeref en-Nevevi, *Tehzibu’l-Esmei ve’l-Luğat*, 1. Bs. 4 cilt, Kahire: Tasviru Dâri’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2008.
- Önkal, Ahmet “Akabe Biatları,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,1. Bs. 44 Cilt. 2: 211. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Sâmî Mekkî el-Anî, *Ka’b b. Mâlik el-Ansari Şairu’l-Akideti’l-İslamiyye*, 2. Bs. Dimeşk: Darul Kalem, 1990.
- Subhî es-Sâlih, *Ulûmu’l-Hadis ve Mustalahhuhu*,15.Bs. Beyrut: Daru’l-İlm lilmeleyin, 1984.
- Suyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâl’ed-Dîn es-Suyûtî, *Şerhu’s-Sudûr Bişerhi Hâli’l-Mevtî ve’l-Kubûr*, thk. Abdu’l-Mecîd Tâ’metü Halebî, 1.Bs. 1 cilt. Lübnân: Dâru’l-Marifeti, 1996.

- Şakir, Mahmud, “İslam Tarihi” ter. Ferit Aydın, 2: 128. İstanbul: Kahraman Yay. 1993.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefî, 25 cilt. Beyrut, Dâru ihyu't-Turâsi'l-Arabî, 2002.
- Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağir*, thk. Muhammed Şekur-Mahmud el-Hâc, 1. Bs. 2 cilt. Beyrut: el-Mektebu'l İslâmiye, 1985.
- Tîrmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *eş-Şemâilul-Muhammediyye*, thk. Muhammed Avveme, 5.Bs. 1 Cilt. Medine-i Münevvere: Darul-Minhac, 2010.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsâ b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, 1. Bs. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l – Fikr, 2005.
- Umerî, Ekrem Ziya, *Es-Sîretü'n-Nebeviyye es-Sahîha*, 6.Bs. 1 cilt. Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-ulûm ve'l-Hikem, 1994.
- Üzüm, İlyas, “Makâm-ı Mahmûd”, *DİA*, 1.Bs. 44 cilt. 27: 413-414. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yıldız, Abdullah “İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36. Sayı (Temmuz-Aralık 2016): 72-111.
- Zehebî, el-İmamu'l-hafız Şeyhu'l-İslam Meccetu'l-muhaddisin ve İmamu'l-Muerrihin Şemsuddin Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, *Tezhibu Tehzibu'l-Kemal fi esmai'r-Rical*, thk. ĞunaymAbbas Ğuneym-Mecdi es-Seyyid Emin, 1. Bs. 11 cilt. 7: 455 b.y: el-Faruku'l-Hâdise li'-Tabâati ve'n-Neşri, 2004.
- Zehebî, Şemsuddin Ebî Abdillâh Muhammed Ahmed ez-Zehebî, *el-Kâşif fi Ma'rifeti menlehu rivâyetün fi'l-Kutubis-Sitteti*, thk. Burhaneddin Ebû'l-Vefâ İbrahim b. Muhammed, 1.Bs. 2 cilt. Cidde: Dâru'l-Kibleti Lisakâfeti'l-İslamiyye, 1992.

Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyer'u a'lâmi'n-nubelâ*, thk.

Şuayb el-Arnaut, 11. Bs. 23 cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1998.

Zuhaylî, Vehbe, “*Tefsirü'l-Münir*”, ter. Heyet, 2: 62. İstanbul: Bilimevi Yay. 2005.

